

122318
SĂRBĂTORILE

LA

ROMÂNII

STUDIU ETNOGRAFIC

DE

ion gres
SIM. FL. MARIAN

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

PROFESOR LA GIMNASIUL GR. OR. DIN SUCÉVA

VOL. II.

PĂRESIMILE

EDIȚIUNEA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCURESCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE, CAROL GÖBL

Furnisor al Curții Regale

16, STRADA DÔMNEI, 16.

1899

BIBLIOTECA UNIVERSITARA
BUCUREȘTI
COTA 24343

Universitară
Cota 24343 dublet
Inven 429505

B.C.U. Bucuresti

C429505

PREFAȚĂ.

Volumul de față cuprinde în sine toate sărbătorile, cari cad în decursul Păresimilor sau al Postului mare.

Cetitorul, petrecând cu atențiune șirul datinelor și al credințelor cuprinse în acest volum, va observă că St. Haralampie și Vlasie s'ar fi potrivit mai bine în vol. I, și anume înainte de Lăsatul secolui, decât într'acesta.

Ceea ce însă s'a trecut cu vederea la publicarea vol. I se va face, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai pe urmă la o a doua edițiune.

Până atunci însă primescă mulțămita mea cea mai sinceră toți acei P. T. Domni, cari mi-au întins mână de ajutor la adunarea materialului cuprins în acest volum, și în deosebă Academia Română, care a bine-voit a-l tipări pe spesele sale.

Sucéva, 7(19) Iulie 1899.

Sim. Fl. Marian.

LUNIA CURATĂ.

I.

LUNIA CURATĂ.

Lunia curată cade tot-deauna *Luni* după *Lăsatul secului*, adică în *Lunia* cea dintâiu a *Păresimilor* sau a *Postului* mare.

Diua acésta nu se serbéză prin reținere de la lucru. Sunt însă în decursul ei usitate mai multe datine și credințe, atât în *Bucovina* cât și în cele-lalte țări locuite de Români, cari nici într'un singur an nu se trec cu vederea.

Cele mai însemnate datine usitate în acésta și sunt *Spolocania*, *Înăcrirea borșului* și *Jujeul*.

Tot în acésta *Luni* cade și *Diua forfecarilor* și a *burghiașilor*. (1)

În unele părți locuite de Români, precum bunăoară în

(1) Sim. Manguiea, *Calendar pe anul 1882 și 1883*. — Sub cuvîntul *forfecar*, pl. *forfecari*, se înțelege un fel de insectă, însă ce fel și cum arată până acuma n'am putut află. — Sub cuvîntul *burghiaș*, pl. *burghiași*, care vine de la verb. *burghiâ* = a împunge, după cum îmi scrie d-l Iosif Olariu, învățător în pensiune în Maidan, se înțelege un fel de *gringôșă* sau *grângôșă-gărgôșie-góngă*, adică o insectă, care împunge primăvara prunile și cireșele, pentru că muerile din casa, la care se întimplă acésta, au împuns — au lucrat cu acul — în *Ajunul Nasceri* și a *Boiezului*, în *Joa* din *Săptemâna albă* și în *diua* de *Joimarele* = *Joiamare*.

* *Banat*, este datină ca în această Lună să se dea ómenii în *Scrânciob* saú, după cum spun Bănăţeni, să se care în *legănuş* (ţuţuluş) şi *virtej*, pentru câştigare de sănătate peste tot anul.

Pe alocurea însă se cară poporul în *legănuş* şi *virtej* nu numai în Lunia primă a Postului mare, ci de la începutul Păresimilor şi până la Pasci. (1)

Româncele din unele părţi ale *Bucovinei* nu ferb în această ǎi nimic, ci se nutresc numai cu mâncări reci, precum : pâne, malaiú, verze, curechiú murat şi pepeni (castraveţi) muraţi, anume ca să nu capete copiii bube, precum şi alte bóle. (2)

În unele părţi din *Moldova* din contră este datină ca să nu se mănânce nimic în această ǎi, nici să nu se facă alt cevă, decât să se spele blidele şi să se împărţescă lumînări de pomană. (3)

O sémă de Românce din *Bucovina* daú în decursul acestei ǎile copiilor celor micí să mănânce brânză, anume ca să nu-í dóră grumazul în decursul postului.

Şi tot în această ǎi chémă găinile şi cocoşul în casă de le hrănesc şi apoi le daú drumul afară. Cocoşului însă nu-í daú drumul până ce nu cântă în casă. Iar după ce a cântat, ǎic :

— Aşà să fim de sănátóse ca cocoşul !

Apoi íi daú şi lui drumul afară. (4)

În fine, trebuie să maí amintim încă şi aceea că cu începerea Păresimilor se începe, maí ales în *Banat*, şi *şeserea* saú şesutul pânzei pentru cămăşi. Prin urmare, până la în-

(1) Sim. Mangiuca, *Calend. cit.*

(2) Diet. de Marghióla Donuţ, Româncă din comuna Şcheia, districtul Sucevei.

(3) Const. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstiţioase*, Pétra N. 1892, p. 69. — Tot d-l Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63, ne spune că fetele, când daú în Postul mare, postese în întâia săptămână : Luní ; în a doua : Marţi ; în a treia : Mercurí ; în a patra : Joí ; şi tot aşà înainte până în săptămâna din urmă, pentru ursit.

(4) Dat. Rom. din Volovêţ, distr. Rădăuţului, com. de Dim. Vicol, stud. gimn.

ceputul Păresimilor fie-care femeie trebuie să fie gata cu tortul pentru cămăși. (1)

Nevasta, respective fata, care nu e gata cu torsul tortului, a cărui tórcere se începe de regulă la începutul Postului Crăciunului (2), nu numai că e ținută de o leneșă, ci ea este tot odată luată fórte adese-orî în rîs și batjocură prin o mulțime de chiuituri și cântece satirice.

Și precum nu e lăsată în pace femeia care nu și-a sfîrșit de tors cânepa până la începutul Păresimilor, așa nu e trecută cu vederea nici aceea care nu-și sfîrșește tortul de țesut în decursul celor șapte săptămâni, cât duréză Postul mare.

II.

SPOLOCANIA.

Spolocania este o datină usitată în *Bucovina și Moldova*, care se face tot-deauna a doua ȓi după *Lăsatul seculu*, adecă în ȓiua cea dintâiu a Postului mare.

Spolocania se făcèa mai înainte în Bucovina ast-fel:

Se adunau mai multe nêmurî și vecinî la un loc, și cu deosebire femeile, și mâncau numai *borș holteiu*, adecă borș fără óreși-carî legume, numai cu pâne saũ málaiu, anume ca să-și spele și să-și curățescă gura și gâtul de rêmășițele mîncărilor celor de frupt, carî le-aũ mîncat în ȓiua premergêto-re. (3)

De la acêstă procedură se vede că vine și numirea de *Spolocanie* (= spălare = curățire) a acesteî datine. (4)

(1) Sim. Manguica, *Calend. cit.*

(2) *Ibidem.*

(3) Dat. Rom. din Buninți și Mihoveni, sate în distr. Sucevei, dict. de Pavel Cioful, precum și în alte comune din Bucovina.

(4) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 69, scrie în privința *Spolocaniei* următórele: «A doua ȓi după Lăsatul seculu de brânză e *Spolocania*; în

În timpul din urmă însă datina acésta a degenerat în cele mai multe părți într'un fel de beție, căci pe când mai înainte femeile se adună la o casă particulară, unde nu numai că își spălau gura și gâtul cu borș, ci tot odată și torceaă, în timpul de față cele mai multe dintre dânsele se adună, nu numai la o casă anumită, ci și la crâșmă, unde fac *Spolocania* cu rachiū saū cu alte bēuturi spirtose. Iar dacā una saū alta dintre dânsele nu are parale de ajuns ca să aibă pe ce bea, atunci se însoțesc mai multe la un loc, pune fiecare câte 2—3 cr. și, cumpărând rachiū pe dânșii, beaū și se veselesc împreună mai tōtă ziua, adecā până ce se îmbată cum se cuvine și nu-î mai rămâne nici uneia nici un crucer la suflet. Apoi, după ce s'aū amețit de cap și aū perdut nu numai o zi de lucru, ci și toți banii căți i-aū avut, se întorc acasă și postesc apoi tot postul.

Intrebându-le unul și altul de ce se adună în acéstă zi atâtea femei la un loc și care e adevēratul scop al *Spolocaniei* acesteia, unele își rēspund că așa aū apucat din moșistrămoși și așa fac și ele, ceea ce nu e adevērat; iar altele, mai istețe și mai hâtre, își rēspund că strinsura și spolocania acésta se face anume ca să *crēscă cânepa*, pentru că, dacā nu s'ar strînge la un loc și n'ar bea în acéstă zi, atunci nici cânepa n'ar crește. (1)

Și ca strinsura să nu fie prea bătătoare la ochi, mai fiecare femeie ieă și în timpul de față furca cu sine, ca să arate lumii că ea n'a venit să bea, ci din contră ca să tōrcă în societatea celor-lalte. Dar vai de torsul acela, unde paharul de rachiū se învîrte cu mult mai repede pe sub nas decât fusul sub caer!

Ba, după credința și spusa unor Românce din Bucovina, în *Lunia curată* nici nu e bine de tors, din causă ca să nu se necurățescă vasele în casă și să nu rōdă *moliile*, precum și alte gujulii, straiiele.

acéstă zi nu se mănâncă nimic, precum nici să se facă alt ceva, decât *a spălă blidele*.» Decī *Spolocania*, după cele ce ni le spune d-l Gheorghiu, ar veni de la *spălarea blidelor*.

(1) După spusa Românilor din Balacéna, sat în distr. Sucevei, com. de Alexandru Pișul, — și a celor din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful.

Lucrul de căpetenie al femeilor în ziua acésta, după părerea și spusa celor mai multe Românce din Bucovina, e curat numai spălatul vaselor și dereticarea casei (1), adecă tocmai așa după cum cred și spun Românele din unele părți ale *Moldovei*. (2)

III.

ÎNĂCRIREA BORȘULUI.

Poporul român e foarte scrupulos în privința ținerii postului. Mai de grabă va comite o faptă rea decât se va *înfruptă* în post. Cel ce *se înfruptă*, acela *se spurcă*, *se pângăresce*, și numai în scaunul mărturisirii se poate curăți de păcatul ce l'a comis prin înfruptare. Iar cel ce mănâncă anume de fruct sau de dulce în post, nu numai că e considerat de un călcător și prihănitor al așezămintelor bisericesci și al legii strămoșesci, ci e tot odată privit și ținut mai rău decât un *păgân* sau *căpcân*, care n'are lege.

Asemenea și cei ce fac petreceri și jocă în post încă comit, după credința generală a poporului, un mare păcat, care nu li se poate lesne uita și ertă.

Ba, ce este și mai mult, în decursul unui post nici măcar a glumi și a sărută pe cel ce ți-e drag nu e bine, căci încă e păcat.

Dovadă despre acéastă credință foarte lățită și adânc înrădăcinată în sînul poporului avem și următoarea poezie populară din *Banat*:

Până nu se lăsă post
Pare că mai gras am fost,
Mai iute mă îngrășam,
Că fetele sărutam.
Iar de când s'a lăsat post
Umblu prin sat ca un prost,

Și nu mă sărută nime,
Dice că-î post și nu-î bine.
Ce făcui și ce lucrai,
Că gurița căpetai,
Cu mindruța mă'ntilni
Și gurița celuii. (3)

(1) Cred. Rom. din Frătăușul-vechiu, com. în distr. Rădăușului, com. de Ioan Covașă, stud. gimn.

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 69.

(3) Ioan Roșu al lui Marcu, *Poesii pop. din Ciacova*, publ. în «*Fóia de Duminecă*» a ȋiarului «*Dreptatea*», an. I., Timișóra 1895, No. 53, p. 3.

Iar drept pedépsă :

Cine jócă 'n postul mare
Face riie pe spinare. (1)

Și dacă acéști bólă uriciósă nu-î este de ajuns spre a se reținé de la petreceri și joc, atunci lesne póte să-l ajungă blăstemul exprimat prin următórea chiuitură :

Cine jócă 'n postul mare,
Pice-î pielea de pe nare
Și rêmâe-î ciontu gol
Ca și muchea la topor ! (2)

Spre a ținé însă un post, și mai ales *Postul cel mare*, care e cel mai lung, cum se cuvine, spre a nu se înfruptă de fel în decursul lui, e de neapărată trebuință, nu numai de a se spălă tóte vasele menite pentru ferberea și ținerea bucatelor de sec cum se cade, ci tot odată de a avé și cele necesare *de rîndul postului*.

Așă, între multe altele, fără de cari poporul de la țéră nu e în stare să postéscă, e și *borșul*.

Drept aceea, partea cea mai mare a Româncelor de la țéră aú datină chiar în ȓiua cea dintâiu a Postului mare, adecă Lună, de a *înăcéri* sau a *umplé borș*. Iar *înăcirea* acésta se face în următorul chip : móie tărîțe de secară cu apă rece într'un vas de lemn făcut anume pentru acest scop și numit *borșeică*(3), *borșeriță* (4), *borciușcă* (5), *putinică de borș*(6), *budăiu de borș*(7) și *budăiaș de borș* (8); tórnă după aceea uncrop clocotit peste dînsele, le amestecă bine și le lasă puțin ca să se răcoréscă ; pe urmă pun *husce*(9) în borșeică,

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, aflător la Academia Română.

(2) Avram Igna, *Chiuituri din comuna Sobolciu în Bihor*, publ. în «*Familia*», an. XXXIII, Oradea mare 1897, p. 81.

(3) In distr. Sucevei, com. Șcheia, — și în distr. Rădăuțului.

(4) In distr. Sucevei, com. Balacéna.

(5) In distr. Storojinețului.

(6) In cele mai multe părți din Bucovina.

(7) Idem.

(8) Idem.

(9) Sub *husce* se înțeleg tărîțele ce aú rămas de la un borș de mai înainte înăcrit.

anume ca borșul umplut să dospescă și să se înăcrască mai repede.

O sémă de Românce, pe lângă cele arătate, mai pun încă și vre-o câte-va frunze curate de vișin, anume ca borșul să aihă gust mai bun; iar altele pun și vre-o câte-va feliore de sfeclă roșie, ca să fie roșu ca sfecla.

Iar după ce au făcut-o și acésta, pun *borșeica* în *cotruță*. (1)

Se feresc însă foarte tare ca nu cum-va *borșeica* să stea în *cotruță*, unde s'a pus, până Sâmbătă.

Dacă din nepăsare sau din nebagare de sémă ar sta *borșeica* până Sâmbătă, adecă până în ziua de *Sân-Tóder*, în *cotruță*, atunci e rău, căci în cazul acesta, Vineri séra, spre ziua de *Sân-Tóder*, după ce au cântat cocoșii odată, vine *Ucigă-l-crucea*, și cine gustă apoi din borșul acesta, acela capătă *plescaită*. (2)

Dar nu e nici o faptă fără răsplată. Fórte lesne i se póte întâmpla și lui *Ucigă-l-crucea* una cât dece din cauza acésta. Căci de voesce cine-va să-l prindă și-l prinde scâldându-se, atunci îi trece dorul de scâldat.

Iar cine voesce să-l prindă, nu trebuie nimic alta să facă, fără numai un *juvêț* din brăcinariu de mire care până la cununie a fost adevérat curat să-l țină asupra putinelei cu borșul, și atunci nu mai scapă. Când ese *Ucigă-l-crucea* din borș îl prinde de grumaz și, avându-l odată în mână, póte să facă cu dînsul ce doresce și voesce. De vrea să-i aducă bani, sau să-i facă alt serviciu, i-l face fără cea mai mică împotrivire.

(1) In cele mai multe părți din Bucovina se umple borșul numai *Luni*, *Mercuri* și *Jo*. *Marți* nu se umple, pentru că în acésta și s'a început lumea; iar *Vineri*, *Sâmbătă* și *Duminică* nu se umple de aceea, pentru că aceste trei sunt surori. Și de óre-ce *Vineria* e cea mai mare între dînsule, de aceea și păcatul e mai mare dacă se umple în acésta și borș.

(2) Sub cuv. *plescaită* se înțeleg nisece bubuțe, cari se fac mai ales pe fluerele piciorilor și pe mâni și cari dintru început sunt albe și de mărimea bēșicelor produse prin urziare, iar mai pe urmă capătă cójă, se usucă și se trec. Dar după ce s'a uscat și s'a trecut un rînd, urméză altul la loc, așa că până ce se vindecă cu totul mult timp trebuie să trecă. *Plescaita* se cunósce pe aceea că, atunci când începe a se face,

Și *Necuratul* se rógă și-î promite celui ce l'a prins că-î va servi orî-cum va voi și-î va face orî-și-ce va dori, numai să-î deă drumul, să nu-l ție legat în juvêț. (1)

Cele mai multe Românce însă, nemijlocit după ce au umplut borșul, *descântă cărbunii*, ieaă apoi trei dintre cărbunii descântați și, făcând mai întâiu cruce cu dînșii în gura borșeicei, îi aruncă înăuntru. Făcând acesta, nu numai că borșul e cu mult mai bun, mai curat și mai limpede, ci în același timp sunt sigure că și *Ueigă-l-crucea* nu se pôte apoi apropia de putinica cu borș.

În fine, merită a fi amintit încă și aceea că, atât de astă dată, cât și de alte dăți, mai fie-care Româncă din Bucovina, după ce a umplut acuma borșul în chipul cum s'a arătat, se face că e mâniósă, apucă pe o copilă saú pe un băiat, care-î pică în mână, de pěr orî de urechî și, trăgându-l, ȓice : *acru borșul!* Iar o sémă ȓic :

Două rusce se bâteă,
Borșul meú se oțetiă.
Câte vinuri
Și oțeturi
Sunt în țera cea de jos
Tóte le-aú adus

Și le-aú pus
În budăiul meú cu borș,
Și-aú pus
S'aibă grijă de-oțetit
Ca fetele de măritat.

Și abiă după rostirea acestor cuvinte trag pe cei ce se află în casă de pěr saú urechî și spun : *acruu borșu!* (2)

Iar acéstă tragere de cap saú de urechî se face în cre-

te mánâncă fórte tare și, când începî a te scărpină, es bubuțele amintite mai sus și se lățesc ast-fel, că se face adese-orî o rană întrégă dintr'insele.

(1) După credința și spusa Româncelor din Șcheia, com. de d-l Paner. Prelipcean, învățator.

(2) Dat. Rom. din Udesci, sat în distr. Sucevei, com. de Gavr. Rotariu, stud. gimn. — Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*» an. IV, Cernăuți 1894, No. 74, p. 1: «Se crede, că umplând cine-va borșul, trebuie să fie atunci mânios, și apoi va fi borșul acru.» — Idem, *Comuna Straja și locuitorii ei*, studiu istoric, topografie și folcloric, Cernăuți 1897, p. 60: «De regulă se umple borșul Marția, Joia și Sâmbăta. Atunci trage gospodina de urechî saú de cap pe un băiat, dacă îl capetă, — căci ei fug în acea ȓi din casă, — ca borșul să fie iute ca și mânia celui tras de urechî.»

dință că, precum omului îi este acru când îl tragî de cap sau de urechi, așa și borșul are să se înăcrească.

Româncele din *Transilvania*, când *pun borș*, es în curte orî în stradă și trag de ureche orî de cap pe cel dintâiu creștin, ca să se înăcrească borșul cum s'a înăcrit omul de supărat că-l tragî de pîr.

— *Acru borșu!* — ȃie ele.

— *Acru să-ți fie!* — ȃie rîdînd cel tras de ureche, dacă e om al casei sau un prietin.

— *Ba fie-ți al dracului borșul!* — ȃie supărat altul.

Acesta, tocmai fiind-că înjură, e *omul borșului*, căci Româncea l'a înăcrit, așa cum ar vrea să-i fie borșul.

Dacă cel tras de cap e om de-al casei sau o vecină, orî o cumetă, începe să fugă spre casă, Româncea după el, și dau năvală în odae pe întrecute.

Vorba e: cine ajunge mai întâiu să sufle în borș.

Dacă suflă stăpâna casei mai întâiu, o să mănânce borșul în pace; dacă nu, are să i se întîmple cine scie ce supărare pe vremea cât va ține borșul. Și de obicei îi vine vre-o supărare, — căci ele vin multe, — dar nu din pricina suflării în borș. Țăranul crede așa: «Și cumetă asta a noastră vine pe la noi numai ca să ne sufle în borș», adecă să ne prevestescă rele. (1)

IV.

JUJEUL.

În mai multe părți din *Muntenia*, și mai ales în comunele Boldu și Sloboșia - Michalani din jud. Rîmnicul-Sărat și Tonea din jud. Ialomița, apoi în mai multe comune din *Dobrogea*, și mai cu sémă în Seimenii-mari și Seimenii-mici, este datină în cea dintâiu Lună a Postului-mare de a *da pe cîni în tîrbacă*, adecă a-i hicăi, a-i bate și a-i chinuî gro-

(1) G. Coșbuc, *Versuri și prosă*. Caransebeș, p. 64—65.

zav, pe când de *gâsce* caută cu deosebită luare aminte și îngrijire ca nu cum-va să le lipséscă cevă în acea ȃi, să *aibă* tóte celea din belșug. (1)

Acéstă datină se numesce în comuna Boldu *Góna cânilor* (2), în Sloboȃia-Michalanii *Valărit* (3), în cele-lalte părȃi ale Munteniei *Jujeu* sau *Jujău* (4), iar în Dobrogea *Jijeu*. (5)

Acéstă bătaie sau *gónă* tradiȃională a cânilor se face în com. Boldu din jud. Rîmnicul-Sărat în următorul chip :

Se fac cete de câte 10—20 ómenî, întră prin ogrăȃi, scot câniî la drum sau îi înfundéză prin strîmtorî, unde cu o îndemănare de admirat pun mâna pe ei, îi apucă și le încléștézá fălcile, așă ca să nu mai póta mușcă. După acésta, și anume după ce le mai taie pofta de mușcat cu câte-va loviturî, încep a-î frecă la anus cu nisce *răvarurî de lemn*, făcute anume spre acest scop, în formă cilindrică și crestate cu cuȃitul, până ce cei mai mulȃi din cauza acésta și mor.

Pe câniî ai căror stăpâni dau ceva de bėut îi lasă, iar pe cei mai mulȃi îi *răvăruesc* sau *răvăresc*.

ȃiua acésta este destinată mai mult pentru *góna cânilor*, în așă chip că, dacă eși la marginea satului, sunt tot cete de câni și, cum vėd vre-un om încep a urlă; ei aũ o pre-simȃire pentru acéstă ȃi, și mai cu sémă câniî cei mai bė-trânî, și din cauza acésta în zorile acestei ȃile es nepri-goniȃi de nimenî la *tărcăviș* (6), adecă se retrag la câmp sau se ascund prin locurî anevoe de găsit. (7)

(1) T. T. Burada, *O călėtorie în Dobrogea*, Iași 1880, p. 22—23. — Al. Dimitrescu, *Góna cânilor*, o tradiȃiune poporală, publ. în «*Romănul*», an. XXXIV, Bucuresci, ⁵/₁₇ Marte 1890. — G. Popescu-Ciocănel, *Basme, snóve, ghicitorî* etc. Ploesci 1898, p. 118. — «*Șeȃetórea*», an. I, Fălticeni 1892, p. 42. — C. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 69. — Din *Rėsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușian.

(2) Al. Dimitrescu, *loc. cit.* — G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*

(3) Din *Rėsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușian.

(4) C. D. Gheorghiu, *op. cit.* — «*Șeȃetórea*», *cit.*

(5) T. T. Burada, *O călėtorie*, p. 22—23.

(6) Al. Dimitrescu, *Góna cânilor*, publ. în] «*Romănul*» *cit.* — G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*, p. 119—120.

(7) S. Popescu, *Cuciũ*, publ. în «*Șeȃetórea*», an. I, p. 42 : «Tot cam în acest timp se forméză și *Jujeul* pentru câni, cari, conduși de instinctul natural, se retrag la câmp în acéstă ȃi sau se ascund prin locurî anevoe de găsit.»

În comuna Sloboșia-Michalanii, pl. Marginea-de-jos, jud. Râmnicul-Sărat, datina acésta, după cum am amintit mai sus, se numește *Valărit*, iar sub. cuv. *Jujeu* se înțelege un aparat care constă dintr'o frânghie și două lemne.

Deci cânele prins se pune în frânghie și se învîrtesce atâta cât permite frânghia. După aceea trag doi inși de lemne și frânghia desucindu-se svârle cânele amețit. (1)

În comuna Tonea, jud. Ialomița, *Jujeul* se face întocmai ca un lăgăn mare, iar în mijloc se fixéză o funie îndoită, unde se pune cânele, și-l învîrtesce atâta timp până cade singur amețit și de multe ori chiar mort. (2)

Unii Români, precum bunăoară cei din com. Sloboșia-Michalanii, frécă câni în partea dinapoii cu un lemn *răvălit*, iar alții țin ascunsă o ólă cu mălaiu muiat, din care dau cu un șomoiag privitorilor pe la gură. (3)

Ast-fel duréză acéstă gónă și chinuire a cânilor decum se zăresce de diuă și până ce însereză.

Iar când sórele apune, atunci totul se termină și o liniște completă domnesce în tóte părțile.

Câni însă nu-și mai îndeplinesc datoria lor decât peste 2—3 zile, când mai uită frica ce le-a inspirat-o *Jujeul*. (4)

Dacă întrebii pe ómenii ce noimă mai are și datina acésta de a prinde câni și *a-î da saũ a-î trage în Jujeu*, partea cea mai mare dintre dânșii îți respunde: «ca să se facă mult mălaiu saũ meu la vară!» (5)

Un bătrân din comuna Boldu însă, întrebat fiind din întâmplare de d-l Al. Dimitrescu, autorul articolului «*Góna cânilor*», despre originea acestui obicei, îi respunde:

— Apoi dá, gura moșului, de aceea pentru că *câni* nu aũ fost simșitori când aũ intrat păgâni la o împărăție, ci mai simșitóre aũ fost *gâscele*.

— Ce spuți, moșule, fă-mă să înțeleg mai bine!

— Apoi dá, uite așa s'a întâmplat: se vede că *câni* aũ

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian.

(2) S. Popescu, în «*Șeșetórea*», loc. cit.

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian.

(4) S. Popescu, loc. cit.

(5) Al. Dimitrescu, în «*Romănu*» cit. și din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian.

fost pe la culcuşuri şi *gâscele* fiind din întâmplare deştepte s'au speriat şi, prin *gărăgaia* (1) lor, au deşteptat pe cei din casă!

În urma acestui răspuns d-l Al. Dimitrescu exclamă zicând:

«Iată cum cred că se explică cazul acesta, care este păstrat prin tradiţie şi de un interes istoric şi care, după cum se vede, începe să degenezeze.

«Galiî, după ce au bătut pe cei din Clusiü(?) şi supăraţi pe un deputat din ginta Fabilor, care se dusesse spre a mijloci împăcarea între beligeranţi, acel deputat supărat trage sabia şi omorâ un Duce gal. Aceştia trimiseră la Roma a cere satisfacţie, pe care necăpătându-o, plăcă cu războiü în contra Romei, bat armata romană şi o ieau la fugă. Iar locuitorii Romei se retrag parte cu armata, parte la *Vei* şi parte în Capitoliü.

«Galiî, prădând Roma, se încercă să ieă şi Capitoliul.

«Camil, care trăia în exil la Vei, fu proclamat dictator, dar el nu primî, sub motiv că exilaţii nu pot a ocupa nici o funcţie fără votul Senatului.

«Un tînăr plebeü, ducându-se la Roma şi intrând prin o pörtă secretă în Capitoliü, rugă Senatul să cheme pe Camil şi să-l numescă dictator.

«Însă Galiî, descoperind urmele Romanului şi luându-se după dinsele într'o nópte furtunosă, erau să cuprindă Capitoliul, dacă Romanii n'ar fi fost deşteptaţi prin *gărăitul* gâscelor sacre.

«Iacă cum se explică cazul că *gâscele* au fost mai simţitoare decât *câniî*, pe cari îi căsnesc în mod neomenos!» (2)

Tot de acéstă părere e şi d-l Burada.

Iată ce scrie d-sa în privinţa acésta:

«Acest obiceiü fôrte curios pôte că este o rămăşiţă romană, ca amintire despre scăparea Capitoliului de invasiunea Galilor prin *gâscele sacre*, pe când *câniî* au dormit (3): tanto silentio in summum evasere est non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem sollicitum animal ad nocturnos strepitus excitarent, anseres non fefellerent, quibus sacris Iunonis in summa inopia cibi tamen abstinebatur, quae res salutis fuit.» (4)

(1) *Gărăgae* = găgăit.

(2) Al. Dimitrescu, *Góna cânilor*, publ. în «*Românul*» cit. — G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*, p. 120—121.

(3) *O călătorie în Dobrogea*, p. 23.

(4) Titu Liviu, lib. V, 47.

În fine Laurian și Massim, scriind despre cuvîntul *Jujeu*, ne spun următoarele :

«*Jujeu* s. m. *Canum jugum* ; specie de jug mic ; în speciale *jug* la care se supun câinii a doua și după Lăsatul secului de Pasce ; — cum se vede, în loc de *jugeu* din *jug* ; — darea în *jugeu*, trecerea prin *jugeu* a cânilor e, de cert, reminiscență de punițiune cânilor romanî din arcea Capitoliului, când se arătară de neglijenți și invigilanți în cât nu anunțară prin lătrate suirea Galilor pe monte Capitoliu.» (1)

V.

LUNIA PĂSTORILOR.

Lunia după *zapotitul de Pasci*, adecă Lunia primă din Păresimî, se numesce de către Români din *Banat*, pe lângă *Lunia curată*, încă și *Lunia păstorilor*. (2)

Iar numirea acésta se vede că a căpătat-o de la următoarea datină, usitată, după cât sciū eū până acuma, numai în *Banat*.

Mama adecă, care are unul orî și mai mulți copii păstorî, se scólă în diminéța acesteî țile, face o turtă din făină de grîu saū și de *cucuruz* (3), o cóce și o numesce apoi pentru *Sânta Maică Lunî*, ca acésta să-î păzescă atăt copilul, orî copiii sêi, dacă sunt mai mulți, cât și turmele acestora de spurcăciune, adecă de lupi, precum și de alte fére sêlbaticé. (4)

În tot decursul acesteî țile muerea cu copilul păstor nu lucréză nimic și grijesce tot odată ca și alte femeî din casă, — dacă mai sunt și altele, — asemenea să nu lucreze

(1) *Glosariu*, p. 337.

(2) După Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883* : «*Lunia păstorilor* cade tot-deauna după Dumineca lăsatului de carne....»

(3) Cucuruz = porumb, păpușoiu.

(4) Comunicat de d-l Ios. Olariu. — Sim. Manguuca, *Calend. cit.* : «În *Lunia păstorilor* se dăruesce o turtă menită păstorilor din partea gazdei oilor.»

nimic, și mai ales la vre-o cămașă, să nu cósă saũ să-ı încheie gura, căci, lucrând așa ceva, lupii saũ alte fére sêl-batece pot să-ı atace copilul păstor saũ turma, iar șórecii ıi mănâncă semênăturile din câmp în primăvara ce urméză. (1)

VI.

DILELE NEBUNILOR.

Sub *Dilele nebunilor* se înțeleg în unele părți din *Banat* dılele sêptêmânei prime din Păresimı, în deosebı însă đıua întâia și a doua, adecă Lunı și Marți.

Causa, de ce se numesc aceste đile ast-fel, e următórea :

Cu vre-o câte-va đile înainte de Lăsatul secului, unii dintre ómenii cei măi glumeți și măi bunı de gură din sat se îngrijesc de măi multe părechı de haine urıte și sdrențóse, cu deosebire însă femeiescı, ca, îmbrăcându-se într'ınsele, să se facă *comedianți* și ca atarı să producă apoı, prin diferitele lor *nebunı*, comedii și glume, rısete și veselie în adunările tineretului și măi ales pe la șeđetórale și clăcile carı se țin în decursul primei sêptêmâni din Păresimı.

Cum aũ dat în post, și anume chiar în séra đilei prime, toți cei ce vor să se facă *comedianți* se adună la o casă anumită, unde staũ până cam către mieđul noptii.

Sosind mieđul noptii, fie-care se îmbracă în hainele cele sdrențóse ce și le-a procurat măi înainte, căutând în același timp care de care să arăte măi pogan, și apoı se pornesc pe la casele unde sciũ că se află atare adunare, șeđetóre saũ clacă de scărmănat lână și pene, și acolo, schimbându-și glasul ca să nu fie cunoscuți, prind apoı a face felurite *nebunı*, comedii și glume.

De comun unul dintre dınșii ieà cu sine și un fluer, din care prinde a cântă, iar cei-lalți a jucă cu fetele și nevestele tinere, carı se află de față, felurite jocuri improvizate la sta-

(1) Com. de d-l Ios. Olariu.

rea locului, prin cari produc asemenea o mulțime de rîsete și voe bună între cei ce se află de față.

A doua zi dimineță, adecă Marți, se adună iarăși cu toții la aceeași casă de unde au plecat în ziua premergătoare, și de aici apoi, luând satul de-alungul și de-acurmezișul, fac din nou o mulțime de *nerođii*, nebunii și glume, ca publicul, care alérgă după ei, să aibă de ce rîde.

Atât la acéastă ocasiune, când percurg satul de-alungul și de-acurmezișul, cât și la ședători și clăci, pe lângă diferitele glume și ghiduși ce le fac, cântă sau strigă și unele cântece sau strigături de conținut umoristic, prin cari persifléză și combat atari apucături sau datine noué străine, orî lucruri ce nu corespund firii poporului românesc, și pe cari datine, cei ce sunt în coatingere cu alte națiuni vreaú să le introducă în sat, fie în port, fie în casă, fie în orîși-ce altă privință ar fi. (1)

Dilele nebunilor, despre cari ne-a fost vorba în acest capitol și cari duréză de *Marți* în întâia săptămână și până *Marți* din a doua săptămână a Păresimilor, nu sunt nimic alta, după părerea mea, decât un soiú de *Cuci*, despre cari am vorbit mai pe larg în vol. I, din «*Sérbătorile la Românii*», p. 282—284.

VII.

MARȚIA VASELOR.

Sub *Marția vaselor* (2) se înțelege Marția cea dintâiu din Postul mare.

Ea se numesce ast-fel de aceea, pentru că în decursul ei este datină, mai ales în *Banat*, de a se spélà tóte vasele în

(1) Com. de d-l Aurel Iana, preot în Maidan.

(2) Comunicat de d-l E. Hodoș, profesor în Caransebeș; — veđi și Sim. Manguiuca, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*.

carî s'a pregătit în decursul cârnilegilor *de dulce*. (2) Iar vasele *de dulce* se numesc vase slăstuite.

Obiceiul acesta este răspândit pretutindenea în Banat.

Spălătorele (3) vaselor slăstuite se păstrează și se folosesc ca să afume pe cei deochiați, ori să afume vitele și stupii, ori ca să se dea vacilor în sare.

Sciind mai toate Românele noastre cum că la zapostitul mare de Pasci se pune luna lui Mărțișor, și că atunci e *lună nouă*, de aceea Marți, în prima săptămână din Păresimi, când, după cum vom vedea mai pe urmă, se pun *Caii lui Sân-Tóder*, se scóte spânzul pentru erbatul vitelor bolnave.

Spânzul sterp, lat. *Helleborus viridis*, se scóte pe nemân-cate și, în cât e cu puțință, în pelea gólă sau de jumătate, adecă de la briu în sus, ori și numai mâna îndreptă gólă.

Cu rădăcina de spânz se erbéază apoi vitele bolnave.

Și *spânzul sterp*, scos de unde a răsărit numai un fir în acea primăvară, se crede că e cel mai bun.

Pe unele locuri se scóte spânzul și Sâmbătă, adecă la *Sân-Tóderul-cel-mare*. (1)

Tot în acéstă Marți e bine să se pună și găinile să clo-céscă, pentru că puii scoși în luna lui Marte sunt căutați pentru multe farmece. (2)

Tot acum Marți cumpără femeile de la 3 ori de la 9 ne-guțători câte de 3 ori de 9 cruceri *civit* (pétră vînětă) și tămâie, pe cari, amestecându-le o vreme fără a le descântă, le păstrează în decursul anului în casă pentru bolnavi și mai ales pentru cei ce pătimesc de *izdat*. (3)

(2) Com. de d-l E. Hodoș și d-l Aurel Iana: «Tot atunci, adecă în Marția primă din Păresimi se face și leșie și se spală vasele și toate de prin casă.»

(3) Sub cuvîntul *spălător*, plural *spălătore*, se înțelege aci o bucățieă de pânză, cu ajutorul căreia se spală vasele în cari se face de mâncare și din cari se mănâncă.

(1) Com. de d-l Ios. Olariu și Aurel Iana: «Tot în acéstă lună—adecă în luna lui Martie—se scóte *spânzul* (*sterp*), pentru ca cu el să se *în-erbeze marva* bolnavă peste an». — Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*: «Culegerea (scóterea) rădăcinii *spânzului sterp* (*Hellebo-rus viridis*) la *Sân-Tóderul-cel-mare*».

(2) Com. de d-l Ios. Olariu.

(3) *Izdat* = strînsori la fóle.

Dacă se bolnăvesce cine-va de *izdat* peste an, atunci se unge cu amestecătura acésta în formă de cruce în frunte la capul peptului, la céfă, la mâni și la genunchi, iar cu tămâia se afumă. (1)

O sémă de femeî, tot din *Banat*, aũ datină ca Marți séră, la eșirea *Sân-Tóderilor*, să ieà din boltă *civit* și tămâie, pe care o păstréză apoi în casă peste tot anul, ca, bolnăvindu-se apoi cine-va în casă, cu tămâia să se afume, iar cu *civitul* să se ungă pe la frunte și capul peptului, apoi o bucățică mică, punându-se într'o lingură de apă, să i se dea de bėut, ȕicându-se:

— «Cum s'aũ dus *Sân-Tóderii*, așà să se ducă și réul care este la N!» (2)

Tot pe *Caii lui Sân-Tóder*, adecă Marți în ȕiua întăia când pică *caii lui Sân-Tóder*, muerea casei ieà apă de pe néuă, dacă mai este, de unde nu, se duc prin codru și aduc de pe *omeșii* de nea de prin *virtópe* și, stropind casa și *sobele* de-arîndul, le mătură în pelea gólă, ca să se depărteze puricii și tóte *gângăliile*. (3)

Șérpele încă e bine să se omóre cu degetul, cu care apoi se sparg — așeză — gâlcele la *laturonii* din grumaz la copii numai din Marția asta. (4)

(1) Com. de d-l Ios. Olariu și Aurel Iana.

(2) Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.* publ. în «*Luminătorii*», anul X, Timișóra 1889, No. 27; — veȕi și S. Liuba și Aurel Iana, *Medicina populară*, credințe, datini, doftorii și descântece populare, publ. în «*Familia*», an. XXVIII, Oradea mare 1892, p. 6.

(3) Com. de d-l Aurel Iana. — Sim. Manguiea, *Calend. pe anul 1882 și 1883*: «Curățirea puricilor din casă.»

(4) Com. de d-l Ios. Olariu și Aurel Iana: «In decursul lunii lui Martie cine a aflat un șérpe și omorîndu-l cu un deget, peste întreg anul e sănătos și cu acel deget póte așeză *laturonii* (mandulele ori scrofule) la copii în grumaz.»

SFINȚI HARALAMPIE ȘI VLASIE.

I.

SFÎNTUL HARALAMPIE.

St. Hararampie, numit altmintrelea și *Aralampie* sau *Aralambie*, *Haralam* și *Aralam*, cade tot-deauna în 10 Februarie.

Despre acest sfânt există la Români din *Bucovina* următoarea legendă :

«Dice că *St. Haralampie* umblă către sfârșitul vieții sale prin lume și vindecă pe ómenii cei bolnavi.

«Umblând el așa în colo și în cóce cât timp va fi umblat, a ajuns în urmă și în țera păgânilor.

«Împăratul păgânilor, cum a prins de veste că a intrat în țera sa, îndată a și trimis pe un încređut al său să-î ȓică ca să vie la dînsul.

«Încređutul s'a dus și nu mult după aceea s'a și întors dimpreună cu *St. Haralampie* la împăratul.

«Împăratul, cum l'a vėđut pe *St. Haralampie*, îndată l'a și întreat cum se chėmă, de unde-î și cu a cui putere vindecă el pe cei bolnavi.

«*St. Haralampie* i-a rėspuns că se chėmă *Haralampie*, că e trimisul lui Dumnezeu și că cu puterea acestuia vindecă el pe ómeni.

«Însă împăratul n'a voit să-î credă că e trimis de Dumnezeu ca să însănătoșeze pe bolnavi, și de aceea l'a făcut *fărmecător*,

și apoi i-a poruncit ca să se lese de tréba acésta și să se dea în legea păgânéscă, orî de nu, are să-l pedepséscă cu mórtea.

«Dar *St. Haralampie* n'a voit odată cu capul să se dea în legea păgânéscă, ci a spus că el mai de grabă voesce să móră decât să-și părăséscă legea.

«Împératul, vedénd că *St. Haralampie* nu vrea să-l asculte, a poruncit ostașilor săi să-l lege în lanțuri gróse și să-l chinuiască până ce-și va da sufletul.

«Ostașii, cum li s'a poruncit așa aũ și făcut; l'aũ legat mai întâiũ în lanțuri, iar după aceea aũ luat cârlige de fer și, înfi-géndu-i-le în pele, aũ prins o păreche de boi la dînsele și cu ajutorul acestora l'aũ despoiat mai tot de pele și apoi l'aũ aruncat în închisóre.

«Fata împératului, căci împératul aveà o fată mare, vedénd cum se pórtă și ce face tatăl său cu *St. Haralampie*, îi đise:

«— Nu ți-ı milă, tată, de popa ăsta, de-l muncesci mai reũ de cum aũ muncit Jidovii pe Christos!

«Împératul, auđind cele ce i le spuse fiica sa, se făcũ foc și pară de mânie pe dînsa și o mustră, đicéndu-ı:

«— Dacă tu ții cu fărmeătorul acesta, atunci nu ești vrednică să te numesci mai mult fiica mea! De aceea du-te de la mine, ca să nu te mai ved de ađi înainte câte đile voiũ mai avé!

«— Dacă a ajuns tréba până la atâta — đise mai departe fata, — apoi ved și eũ că nici nu-mi mai remâne alta de făcut!

«Și cum a rostit cuvintele acestea, a prins a plânge, dese cutremurà cămașa pe dînsa, și apoi, luându-și ce va fi luat cu sine, a plecat chiar în acea đi de la tatăl său și s'a dus pe muntele *Stavorului* și acolo a trăit mai departe și s'a făcut sfintă.

«Nu mult însă după ce s'a depărtat fata împératului, tatăl ei, mâniindu-se și mai tare, a trimis 10.000 de ostași ca să-l scóta pe *St. Haralampie* din închisóre și să-l taie așa de mărunțel ca să nu se alégă nimică dintr'însul.

«Ce erà se facă ostașii?... Trebuiră să-l asculte!... Se porniră fără întârđiere și, ajungénd unde erà *St. Haralampie* închis, îl scóseră afară din închisóre și îl mai întrebară încă odată: orî de nu voesce să se lese de legea creștinéscă și să se dea în legea cea păgânéscă?

«Însă *St. Haralampie*, deși erà mai mult mort decât viũ, din pricina chinurilor ce le suferise, și măcar că numai de-abià se țineà pe picióre de durere, nici de astă dată n'a voit ca să se lepede de legea sa.

«Atunci ostașii, vedénd că numai de gébă își bat capul, că

St. Haralampie nu voesce nici într'un chip să-și părăsescă legea, l'a făcut tot fărîmî și apoi, puindu-î carnea grămadă, s'a în-tors înderept și și-a dat sémă împëratului despre isprava ce a făcut-o.

«Peste nópte împëratul a trimis iarăși 100 de ostași la gră-mada cea de carne, anume ca să vadă ce s'a întimplat cu dinsa? de nu e cum-va *Haralampie* sfînt și orî de n'a înviat?

«Și s'a duse și acești ostași, și când a ajuns la starea locu-lui, ce să le vadă ochii?... În jurul grămeții celei de carne eră o luminație ca aceea, cum nu mai vëdură alta în viața lor, și o cëtă de ingeri luă carnea lui *Haralampie* și o puneă bucațică după bucațică, ciolănel după ciolănel și vinișoră după vinișoră la loc. Iar după ce i-a pus tótă carnea la loc și a făcut din-tr'insa iarăși om, cum a fost dintru început, l'a luat și l'a dus la Dumneđu în cer.

«Iar Dumneđu, cum l'a vëdut pe *St. Haralampie*, îndată i-a și đis:

«— Noa! da sciü că ai tras o sfîntă de muncă pentru legea mea!... Decî spune-mî: ce doresti să-ți daü pentru cele ce le-ai suferit cu atâta bărbăție?

«— Nu doresc alta nimic, — respunse *St. Haralampie*, — fără numai atâta, că cel ce va ține điua mea și va posti-o, adecă nu va mănca nimic în decursul ei, de acela să nu se apropie nici o bôlă!

«Și Dumneđu i-a împlinit dorința.

«Și de atunci, care om ține điua *St. Haralampie* și postesce, adecă nu lucrëză și nu mănăncă nimic în điua lui, de acela nu se apropie nici-o bôlă în decursul anului.» (1)

A doua legendă a *Srîntului Haralampie*, asemenea din *Bucovina*, sună precum urmëză:

«Đice că *St. Haralampie* mai tótă viața lui pămîntescă a petrecut-o în munci și chinuri grele. Și mai ales la bătrânețe a avut el fôrte multe și grele munci de suferit.

«De aceea și Dumneđu, vëdënd că e așa de tare muncit, l'a chemat înaintea morții sale la sine și i-a spus să cëră ceva de la đînsul ca resplată pentru cele ce le-a suferit în numele lui, și el orî-ce va cere îi va da.

«*St. Haralampie* însă i-a spus că el se va duce să întrebe mai întâi pe ómenî, și ce vor spune aceștia să cëră, aceea va cere.

«Și s'a dus apoi la ómenî și i-a întrebat pe aceștia ce să cëră?

(1) Din Reusenî, sat în distr. Sucevei, com. de Vasile Pop, stud. gimn.

Și ómenii l'aú rugat să cérã ca *Ciuma*, care îi potopiã pe vremea aceea, să fie sub mâna și stãpânirea lui.

«Dupã acésta s'a întors *St. Haralampie* iarãși la Dumneđeú și, împãrtãșindu-í cele ce i le-aú spus ómenii, a cerut ca să-í dea *Ciuma* pe mânã.

«Dumneđeú nu s'a împotrivit, ei, împlinindu-í dorința, îi dete *Ciuma* pe mânã.

«*St. Haralampie*, bucuria lui; cum a vëdút cã Dumneđeú i-a dat putere asupra *Ciumei*, îndatã a și pus mânã pe dinsa, a legat-o de grumaz cu un lanț de fer, și ast-fel legatã în lanț o ține el pãnã în ñiua de astãđi. Și numai atunci când ómenii nu serbëzã ñiua lui, o slobóde pe pãmint.

«Și *Ciuma*, care are aripí și o sabie latã în mânã, cum se vede scãpatã din lanțul în care e înferecatã, îndatã alérgã la ómenii cei ce nu țin ñiua *St. Haralampie* și pe toți îi omórá.» (1)

O variantã a acesteí legende, așijderea din *Bucovina*, sunã așã :

«Đice cã pe timpul acela, când conduceã *Archangelul Michail* pe *Maica Domnului* pe la raiú și pe la iad ca să-í arate și să vadã chinurile cele mari și grele ale ómenilor celor rëi, pe atunci s'a întilnit și *St. Haralampie* cu *Ciuma*, care umblã pe pãmint și aduceã fórte multã stricãciune în omenime.

«Și *Ciuma*, care are un chip îngrozitor, adecã cap ca de om, córne ca de bou și códá ca de șérpe, în al cãreia virf se aflã un ghimpe mare cu care înghimpã pe ómení și îi umple de bólã, cum a vëdút pe *St. Haralampie*, îndatã s'a și repeđit asupra lui, voidnd numai decãt să-l înghimpe și să-l omóre și pe dînsul.

«Însã *St. Haralampie* nu s'a lãsat a fi înghimpat și omorit de *Ciumã*, ci el, prinđëndu-o și legãndu-o cu un lanț greú de fer, a început a o bate și a o chinuì pãnã ce s'a sãturat. Și tot așã legatã o ține el pãnã și în ñiua de astãđi, anume ca ea să nu pótã nici când urmã voinței sale, a înghimpã și a umplé pe ómení de bólã, ci a-l umplé de bólã numai pe acela care îi poruncesce sau il lasã *St. Haralampie*.

«De aceea apoi și ómenii țin ñiua acestuì sfint, ca el să nu încuviințeze *Ciumei* a se atinge de dînșii.» (2)

A doua variantã a legendei de mai sus e acésta :

«Dumneđeú a dat fie-cãruì sfint cãte o putere óreși-care. Și

(1) Din Balacéna, dict. de Ioan Grosariú și Ana Ureche.

(2) Din Frãtãuțul-vechiú, dict. de Axenia Sofroni.

precum a dat el tuturor sfinților, așa și *St. Haralampie*, care eră dintru început săhastru, încă i-a dat putere, și anume peste *Ciumă*, ȃdicȃndu-ȃ că ĩndatȃ ce va vedȃ cȃ acȃsta ĩȃi face de cap, adecȃ cȃ omȃrȃ prea mulȃi omȃnȃ, sȃ n'o lase a-ȃ omorȃ de gȃba.

«Și *St. Haralampie*, din ȃiua ĩn care a capȃtat puterea acȃsta de la Dumneȃeȃ, cum simȃșese cȃ *Ciuma* voesce sȃ mȃrgȃ la vre-un om, care nu e cu nimic vinovat, ca sȃ-ȃ ieȃ ȃilele, ĩndatȃ alȃrgȃ la dȃnsa, o prinde, o lȃgȃ cu lanȃul de grumaz, și apoi ĩncepe a o bate pȃnȃ ce se saturȃ. Dupȃ aceea, ȃdicȃndu-ȃ sȃ pȃrȃșȃscȃ omul pe care voiȃ ea sȃ-l omȃre de gȃba, ĩi dȃ drumul.

«Și fiind-cȃ *St. Haralampie* are o putere atȃt de mare asupra *Ciumei*, de aceea numai cel ce pȃcȃtuesce și supȃrȃ prea mult pe acest sfĩnt mȃre de *Ciumȃ*. Toȃi cei-lȃlȃi omȃnȃ ĩnsȃ, carȃ pȃzese poruncile lȃi Dumneȃeȃ și cĩnstesc ȃiua acestȃi sfĩnt, sunt scutiȃi de acȃstȃ bȃlȃ primeȃdiȃsȃ și uritȃ, cȃcȃi *St. Haralampie* nicȃ cȃnd n'o lasȃ sȃ se apropie de dȃnșȃi.» (1)

A treia legendȃ a *St. Haralampie*, tot din *Bucovina*, e urmȃtȃrea :

«ȃice cȃ pe timpul acela, cȃnd trȃiȃ *St. Haralampie*, erȃ mȃnia lȃi Dumneȃeȃ ce fȃcȃ *Mȃrtea*... cosȃ cu cȃsa eȃ cea ascuȃitȃ și veninȃsȃ mȃi pe toȃi omȃnȃ din lume.

«Vȃdȃnd de la un timp Dumneȃeȃ cȃ *Mȃrtea* ĩȃi face de cap, cȃ ea ieȃ cu mult mȃi multe suflete de om decȃt i-a fost de la ĩnceput poruncit sȃ ieȃ, a mȃnat pe *St. Haralampie* s'o prĩndȃ și sȃ n'o lase mȃi mult a face ceea ce-ȃ place.

«*St. Haralampie*, supus și ascultȃtor ca tot-deauna, s'a dus și, fȃcȃnd ce va fi fȃcut, a pus mȃna pe *Mȃrte*, a legat-o bine cu un lanȃ de fer și ast-fel legatȃ o țĩne și o pȃrtȃ el pȃnȃ ĩn ȃiua de aȃi, neslobȃdĩndu-o nicȃ cȃnd din mȃnȃ, cȃcȃi cum ar slobȃȃi-o, ĩndatȃ ar cosȃ cu cȃsa sa, pe care o pȃrtȃ tot-deauna la sine, pe toȃi omȃnȃ, ei el o slobȃde numai atȃncȃ cȃnd ĩi spune Dumneȃeȃ, și numai la aceȃi omȃnȃ pe carȃ ĩi voesce Dumneȃeȃ sȃu carȃ, prin purtarea lor cea rea, ĩl supȃrȃ din cale afarȃ atȃt pe Dumneȃeȃ, cȃt și pe dȃnsul.

«Omul acela ĩnsȃ care nu-l supȃrȃ prea tare pe Dumneȃeȃ precum și pe *St. Haralampie*, trȃesce cu mult mȃi mult decȃt cei-lȃlȃi omȃnȃ, pentru cȃ *St. Haralampie* ĩl ĩncunjurȃ cu *Mȃrtea*.» (2)

(1) Din Șcheia, dict. de Magdalena Cȃmpan.

(2) Din Pȃrtescȃi-de-sus, sat ĩn distr. Gureȃ-Homoruluȃ, com. de G. Baranȃiȃ, stud. gimn. — Veȃi și *Mȃrtea*, publ. de d-l. M. Lupescu ĩn «Șȃȃtȃreȃ», an. III, Fȃlȃtȃcȃnȃ 1895, p. 114: «De nimenȃ n'are fricȃ *Mȃrtea*

A patra și tot odată și cea din urmă legendă despre *St. Haralampie* sună astfel :

«Când a împărțit Dumneșeu pravila (slujba) fie-cărui sfint, atunci a voit el să-î dea și *St. Haralampie* o slujbă.

«Însă *St. Haralampie*, ce a făcut, ce a dres, destul atâta că, întârziându-se, nu s'a înfățișat la timpul hotărît înaintea lui Dumneșeu, iar când a sosit el, Dumneșeu împărțise acuma slujbele ce avuse de gând să le împărțescă. Deci ce eră acuma să facă cu *St. Haralampie*? Să-l lase așa, nu-î da mâna!... Mai cugetă ce mai cugetă, și la urmă îi dete și lui o cățelușă legată de grumaz cu un lanț de aur și putere asupra bólelor.

«De atunci e *St. Haralampie* stăpânul bólelor, de atunci pórtă el bólele!» (1)

Acestea sunt tóte legendele despre *St. Haralampie* câte le-am putut eú află până acuma.

Deci, atât după legendele reproduse, cât și după credința Românilor din alte părți ale Bucovinei, unde póte că nu sunt cunoscute legendele acestea, *St. Haralampie* are o deosebită înrîurire și putere asupra *Morții*, *Holerei*, *Samcei* sau *Sancei*, *Lungórei*, și mai cu sémă asupra *Ciumei* (2), precum și asupra altor bóle grele. El e stăpânul și purtătorul tuturor bólelor. (3)

ca de *St. Haralamp*; el e mai marele ei, și acolo unde sfintul îi poruncesce să nu se ducă, ea îl ascultă, căci vai și amar de ea, de nu face pe voia sfintului! — Când *Mórtea* nu ascultă de el, sfintul o pune la pedépsă și o calcă în picióre.»

(1) Din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin, stud. gimn.

(2) Cred. Rom. din Balacéna, com. de G. Jemna, stud. gimn.: «Despre *St. Haralampie* se crede că este stăpân peste bóla *Ciumei* și, dacă lucréză cine-va în ziua lui, se îmbolnăvesce de *Ciumă*. — Pe dinsul a voit *Ciuma* să-l taie cu cósa, însă el a pus-o în lanțuri și o stăpânesce și acuma sub piciórele sale»; — a celor din Volovet, sat în distr. Rădăuțului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.: «Ómenii din satul nostru cred că *St. Haralampie*, cu porunca lui Dumneșeu, pórtă *Mórtea* și o bóla numită *Ciumă*»; — Credința Rom. din Șcheia, com. de C. Lucaciu, stud. gimn.: «*St. Haralampie* este stăpânul *Ciumei*. Ea stă sub piciórele lui. Iar dacă s'ar întâmplă s'o scape, apoi ar ucide întréga omenime.»

(3) Din Pătrăuț, distr. Sucevei, com. de Vict. Morariu, stud. gimn.: «*St. Haralampie* e stăpân peste tóte bólele, pe cari le ține legate în lanț, iar pe *Ciuma* o ține sub piciórele sale»; — din Stupca, sat în distr.

Din cauza acésta apoi, fiind-că *St. Haralampie* e stăpânul și purtătorul ființelor sus amintite, precum și al tuturor bólelor și mai ales al celor mai grele și mai rele, Români și mai cu sémă Româncele din cele mai multe părți ale *Bucovinei* îl țin, adecă cei mai mulți dintre dânșii nu lucréză nimic în ziua lui, ci o serbéză ca și Duminica saú ca și una dintre sêrbătorile cele mari(1), atât pentru sănătatea lor, cât și pentru sănătatea vitelor, ca să nu se bolnăvescă și să móră, respective să péră în decursul anului ce urméză, ci să fie cu toții sănătoși.(2)

Cel ce serbéză ziua acestuif sfint, acela e ferit și scutit de tóte bólele, pentru că *St. Haralampie* îl păzesce și îl apără atât pe dânșul, cât și vitele sale de orîși-ce bólă.(3)

Gurei-Homoruului, com. de Onufr. Căilenu, stud. gimn.: «Ómenii țin pe *St. Haralampie*, cređend că Dumneđu l'ar fi pus asupra bólelor cari se pot apropiá atât de ómeni, cât și de animalele de casá.»

(1) Dat. Rom. din Balacéna, dict. de Ioan Grosariú și Ana Ureche și com. de Const. Ureche, stud. gimn.; — a celor din Crasna, sat în distr. Storojinețului, com. de Em. Iliuț, stud. gimn.;—a celor din Fundul-Sadovei, sat în distr. Câmpulungului, com. de T. Lunčan;—a'celor din Securiceni, sat în distr. Sucevei, com. de Gavr. Gușeș, stud. gimn.: «Bárbații tot mai lucréză în acéstă ți, femeile însá nici decum»; — a celor din Pártescii-de-sus, com. de G. Baranaiu: «Pe *St. Haralampie* îl serbéză mai ales femeile și ómenii cari aú durere de másele.»

(2) Dat. Rom. din Báiesesci, sat în distr. Gurei-Humorului, com. de Oct. Seretén, stud. gimn.; -- a celor din Costána, sat în distr. Sucevei, com. de V. Huțan, stud. gimn.; — a celor din Mitocul-Dragomirnei, sat în distr. Sucevei, com. de Stef. Hostiuc, stud. gimn.: «*St. Haralampie* se ține pentru sănătatea vitelor și a ómenilor, dar mai ales femeile nu lucréză nimic în acéstă ți»; — a celor din Pátráuți, com. de Vict. Morariú: «*St. Haralampie* se ține contra bólelor, atât de ómeni, cât și de vite»; — a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin: «*St. Haralampie* îl serbéză pentru tóte bólele și pentru sănătatea atât a ómenilor, cât și a vitelor»; — a celor din Stroesci, sat în distr. Sucevei, com. de Petru Stráinul, stud. gimn.: «*St. Haralampie* se serbéză pentru apărarea vitelor de diferite bóle. In acéstă ți se sfințese apă în bisericá, care se întrebuintéză apoi la diferite bóle»; — a celor din Frátăuțul-vechiú, com. de I. Covașá: «*St. Haralampie* se serbéză pentru vite, ca să nu pérá de bóle»; — a celor din Broscáuțul-vechiú, sat in distr. Storojinețului, dict. de Ilinca Bahriu: «*St. Haralampie* se serbéză pentru ca să fie vitele, precum: boii, vacile, oile, și familia din casá sănátóse.»

(3) Cred. Rom. din Pártescii-de-sus, com. de G. Baranaiu: «*St. Hara-*

Din contră cel ce nu serbăză ȝiua acestuî sfînt, cel ce lucrează, acela se bolnăvesce peste an. (1)

Iar asupra acelora ce nu numai că nu-î serbăză ȝiua, ci încă îl și supără prin purtarea lor cea rea și necuviincioasă, trimite *Ciuma* să le ieă ȝilele, ca să nu-l mai supere. (2)

Tot din cauza *Ciumei* îl serbăză pe *St. Haralampie* și Româniî din unele părți ale *Moldovei*. (3)

Ba în unele comune din *Bucovina*, precum bunăoară în Reusenî, nu numai că *St. Haralampie* se serbăză ca și *Duminica*, ci care om pôte, acela și postesce, adecă nu mănâncă nimic în acéstă ȝi, și acésta o face el asemenea pentru bóle. (4)

În unele comune, atât din *Bucovina* cât și din *Moldova* și *Muntenia*, nu numai că se serbăză ȝiua *St. Haralampie* ci unii dintre Româniî, mergînd în acéstă ȝi la biserică, duc

lampie, care se serbăză la 10 Februarie, se ține pentru bóle, pentru că el opresce bólele și le depărtéază de acel om care serbăză pe acest sfînt»; — a celor din Șcheia, com. de Const. Lucaciû: «*St. Haralampie* se serbăză pentru depărtarea bólelor»; — a celor din Mihovenî, com. de Vas. Strachină: «*St. Haralampie* se serbăză de către ómeni și cu deosebire de către femeî, ca să-î pázescă pe ei și vitele lor de bóle, fiind-că ei cred că *St. Haralampie* e purtător de bóle»; — a celor din Ilișescî, sat în distr. Gurei-Humorului, com. de V. Botezat, stud. gimn.; — a celor din orașul Siretiu, com. de Dim. Popovicî, stud. gimn.: «Acest sfînt îl serbăză mai ales femeile, îl țin pentru bóle, ȝicînd că el pórta bólele, și dacă îl țin, ȝic că n'ar fi bolnavî peste an»; — a celor din Tereblecea, sat în distr. Siretului, dict. de Irina Bulbuc: «Dacă cinstesce cine-va acéstă ȝi, atunci îl feresce Dumneȝeu de tóte relele și de tóte bólele.»

(1) Cred. Rom. din Udeseî, com. de Darie Cosmiuc, stud. gimn.; — a celor din Bosancî, sat în distr. Sucevei, com. de Trof. Crupă, stud. gimn.; — și a celor din Lucăcescî, sat în distr. Gurei-Humorului, com. de Iacob Paicu, stud. gimn.: «Eî cred că, dacă lucréază cine-va în acéstă ȝi, atunci vin pe capul aceluia felurite bóle.»

(2) Cred. Rom. din Volovęș, com. de Ilie Buliga: «Ómeniî de la noi serbăză ȝiua *St. Haralampie*, ca să nu dea *Ciuma* între dînșii. Și se ȝice că acel om ce móre în ȝiua de *St. Haralampie*, acela ar fi mániat pe *St. Haralampie* prin purtarea lui, și de aceea spre pedépsă ar fi murit.»

(3) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58: «În acéstă ȝi nu se lucréază, pentru că-î réu de *Ciumă*. Pe tóte icónele sfîntul e înfățișat ținînd *Ciuma* în lanț și călcându-o sub picióre.»

(4) Com. de Vas. Pop.

ca jertfă colaci, mere și colivă pentru sufletele morților (1), sau grîu nefert, adecă numai grăunțe (2), iar alții plătesc câte o liturghie și se rîgă anume ca să fie sănătoși în decursul anului viitor (3), ca *St. Haralampie* și prea bunul Dumnezeu să-i ferescă de tóte bólele. (4)

După ce s'a sfîrșit liturghia, unii dintre dînșii, și anume atât din *Bucovina* cât și din *Moldova*, fac *prasnice* sau la biserică sau acasă pentru pomenirea morților, și mai ales cei ce se chémă *Haralampie* (5), la care ocasiune pomenesc numele *St. Haralampie*, ca să-i ferescă de orîși-ce primejdie (6), și dau de pomană mai cu sémă pentru cei ce au murit de mórte năprasnică. (7) Alții fac *aghiasmă*, adecă plătesc preotului ca să le sfințescă apă, care e, după credința lor, bună pentru felurite bóle, pentru că, bîndu-o și spălându-se cu dînsa, spun ei că se vindecă. (8)

După sfințirea apei sau după facerea aghiasmei, luându-și fie-care apă de acésta și întorcîndu-se a casă, o parte dintr'însa o bea, cu o parte se spală, o parte o dau vitelor de b_eut sau stropesc cu dînsa vitele, grajdurile, șurile, pivnițele, precum și alte acareturi de pe lângă casă, iar restul îl aruncă prin fântâni. (9)

In unele comune, tot din *Bucovina*, se stropesc cu apă de

(1) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58 : «Ómenii trebuie să ducă la biserică colaci, mere, colivă, etc. pentru sufletul morților »

(2) Din *R_esp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Diosci, pl. C_ampu, jud. Romanați și com. Spineni, pl. Vedea-de-jos, jud. Olt.

(3) Dat. Rom. din Balacena, com. de Mod. Buliga, stud. gimn.,—și a celor din Lucăesci, com. de Iacob Paicu.

(4) Dat Rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de Stef. Hostiuc.

(5) Dat. Rom. din Balacena, dict. de I. Grosariu; — a celor din Costana, com. de V. Hușan,—și a celor din Măzănăesci, sat în distr. Gurei-Homorului, com. de I. Butnariu, stud. gimn.

(6) Dat. Rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilén.

(7) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.

(8) Cred. Rom. din Bosanci, com. de Trofin Crupă,—și a celor din Securiceni, com de G. Gușet.

(9) Dat. Rom. din Pătrăuți, com. de Viet. Morariu; — a celor din Băieșesci, com. de Oct. Seretén;—a celor din Balacena, com. de Mod. Buliga;— a celor din Mitocul-Dragomirnei, com. de Alex. Romaș, stud. gimn.

acésta nu numai ómenii și vitele, precum și acareturile mai sus arătate, ci și prin grădină, anume ca să nu facă pomii vermii și omiđile să nu mănânce curechiul. (1)

În unele părți din *Muntenia*, precum bunăórá în comuna Poiana-de-sus, plasa Ghergană, jud. Dîmbovița, *St. Haralampie* se crede a fi sêrbătórea cea mai mare pentru pomii din grădină. De aceea, în ziua acestui sfînt, se unge tot pometul cu colivă sfințită, ce se aduce în acéstă ți de la biserică. (2)

În alte comune, tot din *Muntenia*, în ziua de *St. Haralampie* se face colivă, din care se păstréază spre a se da pasêrilor, când aú bólă și mor, anume ca să nu mai mórá. (3)

Și iarăși în altele, așijderea din *Muntenia*, precum bunăórá în comuna Spineni, plasa Vedea-de-jos, jud. Olt, se duc la biserică în ziua de *St. Haralampie* grăunțe de grîu nefert, spre a se sfinți de preot, și după ce s'aú sfințit și s'aú adus acasă, se daú pasêrilor de casă și vitelor de mîncat, anume ca să nu le fie rêu de *vêrsat* (bubat). (4)

Tot în ziua de *St. Haralampie* unele Românce din *Bucovina*, precum bunăórá cele din comuna Mihoveni, fac un colăcel și-l coc înainte de rêsăritul sórelui singur în cuptor. După ce s'a copt, îl scot afară și-l rup în patru bucăți și apoi îl asvîrlu tot câte o bucată în tóte părțile lumii.

Acésta înséamnă că daú de mîncare la tóte gujuliile din lume. (5)

Alte Românce iarăși se desbracă în pelea gólă și încunjură casa de trei orî, și anume întăia órá diminéța, a doua órá la améđă, și a treia órá séra, cu scop ca să nu se apropie *Diavolul* de casă, cređendu-se că de casa aceea,

(1) Dat. Rom. din Măzănăesci, com. de I. Butnariu, — și a celor din Udesci, com. de Dar. Cosmiuc : «Mai departe se crede că, dacă se stropește curechiul cu aghiasmă sfințită în ziua *St. Haralampie*, nu-l mănâncă omiđile.»

(2) Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian.

(3) G. S. Ionénu, *Mica colecțiune de superstițiile poporului român*, Buzeu 1888, p. 53 ; — Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.

(4) Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian.

(5) Dict. de Paraschiva Cojoc, com. de Vesp. Corvin.

care se încunjură în chipul acesta, *Diavolul* nu se poate apropiã. (1)

Mai departe cred o sémã, cã dacã plouã în ziua de *St. Haralampie*, plouã apoi dupã aceea 40 de zile dupã olaltã. (2)

În fine, trebuie sã mai amintim încã și aceea cã, dupã credința și spusa Românilor din *Moldova*, precum a celor din comuna Milénca, jud. Dorohoiu, și a celor din *Muntenia*, comuna Ruptura, jud. Mehedinți, *St. Haralampie* sau *Haralambie* este pus de Dumnezeu peste vite, pentru sporirea turmelor și apërarea acestora de bóle. (3)

Iar Româniî din unele părți ale *Bucovinei*, precum bună-órã cei din Fundul-Sadovei, spun în privința acestei credințe numai atãta cã *St. Haralampie* a fost dintru început *pãstor* și ca atare trebuiã sã-i fie aminte de sporirea turmelor. (4)

Deci, fiind-cã *St. Haralampie* a fost dintru început *pãstor* și fiind-cã el este și acuma peste vite și sporirea lor, de acì se vede cã vine și datina Românilor din cele mai multe părți ale *Bucovinei* de a stropi vitele și grajdurile sau poețile în cari petrec acestea cu apã sfințitã.

Și tot de acì se vede cã vine și credința unora, cã în ziua de *St. Haralampie* nu e nici decum bine de a înjugã boii. Și dacã femeile totuși nu vreaù ca sã petrecã tótã ziua acestuî sfint în nelucrare, apoi se ocupã numai cu scãrmãnatul lânei sau al penelor, de cusut și de tors însã nu se apucã de fel, susținënd cã nu-i bine. (5)

(1) Cred. Rom. din Bãieșesci, com. de Oct. Seretén,—și a celor din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Maria Romaș.

(2) Cred. Rom. din Horodnicul-de-jos, sat în distr. Rãdãuțului, com. de G. Telégã, stud. gimn.

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușian.

(4) Com. de Tóder Luncan.

(5) Dat. și cred. Rom. din Balacéna, com. de G. Jemna.

II.

SFÎNTUL VLASIE.

St. Vlasie cade tot-deauna în 11 Februarie.

Românii și mai ales Româncele din unele părți ale *Bucovinei* cred și spun că în ziua acestui sfânt se întorc copiii la pâne, iar paserile ce petrec peste érnă la noi pe la cuiburile lor. (1)

Românii din *Moldova* însă cred că în această ȝi se deschide gura paserilor. (2)

Deci Româncele din *Bucovina* nu lasă pe copiii lor ca să umble în această ȝi mâncând prin casă, căci dacă umblă în această ȝi mâncând prin casă, atunci, cred ele, că paserile le mănâncă semănăturile. (3)

Tot pentru ca paserile să nu strice semănăturile și holdele, mulți înși nu lucrăză în această ȝi nimic.

Cine lucrăză în această ȝi, acela, nu numai că paserile îi strică semănăturile și holdele, ci pôte încă să cadă în mare primejdie, pentru că ȝiua acésta este fôrte primejdiósă. (4)

De mare primejdie este ȝiua acésta și după credința Românilor din *Moldova*. De aceea femeile însărcinate din acésta țără serbéză ȝiua acésta, pentru ca nu cum-va, feréscă Dumneȝeú, să facă copii schimonosiți, hiȝi, șoldiți, șovârnogî. Chiar și femeile carî nu fac copii și acelea pe carî Dumneȝeú le-a ertat de a mai face tot trebuie să prăsnuiască acésta ȝi, pentru nepoți, frați, surori, nurori, ca nu cum-va să li se întimple lor cevă. Chiar și când omul e singur singurel pe lume, încă se cuvine să sərbătoréscă pe *St. Vlasie*, pentru vite, căci, ducă-se pe pustii, vițelul se pôte nasce cu

(1) Cred. Rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de Alex. Romaș; — a celor din Balacéna, com. de Mod. Buliga; — a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariú, stud. gimn.

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.

(3) Cred. Rom. din Crasna, com. de Ioan Iliut, stud. gimn.

(4) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariú.

mai multe picioare, pasărea cu un ochiū orî două capete, orî cine scie ce fel de minunăție. (1)

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea că, tot după credința și spusa Românilor din *Moldova*, cine se rîogă de *St. Vlășie*, acela nici odată nu rămâne fără pară în pungă. (2)

(1) El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în «*Gazeta sătînului*», an. VIII, R.-Sărat 1891, p. 150. — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58—59.

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.

DRAGOBETELE.

În mai multe comune din *Muntenia* și mai cu sémă în cele din județul *Gorj* și *Olt*, *Aflarea capului St. Ioan*, care cade tot-deauna în 24 Februarie, se numesce *Dragobete*. (1)

Dragobetele în aceste părți este o ȃi frumoasă de sêrbătoare pentru băeți și fetele mari, ba chiar și pentru bărbați și femeile tinere.

În acéstă ȃi, diminêța, tôte fetele și băeții se péptenă, se premenesc și, dacă este vreme frumoasă, pornesc după *ghiocei* la luncă sau după lemne în pădure, mai întâi fetele, apoi băeții în cete. Dacă este vreme urită, fetele se strîng prin case pe la prietine și rude, unde vin și băeții de prim-prejur.

După credința poporului, 24 Februarie, adecă *Dragobetele*, este ȃiua în care se împărechéză tôte pasêrile și animalele.

Băeții și fetele aũ decî credința nestrămutată că în acéstă ȃi trebuie ca și ei să glumescă, *să facă Dragobetele*, după cum ȃic ei, ca să fie îndrăgostiți în tot timpul anului. Iar

(1) «*Românul literar*», Bucuresci 1891, No. 12, p. 94. — «*Ortodoxul*», an. IV, Bucuresci 1885, p. 131: «*Dragobete*, cap de primăvară = *Aflarea capului St. Ioan*, la 24 Februarie». — Din *Rêsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușian. — După o legendă din com. Albeni, pl. Amaradia-Novaci, județul *Gorj*, *Dragobete Iovan* eră fiul *Babei Dochia*.

dacă în acésta ȕi nu se va fi întilnit fata cu vre-un băiat, se crede că tot anul nu va fi iubită de nici un băiat, și vice-versa. (1)

Dacă în aparență acest obiceiū nu are nici o însemnătate, în fapt însă poporul ține atât de mult la el că nu-l lasă să trecă fără să nu-l sêrbătoréscă.

Apoi, între fetele de la țéră este atâta întrecere de a fi îndrăgostite și între mamele lor atâta bucurie când vèd că fetele lor sunt încunjurate de dragoste nevinovată, că de multe orî se invidiază și chiar se nasce gâlcévă pentru acésta, în care cea cădută din dragoste strigă celei-lalte că ea a umblat după farmece de și-a făcut de dragoste, iar ei i-a făcut, tot prin farmece, de urăciune, ca să nu o îndrăgostéscă băeții. (2)

În comuna Roșia din jud. Gorj aveaū mai de mult feciorii și fetele datină în ȕiua de *Dragobete* de a se însoți, adecă de a se *înfărtăți* și a se *însurăți*.

Legătura acésta se făceà pe temeiul armoniei frățesci de mai înainte, și anume în ȕiua acésta se îmbrătoșau și, sãrutându-se, se încredințau că nu vor căută a se supèrà prin nesinceritate unul pe altul, ci din contră se vor ajutà reciproc în orî-ce timp și la orî-și-ce nevoie.

În timpul de față însă acest obiceiū a dispărut mai cu totul. (3)

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că, în unele comune, tot din *Muntenia*, precum bunăoră în comuna Buzesci din jud. Olt, poporul serbéză *Dragobetele* anume ca să fie ferit de bóle. (4)

(1) «*Românul literar*» cit. — Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, și anume din comuna Cârlichei, pl. Amaradia-Novaci, jud. Gorj: «În ȕiua de *Dragobete*, 24 Februarie, mai cu sémă tinerii și tinerele țin să schimbe între dînșii vorbe de dragoste, cređènd că le va merge bine și vor fi îndrăgiți și iubiți de tótă lumea în cursul aceluī an.»

(2) «*Românul literar*» cit.

(1) Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian.

(2) *Ibidem.*

SÂN-TÓDER.

I.

SÂN-TÓDER.

Sân-Tóder, numit altmintrelea și *Sâm-Tóder* (1), *Sân-Todor* (2) și *Sân-Tóderul cel mare* (3), cade, după spusa Românilor de pretutindenea, tot-deauna în Sâmbăta cea dintâi a Păresimilor sau a Postului mare. (4)

(1) Usitat în Banat, com. de d-l E. Hodoș.

(2) Usitat asemenea în Banat, com. de d-l Dr. At. Marienescu.

(3) Sim. Manguiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883*. — Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lângă Oravița*, publ. în «*Familia*», an. XXVI, Oradea mare 1890, p. 6: «*Sân-Tóderul cel mare*, Sâmbăta întâia din Postul cel mare.»

(4) După spusa Românilor din *Bucovina*, și anume: a celor din Pătrăuș, distr. Sucevei, com. de Vict. Morariu; — a celor din Udesci, com. de Darie Cosmiuc; — a celor din Siretiu, com. de d-l Orest. Dlujanschi, preot; — a celor din Tereblecea, dict. de Natalia Nimegean: «*Sân-Tóder* pică tot-deauna în Sâmbăta întâia din Postul mare»; — a celor din Frătăușul-vechiu, com. de Ioan Covașă: «*Sân-Tóder* se serbeză în Sâmbăta din săptămâna întâia a Postului mare»; — a celor din Iordănesci, sat în distr. Storojinețului, com. de Tóder Tovarnișchi, stud. gimn.: «*Sân-Tóder* îl țin ómenii pe la noi în Sâmbăta întâia a Postului mare»; — a celor din Fundul-Sadovei, com. de Tóder Luncan: «*Sân-Tóder* pică tot-deauna Sâmbăta în săptămâna întâia a Postului mare»; — și a celor din Reusenă, com. de Vas. Pop: «*Sân-Tóder* pică Sâmbăta în săptămâna mare.»

Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, *Muntenia*, com. Brastovet,

Marian. Sărbătorile, II.

Și de ôre-ce Păresimile se încep în unii ani cu vre-o câte-va săptămâni, iar în alții numai cu vre-o câte-va zile înainte de *Baba Dochia*, care pică tot-deauna, adecă în fiecare an, la prima Martie, de aceea și *Sân-Tóder* cade în unii ani înainte de *Baba Dochia*, adecă înainte de prima Martie, iar în alți ani după *Baba Dochia*. (1)

De aci apoi și următórea legendă din *Transilvania* :

«Sunt doué babe, cari umblă tot-deauna câte cu un *Fêt-frumos* alătura, și anume : *Baba Dochie* și *Baba Paraschiva*. *Baba Dochie* cu *Sân-Tóder*, iar *Baba Paraschiva* cu *Sâ-Medru*.

«Amîndoi Feți-frumoșii aceștia aũ, după unii câte șapte, după alții câte noué, și iarăși după alții câte doi-spre-zece cai.

«Lumea e cuprinsă și ferecată cu doué lanțuri: *Lanțul lui Sân-Petru* și *Lanțul lui Sânt-Ion*.

«Deci când vine *Sân-Tóder* cu caii seí, sparge *Lanțul lui Sân-Petru*, își face drum și intră în *primăvară*, și nemijlocit după dînsul vine apoi și *Baba Dochie* cu zile urite și ploiose.

«Când vine *Sâ-Medru* cu caii seí, sparge *Lanțul lui Sânt-Ion* și intră în *ernă*, și nemijlocit după dînsul vine apoi și *Baba Paraschivă*.

«*Sân-Tóder* vine tot-deauna înfocat și călduros ca un *Fêt-frumos*, iar *Baba Dochie* plouată și morocănósă ca o babă. Asemenea și *Sâ-Medru* cu *Baba Paraschivă*.» (2)

jud. Romanați : «*Sân-Tóderul* se serbéză de popor în Sâmbăta primei săptămâni a Păresimilor» ; — com. Diosci, pl. Câmpu, jud. Romanați : «*Sân-Tóder* se ține în întâia Sâmbătă din postul Pascelui» ; — comuna Albeni, jud. Gorj : «*Sân-Tóder* se serbéză în prima Sâmbătă din Postul Pascilor» ; — com. Launele-de-jos, jud. Argeș : «*Sân-Tóder* se serbéză în Sâmbăta întâia din Postul mare» ; — com. Râjlețu, jud. Olt : «*Sân-Tóder* se serbéză în fie-care an în Sâmbăta din săptămâna întâia a Postului Pascilor.»

Idem de eadem : *Moldova*, com. Valea-Glodului, jud. Suceva : «*Sân-Tóder* se ține în Sâmbăta întâia a Postului mare».

Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, *Transilvania*, com. Paucenesi : «Sâmbăta cea dintâiu din Postul Pascilor e Sâmbăta lui *Sân-Tóder*.»

(1) După spusa Rom. din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Maria Romaș, com. de Alex. Romaș : «*Sân-Tóder* se serbéză în întâia Sâmbăta a Postului mare înainte de *Baba Dochia*» ; — a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin : «*Sân-Tóder* se serbéză la sfirșitul *Babeí Dochie*, Sâmbăta în săptămâna întâia din Postul mare.»

(2) Com. de d-l G. Coșbuc.

O altă legendă despre *Sân-Tóder*, tot din *Transilvania*, sună precum urmază:

«*Sórele* e pus de Dumneđeũ să lumineze pămîntul, dar el, îngrozit de răutățile câte le vede pe pămînt și sătul de același drum vecinic, într'una vrea să fugă și să scape de vederea pămîntului. Așa, cum umblă el de-acurmeðișul peste pămînt, de la răsărit spre sfințit, își tot schimbă drumul și fuge cu răsărirea când spre mēđă-đi și când spre mēđă-nópte, că dóră-dóră va puté ajunge odată să facă sfințit pămîntului și el să stea să se odihnescă pe cer și să nu mai aibă de încunjurat pămîntul. Iar sfințitul pămîntului va fi atunci când *Sórele* va ajunge să resară de la sfințit și să sfințescă la răsărit, adecă tocmai întors de cum e astăđi.

«Dar Dumneđeũ nu voesce lucrul acesta, și de aceea a pus străjer la mēđă-nópte pe *Sân-Nicórá*, și la mēđă-đi pe *Sân-Tóder* ca să ție calea *Sórele* și să-l abată din cale.

«Și cică primăvara ajunge *Sórele* în fuga lui pe la *Sân-Tóder* și atunci ieă cu el nouē *babe rele* și aduce ploī și ninsori și prăpădenie de vreme rea, că dóră-dóră va scăpă nevedut de *Sân-Tóder* pe o vreme ca aceea. Și mai-mai să-l scape *Sân-Tóder*, căci *Sórele* apucă să fugă înainte; dar atunci *Sân-Tóder* cu nouē *caī* ai săi se ieă după *Sóre* și-l fugăresce și alérgă să-l prindă. Și fuge după *Sóre* trei-spre-đece săptămâni, și abiă îl ajunge colo departe-departé spre mēđă-đi. Și cum îl ajunge, îl și întórce de la mēđă-đi spre răsărit.

«Și se întórce *Sórele* și merge-merge spre răsărit, dar când ajunge la locul lui cel orînduit de Dumneđeũ, nu se astâmpără, ci fuge înainte spre mēđă-nópte, ca dóră va puté fugi pe de cea-laltă parte. Și atunci îi ese în cale *Sân-Nicórá* și-l prinde și-l trimite îndērēt. Și *Sórele* iarăși face ce a făcut, și tot așa o pate într'una cu *Sân-Tóder* și cu *Sân-Nicórá*.

«Dar odată și odată tot o să scape el de păzitorii lui; dacă, nu de *Sân-Tóder*, dar de *Sân-Nicórá* tot o să scape, că *Sân-Tóder* e tînēr și are caī, dar *Sân-Nicórá* n'are caī și e bētrân.» (1)

În fine a treia legendă, în care e vorba despre *Sân-Tóder*, sună precum urmază:

«Când e cap de primăvară, *Sórele* dă să fugă spre mēđă-đi,

(1) G. Coșbuc, *Tradiții și legende din popor*, publ. în «*Albina*», revistă enciclopedică populară, an. I, Bucuresci 1898, p. 641—642.

și din pricină că el s'abate din drumul lui, se clătesce temeul lumii și încep ploile cu viscol și cu ninsóre înghețată.

«Și are *Sórele* nouë cai la teléga lui, și atunci ieà nouë *babe rele* și încalecă pe fie-care cal câte o babă, ca să bată caii și să-î gonéscă până să le iasă sufletul, ca ast-fel să scape cu fuga de pórtă cerului unde stă *Sân-Tóder* păzitor. Și scapă *Sórele* și ese pe pórtă, dar *Sân-Tóder* alérgă după *Sóre* și, ca să-l prindă, își ieà și el nouë cai și încalecă pe fie-care cal câte un *Moș*, care a îmbétrânit mânând caii și scie rinduéla frinelor.

«Și tot pămîntul și tótă firea stă amortită opt zile de la plecarea lui *Sân-Tóder*, că opt cai cu opt moși nu pot da de veste în cotro a apucat *Sórele*. Dar *Alexă*, moșul cel de-al nouëlea, apucă tocmăi pe drumul, pe care a apucat *Sórele*, și-l zăresce. Și acum toți moșii fug împreună după *Sóre*.

«Și în ziua asta se desmorteșce firea și es tóte *gângăniile* pămîntului la ivélă, și șerpui, și bróșcele, și tot ce a dormit peste érnă. Dar dacă n'ar zări moșul *Alexă* pe *sfîntul Sóre*, *gângăniile* ar trebui să mai dórma până în ziua când *Alexă* ar gási drumul *Sórelui*.

«Și fug nouë zile *Babele*, până să dea *Sân-Tóder* de veste că i-a scăpat *Sórele*; și fug nouë zile *Moșii* după *Sóre*, până să-l zăréscă; și trec nouë zile până se apucă să iasă tóte vietățile din pămînt, ca semn de bună veste că n'are să péră pămîntul.

«Și de aceea de la *Baba Dochie*, cea mai strașnică dintre babe, sunt nouë zile până la *Sân-Tóder*, și de la *Sân-Tóder* sunt nouë zile până la *Alexă*, *Omul lui Dumneđeș*, și de la *Alexie* nouë zile până la *Bunavestire*.» (1)

Atât din legenda acésta, cât și din cele-lalte douë cari s'aú reproduc mai sus, resultă că *Sân-Tóder*, despre care ne-a fost până aci vorba, nu e un *sfînt* în înțelesul bisericesc, adecă un bărbat care ar fi trăit când-va și în urma faptelor sale ar fi fost declarat de către biserică ca *sfînt*, ci pur și simplu o ființă mitologică.

Aú existat însă, după cum prea lesne ne putem încredința din cărțile bisericesci, mai multe persóne, mai mulți bărbați cari s'aú chemat *Teodor*, pe românesce *Tóder*, *Todor* și *Tudor*, și pe cari biserica creștină i-a declarat ca sfinți.

Pe unul dintre acești sfinți, și anume pe *Teodor Tiron*,

(1) G. Coșbuc, *Tradiții și legende din popor*, publ. în diar. cit., p. 643.

care cade la 17 Februarie, biserica încă îl serbeză în fiecare an în Sâmbăta cea dintâiu a Păresimilor.

Însă pe când biserica serbeză amintirea numai a unui singur *Sân-Tóder*, și anume a celui bisericesc, pe atunci poporul de rînd sub una și aceeași numire de *Sân-Tóder* îi serbeză pe amîndoi. Ba, după cum ne vom convinge din cele ce se vor expune mai la vale, poporul îl serbeză pe cel dintâiu, adecă pe cel neadevărat, pe cel mitic, cu mai mare sfințenie decăt pe cel adevărat, pe cel recunoscut ca atare de biserică.

Iar serbarea acestui îndoit sfînt se întîmplă, și mai cu sémă de către femeî (1), parte prin abținere de la lucrul de casă și mai ales de la tors și cusut, apoi prin neprepararea leșiei pentru spălatură de cămășilor (2), prin participarea la serviciul dumnezeesc (3), care se săvîrșese în această și pretutindena în toate bisericile (4), precum și prin aducerea de sacrificii și pomenirea celor răposați. (5)

Cine se încumetă și lucrăză în ziua acestui sfînt, acela nu numai că e blăstemat de *Sân-Tóder* (6), nu numai că-i

(1) Dat. Rom. din Balacéna, com. de G. Jemna: «In ziua de *Sân-Tóder* nu se prea lucrăză, ca și în ziua de *Filipi*»; — a celor din Vicovul-de-sus, sat în ținutul Rădăuțului, com. de Const. Vasilovicî, stud. gimn.: «Ziua de *Sân-Tóder* o serbeză atât femeile, cât și bărbații»; — a celor din Ilășești, com. de V. Botezat: «Ziua lui *Sân-Tóder* o serbeză mai cu cu sémă femeile»; — a celor din Gura-Humorului, com. de Emilian Netea, stud. gimn.: «*Sân-Tóder* îl serbeză femeile pentru diferite pericole.»

(2) Dat. Rom. din Măzănăesci, com. de I. Butnariu: «In ziua de *Sân-Tóder* nu tore femeile, nici nu fac leșie pentru a spălă cămășile.»

(3) Dat. Rom. din mai toate com. din *Bucovina*, așa din Pătrăuț, com. de Sim. Holca, stud. gimn.: «Ómenii și femeile se duc în ziua de *Sân-Tóder* la biserică»; — a celor din Măzănăesci, com. de Victor Moldovan: «Pe *Sân-Tóder* îl serbeză ómenii prin aceea că se duc la biserică.»

(4) In *Bucovina*, com. Stupea, com. de On. Căilén: «In ziua de *Sân-Tóder* unii ómenii lucrăză, iar alții nu, și la biserică se face slujbă.» — In *Banat*, com. de Ios. Olariu: «Sâmbăta serbeză toate Româncele noastre pe *Sân-Tóder*, care se crede cel mai mare între *Sân-Tóderii*... Și *Sân-Tóder* se serbeză tocmai în acea și de biserică cu slujbă prescrișă în Triod.»

(5) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «Sacrificarea și mîncarea pogacei cu miere de stup la *Sân-Tóderul cel mare* întru sănătate.»

(6) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de Pavel

amorțesc mânilor (1), ci foarte lesne i se poate întâmpla ca să fie lovit și omorât de *Caii lui Sân-Tóder* (2), cari sunt foarte răi la lovituri. (3)

Și mai ales dacă vre-o fată mare necinstesc prin vre-un lucru femeiesc nepotrivit ziua acésta, atunci *Sân-Tóder* trimite pe *caii săi*, cari, prefăcuți în cei mai voinici și frumoși feciori, o pândesc și, sub pretext că vor s'o petrecă la joc, o răpesc. Și nici o fată nu poate scăpa de dînșii, dóră numai în cazul acela, când, prigonită fiind, ajunge acasă la sine și răstórnă toate vasele cu gura în jos. Din cauza acésta apoi nici o fată mare nu părăsesce bucurósă casa în ziua de *Sân-Tóder*. (4)

Și de óre ce *Sân-Tóder* e considerat ca o zi de serbătoare de aceea atât în ajunul cât și în decursul zilei sale există o mulțime de datine și credințe.

Așà, după credința unor Români din *Bucovina*, Sân Tóder e deslegătorul fierturii, căci până la *Sân-Tóder* uni dintre dînșii postesc fără fiertură, adecă numai cu malaiú, pâne, pepeni, curechiú, etc. După *Sân-Tóder* are fie-care drept de a fierbe mâncare. (5)

Scripcariú: «In săptămâna cea dintâiu a Postului mare nu torc femeile séra, fiind-că *moșnégul Sân-Tóder* șede în cotruță și, vedându-le torcând, le blestemă»; — a celor din Costăna, com. de V. Huțan: «Femeile cred că în săptămâna, în care pică *Sân-Tóder*, nu e bine a setorce séra, pentru că *Sân-Tóder* ar șede în vatră și, vedându-le, le-ar blestemă.»

(1) Cred. Rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet: «In ziua de *Sân-Tóder* nu se prea lucréză. Femeile cari lucréză le amorțesc mânilor.»

(2) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.—Dat. Rom. din *Banat*: «In ziua de *Sân-Tóder* femeile și fetelé nu lucréză nimic lucru de casă, căci se tem de *Caii lui Sân-Tóder*». — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Ruptura, jud. Mehedinți: «Sâmbătă de la începutul Postului Pascelui se ține în credință că-i omórá *Caii lui Sân-Tóder*, dacă lucréză saú dacă es afară nóptea și nu se spală pe cap cu *Homan*.»—Veđi mai pe larg în «*Caii lui Sân-Tóder*».

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Diosci, pl. Câmpu, jud. Romanați: «*Sân-Tóder* e rău de lovitură.»

(4) W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens*, Hermanstadt 1866, p. 6.

(5) Cred. Rom. din Broscăuțul vechiú, dict. de Palagía Onciul și com. de G. Palamarciuc, stud. gimn.

În ziua de *Sân-Tóder* se slobod în unele părți caii la păscut. (1)

În ajunul, precum și în ziua de *Sân-Tóder*, este în cele mai multe părți locuite de Români datina de a se culege *Érbă-mare*, numită altmintrelea și *Oman* sau *Homan*, lat. *Inula Helenium L.*, pentru spălarea capului (2), *Spânz*, lat. *Helleborus viridis*, pentru inervarea sau *spânzirea* vitelor (3), apoi și alte plante, precum bunăoară *Érba-luî-Tatin*, latin. *Symphysum officinale L.*, care e bună pentru vătămătură. (4)

Tóte sâmbetele din Păresimî, afară de *Sâmbăta Pascilor*, sunt menite pentru pomenirea morților, din care cauză se și numesc ele și *Sâmbetele morților*.

Deci în Sâmbăta cea dintâi, în care pică *Sân-Tóder* și care se numesc, pe lângă *Sâmbăta-luî-Sân-Tóder*, și *Sâmbăta morților*, se încep sau se pornesc pomenirile sau *parastasele* pentru cei răposați. (5)

Afară de legendele, datinele și credințele înșirate până aci, mai sunt încă și multe altele, cari asemenea sunt usitate în ajunul și în ziua de *Sân-Tóder*, precum: *Caii luî Sân-Tóder*, *Spălarea capului*, *Tunderea vitelor*, *Coliva luî Sân-Tóder*, *Incurarea cailor*, *Infrățirea și însurățirea*, *Vrăji și far-*

(1) Dat. Rom. din Straja, sat în distr. Rădăuțului, com. de I. Dan, stud. gimn.—Dim. Dan, *Com. Straja*, p. 95: «În ziua de Sân-Tóder (1 Martie) fetele trebuie să se lae până în ziua, ca să le crească părul ca coșile cailor, că dacă n'ar face-o acesta, atunci caii, pe cari îi mână Sân-Tóder la păscut, le-ar pasce coșile. În acea zi se slobod caii la păscut»

(2) Dat. Rom. din Muntenia și Banat.—Avr. Igna, *Credințe pop. din com. Sabolci în Biharia*, publ. în «*Familia*», an. XXXII, Oradea mare 1896, p. 92.

(3) Dat. Rom. din Banat, com. de d-l Ios. Olariu.

(4) Dat. Rom. din Securicenî, com. de Gav. Gușet.

(5) Dat. Rom. din Securicenî, com. de Gav. Gușet: «În ziua de *Sân-Tóder* se pornesc *parastasele*»; — a celor din Cupca, sat în distr. Storojinețului, dict. de Casandra Țuguu: «În ziua de *Sân-Tóder* se încep *pomenile*»; — a celor din Lucăcescî, com. de Iacob Paicu: «Din ziua *Sântuluî-Tóder* se începe a se face la biserică pomenire pentru cei morți. Ziua acesta nu este o *serbătore legată*, ci numai zi însemnată pentru prăsnuire»; — a celor din Iordănescî, com. de T. Tovarnișchi: «*Sân-Tóder* îl țin ómenii pe la noi în Sâmbăta întâia a Postului mare, când tot odată se încep și *slujbele* pentru cei răposați, și care se cheamă *Tóder* își serbeză și numele».

mece și *Bulciul Sân-Tóderului*. Însă despre toate aceste se va vorbi mai pe larg la locul său în capitolele ce urmăză mai la vale.

II.

CAIŢI LUI SÂN-TÓDER.

Româniî din unele părţi ale *Bucovinei* cred și spun că *Sân-Tóder* are un cal, pe care umblă el mai cu sémă în ȕiua sa, adecă în ȕiua de *Sân-Tóder*, călare, și calul acela e cu un corn în frunte și năsdărăvan (1) și nu bea, nici nu mănâncă un an de ȕile nimic. În ȕiua de *Sân-Tóder* însă are voe să bea și să pască. Dar el nu pasce érbă, ca alţi cai, ci numai pěr de fată mare. (2)

Româniî din unele părţi ale *Munteniei* cred asemenea că *Sân-Tóder* are numai un singur cal și acela e alb. (3)

Româniî din cele mai multe părţi ale *Bucovinei* însă cred și spun că *Sân-Tóder* are mai mulţi cai, pe cari îi scóte în ȕiua sa la păscut (4) și la adăpat. (5)

Tot așa crede și partea cea mai mare a Românilor din cele-lalte țeri.

Așa Româniî din cele mai multe părţi ale *Munteniei* spun

(1) După cred. și spusa Românilor din Costâna, com. de N. Nahorneac, stud. gimn.: «Româniî din Costâna cred că *Sân-Tóder* are un cal năsdărăvan și cu un corn în frunte, și umblă călare pe dînsul în ȕiua de *Sân-Tóder*»; — a celor din Lucăcesci, com. de Iacob Paicu: «La noi în sat am auȕit că *Sân-Tóder* are numai un cal, care e năsdărăvan și cu un corn în frunte.»

(2) După cred. și spusa Rom. din Ilișesci, com. de G. Berinȕan, stud. gimn.

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Brastovėtu, jud. Romanaȕi.

(4) După cred. și spusa Rom. din Volovėt, com. de Ilie Buliga: «Se ȕice că *Sân-Tóder* are nisce cai și-i scóte în ȕiua de *Sân-Tóder* la păscut.»

(5) Din Boșanci, com. de Trofin Crupă: «În ȕiua lui *Sân-Tóder*, duce el caii la apă diminėta până a nu rėsări sórele.»

că *Sân-Tóder* are mai mulți cai (1), cari, după uniî, sunt ca nise mândi de mari (2), după alții însă fórte mari și albî (3), și iarăși după alții galbeni. (4)

Româniî din *Transilvania* spun că *Sân-Tóder* are șapte cai, cari sunt șapte feciori voinici și frumoși, dar cari au cođi și copite ca caii. (5)

În fine, Româniî din *Banat* cred și spun că *Sân-Tóder* are șapte până la doi-spre-dece cai (6), cari asemenea sunt feciori frumoși, făcuți din fecioriî ce și-au părăsit drăguțele, dar că au cođi și copite ca caii (7), și fie-care din ei este încins cu lanțuri. (8)

Mai departe cred și spun Româniî din *Banat* că *Caii lui Sân-Tóder* sunt de două feluri, și anume *albî* și *negri*. Și caii cei albî prigonesc neîncetat pe cei negri și, ajungându-î, încep a-î mușcă cu gurile și a-î bate cu copitele, și de regulă nu se iasă până ce nu-î înving. (9)

Caii lui Sân-Tóder, numiți altmintrelea simplu și *Sân-Tóderi* sau *Sâm-Tóderi*, au și ڃilele lor anumite. Ei se pun, adecă cad sau se încep tot-deauna în prima Marți la améđă din Păresimî și țin șapte, respective opt (10) sau

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Secu și Ialověțul, pl. Cerna, jud. Mehedinți, și com. Căneni și Albeni, jud. Gorj.

(2) Idem de eadem, com. Slobođia, pl. Ocolu, jud. Gorj.: «*Caii lui Sân-Tóder* sunt ca mândi. Ei se serbėză Sămbătă în sėptēmăna întăia din Postul mare.»

(3) Idem de eadem, com. Bărea, pl. Balta, jud. Dolj.

(4) Idem de eadem, com. Crângenî, jud. Teleorman.

(5) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păucenesci; — com. de d-l G. Coșbuc din distr. Năseudului; — veđi și W. Schmidt, *op. cit.*, p. 6.

(6) Com. de d-l G. Coșbuc.

(7) Com. de d-l Ios. Olariu. — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Cuvin, comitatul Aradului: «Sciți ce sunt *Caii lui Sân-Tóder*? ei sunt făcuți din fecioriî, cari și-au părăsit drăguțele.»

(8) Com. de d-l E. Hodoș: «*Sâm-Tóderi* umblă atunci nouė ڃile, și fie-care din ei este încins cu lanțuri.»

(9) Com. de d-l Dr. At. M. Marienescu.

(10) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*: «*Sân-Tóderi* sau *Caii lui Sân-Tóder* cad, adecă se încep tot-deauna în prima Marți, la améđă, din Păresimî (întăia Marți după Duminica lăsatului de brândă), și țin șapte respective opt ڃile»; — com. de d-l Aurel Iana: «Marți, în întăia sėptēmăna din Păresimî, dar încă de Lunî de la apunerea sőrelui

nouă zile (1), adecă până Miercuri la amedă din septemâna viitoare. (2)

Cel mai mare dintre dinșii, numit *Sân-Tóderul-cel-mare*, cade tot-deauna Sâmbătă după începerea lor, adecă în ziua de *Sân-Tóder*. (3)

A opta zi, adecă înainte de eșirea lor, se numește *ziua mare a Sân-Tóderilor* (4), iar cea de pe urmă *ziua celor șchiopi*, pentru că între *Caii lui Sân-Tóder* se află unii și *șchiopi*, cari nu se pot ține de cei-lalți. (5)

Caii lui Sân-Tóder sau *Sân-Tóderii* sunt foarte răi. Ei nu cruță pe nimeni, și mai ales pe fetele și muerile cari nu le țin și cinstesc zilele, și cu deosebire cari nu țin și cinstesc ziua stăpânului lor, adecă a *Sân-Tóderului-celui-mare* (6), ci pe toți îi bat și-i calcă cu picióarele până ce-i lasă morți (7).

Așa femeia care cutéză a lucra în ziua cea dintâiu a *Sân-*

se pun *Caii lui Sân-Tóder* sau *Sân-Tóderii*. — S. Liuba și Aur. Iana, *Medicina populară*, credințe, datini și descântece populare, publ. în «*Familia*», an. XXVIII, Oradea mare 1892, p. 6: «*Sân-Tóderii* sau *Caii lui Sân-Tóder* cad, adecă se încep tot-deauna în prima Marți (la amedă) din Păresimi (în prima Marți după Duminica lăsatului de brânză) și țin 7, respective 8 zile». — Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lângă Oravița*, publ. în «*Familia*», an. XXVI, Oradea mare 1890, p. 6: «*Caii lui Sân-Tóder* se încep Marți în prima septemână din post și se finesc iarăși Marți a doua septemână.»

(1) Com. de d-l E. Hodoș: «*Sân-Tóderii* umblă atunci nouă zile.»

(2) Com. de d-l Ios. Olariu.

(3) Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1883*: «*Sân-Tóderul-cel-mare* cade tot-deauna după începerea lor.»

(4) Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1883*.

(5) Com. de d-l Ios. Olariu.

(6) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul. — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Secu, jud. Mehedinți: «*Caii lui Sân-Tóder* nu se sciú ce sunt, dar se țin aici după *Lăsarea postului de Pasci* și pot să aducă reu acelora cari nu voese să-i țină și să se *lae* cu *homan*, pot să aducă reu mai cu sémă femeilor însărcinate.»

(7) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Ilověțul, pl. Cerna, jud. Mehedinți: «*Caii lui Sân-Tóder* se crede că calcă pe toți cari nu țin serbătórea aceea, care este în prima Sâmbătă după Lăsatul secului de St. Pasci». — *Ibidem*, com. Albeni, jud. Gorj: «Se crede că *Sân-Tóder* are mai mulți cai, cari dau cu copitele în tóte femeile ce lucréză în ziua lui.»

Tóderilor, pătesce foarte rău, căci séra vin *Caii lui Sân-Tóder* și o răpesc. (1)

Iar femeia care lucrăză Vineri séra spre ziua de *Sân-Tóder* trebuie numai decât să se bolnăvescă, căci, pe când dorme ea, vin *Caii lui Sân-Tóder* și prind a sări și a jucă pe dînsa și peste dînsa. (2)

Însă femeile și cu deosebire nevestele cele tinere și fețele cele mari se feresc nu numai în aceste două zile, ci și în toate celelalte zile cât țin *Sân-Tóderii*, de a lucră, și mai ales de a face vre-o împunsătură cu acul, iar bărbații de a lucră cu securea ori cu cuțitul. Și dacă totuși se lucrăză unde-va, apoi la casa aceea de bună-sémă că vine *Sân-Tóder* pe vreme de nópte, cu lanțurile lărmuind, și *légă* pe cel ce a lucrat. Iar *legarea* respectivului se manifestă prin dureri reumatice în mâni, picioare și la încheieturile óselor. (3)

Mai departe nu e bine să împungă și cu deosebire *Martți*, când *se pun caii*; *Sâmbătă*, când e *Calul cel mare*; apoi *Martți* din săptămâna viitoare, când es, și *Miercuri* și *Jo*, când mai țin *cei șchiopi*, ce nu s'aũ putut ținé de cei sănătoși. (4)

Nu e bine de a tórce, a urzi și a țese cât țin *Caii lui Sân-Tóder*.

Care femeie tórce în réstimpul acesta, aceleia i se înșiră mațele după cum se înșiră firul din furca după fus. (5)

Aceleia care urzesce, i se încurcă *Caii lui Sân-Tóder* în

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «Ziua primă de *Sân-Tóder* nu se lucrăză, cu deosebire muerile o serbéză. Iar dacă care-va cutéză a lucră în acea zi, apoi séra vin caii lui *Sân-Tóder* și o răpesc.»

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Crângenii, jud. Teleorman: «*Caii lui Sân-Tóder* se ține serbătore Vineri séră pentru femeii ca să nu lucreze. Acéstă serbătore este în săptămâna mare la începutul Postului celui mare. Ca rău ce póte face la ómenii e că, nóptea, pe când dorm acei care lucrăză în acea séră, se țice că vin nisce *cai galbeni*, sar și jócă peste ei și atunci se bolnăvesc.»

(3) Com. de d-l E. Hodoș.

(4) Com. de d-l Aurel Iana.

(5) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Slobođia, pl. Olt, jud. Gorj: «Rěul, ce aduc *Caii lui Sân-Tóder*, mai cu sémă femeilor, este că cine tórce în acea zi (*Sâmbătă* din întâia săptămână a Postului mare) i se vor înșiră mațele după cum firul din furcă se înșiră după fus.»

în urzélă (1), iar aceleia care țese în decursul întregului an i se rup firele în răsboiū (stative). (2)

Și dacă, cu toate acestea, unele femei totuși se încumetă a tórce, atunci torc cu furca aplecată, ca să nu se împăreze caii. (3) Asemenea se pituléză și fusele și caierele ce le aū în casă. (4)

Ba, ce este încă și mai mult, în decursul *Sân-Tóderilor*, și mai ales în ȓiua de *Sân-Tóderul-cel-mare séra*, nu numai că nu e bine de a cóse și de a tórce, dar nici măcar a-și petrece orī a merge în *ședětóre* nu este ertat, căci vin *Caii lui Sân-Tóder* și taie capul tuturor celor ce s'ar află în *ședětóre* orī la altă petrecere. (5)

În fine în întréga săptămână cât țin *Caii lui Sân-Tóder* nu e bine a spělă *cămășī*, pentru ca să nu se bolnăvescă, căci le calcă caii. (6)

Nu-ī bine a pune *cloșe* (closce), pentru că din ouele puse pe *Caii lui Sân-Tóder* es puī slabī, schilavi.

Nu este bine a da la vite sare, pentru ca în decursul anului să nu se bolnăvescă. Vitelor ce lucréză se póte da sare descântată. (7)

Nu este bine a se lăsà plămădela pânei peste nópte, căci *Tóder* nóptea se mâsgălesce în plămădelă și pânea nu se gâcesce. (8)

(1) Idem de eadem, com. Căneni, jud. Gorj : «De urzit nu se urzesce, spre a nu se încurcă *Caii lui Sân-Tóder* în urzélă.»

(2) Com. de d-l Aurel Iana ; — veđi și Dim. Dan : *Credințe pop. bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. IV, Cernăuți 1894, No. 74, p. 2 : «În prima săptămână a Postului mare nu se țese, căci se crede că peste nópte ar veni *Tóder* și ar încalcī ițele.»

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Căneni, jud. Gorj : «*Caii lui Sân-Tóder* se țin în întâia săptămână a Postului mare. Femeile, dacă torc în aceste ȓile, torc cu furca aplecată, ca să nu se împăreze caii.»

(4) Idem de eadem, com. Sloboȓia, pl. Ocolu, jud. Gorj : «În séra aceea (adecă Sămbătă în săptămâna întâia din Postul mare) se pitulă furca, fusele și caierele ce le aū în casă.»

(5) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, după spusa Românilor din com. Paucenesci.

(6) Com. de d-l Aurel Iana.

(7) Idem.

(8) Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*»,

Și cu deosebire nu e ertat a descântă. (1)

Dar nu numai pentru cei ce lucră în decursul săptămânei cât țin *Sân-Tóderii*, ci chiar pentru cei ce es nóptea pe afară și umblă pe drumuri în această săptămână nu e bine, căci, întilnindu-și sau dând peste dânșii *Caii lui Sân-Tóder*, îi bat și-i calcă cu picioarele până ce îi lasă morți. (2)

Casa, unde vreau ei să facă rău, se crede că e o casă necinstită, că într'insa e încuibată o pătimă ori un rău óre-șicare, și de aceea vin ei la acea casă nóptea și umblă prin pod, pivniță, cămară, și fac, pe lângă larmă, și rău. Și de cum-va unul din casnici ar îndrăsnii să-i zogónă (isgonéscă), se bolnăvesce, ori, suindu-se pe scară, cade și-și frânge vre-o mână sau picior, pentru că ei nu vin decât numai trimiși pentru cutare păcat ce l'a făcut vre-un membru din casă. (3)

Dacă *Caii lui Sân-Tóder* vin și dau numai decât să intre într'o casă ca să facă rău, atunci numai așa te poți feri și scăpa de dânșii, dacă întorei tóte lucrurile din casă cu gura în jos și închidând ușa, căci ei, venind, se rógă de lucrurile din casă să le deschidă ușa, iar acelea răspund: nu pot, că-s cu fundu'n sus. Și atunci, neavând putere să intre, se întore și se duc înapoi de unde au venit. (4)

an. IV, Cernăuți 1894, No. 74, p. 2: «In prima săptămână a Postului mare nu se lasă plămădela pâinii peste nópte, căci se crede că *Tóder* nóptea s'ar mângăli în plămădela și nu ar găci pânea.»

(1) Com. de d-l Aur. Iana.

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Brastovăț, jud. Romanați: «*Sân-Tóderul* se serbeză de popor în Sâmbăta primei săptămâni a Păresimilor. In acea săptămână ómenii ȓic că nu este bine a umblă nóptea, că-i întimpină *Sân-Tóder* cu cal alb și-i calcă». — *Ibidem*, com. Ruptura jud. Mehedinți: «Sâmbăta de la începutul Postului Pasce-lui se țin *Caii lui Sân-Tóder*, căci cred că-i omórá dacă es afară nóptea și nu se spală pe cap cu *homan*.» — Idem de eadem, com. Bărca, pl. Balta, jud. Dolj: «*Caii lui Sân-Tóder* se spune că sunt nisce cai albi fórte mari și că ei, când omul umblă în această săptămână a lui *Sân-Tóder*, de se va întilni cu dînsul, îl calcă cu picioarele până îl lasă mort, și se ține după lăsatul secului de brânză». — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «In această ȓi, adecă în Marția întâia a Postului mare, nu prea es fetele de-acasă.»

(3) Com. de d-l Aurel Iana.

(4) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Paucenesci.

Drept dovadă despre această credință foarte lătită ne pôte servi și următórea poveste din *Banat* :

«A fost odată o vrăjitóre și după nume aũ chemat-o baba *Mada*. Ea a descântat așa de minunat, că unde a pus ea lécul, ca foc viu a rămas.

«Doi bălauri mari și lungi aũ adus pe baba *Mada* dintr'o țéră, unde ea pe toți i-a prăpădit, și apoi la noi a fugit.

«Baba a avut trei nepóte de tot frumóse, pe cari ea bine le-a păzit, căci ea bine a știut, că *Hala* în multe chipuri prefăcute umblă după ele ca să le apuce. Pe séra de *Sân-Todor* a ȓis baba *Mada* către nepóte :

«— Duceți-vé, fetelor, la móră, numai să nu vé luați furcile, că *se pune Sân-Todor*. Dacă vé luați furcile, fug tóte ȓilele cele bune!

«Fetele n'aũ ascultat-o, ci aũ luat furcile cu ele și, când aũ ajuns la móră și n'aũ aflat pe nime în móră, aũ intrat. Atunci cea mare a început să tórcă, dar cea mai mică așa-í spuneà :

«— Lasă dodo! nu mi-ȓi tóree, că s'a pus *Sân-Todor*!

«Atunci pămíntul s'a cutremurat, căci *Caii lui Sân-Todor* aũ plecat, aũ ajuns la móră și aũ bătut la ușa. Dar cea mică așa a grăit :

«— Nu eși, dodo, afară, că afară e *Taurul cel mare*, capul lui e chip de om, dar trupul lui e chip de cal. Când tu la el veși, el pe tine te-a prăpădi! Aũ nu auȓi tu cum bat caii pămíntul cu copitele!

«Atunci *Taurul* se ivi în feréstră, dar în chip de voinic frumos, cu ochii luminoși, și așa el grăià :

«— Vino, fată, la mine afară, că te fac stăpână peste o mare țéră!

«Și ea pe cea mică nu o ascultà, ci la el că a eșit și taurul pe ea a prăpădit-o.

«Și taurul s'a ivit iar la feréstră și către cea mijlocie a grăit :

«— Vino, fată, tu la mine, că te fac stăpână peste o lume, te port în papuci de aur, să fii nevasta lui *Taur*!

«Atunci cea mai mică așa ȓiceà :

«— Nu te duce, sora mea, că pe cea mare a prăpădit-o, și ea n'a mai venit îndérét!

«Fata cea mijlocie nu ascultà și la el eșià, dar cea mică ușa iute închideà.

«Atunci Taurul a venit iar la feréstră și către cea mică așa grăia:

«— Vino, fată, tu afară să te fac țină ținelor și stăpâna florilor!

«Dar ea așa grăia:

«— Eū la tine n'oiū eși, că stăpâna mea e Sânta *Maică Vinerea*, că eū la ea m'oiū rugă și de tine mă va scăpă!

«Atunci Taurul se mâniă și pămîntul cutremură și pe fat' o blăstēmă. Zorile se revărsaū, și cocoșii îmi cântăū, și *Caii lui Sân-Todor* de loc pleacăū, iar pe *Taur* l'au luat și în fundul ia-duū l'au înfundat, că fata tinēră a fost dată în paza Sântei *Maice Vinere.*» (1)

O altă poveste, tot din *Banat*, care asemenea ne spune cum se răsbună *Caii lui Sân-Tóder* asupra fetelor ce torc în decursul ținelor lor, sună precum urméză:

«Se țină că nouē fete mari dintr'un sat s'au dus Miercuri séra, când credeau ele c'au eșit *Caii lui Sân-Tóder*, la o móră din apropiere, ca să tórcă acolo de șeđetóre.

«Ajungēnd la móră, începură a tórcé, a povestí și a glumí una despre una și alta despre alta.

«Iată însă că pe la mieđul noptii se trezesc cu nouē feciori *frumoși*, dar mari în dinți, despre cari pe unde vor fi intrat nici una din ele nu sciă.

«Fata cea mai mică, fiind-că eră și mai curată, a vėđut că feciorii ce au intrat la dínsele n'au numai cât dinți mari, ci și cođi între picióre.

«Vėđēnd fata cođile s'a speriat, dar n'a spus nici un cuvint, pentru că Dumneđeū i-a dat un gând bun să țină către feciori și către cele-lalte fete, că ea se duce acasă după un fus gol pentru tors, dar vine iar îndērēt cât mai de grabă.

«Și cum spuse ea cuvintele acestea, eși de grabă pe ușa afară și se porní spre casă.

«Ajungēnd acasă, începū a povestí mamei sale tóte cele ce le-a vėđut la móră.

«Mama sa, cum auđi cele ce i le-a povestit fata, nu se socoti mult, ci începū a întórcé tóte vasele — și uneltele — din casă cu gura în jos.

«Vėđēnd de la un timp feciorii că fata cea curată nu mai vine îndērēt, după cum le-a țin, se mâniară, se prefăcură în cai și

(1) Com. de d-l Dr. At. M. Marienescu.

călcară apoi pe toate fetele cele ce au rămas în móră cum trieră caii în arie. După aceea le luară și le aruncară pe roțile morii, înșirându-le mațele pe fusul acesteia.

«După acésta plecară la fata cea curată, ca să o omóre și pe aceea. Inșă când ajunseră la casa acesteia, o aflară încuiată, iar când strigară să le dea drumul ca să intre înăuntru, nu li se răspunse nici un cuvînt de om.

«Vedënd caii că *s'au înșelat* de au lăsat fata curată necălcată de ei, au început a strigă căldarea, ca acésta să vină să le deschidă ușa.

«Dar căldarea le-a răspuns că nu póte veni, pentru că e întórsă cu gura în jos.

«Strigară apoi *sofeinul* și altele, dar toate le deteră răspunsul de mai sus.

«Un hârb de ólá inșă, pe care mama fetei de grabă nu-l luase în socotință, începù a troncăni prin casă și a merge către ușă ca să o deschidă. Dar de géba, căci tocmăi când eră aprópe de ușă, mama fetei îl vedù și . . . *zup* cu piciorul într'insul! . . . de-l sfârmă mici bucățele.

«Tocmăi acuma începură și cocoșii a cântă întâia órá.

«*Caii lui Sân-Tóder*, auđind că cocoșii cântă, nu încercară mai mult a intră în casă, ci plecară de la ușa fetei tot forăind și nechezând. Și așa fata cea curată rămase sănătósă și nevătémată.» (1)

A treia poveste, așijderea din *Banat*, e acésta :

«S'au dus odată doué fete la móră să macine. Móra eră plină de ómeni și, până ce le-a venit rîndul fetelor la măcinat, se făcuse nópte d'a binele.

«In sfîrșit, când măcinase și ele, rămaseră singure, și haid să pornéscă împreună către casă. Dar iacă în pragul morii doi ómeni se opresc și se uită la ele. Eî cam seménau la față cu doi feciori din sat. Și cum priviau așa la fete, se apropiară bi-nișor de ele și începù să intre în vorbă, ba despre una, ba despre alta, ca ómenii la móră.

«Nu sciù cum se făcù, că una din fete se plecà odată, ca și când ar ridică cevà de jos și atunci vedù sub cămașa unuia din feciori o códă de cal. El n'a băgat de sémă, pentru că tocmăi rídeà; iar fata s'a uitat bine în fața feciorului și i-a zărit dinții lui lați, ca și dinții calului.

«Acum nu mai remâne nici o îndoială, că feciorul eră unul din

(1) Com. de d-l Iosif Olariu, din Maidan.

Sântóderi, cari dacă vreaū se schimbă din cai în ómeni. Ce să facă fata ?

«S'a prefăcut ea că mai are te miri ce lucru pe afară și a eșit din móră. Când s'a vėđut în largul ei, a alergat către casă tot într'un suflet, și la móră n'a mai venit până a doua ți di-minėță.

«Iar pe fata cea-laltă *Sântóderi* au omorít-o nóptea și mă-runtaele ei le-au aruncat pe coperișul morii.» (1)

În fine a patra și cea din urmă poveste, asemenea din *Banat*, sună așa :

«Intr'o séră din Postul Pascilor se adunaseră câte-va fete din sat la o șeđetőre, și torceaū, și glumiaū, și rideaū, sciți ca la șeđetőri.

«Când își petreceaū mai bine, numai ce bate cine-va la ușa. Fetele strigară să intre.

«— Bună séră! — deteră nisce feciori, pe cari fetele până acum pare că nu-î mai vėđuseră.

«— Să ne primiți și pe noi! — țiiseră tot ei.

«Începură feciorii să povestescă și să se jóce cu fetele, că unele mai ales erau tare frumoșe.

«Una dintre fete, mai rușinósă de fire, ședeà pe scaun și nu se jucà, ci se uità când și când pe furiș la feciori; de-odată i s'a părut că unul din ei are o códă de cal virită pe turėcul cismeî. Și s'a înspăimântat fata, și-a adus aminte că erà serbă-tóre, *Sântóderi*, și a țiis atunci soră-si, care erà cu ea în șe-đetőre, să plece acasă că-î târđiū. Dar soru-sa nu se grăbià, că nu pricepeà.

«Fata acum a început să țiică într'una :

«— Folomoc în foc ! Gușă după ușă ! Hai, soro, acasă ! Folomoc în foc ! Gușă după ușă ! Hai, soro, acasă !

«Și tot așa, tot așa, și mereū aruncà în foc din caerul ei până ce abià de-a mai rėmas cevà în furcă.

«Surorile erau gata să plece acasă, cele-lalte fete se rugaū să mai stea, iar feciorii nu vreaū să le lase. Ele atunci țiiceaū :

«— Că iarăși venim !

«— Că nu mai veniți ! — rėspundeà feciorii.

«— Ba, țeū, venim !

«— Apoi bine, noi vė lăsăm acasă ! — țiiseră feciorii cu vi-

(1) E. Hodoș, *D'ale Sântóderilor*, publ. în «*Tribuna poporului*», an-II, Arad 1898, No. 135.

clenie, dacă voi vă înodați capetele *brăcirilor* (1) unul de altul și un capăt al brăcirii îl ținem noi, capătul cela-lalt îl țineți voi, până ce sosiți acasă.

«— Vrem și așa! — țise fata.

«Gândiaū adecă feciorii în capul lor să le pótă găsi urma, de cum-va fetele n'or mai întórce la șeđetőre.

«Și aū sosit cele două surori acasă, și iute aū spus către mamă ce-î și cum.

«Iar mama, mai ispitită decât ele, când a prins veste de una ca asta, de grabă a încuiat ușile și a poruncit fetelor să întórca cu gura în jos tóte vasele câte le aveau în casă.

«Pe urmă aū stins lumînarea și s'aū culcat.

«Nu prea puteaū să adórmă nici mama, nici fetele, și iacă aud prin curte lanțurile *Sântóderilor* zurăind. Și vreaū ei să intre în casă și bat la ușă, dar nu puteaū intra, că ușa eră încuiată.

«*Sântóderii* strigă atunci:

«— Vină, ólá, și deschide!

«— Nu pot, că-s cu gura în jos! — răspunde óla.

«Și aū strigat *Sântóderii* la cele-lalte vase și blide din casă; dar tóte răspundeaū pe rînd: nu pot, că-s cu gura în jos!

«Nu se lasă *Sântóderii* cu una, cu două, și iarăși bat la ușă și strigă:

«— Tu, *ciobule*, de sub pat, haid și deschide ușa!

«Iar ciobul, care nu eră cu gura în jos, a ascultat de sub pat și a pornit hârcă-hârcă prin casă, și eră acum pe aci să deschidă ușa, când mama fetelor a strigat către pila din grindă:

«— Sari, pilă, din grindă și sparge ciobul că-î nemernic!

«Pila repede a sărit și a spart ciobul fărăime...

«*Sântóderii* n'aū putut intra la casa celor două surori.

«Iar fetele cele-lalte, cari mai rămaseră în nóptea aceea la șeđetőre, aū fost găsite a doua ți omorîte și cu mațele înșirate pe garduri.

«Așa se rėsbună *Sântóderii!*» (2)

Cel mai bun și mai potrivit mijloc însă spre a scăpă *nelegați* și *nevătėmați* de *Caii lui Săn-Tóder* e în tot casul serbarea ȓilelor lor.

Drept aceea atât bărbații cât și femeile de pretutindenea, însă mai cu sémă cele din *Banat*, serbéză prin nelucrare

(1) Cingătorilor, brinelor.

(2) E. Hodoș, *D'ale Sântóderilor*, publ. *ȓiar cit.*

tóte ȓilele cât duréză *Caii lui Sân-Tóder*. Dar sêrbătorile acestea nu se serbéză în tóte comunele române într'o formă și într'o credință, ci unele Românce serbéză cu nelucrare numai trei ȓile, și și acelea nu deplin, ci numai de dimineță până la amédă, orî de după amédă până séra, pe când unele le serbéză de Marți diminéța din prima sêptemână, și către acestea și pe cei *Șchiopi* de Miercuri din a doua sêptemână din Păresimi. (1)

Un alt mijloc în contra legării și vătémării din partea *Cailor lui Sân-Tóder* e următorul :

În preséra punerii *Cailor lui Sân-Tóder*, și anume înainte de a însérà, daŭ Româncele câte 1—2 pumni de cucuruz în *scirea cailor*, ca să le păzescă pe ele și familia lor nevătémate.

Acéstă cinste, dată pentru *Caii lui Sân-Tóder*, se presupune mai bine primită dacă se duce din casă la un om ce are cai. (2)

În alte părți din *Banat*, nu numai Lunî, când apune sórele, ci în decursul întregéi sêptemâni, muerile duc și dăruesc caii de prin sat cu cucuruz, ovês și fin, ȓicênd ca să fie cinstiți, *zobiți*, ceea ce însémnă că puterea supranaturală atribuită semenilor lor să nu execute în mod mânios, adecă să nu se *năpăstúescă* asupra cui-va să-l chilăvêscă, să-l betegêscă, orî să-i facă alt rêu, ci să trecă lin și cinstiți. (3)

În fine, tot în *Banat*, este datină ca femeile să ducă în ȓiua de *Sânt-Tóderul mare* cailor de la vecinî *zob*, adecă cucuruz, ovês și sare, ca nu cum-va, venind *Caii lui Sân-Tóder* în rêstimpul celor șépte ȓile, în cari stăpânesc ei, să facă rêu ómenilor casnici, precum și vitelor și *hórelor* aparținétóre casei, cu care ocasiune ȓic :

— «Daŭ cailor, ca să fie *zobiți*, cinstiți și sárați.» (4)

(1) Com. de d-l Ios. Olariu.

(2) Idem.

(3) Com. de d-l Aurel Iana.

(4) Aur. Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lângă Orașița*, publ. în «*Familia*», an. XXVI, p. 6.

III.

SPĚLAREA CAPULUI.

Atât bărbații cât și femeile, însă mai cu sémă copilele și fetele cele mari din cele mai multe părți ale *Bucovinei*, îndătinéză de a se sculă în fie-care an în ȕiua de *Sân-Tóder* des-diminéță până a nu răsări sórele, și anume înainte de a-și scóte *Sân-Tóder* caii sėi la pășune, precum și înainte de a da ómenii cailor de mâncare, și, după ce s'aũ sculat, a se spělă și a se la pe cap, anume *ca să nu li se pască pěrul peste an*, ci să créscă iute și să fie cât se póte de lung și de frumos (1), cređend că, lându-se în diminéța acesteĩ dıle :

Cresc cođile fetelor

Ca cođile epelor,

Și :

Pletele flăcăilor

Ca cómele cailor. (2)

Cine nu se scólă și nu se lă în acéstă ȕi des-diminéță până a nu răsări sórele, cine se scólă abià după ce și-a

(1) Dat. Rom. din Frătăuțul-vechiũ, com. de I. Covașă : «Fetele se laũ des-diminéță în ȕiua de *Sân-Tóder*, încã până ce nu mănâncã caii, *ca să nu le pascã Caii lui Sân-Tóder pěrul*, ci să le créscã frumos» ; — a celor din Stroesci, com. de George Bărtoiu, stud. gimn. : «In ȕiua de *Sân-Tóder* se scólă fetele des-diminéță, până ce nu a tuns nimeni cođile la cai și vițeii în frunte, și se spală, căci dacã se spală înainte de tăierea cođilor și a córnelor, le cresce pěrul, iar dacã se spală după aceea, apoi le picã pěrul» ; — a celor din Ilișesci : «In ȕiua de *Sân-Tóder* se scólă fetele des-diminéță până a nu nechezã calul ca să le trezescã, ci ele să-l trezescã pe dınsul, și se laũ cu stroh de la cai, ca să le créscã pěrul» ; — a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de Pavel Scripcariũ : «Fetele se scólă de cu nópte, până nu mănâncã caii, și se laũ (se spală pe cap), *ca să nu li se pască pěrul*» ; — și a celor din Cupca, com. de Them. Prelici, stud. gimn. : «In zorul ȕilei de *Sân-Tóder* scólă maicele pe fiicele lor, spre a le spělă pe cap....»

(2) Cred. Rom. din Calafindesci, sat în distr. Siretului, dict. de M. Molociũ ; — a celor din Straja, com. de I. Dan : «In ȕiua de *Sân-Tóder* se laũ femeile și fetele în zori de ȕi, până nu răsare sórele, ca să le créscã pěrul ca cođile epelor» ; — din Șerbăuți, sat în distr. Siretului,

scos *Sân-Tóder* caii săi la pășune sau după ce au dat ómenii cailor de mâncare, aceleia, se crede și se ȃice, că i se pasce (1) pėrul peste tot anul(2), sau că, apucându-l ȃiua nelăut, *Caii lui Sân-Tóder* ar veni și i-ar pasce sau róde pėrul (3), sau că *Sân-Tóder* ar împedecă copitele cailor săi

com. de d-șóra Marghiolița Cernescu : «In diminėta lui *Sân-Tóder* se scólă fetele până ce nu rė sare sórele și se laů până nu încep a *rugumă* vitele, anume ca să nu se rugume pėrul, adecă să nu se scurteze, să nu pice, ci să le crească.»

(1) Se mănâncă, pică.

(2) Cred. Rom. din Volovėț, com. de Ilie Buliga : «In ȃiua de *Sân-Tóder* se laů fetele des-diminėtă înainte de a scóte *Sân-Tóder* caii la pășune, căci se ȃice că dacă își scóte *Sân-Tóder* caii mai înainte de a se spēla ele, atunci li se pasce pėrul peste tot anul» ; — a celor din Securiceni, com. de G. Gușet : «Fetele se laů în ȃiua de *Sân-Tóder* tare diminėtă și anume înainte de a se da mâncare la cai, cu scop ca să le crească pėrul până la briů. Dacă se laů însă după darea mâncării la cai, atunci li se pasce pėrul» ; — a celor din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean, com. de P. Nimigean, stud. gimn. : «Fetele se laů în ȃiua de *Sân-Tóder* diminėtă înainte de ce se dă mâncare la vite, pentru ca să nu le pice pėrul, căci dacă mănâncă vitele înainte de ce se laů, atunci li se mănâncă (pică) și pėrul.»

(3) Cred. Rom. din Udesei, com. de Darie Cosmiuc : «Fetele în acėstă ȃi se laů înainte de rėsăritul sórelui și înainte de ce mănâncă caii, ca să nu le pască caii pėrul» ; — a celor din Ilișesei, com. de V. Botezat : «In ȃiua de *Sân-Tóder* se scólă toți diminėtă până a nu se face ȃiua și se laů și-și retěză pėrul, ca să crească, căci dacă-i apucă ȃiua nelăuți, ȃic că le pase pėrul caii lui *Sân-Tóder*» ; — a celor din Mitocul Dragomirnei, com. de Stef. Hostiuc : «In ȃiua de *Sân-Tóder* se scólă fetele diminėtă și aduc stroh de fin și se laů înainte de ce dau ómenii fin la cai, că dacă vor da ómenii înainte de ce se vor la fetele, atunci le vor mănecă caii coȃile» ; — tot de acolo, dict. de Maria Romaș și com. de Alex. Romaș : «In ȃiua de *Sân-Tóder* ieău fetele stroh de fin și-l fierb și apoi se spală și se laů cu dınsul, însă tare diminėtă, înainte de a se da la cai de mâncare, și dacă nu se face acėsta, atunci *Caii lui Sân-Tóder* rod pėrul fetelor» ; — a celor din Pătrăuț, com. de Sim. Holca : Dacă nu se laů fetele în ȃiua de *Sân-Tóder*, se ȃice că *Caii lui Sân-Tóder* le-ar róde coȃile» ; — a celor din Lucăcesci, com. de Iac. Paicu : «Fetele se scólă în ȃiua de *Sân-Tóder* des-diminėtă și se laů înainte de a rėsărì sórele, pentru ca nu cum-va să le pască pėrul *Caii lui Sân-Tóder*» ; — a celor din Părtescii-de-sus, com. de G. Baranaiu : «Ei se laů (bărbații și femeile) de diminėtă, pentru că se tem să nu le pască *Caii lui Sân-Tóder* pėrul, căci dacă se va sculă *Sân-Tóder* mai de grabă decăt dınsii și-și va adăpă caii, atunci caii lui vor pasce tot pėrul» ; — a celor din Liudți,

în gâtele fetelor și le-ar încurcă părul, și din cauza acésta apoi părul n'ar crește (1), ci tot anul ar avé numai nisce ciupî sburliți pe cap. (2)

Lăutórea, în care obiceiuese a se la în acéstă ȓi, nu o fac ca de altă dată în decursul anului din apă și cenușă, din cauză că Sâmbăta acésta, după cum am amintit și mai sus, e tot odată și *Sâmbăta morșilor*, și lându-se cu lăutóre, respective cu leșie de acésta, morșii s'ar adăpă cu dînsa (3), ci o fac de regulă din diferite buruene și flori mirositóre (4), și anume: din *stroh*, adecă sfărămături de fin (5), *busuioc*,

sat în distr. Sucevei, dict. de Maria Stefanescu, com. de Dim. Bondariu, stud. gimn.: «In ȓiua acésta (de *Sân-Tóder*) cred că trebuie să se scóle des-diminéță până ce nu apucă a mânca caii, fiind-că cum se scólă mai târȓiu, caii le mănâncă părul»; — tot de acolo, com. de Em. Těutul, stud. gimn.: «In ȓiua de *Sân-Tóder* se scólă fetele fórte de diminéță până a nu se sculă caii și a mânca, iar după ce s'aũ sculat se spală pe cap cu apă în care aũ fost ferte strohurile de la cai. Nefăcënd acésta, cred ele că *Caii lui Sân-Tóder* le-ar pasee părul.»

(1) Cred. Rom. din Broscăușul-vechiu, dict. de Palaghia Onciul și com. de George Palamarcu: «Fetele se scólă în ȓiua de *Sân-Tóder* în zori de ȓi ca să se lae, căci dacă se vor sculă târȓiu, apoi cred ele că *Sân-Tóder* împedecă copitele cailor în gâtele lor și le încurcă părul și nu crește»; — a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botușan: «Fetele se laũ diminéță, ca să nu apuce a râncheză *Calul lui Sân-Tóder*. că apoi nu le crește părul»; — a celor din Calafindesci, dict. de M. Molociu: «In ȓiua de *Sân-Tóder* des-diminéță, până ce nu rěsare sórele și până a nu se sculă caii, se scólă Româncele, însă mai cu sémă fetele, și se laũ cu *borș*, creȓdënd că dacă se laũ așă de diminéță, le crește părul cât coȓile epelor. Iar dacă se scólă în urma cailor, nu e bine, căci atunci caii le pasee părul și nu crește.»

(2) Cred. Rom. din Udesci, com. de G. Rotariu: «Fetele aũ obiceiũ în diminéța *Sântuluș Tóder*, înainte de rěsaritul sórelui, de a se la și peptenă, creȓdënd că dacă nu s'ar la și peptenă, atunci le-ar mânca caii părul și n'ar avé pěr, ci numai nisce ciupî sburliți tot anul.»

(3) Dat. Rom. din Calafindesci, dict. de M. Molociu: «Tot din cauza acésta nu fac ele lăutóre (leșie) și în Sâmbetele următóre (din Postul mare, pentru că și acestea încă sunt *Sâmbetele morșilor*, și cine ar face-o ar comite un fórte mare păcat.»

(4) Din Lucăesci, com. de Iac. Paicu: «Fetele se scólă des-diminéță și se spală bine și se laũ cu diferite buruene și mai ales buruene amirositóre, pe cari le strîng peste întreg anul anume pentru acéstă ȓi.»

(5) Dat. Rom. din Balacéna, com. de Modest Buliga: «In ȓiua de *Sân-Tóder* diminéță fetele se scólă în zori de ȓi și merg în șurî și strîng

lat. *Ocimum Basilicum* L., *mintă*, lat. *Mentha piperita* L., *cimbrisor*, lat. *Thymus serpyllum* L., *tóie*, lat. *Aconitum Napellus*, *calapăr*, lat. *Balsamita vulgaris* (1), *căprusonic*, lat. *Cirsium oleraceum* Scop. (2), *smeurică*, lat. *Reseda odorata* L. (3), *fapnic* (4), *leuștén*, lat. *Levisticum officinale* Koch (5) și

stroh, adică fin de tot mărunțel, și-l pun în apă să fêrbă, și după aceea se laă, ca să le crească coăile; — a celor din Buniți, com. de V. Strachină: «In ăiua de *Sân-Tóder* se scólă fetele des-diminéță și-și fac lăutóre cu *stroh* de fin rēmas de la cai»; — a celor din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: «Fetele se duc în ăiua de *Sân-Tóder* tare diminéță în grajd și aduc *ogrinji* de la cai și se laă cu dînșii, ca să le crească pērul ca coăile de la cai»; — a celor din Măzănăesci, com. de I. Butnariu: «Fetele aduc *stroh* de fin de la cai și se laă cu el, ca să le crească pērul»; — a celor din Șcheia, com. de Sim. Pop, stud. gimn.: «In ăiua de *Sân-Tóder*, înainte de rēsăritul sórelui și până nu se dá la vite nutreț, se ieă *strohul* din esle și se fierbe, iar în apa aceea se laă fetele»; — a celor din Costâna, com. de V. Huțan: «Fetele se scólă fôrte de diminéță și se duc în grajd, ieă *strohuri* de la vite, și anume de la cai, și le pun în apă, le lasă să fêrbă, și după aceea se spală și se laă cu *strohurile* acelea, ca să le crească pērul mare»; — a celor din Crasna, com. de Em. Iliuț: «In diminéța de *Sân-Tóder* se duc fetele la ieslele vitelor și ieă *stroh* și se spală și ăic că apoi nu le-ar mânca pērul *Caiă lui Sân-Tóder*»; — a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: «In ăiua de *Sân-Tóder* se laă fetele cu *stroh* de fin, adică cu ceea ce rēmane de la cai nemâncat, și ăic la acéstă ocașiune să le crească pērul capului ca coăile *Cailor lui Sân-Tóder*»; — a celor din Corlata, sat în distr. Gurei-Homorului, com. de G. Piersec, stud. gimn.: «Ómenii și femeile se scólă de nópte în spre ăiua de *Sân-Tóder* și pun o óla cu apă la foc, și în óla aceea pun fin de acela care s'a sfărâmat când aă dat fin la cai, saă la boi, oi și altele. Apoi, lăsând óla să se încălădescă apa dintr'insa, o ieă de pe foc și se spală pe cap, pe mâni, pe grumaz, creănd că, dacă s'aă spălat cu apa de acésta, nu pot caii să le ródă pērul în diminéța lui *Sân-Tóder*, când vor merge să le dea de mâncare.»

(1) Dat. Rom. din Pârtescii-de-sus, com. de G. Baranaiu: «In ăiua de *Sân-Tóder* se laă ómenii de diminéță, atât bărbații cât și femeile, și anume pun în lăutóre mai multe feluri de buruene și florí, precum: *busuioc*, *mintă*, *cimbrisor*, *tóie*, *calapăr* ș. a.»

(2) Dat. Rom. din Udesei, com. de G. Rotariu: «In lăutóre pun fel de fel de buruene, precum: *stroh* de fin, *busuioc*, *caprusnic* ș. a.»

(3) Dat. Rom. din Ilișesci, com. de V. Botezat: «Femeile se spală în ăiua acésta cu *busuioc* și *smeurică* și spun cu ocașiunea acésta să fie drăgostóse la lume.»

(4) Dat. Rom. din Securiceni, com. de G. Gușet: «In lăutóre se pun *stroh* de fin, florí, *fapnic* și altele.»

(5) Dat. Rom. din Stroesci, com. de D. Gemeniuc: «Femeile și cu deo-

hemeiü, lat. *Humulus Lupulus L.* (1), și acésta nu numai ca să le créscă përul, ci tot odată ca să fie tot-deauna înflorite și îmbujorate (2), adecă drăgălașe ca florile, să fie luate în joc și jucate. (3)

Insă ele nu întrebuinteză tóte buruenele câte s'aũ amintit, ci unele întrebuinteză un fel de buruene sau florï, iar altele alt fel, adecă fie-care ce póte mai de grabă și mai lesne află.

Pe lângă buruenele și florile amintite în șirele de mǎi sus, o sémă de fete mǎi pun în lăutóre încã și monete de argint, anume ca să fie albe ca argintul (4), iar altele chiar și *lapte de épă*. (5)

Femeile, și cu deosebire fetele, carï îndătinéză a se la cu lăutóre de stroh, se scólă des-diminéțã pânã ce nu apucã a da ómenii cailor de mâncare, se duc în grajd, în care se află cai, respective iepe, și, apropiându-se de coșile acestora, dic :

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă codiță fetelor
Cât coșile iepelor! (6)

sebire fetele se laũ în ȓiua de *Sân-Tóder* cu zémã de *leuștén* și de *minã*»

(1) Dat. Rom. din Bǎiășesci, com. de Oct. Seretén: «Fetele se scólă pe la mieșul nopții și se laũ cu lăutóre de *hemeiü*, iar dupã ce s'aũ lăut, aruncã lăutórea pe *popciile* gardurilor.»

(2) Dat. Rom. din Udesci, com. de Darie Cosmiuc: «In lăutórea acésta pun ele florï și *stroh de fin*, ca să fie tot-deauna înflorite și îmbujorate ca florile, pentru ca să le créscă përul mare.»

(3) Cred. Rom. din Securiceni, com. de G. Gușet.

(4) Dat. Rom. din Buninți, com. de V. Strachinã: «Inainte de ce daũ fin cailor, se laũ și se spalã, punënd încã și monete de argint în lăutóre, ca să fie albe ca argintul»; — și a celor din Liuđi, dict. de Maria Stefanescu, com. de Dim. Bondariu: «Fetele fac asemenea ca și femeile, se laũ cu *troscot* (rëmășița finuluï ce rëmãne de la cai) și se ating pe față cu puișori de argint.»

(5) Dat. Rom. din Udesci, com. de D. Cosmiuc; — a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: «Unele se spalã și cu lapte de épã, ca să le créscă përul frumos.»

(6) Dat. Rom. din Crasna, dict. de Casandra Hurjuiu, com. de V. Iliuș, stud. gimn.

saŭ :

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă fetelor
Codița iepelor! (1)

saŭ :

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă-mi cода iepei,
Că ți-oiŭ da cода fetei! (2)

saŭ :

Coda 'n sus,
Coda 'n jos,
Coda fetei
Cât a iepei! (3)

saŭ :

Tódere
Sân-Tódere!
Fă să crească
Și să se lungescă
Cosița fetei
Cât cода iepei! (4)

După acésta se duc la iesle, ieaŭ *stroh* dintr'insa cât so-cot ele că le va fi de ajuns, se întorc cu dînsul în casă, îl pun într'o ólă cu apă la foc ca să férbă, și după ce a fiert de ajuns, se laŭ cu lăutóre de acésta. (5)

Fetele, aĩ căror părinți n'aŭ cai, se duc la ieslea boiler și dintr'acésta iaŭ *stroh*. (6)

Fetele, cari îndătinéză a se la cu lăutóre de *fapnic*, se scólă în ȕiua de *Sân-Tóder* diminéță tare, se duc pe imaş și, sosite acolo, caută *fapnic* și *cimbrisor*. După aceea, întor-cendu-se acasă, ieaŭ *flóre de corn* și, punându-o dimpreună

(1) Din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.

(2) Din Măzănăesci, com. de Vict. Moldovan.

(3) Din Bosanci, com. de Trofin Crupă.

(4) Com. de d-șóra Marghiolița Cernescu din Șerbăuț.

(5) Dat. Rom. din Crasna, dict. de Casandra Hurjuiŭ și com. de V. Iliuț, — și din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.

(6) Dat. Rom. din Crasna, dict. de Cas. Hurjuiŭ și com. de Vas. Iliuț.

cu fapnicul și cimbrisorul într'un vas, o lasă să férbă. Iar după ce a fiert de ajuns, ieaă lăutórea din vas și, turnându-o într'o strachină, fac cruce asupra ei și, descântându-o, dic :

Ca flórea de corn să fie
Scumpa nóstră veselie.
Cum stă *fapnica* pe punte,
Să staă și eă așa în frunte.
Dar și acest cimbrisor
S'atragă voinici cu dor,
Cari îi aștept după ușor!

După ce aă rostit cuvintele acestea, se laă pe cap, parte ca să le créscă pėrul frumos și parte ca să fie căutate și iubite de feciori. (1)

O sémă de fete din contră se duc în séra spre *Sân-Tóder* și caută *năvalnic*, lat. *Scolopendrium officinale*, și *clăpusnic* (2), *frunze de nuc* și *rădăcini de urzică*, luându-și de acasă pâne și sare. După ce aă ajuns la starea locului, înainte de a luă plantele acestea, pun pânea și sarea jos, însă nu tótă, și bătėnd mătaniă dic :

Eă te sorocesc
Cu pâne și cu sare
Și cu sfintele mătane,
Iar tu sorocesce-mă
Cu cinste și dragoste
Și cu curățenie!

Acestea le dic fetele dacă voesc să întrebuițeze plantele numite, și mai ales *năvalnicul* și *clăpusnicul*, spre a-și spělă pėrul ca să créscă frumos. Iar dacă voesc a vindecă atari bube de pe față, atunci dic :

Eă te sorocesc	Cu léc
Cu pâne și cu sare	Și véc,
Și cu sfintele mătane,	Cu curățenie
Iar tu sorocesce-mă	Și cu sănătate!

Aducėnd plantele acasă, le pun într'un loc anumit și apoi se culcă, iar a doua și des-diminéță, cum se scólă, se duc

(1) Dat. Rom. din Reusenă, com. de V. Pop.

(2) Clăpusnic = crăpusnic.

și aduc apă neîncepută, adecă din fântâna din care n'a luat în ziua aceea încă nimeni apă, și pe care o duc ast-fel că nu vorbesc cu nimeni.

După ce au adus apa neîncepută, pun în ea pânea și sarea, pe care au păstrat-o încă de cu séră, și plantele culese, și așa o pun la foc ca să se încăldească; iar după ce s'a încălzit, se spală cu apă de aceea. (1)

Cele mai multe fete, când se spală și se laă, se rógă lui *Sân-Tóder* ca acesta să le dea păr mare și frumos, ȓicând :

Tódere,
Sân-Tódere!
Créscă părul fetelor
Ca coșile iepelor! (2)

saă :

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă costiță fetelor
Cât coșile iepelor! (3)

saă :

Tódere,
Sân-Tódere!
Fă să créscă gâta fetei
Cât códa iepei! (4)

După ce s'au spelat, unele se péptenă în casă, iar altele es afară și acì, peptenându-se, ȓic :

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă costițe fetelor
Cât cómele iepelor! (5)

Saă, eșind afară și așteptând anume până ce vèd vre-un cal și apoi începènd a se peptenă, spun :

(1) Dat. fetelor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu.

(2) Dat. fetelor din Frătăușul-vechiu, dict. de Zenovia Rusu.

(3) Dat. fetelor din Vicovul-de-sus, com. de Const. Vasilovicî, stud. gimn.

(4) Dat. fetelor din Boroscăușul-vechiu, dict. de Palaghia Onciul și com. de G. Palamariuc.

(5) Din Cupca, dict. de Casandra Ţuguiuș și com. de Them. Prelici.

Tódere,
 Sân-Tódere!
 Dă codiță fetei
 Cât cода iepei,
 Să fie pѐrul meu
 In folosul lui Dumneđeu! (1)

Fetele se laũ de regulă singure.

Copilele însă se laũ în genere de către mamele lor.

Deci, mai fie-care mamă, după ce și-a lăut copila, respectiv copilele. și începe a le peptenă, ȃice ca și fetele cele mari :

Tódere,
 Sân-Tódere!
 Dă cosiță fetelor
 Cum e cода iepelor !

saũ :

Tódere,
 Sân-Tódere!
 Dă cosiță fetei
 Cum e cода iepei! (2)

Iar când le împletește cода, le trage de pѐr, ȃicând :

Códa fetei
 Cât cода iepei! (3)

saũ :

Tódere,
 Sân-Tódere!
 Dă cода fetelor
 Ca cода iepelor.
 Fetei un diac,
 Iar babei un colac! (4)

După ce și-aũ împletit acuma cosițele și cođile, le légă pe aceste din urmă cu pѐr de cal și, trăgându-le în jos, anume ca să créscă lungi, rostesc cuvintele :

(1) Din Costâna, com. de N. Nahorneac.

(2) Din Cupea, com. de Them. Prelici.

(3) Din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigén și com. de P. Nimigén.

(4) Din Șcheia, com. de Sim. Pop.

Tódere,
 Sân-Tódere!
 Dă costiță fetelor
 Cât coșile iepelor! (1)

În unele părți, și mai ales din *Ungaria*, este datină ca, în locul mamelor, fetele singure, cari vreaș să aibă păr lung, să-și tragă la *Sân-Tóder* códele prin feréstră. Iar lucrul acesta se întimplă ast-fel: una stă înăuntru, alta afară, și cea din afară trage códa celei din năuntru. (2)

În alte părți este iarăș datină că prunciî trag de părul fetelor pe feréstră, anume ca:

Să crească códa fetelor
 Cât códa iepelor. (3)

Orî-și-când în decursul anului, atât bărbații cât și femeile, după ce s'aũ lăut, aũ datină de a se unge pe cap cu unsóre saũ cu unt și abiã după aceea a se peptenã. De astã datã însã nimeni nu se unge cu nimic pe cap, cređend cã, dacã se va unge, îi va picã părul. (4)

Dupã ce s'aũ lăut și s'aũ peptenat, bărbații își rãtezã pletele și taie păr din frunte, iar femeile și mai ales fetele își rãtezã puțin vârful coșilor și apoi, luând părul rãtezat, îl duc și îl pun într'o bortã saũ scorbura de *rãchită*, đicend :

Tódere,
 Sân-Tódere!
 Na-ți părul meũ
 Și dá-mi cóma calului tẽu! (5)

(1) Din Stroesci, com. de D. Gemeniuc: «Ómenii cred cã *Sân-Tóder* are nu numai *cai*, ci și *iepe*, cari aũ coși fórte lungi, și de aceea đic fetele, când se laũ, ca să le dea păr lung ca coșile iepelor.»

(2) Kövari, *Credințe poporale din Farnaș*, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*», an. LIX, Brașov 1896, No. 282, p. 6.

(3) Avram Igna, *Credințe poporale*, publ. în «*Familia*», an. XXXII, Oradea mare 1896, p. 201.

(4) Cred. Rom. din Pãrtescũ-de-jos, sat în distr. Gurei-Homorului, com. de Const. Andronic, stud. gimn.

(5) Dat. Rom. din Ilișesci: «Și ómenii își rãtezã părul ca să crească mai frumos»; — a celor din Stupea, dict. de Maria a lui Costan Botușan: «Fetele se scólã când se face điuã, strıng *stroh de fin*, își fac lãutóre, se laũ pe cap, își rãtezã părul și-l pun în *rãchiți*»; — tot de acolo, com. de Onufr. Cãilén: «În điuã de *Sân-Tóder* strıng fetele di-

Acésta o fac anume ca să le crească pèrul ca răchita de repede (1) și să nu-î dóră capul peste an. (2)

Tot atunci scot_ele și lăutórea și o tórnă în ieslea cailor (3) saũ pe florí, și maĩ ales pe un trandafir, asemenea cu scop ca să le crească pèrul (4), saũ și pe proprelele unui gard. Iar când o tórnă pe proprele dic :

Câte proprele-s la gard,
Atâția pețitorí să-mí vie.
Cum ține propréua gardul
Așà să ție
Și cel ce mẽ va luà cu mine! (5)

Acestea sunt tóte datinele și credințele Românilor din Bucovina cu privire la *spèlarea capuluĩ* în ȕiua de *Sân-Tóder* câte le-am putut adunà pânã acuma.

minéță *stroh* de fin, îl fierb și se laũ apoi cu apă de aceea. După ce se laũ, își taie cođile la cap și pèrul tăiat îl pun în răchiți, cređend că, făcènd acésta, le-ar cresce pèrul capuluĩ.»

(1) Dat. Rom. din Buninți, com. de V. Strachină: «După aceea se pép-tèná și-și taie pèr din frunte și din cođi și-l pun în o bortã de răchită, ca să le crească pèrul ca răchita»; — a celor din Balacéna, com. de G. Jemna: «Fetele se laũ în acéstã ȕi înainte de rèsãritul sórelui, își taie din pèr și-l pun în răchită, ca să le crească pèrul ca răchita»; — a celor din Liudí, com. de Em. Tèutul: «Fetele, după ce s'aũ gătít de spèlat, taie cu fórfecele puțin pèr din cap și-l pun într'o răchită, ȕicènd ca pèrul lor să crească ca crengile răchiții de des și iute»; — tot de acolo, dict. de Maria Stefanescul, com. de Dim. Bondariu: «După aceea ieau fórfecele, își taie pèrul din frunte și códã și-l due într'o răchită găunosã și-l descântã, ca să crească ca crengile răchitei de iute.»

(2) Dat. Rom. din Corlata, com. de George Piersec: «De asemenea se tund și ómenii și, dacã s'aũ tuns, pun pèrul într'o răchită saũ în alt pom, cređend că, făcènd acésta, cresce cu mult maĩ de grabã. Și încã maĩ ȕic ómenii că, dacã se tund saũ se rătézã în ȕiua de *Sân-Tóder*, nu-î dóre capul peste an. Și de asemenea fac și femeile.»

(3) Dat. Rom. din Costâna, com. de Nic. Nahorneac: «In ȕiua de *Sân-Tóder* es fetele din casã des-diminéță și ieau *stroh* de la cai și fac lăutóre dintr'ínsul și se laũ; iar după ce s'aũ lăut, tórnã lăutórea în ieslele cailor.»

(4) Dat. Rom. din Crasna, com. de Ion Iliuț: «In ȕiua de *Sân-Tóder* se scólã fetele pânã ce nu rèsare sórele, se ȕduc și ieau *stroh* din ieslele vitelor și-l pun într'o ólã și fac lăutóre. După ce s'aũ lăut, varsã lăutórea pe florí; făcènd acésta, cred că le va cresce pèrul.»

(5) Dat. Rom. din Ilișesci, com. de George Berințan.

Insă datina acésta e usitată nu numai la Româniî din Bucovina, ci și la Româniî din cele-lalte țeri locuite de dînșii.

Așă feciorii și fetele de pe sub podgoria Aradului din *Banat* îndătinéză de a merge în *Ajunul Sân-Tóderului* înainte de răsăritul sórelui pe dél după un fel de rădăcină numită *Érba vîntului*, lat. *Agrostis stolonifera* L., apoi după *Ederă*, lat. *Hedera Helix* L., și *Popâlnic*, lat. *Asarum europaeum* L. Iar după ce aũ ajuns la starea locului, le sapă cu un cuțit și pun în locul lor pâne și sare ca să aibă léc.

În ziua de *Sân-Tóder*, înaintea zorilor, se spală fie-care cu apă de pe *Ederă*, de pe *Popâlnic* și de pe rădăcină de *Érba vîntului*, în credință că peste an vor fi feriți de vînturi precum și de ori-ce soiũ de bube.

Rădăcina de *Érba vîntului* se păstréză și, de este cineva bolnav peste an, se afumă cu ea. (1)

În alte părți, tot din *Banat*, fetele se duc în nóptea de *Sân-Tóder*, la mieđul noptii, în pădure, la locurile cunoscute unde crește *Omanul*, lat. *Inula Helemium* L., ducênd cu sine pâne și sare. Apropiându-se de locul cu *Oman*, îi dăruiesc acestuia pânea și sarea, punêndu-le la rădăcina lui și descântând ast-fel :

Oman mare,

Domn mare!

Eũ îți dau ție pâne și sare,

Iar tu dă-mi o códa de pěr mare!

După acésta, sãpând și luând rădăcină de *Oman*, le aduc acasă, le fierb și în crepat de ziua își spală capul cu *Omanul* fiert; apoi, cu ochii închiși, într'aceea căutând scurt la pãmînt (spre a nu vedeà vre-un animal cu códa de pěr scurt, mătã), ast-fel își șterg capul și despletite se duc în

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganel; -- veđi și I. Maior, *Credințe populare din Mureș-Sâncrai*, publ. în «*Fóia pentru toți*», an. II, Bucuresci 1898, p. 182: «In diminéța de *Sân-Tóder* aduc fetele din pădure *Potilnic*, lat. *Asarum europeum* L., și *Ederă*, și se leșie cu apă, în care s'aũ fiert acestea, înainte de resăritul sórelui; căci dacă nu, le rânchéză calul lui *Sân-Tóder*.»

grajd, unde trag calul (boul, vaca) de códă, pofbindu-și să le crească și lor asemenea de lungi códe. (1)

În alte părți, așijderea din *Banat*, se culege în Țilele căt țin *Caii lui Sân-Tóder*, și mai cu sémă în cele ce premerg *Sân-Tóderului* celui mare, *Oman*, *créngă de măr dulce*, *rug întîmpinat*, adecă care e prins cu ambele capete în pămînt, *flóre de rîn*, și cu tóte acestea fierte la un loc și făcută *le-șie* dintr'insele fetele mari se spală pe cap.

În *tróca corită*, unde diminéța aũ de gând să se spele, pun sapa, furca de tors, acul de cusut, cu un cuvînt tóte lucrurile lor cu cari lucră peste an, în credință ca tóte acestea în decursul anului să se învîrtă ușor în mânilor, adecă să fie *bărbate*.

După ce s'aũ spelat, se duc cu ochiĩ închiși în grajd și, prinđend pe un cal saũ și pe un boũ de códă, dic:

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă-mi chica capului
Cât códa calului!

Se feresc însă fórte de a se uità la códa unui măt, căne orĩ unei găini, în credință că nu numai că le pică pèrul, dar capetă și beteșug de cap. (2)

(1) Sim. Manguica, *De însemnătatea botaniceĩ românesceĩ*, publ. în «*Familia*», an. X, Budapesta 1874, p. 562.

(2) Com. de Aur. Iana, preot în Maidan, și de d-l Ios. Olariu, învêț. în pensiune, tot de acolo: «Tot Sâmbătã în ȡiua de *Sân-Tóder* fete mari se spală pe cap — se laũ — cu leșie preparatã și descântatã cu *busu-ioc*, *omag*, *rug întîmpinat* etc., pentru ca să fie frumoșe, vèdute și sănătóse; iar în vasul din care se laũ pe cap mai pun și acul de cusut, furca de tors și alte unelte cu cari lucră, sorocind ca să fie bărbate și îndemnate la lucru peste tot anul. Dupã ce s'aũ lãut, cu ochiĩ închiși, ca să nu vađã mergênd vre-o găinã saũ atare animal cu códa scurtã, merg la grajdul cu vitele; acolo prinđ calul de códã și dic:

«Tódere,
«Sân-Tódere,
«Dĩ-mĩ chica capului
«Cât códa calului!

«În lipsã de cal se servesc și de un boũ.»

Fetele mari, cari se laŭ cu fărmeăturile sus arătate, neavând vitele recerute, merg în vecinătate, ori vre-unul din familie se îngrijesce până ce trece vre-o atare vită pe drum, ca să-și pótă ele descântă cum dolesc.

Iar după ce s'aŭ lăut și aŭ rostit cuvintele citate, se întorc în casă, ieaŭ leșia rămasă și, scoțându-o afară, o aruncă la un *oltoniu* sănătos. (1)

Fetele din comuna Maidan aŭ datină în ȃiua de *Sân-Todor* des-diminetă încă la lumină a se spělă pe cap, punend în apa cu care se spală mugurî de pom, în credință că, precum cresc din mugurî crengî mari, așa să crēcă și pěrul lor de mare. (2)

Maî departe, după credința Românilor bănățeni, spělarea capului cu leșie de *Omag*, lat. *Aconitum Napellus Cz.*, la *Sân-Tóder*, nu numai că este bună, ci se crede că prin acéstă spělare pěrul se conservă și crește maî bine și maî mare.

În fine este datină în *Banat* că tot în acéstă ȃi își spală fetele capul cu apă fértă de *flóre de corn*, tot pentru creșterea pěrului. (3)

În *Munțîi apusenî ai Transilvaniei* fetele de la 14 ani în sus se spală în séra de *Sân-Tóder* pe cap cu leșie făcută din *propivnic* sau *părlangină* (4) și *ederă*; iar după ce s'aŭ spelat, își desfac chica dinainte, care eră trasă peste frunte, și, împreunându-o cu chica dinděrèt, se péptenă cu *cărare*, în semn că de aci înainte e *fată mare de măritat*.

Tot cu aceeași leșie și în același timp se maî spală și

(1) Com. de d-l Ios. Olariu.

(2) Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.*, publ. în *Luminătoriu*, an. X, Timișóra 1889, No. 25.

(3) Idem, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lângă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea mare 1890, p. 6. — Sim. Manguicu, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «Spělarea capului cu leșie de *Oman* (Érbă mare, lat. *Inula Helenium*) la *Sân-Tóderul cel mare*, pentru ca să se conserveze și ca să crēcă pěrul. Pe alocurea se spală capul cu apă fértă de *flóre de corn*.»

(4) *Propivnic* sau *părlangină* e o érbă cu un miros minunat, pe care o pótă nevestele și fetele în sîn și care miróse numai primăvara, până începe cucul a cântă.

membrii familiei, ca *Sân-Tóderul* să-î găsească pe toți *lăuți*; iar mamele, spălând pe cap fetele, acestea trebuie să rostescă de trei ori următoarele cuvinte:

Sân-Tódere,
Sân-Tódere!
Cresci cosița fetelor
Cât códele iepelor! (1)

Fetele din *Muntenia*, jud. Covurluiu, com. Bursucani, se lau în ziua de *Sân-Tóder* cu *rîn*, ca să le crească părul, pronunțând cuvintele:

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă cosițele fetelor
Cât coșile iepelor! (2)

În jud. Gorj din *Muntenia* încă de Vineri dimineța, fórte de nópte (pe nemâncate), mai din fie-care casă se duc prin lunci și prin câmpii ómeni, băeți și fete, să sape *Homan* (șis și *Érbă mare*). A doua zi, Sâmbătă, adecă în ziua de *Sân-Tóder*, fórte de nópte (pe negură), tótă lumea, dar mai cu sémă fetele mari, se scóală, fac leșie, în care fierb *Homan*, cu care se lau apoi pe cap, și după ce împletesc, pun la coși vițe de fuior de cânepă și rădăcină de *Homan*, pe care le pórtă tótă ziua.

După ce se împletesc, es afară, tot pe negură, și șic din gură:

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă-mi cosițe capului
Ca pe códa calului!

Dacă băeții din apropiere voesc să le facă în necaz, când fetele pronunță versurile de mai sus, ieaū câte-o *trócă* (tivdă) și o bat în răspuns la ruga lor.

Negreșit că fetele atunci se supără și-î blastemă, fiind-că cred că le cade părul tot și rămâne capul ca tróca pelgați.

(1) T. Frâncu și G. Candrea, *Români din Munții apuseni* (Moții), Bucuresei 1888, p. 128.

(2) E. Patriciu, *Superstiții*, publ. în «*Șeșetórea*», an. III, Fálticeni 1895, p. 149.

Cânepa, ce o pun la códă, însemnéză, după ele, să le crească pèrul ca fuiorul de lung, iar *Érba mare* (Homanul), ce se fierbe în leşie, dic că aşă este obiceiul, fiind-că ajută să le crească pèrul frumos.

Póte că *Homanul* să aibă vre-o putere de a face să crească pèrul, saũ pentru că este o plantă mirositoare, s'a întrebuințat din vechime la spèlat pe cap, dar numai în acéstă ȓi; orĩ că, fiind o plantă care crește înaltă până la 2 m., s'a întrebuințat tot pentru naivitatea de a crește pèrul lung și repede tot ca și acea plantă.

Dar rădęcina acestei plante nu se întrebuințéză numai la spèlatul pe cap în acéstă ȓi, ci și la vite și *orăteniũ*. La vitele mari se dá cu porumb și la *orăteniũ* în făină muiată saũ în tărĩțe. Apoi parte din rădęcini se păstrézá în casă peste tot anul și se aprinde din când în când, ca să mirósă frumos și să prigonéscă pe *Necurata* din casă, care nu resistă la mirosul de *Homan*. (1)

În alte părți, asemenea din *Muntenia*, tot poporul mic și mare se spală în ȓiua de *Sân-Tóder* pe cap și trup cu apă în care se tócă rădęcina de *Érbă mare* saũ *Homan*, care se scóte atunci din pămĩnt, în credințá că, făcënd acésta, le crește pèrul capului ca códă *Cailor lui Sân-Tóder* și că vor fi sănătoși în decursul anului, iar în cas contrariũ, adecă dacă nu se vor spèlá ast-fel, că se încurcă *Caii lui Sân-Tóder* în pèrul lor și pe uniĩ chiar îi și omórá.

Tot în acéstă ȓi și spre același scop uniĩ dintre bărbați se tund și se rad. (2)

(1) «*Románul literar*», Bucuresci 1891, No. 12.

(2) I. A. Zanne, *Proverbele Románilor*, Bucuresci 1895, vol. I, p. 72: «La *Sân-Tóder*, care cade în prima Sâmbătă din Post, copiii se tund, ómenii mari se spală pe cap, caii se taie la copite, fetele se laũ cu stroh de la vite ca să le crească pèrul mare și frumos». — Din *Rèsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Râjlețu, jud. Olt; — com. Ilovèțul, pl. Cerna, jud. Mehedinți: «Femeile aũ obiceiul în ȓiua de *Sân-Tóder* a culege un fel de rădęcini mirositoare «*Homan*»... se spală pe cap în acea ȓi și aũ credințá că crește pèrul capului ca códă *Cailor lui Sân-Tóder*»; — com. Secu și Ruptura, jud. Mehedinți: «Sâmbăta de la începutul Postului Pascelui se ține, că cred că-ĩ omórá *Caii lui Sân-Tóder*, dacă es afară nóptea și nu se spală pe cap cu *Homan*»; — com. Lăunele-de-jos, jud. Argeș: «La *Sân-Tóder*, care se serbézá în Sâmbăta întâia din Postul

În unele părți din *Moldova* fetele se scólă cu nóptea în cap și, înainte de a resări sórele, strîng *turiști de fîn*, fac lăutóre și, spélându-se pe cap, dic:

Tódere,
Sân-Tódere!
Ieà cosița fetelor,
Dă codița iepelor! (1)

saù :

Tódere,
Sân-Tódere!
Ieà codița fetelor,
Dă codița iepelor! (2)

saù :

Tódere,
Sân-Tódere!
Dă cosița iepelor,
Ca s'o pórte fetele,

Să crească lungă ca ața,
Móle ca mătasa,
Și cosița fetelor
Dă s'o pórte iepelle!

În alte părți, tot din *Moldova*, ieau *rută* cu apă și, rēcindu-se, se spală pe cap de câte-orî voese, în credință nu numai că le cresce pèrul, dar că se vor mântui de orî-ce rēutate și bólă de cap.

După ce s'au lăut, fac o unsóre de *cójă de plop* cu unt de lemn, *cenușă de nucă* și de *alune*, o amestecă cu untură de urs, și apoi cu unsóre de acésta se ung pe cap. Asemenea ieau untură de găină, unt-de-lemn, miere de roiù, pe carî amestecându-le și fierbêndu-le la un loc, se face unsóre, cu care ung apoi capul în 8 ñile de-a rîndul.

În fine mamele, carî au copii micî, pun în acéstă ñi în

mare, tot poporul se spală cu *Érbă mare*, căci în cas contrariù se încurcă *Caiñ lui Sân-Tóder* în pèrul lor. Bărbații se tund și se rad.

(1) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 61. — G. S. Ionénu, *Mica colecțiune*, p. 54: «În ñiua de *Sân-Tóder* (2 Martie) fetele mari se spală la cap cu *Érbă mare*, ñicênd: «Sfinte Teodore! fă ca códele nóstre să crească «ca cómele cailor». — M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în «*Șeșetórea*», an I, Fálticeni 1892, p. 128: «În ñiua de *Sân-Tóder* fetele se laù cu *stroh* de la vite, ca să le crească pèrul mare și frumos.»

(2) El. Sevastos, *Sèrbătorile pop.*, publ. *ñiar cit.*, p. 150.

scăldătoare petricele și *flori de fîn* (stroh) : ca să fie copiii lor sănătoși ca pétra și drăgălași ca florile. (1)

IV.

TUNDEREA VITELOR.

Nu mult după *spălarea capului*, partea cea mai mare a Românilor din *Bucovina* îndătinéză de a tunde vitele cele cornute, și mai cu sémă viței, între córne, precum și împrejurul acestora, și a le rătéză vârful coșilor și ale córnelor (2), iar pe cai, și mai ales pe mânji, a-î *costruji*, adecă a le tunde, respective a le rătéză tótă cóma și códa, precum și pèrul cel lung din frunte și de la picióre. (3)

Tunderea și rătézarea acésta a pèrului se face cu scop ca acesta să crească mai mare, mai frumos și mai iute (4),

(1) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 62. — Dim. S. Lupașcu, *Medicina babelor*, București 1890, p. 40.

(2) Dat. Rom. din Corlata, com. de G. Piersec: «După ce s'aũ lăut, tund pe boi, vaci și viței în frunte și la córne, și le rătéză códa»; — a celor din Balacéna, com. de G. Jemna: «In ȕiua de *Sân-Tóder* se rătéză coșile la vite»; — a celor din Siret, com. de d-l Or.Dlujanschi: «In acéstă ȕi se tund viței între córne»; — a celor din Ilișesci: «In ȕiua de *Sân-Tóder* tund pèrul de pe lângă córnele. vițeiilor, din frunte și din códă, anume ca să le crească córnele și pèrul și să fie mai frumoși.»

(3) Dat. Rom. din Corlata, com. de G. Piersec: «După ce s'aũ lăut, tund caii la frunte, la cómă, la picióre și le rătéză códa»; — a celor din Șcheia, com. de Sim. Pop: «În ȕiua de *Sân-Tóder* se *costrușéză* mânjii la cómă și la códă, iar viței se tund între córne»; — a celor din Stroesci, com. de G. Bărtoiu: «In ȕiua de *Sân-Tóder* rătéză ómeni coșile și cómele cailor»; — a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: «In ȕiua de *Sân-Tóder* tund ómenii vitele tinere cornute pe la córne, ca să le crească córnele frumos, iar mânșilor le tund cóma și códa, ca să crească acestea mai bine. De aceea se chémă viței și mânji, cât sunt tineri, *costruși*.»

(4) Dat. Rom. din Stroesci, com. de Gemeniuc: «Pe la *Sân-Tóder* bărbații rătéză coșile la vite, creȕend că acestea cresc apoi mai iute»; — a celor din Udesci, com. de D. Cosmiuc: «La vite li se taie pèrul de la vârful coșii, ca să crească mai bine»; — a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botoșan: «Mai de mult rătéză boii și viței în frunte, ca să le crească pèr frumos»; — a celor din Ilișesci, com. de d-l G. Forga-

iar rătezarea córnelor anume ca, devenind vre-un vițel sau vițică cu timpul împungători, să nu pótă așa de lesne împunge și străpunge pe cele-lalte vite și mai ales pe ómeni.

După ce au tuns acuma tóte vitele câte au avut să le tundă, strîng tot pěrul tuns și-l pun sau sub *tăietorul lemnelor*, sau îl îngropă într'un *moșinoiũ de furnică*, anume ca vitele să se îngrașe și să fie iuți ca furnicile (1) și să aibă preț bun la vîndare. (2)

Tunderea și rătezarea pěrului însă e usitată nu numai în *Bucovina*, ci și în cele-lalte țeri locuite de Români, și mai ales în *Moldova* (3), *Muntenia* (4), *Ungaria* (5), *Transilva-*

ciũ, învătător: «Taie la vite pěrul de pe frunte și le rătăză coșile, ca să crească pěrul coșii mult mai fumos»; — a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Strugariũ: «De *Sân-Tóder* se taie la vite pěrul dintre córne, și la cai se rătăză códa și cóma, ca să le crească mai mare și mai frumos.»

(1) Dat. și cred. Rom. din Ilișesci, com. de d-l Forgaciũ: «Taie la vite pěrul de pe frunte și le rătăză coșile, punênd pěrul acela sub *tăietorul de lemne*, sau îngropându-l într'un *moșinoiũ*, cređênd că vitele se fac mai grase»; — a celor din Măzănăesci, com. de I. Butnariũ: «Ómenii tund viței pe la córne și le pun pěrul în *mușinóie*, ca să se îngrașe»; — a celor din Pătrăuțul de lângă Sucéva, com. de Sim. Holca: «Ómenii în ȕiua de *Sân-Tóder* tund de la vitele cornute pěrul de la córne și-l pun în *mușinóie* de furnică, ca să fie vitele iuți ca furnicile și să se îngrașe.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Putna, com. de Nic. Goraș: «La *Sân-Tóder* rătăză córnela la viței, tot pěrul împrejurul córnelor și taie pěrul din vârful coșii, anume ca să crească mai frumos și să aibă preț la vîndare.»

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-luĩ Nic. Densușian, com. Basaraba, jud. Sucéva: «In ȕiua de *Sân-Tóder* tund coșile la vite și la cai cóma și códa pentru a le cresce mai frumoșe.» — Idem, com. Valea-Glodului, jud. Sucéva: «Este obiceiul ca în ȕiua de *Sân-Tóder* să se tundă vitele între córne și caii la coșii și cóme». — Idem, com. Scorțaru-noũ, pl. Vlădeni, jud. Brăila: «La *Sân-Tóder* se tund nótini». — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 62: «In acéstă ȕi se tund vitele în frunte; iar *strohul* (finul scuturat din esle) se stringe și se păstréază pentru scăldători». — M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în «*Șeđetőrea*», an. I, Fálticeni 1892, p. 128: «In ȕiua de *Sân-Tóder* se tund vitele în frunte, să se facă frumoșe.»

(4) Gr. M. Jipescu, *Opincaru*, Bucuresci 1881, p. 77: «*Sân-Tóder*, când se tund ghitili între córne, la códa și la copită, și pėru se pune bine, să nu se prăpădescă ghita, or s'o mănânce lupu; oilor, să nu le fure din sare ori din lână, că nu le merge bine; vacilor, să nu le ieă din lapte, că le pėre țifa.»

(5) Kövari, *Credințe pop. din Farnaș*, publ. în «*Gazeta Transilva-*

nia și în *Banat*, cu acea deosebire numai că în unele locuri din cele două țări de pe urmă se efectuează Sâmbătă înainte de Săptămâna albă, iar în altele în séra lui *Sân-Tóder*. (1)

«In ajunul *Sân-Tóderului* — scrie d-l T. Frâncu cu privire la Români din munții apuseni ai Transilvaniei — este obiceiul de a tunde vițeii în frunte și cóma mândilor, ca să le mérgă bine în cursul anului. Prin tundere se mai crede că li s'ar întări córnelé, iar mândilor le-ar cresce cómele stufóse.» (2)

In fine în *Banat* mai e în séra spre *Sân-Tóder* încă și acea datină ca să se dea sare descântată la vitele cu cari se lucră sub decursul *Sân-Tóderilor*, anume ca să nu le facă *Sân-Tóderii* vre-un rău. (3)

In *Moldova* din contră este datină să se dea la vite sare descântată, ca să nu le facă *Sân-Tóder* vre-un rău, în cea dintâiu *Vineri* după *Sân-Tóder*, precum și în cea din urmă *Marți* din luna lui *Martie*. (4)

V.

COLIVA LUI SÂN-TÓDER.

Românii din cele mai multe părți, atât din *Bucovina* cât și din cele-lalte țări locuite de dânșii, aú datină de a duce

niei», an. LIX, No. 282, p. 6: «La *Sân-Tóder* vitele cornute mai tinerele și mai mărunte trebuie tuse în frunte între córnelé, să nu le umple peste vară *gadul*.»

(1) Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*: «Retezarea córnelor vițeilor, tunderea părului lor pe lângă córnelé și tăierea părului din virful coșilor, spre a cresce tóte acestea mai iute și mai frumos. (Tóte acestea se fac pe alocurea în séra lui *Sân-Tóder*.)»

(2) *Op. cit.*, p. 128.

(3) Sim. Manguica, *Calend. cit.*

(4) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63. — G. S. Ionénu, *op. cit.*, p. 54: «Vinerea după St. Teodor și în cea din urmă *Marți* din luna *Martie* să se dea la vite sare descântată, ca să nu le facă St. Teodor vre-un rău.»

în fie-care an în ziua de *Sân-Tóder* grîu fiert, numit *colivă*, la biserică. (1)

Datina acésta, după cum ne spune o legendă din Bucovina, datéză tocmai de pe timpul lui *Sân-Tóder*. Iată și legenda respectivă :

«Cică la începutul creștinismului erà un împèrat păgân, care urà fôrte tare pe creștini și nu odată îi chinuîa și-i pedepsià fôrte crâncen, cugetând că prin acésta îi va stîrpî de pe fața pămîntului. De la o vreme însă, vèdënd că creștinii din ȕi în ȕi tot mai tare se înmulțesc și că el nu-i pôte de-ajuns pedepsi și stîrpî, și-a pus într'o ȕi în gînd ca să-i spurce pe toți. Și cum și-a pus în gînd, așa a și făcut. A poruncit ostașilor sêi pe la începutul Postului mare, când toți creștinii postiau și se curățiau de păcate, să facă mai multe cuptóre de pâne spurcată, adecă amestecată cu sânge, precum și alte mîncări și bèuturi asemenea spurcate. Iar după ce a sfîrșit ostașii de copt pânea cea spurcată, a poruncit tuturor negușitorilor de pâne să stringă pânea lor și să se vindă numai pâne împèrătéscă, prea bine sciind că creștinii, neavënd ce mîncà, vor fi nevoiți să cumpere și să mînânce pâne de a lui, și mîncând se vor spurcà, și atunci se vor face păgâni ca și dinsul!

«Și într'adevăr că, oprind el negușitorilor să vindă pâne și alte mîncări și bèuturi de sec și curate, și întinđënd numai marfă de a sa spre vindare, creștinii fură de la o vreme nevoiți să cumpere și să mînânce pâne de cea spurcată de-a împèratului.

«Insă Dumneđu, vèdënd acéstă apucătură neomenésă a împèratului, nu-i venî nici decum la socotélă, și de aceea n'a lăsat pe creștini ca să se spurce, ci se arătă într'o nópte unui creștin, anume *Tóder*, în vis, și-i ȕise să mèrgă până la Vlădica, să-i

(1) Dat. Rom. din *Bucovina*, com. Costâna, distr. Sucevei, dict. de Ioan Cocârla, com. de Nic. Cocârlă, stud. gimn. -- Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Sasca, jud. Suceva: «Grîu fiert, numit *colivă*, se duce la biserică mai cu sémă la *Sân-Tóder*, care se serbézá în Sâmbăta din sèptémâna întâia a Postului mare.» -- El. Sevastos, *Serbătorile pop.*, publ. în *ȕiar cit.*, p. 150: «*Sân-Tóder* cadetot-deauna în cea dintâiu Sâmbăta din Post, când se fierbe grîu și se duce la biserică.» -- Dat. Rom. din *Banat*, com. de d-l Ios. Olariu: «In ȕiua de *Sân-Tóder* se duce *colivă* la biserică.» -- Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «Ducerea colivei *Sân-Tóderilor* la biserică se întîmplă în unele părți din Banat tot-deauna Vineri după începerea Păresimilor.»

spue ca să pue să tragă clopotele, să se adune toți creștinii la un loc și, după ce s'or adună, să le dică ca să nu mai cumpere și să mănânce pâne de-a împăratului, că totă e spurcată.

«*Tóder*, fiind un creștin foarte evlavios și cu frica lui Dumnezeu, cum s'a făcut diuă, îndată s'a și dus la Vlădica și-i spuse din fir în pěr tóte ce avu să i le spue.

«Vlădica ascultă cu luare aminte până la sfirșit tóte cele ce i le spuse *Tóder*, iar la urmă, după ce a sfirșit, îl întrebă: cine este el, că pórtă grijă de turma lui Christos?

«*Tóder* îi răspunde, dicând :

«— Eú sunt ales și trimis de Dumnezeu spre ajutorul creștinilor, să-i ferească pe dânșii și pe Sfinția Vóstră ca să nu vę spurcați și necinstiți, męcând pâne de-a împăratului!

«— D'apoí bine, — díse Vlădica mai departe, — cu ce să hrănesc eú pe toți creștinii, și mai ales pe nevoeșii și săracii, cari numai cu cumpăratul se nutresc?

«— Cu ce? . . . cu pesce și cu gríu fiert și amestecat cu miere! — răspunse *Tóder*. — Dacă le veí da gríu fiert și pesce, nu se vor spurcá și nici de fóme nu vor muri, și atunci mare le va fi męcăierea că i-aí ferit ca să nu-și pęcărescă sufletul!

«Și cum a spus *Sân-Tóder*, căci creștinul acela eră *Sân-Tóder*, așa a și făcut Vlădica, și creștinii nu avurá lipsă să cumpere și mai departe pâne de-a împăratului.

«Și așa ședură bucatele împărătesci o șeptemână întrégă, fără ca să se uite cine-va la dinsele și să le cumpere.

«Vedënd ostașii de la o vreme că numai de géba staú cu pânea de vîndare, că nimeni nu vine s'o cumpere, aú mers la împăratul și i-aú spus că nimeni nu voesce să cumpere pâne de a lui.

«Împăratul, auđind acésta, s'a făcut foc și pară de mánie, dar nu díse nimic, fără numai atáta ca să mai stea încá o șeptemână și apoí va vedé ce-a face.

«Ostașii mai stătură o șeptemână, dar tot de géba, căci nu numai că nu veniá nimeni să cumpere, dar nici chiar nu se uitá la pâne.

«După ce a trecut acuma și a doua șeptemână și a vedut împăratul că nimeni nu vine să i cumpere pânea, fiind-că creștinii se nutriaú cu *pesce* și cu *gríu fiert*, a poruncit să încarce tótă pânea în harabale și să o ducá să o arunce în apă, ca să o mănânce pescii și să se spurce aceștia.

«Ast-fel a spurcat el tot pescele.

«*Sân-Tóder*, vedënd acésta, i-a făcut pe creștini iarăși luă-

tori de sémă ca să nu mănânce mai mult pește, că acuma și acesta e spurcat.

«Și creștinii, ascultându-l pe *Sân-Tóder*, s'au hotărît să nu mănânce nici pește, ci numai grîu fiert.

«De atunci apoi și până în ziua de astăzi nu obișnuiesc ómenii a mânca pește în decursul Postului mare, afară de *Florii* și de *Bunavestire*, creșdend că numai în aceste două zile e bine de mâncat, iar în cele-lalte e spurcat.

«Și tot de atunci se trage și obiceiul, că duc ómenii în fie-care an în ziua de *Sân-Tóder* colivă, adecă grîu fiert și îndulcit cu miere, la biserică.» (1)

Grîul, respective *coliva*, despre care ni-î vorba, se pregătesce în cele mai multe părți ast-fel: se piséză bine în piauă, se cerne, și se pune apoi la foc să fərbă. După ce a fiert de ajuns, se frământă puțin și se pune și puțină sare în el. Ast-fel pregătit se pune într'o strachină, se neteșește bine pe de-asupra, și apoi se duce cu strachină cu tot la biserică. (2)

Unele femei mai cunoscétore și mai pricepétore în ale pregătirii bucatelor, prin urmare și a colivei, după ce au fiert grîul cum se cade și după ce l'au frămîntat de ajuns, îl amestică cu puțină miere, ca să fie mai dulce și mai gustos la mâncare; iar după ce l'au pus în strachină sau într'un talger și l'au neteșit, îl împodobesc pe de-asupra cu mieș de nucă, pe care-l așeză în formă de cruce. Și așa îl duc apoi la biserică. (3)

În cele mai multe părți din *Bucovina* însă este datină de a duce în ziua de *Sân-Tóder* la biserică nu numai grîu fiert, adecă *colivă*, ci și *pomeniri* sau *sorocouste*, adecă câte

(1) Din Costăna, dict. de Ioan Cocărla și com. de N. Cocărla. — Veđi și E. Baican, *Obiceiuri la Români*, Bucuresci 1884, p. 16: «În ziua de *Sân-Tóder*, care se prăznuiesce în Sâmbăta întâia a Postului mare, fiecare gospodar face *colivă* (grîu fiert cu miere de faguri și mieș de nucă pisat), spre aducere aminte că *Sân-Tóder*, trăind între păgâni, a sfătuít pe creștinii cari erau cu el să nu mănânce nimic de la păgâni, că erau tóte lucrurile de mâncare otrăvite și necurate, și, decí, pentru a nu suferi de fóme, să mănânce grîu fiert.»

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Sasca, jud. Sucéva.

(3) Dat. Rom. din mai multe părți ale Bucovinei.

un păhărel de miere, de-asupra căruia se află un toiag de cêră galbenă, în unele locuri însă o lumină mare albă, apoi un şipuşor de vin sau mied, orî mursă, şi un blid cu pâne sau vre-o câţiva colăcei orî franzele.

Păhărelul cu miere şi toiagul de pe dînsul rămân în biserică până în *Joia mare*, iar blidul cu pânea şi şipuşorul cu vin, cari le ieà preotul liturghisitor dimpreună cu ceilalţi servitori bisericesci, se aduc în fie-care Sâmbătă ce urméază.

Toiagul, respective lumina, se aprinde în fie-care Sâmbătă la sfîrşitul liturghiei, când se face pomenirea celor morţi, pentru cari s'aũ şi adus. (1)

În unele părţi, din *Bucovina*, în loc de aşă numitele *pomeniri*, *sorocouste* sau *parastase*, despre cari am vorbit până aci, este datină de a se duce la biserică *ciur*, adecă un ciur sau sită în care se află puse mai multe *pomeni*. (2)

În alte părţi atât din *Bucovina* cât şi *Transilvania*, districtul Năseudului, *pomenirile* acestea se fac în decurs de şapte Sâmbete, începênd cu Sâmbăta din *Sêptemâna albă*, adecă cu cea dinaintea Postului mare, şi ţinêndu-se în fie-care Sâmbătă următoare până înainte de *Flori* sau *Dumineca Floriilor*. (3)

Tot cam aşă se duc sau se pôrtă colivele, pomenile sau *parastasele* acestea şi în unele părţi din *Moldova* şi *Muntenia*. (4)

Româncele din *Turcia europénă* fac în ajunul onomasti-

(1) S. Fl. Marian, *Inmormîntarea la Români*, p. 378.

(2) Dat. Rom. din Frătăuţul vechiũ, dict. de Zenovia Rusu.

(3) S. Fl. Marian, *Inmormîntarea la Români*, p. 378. — Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 92: «În Sâmbetele Postului celui mare se pôrtă slujbele consângenilor mai de aprópe cari aũ rēposat în decursul anului expirat, începênd de la Postul mare. În Sâmbetele morţilor femeile nu ung cu lut în casă, ca să nu se ungă gurile morţilor cu lut. Şi acei cari n'aũ avut nici un cas de mórte în anul trecut pomenesc pe toţi morţii lor în acele Sâmbete.»

(4) Din *Rēsp. la Cest.* d-lui Nic. Densuşian, com. Sasca, jud. Sucéva: «În tóte Sâmbetele din Postul mare se duc la biserică *parastase*, adecă câte 2 sau 3 colăcei rotunđi pentru fie-care mort, dacă se pôrtă pentru doi sau trei morţi.» — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63—64. — I. S. Ne-goescu, *Credinţe populare*, publ. în «*Gazeta Poporului*», an. IV, Timi-

cei unui cap de familie, prin urmare și în ajunul lui *Sân-Tóder*, *pendertu*, adecă cincă litiî saũ pânî (pendi arton), carî, împreună cu o sticlută de vin și cu o colivă, se trimi: la biserică spre a fi binecuvîntate. Una din aceste litiî rămâne preotului, iar cele-lalte patru se fac bucățele și se împart în biserică și acasă. Iar în ziua numelui se mai binecuvînteză încă o litie și încă o colivă acasă la acela a căruia e ziua numelui. (1)

În fine, fórte mulți Români din *Bucovina* îndătinéză nu numai de a duce colivă și pomeniri la biserică, ci tot odată de a face și *prasnice* acasă asemenea pentru aducerea aminte și pomenirea celor răposați, și mai cu sémă acelora carî s'aũ chemat *Tóder* (2), precum și cei ce se chémă *Tóder* (3), și a da la ocașiunea acésta celor sërmanî nu numai mâncări și bẽturi, ci și alte obiecte de pomană. (4)

În fine e de observat încă și aceea că toți cei ce se chémă *Tóder* își prásnuesc onomastica, nu la ziua aniversară a vreunuia din sfinții cu acest nume, ci în Sâmbăta lui *Sân-Tóder*, despre care ne-a fost până aci vorba. (5)

șóra 1888, No. 17, p. 5: «Asemenea, Păresimile, în tótă Sâmbăta se duc colivi la biserică de așteptarea sufletelor până la *Joî mari*.»

(1) I. Nenișescu, *De la Româniî din Turcia europénă*, Bucuresci 1895, p. 527, nota 1.

(2) Dat. Rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilén: «De la *Sân-Tóder* încep tóte prasnicele dumneșeesci. Unii ómeni fac în acéstă zi și o lécă de prasníc;—a celor din Volověț, com. de I. Buliga: «*Sân-Tóder* pică la popor tot-deauna în sêptemâna cea dintâiu a Postului mare, și anume Sâmbătă, și acuma fac ei cele mai multe prasnice»;—a celor din Liuđi, dict. de Maria Stefanescul și com. de Dim. Bondariu: «La *Sân-Tóder* se pornesc prasnicele»; — a celor din Broscăuțul-vechiu, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarcu: «În ziua de *Sân-Tóder* fac unii prasnice, pomenind pe cei răposați.»

(3) Dat. Rom. din Pătrăuți, distr. Sucevei, com. de Sim. Holca: «Ómeni carî se chémă *Tóder* fac în acéstă zi prásnuire»; — a celor din Lucăcesci, com. de Iac. Paicu: «În ziua de *Sân-Tóder* fac prasnice aceia carî se chémă *Tóder*.»

(4) Dat. Rom. din Cupca, dict. de Casandra Țuguuiu, com. de Th. Prelici: «În ziua de *Sân-Tóder* se dă sërmanilor de pomană.»

(5) G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în «*Gazeta săténului*», an. XV., R.-Sarat 1898, p. 176. — Sim. Manguica, *Calendar pe anul 1882 și 1883*: «În multe comune (sate) numeroșe familii *sântuesc* pe *Sân-Toderi* de patroni ai casei.»

VI.

ÎNCURAREA CAILOR.

Încurarea cailor, numită și *Alergarea cailor*, este o datină, care se ține de regulă în *Sâmbăta lui Tóder*, sau mai bine zis în ziua de *Sân-Tóder*, și care e usitată mai cu seamă în *Muntenia*. (1)

Nu e însă aci vorba despre zilele onomastice ale celor vre-o șapte opt sfinți Teodorî, cari se citesc în calendar, răspândite peste toate lunile anului, ci despre întâia Sâmbătă ce urmăzează după *Lăsata secului* de Postul Pascilor; nu este cutare și din lună, ci invariabil prima Sâmbătă din post, și mai adese în luna care ne aduce primăvara, căci *Martie din post nu lipsesece nici odată*.²

Fiind-că se lasă sec de două ori, odată de carne, altă dată de brânză, de aceea *Încurarea cailor* se practică după localități, când în Sâmbăta din *Săptemâna brânzei*, când în Sâmbăta primei săptămâni din post. Cea dintâi prevalează în unele localități pentru *Încurarea cailor*, cea de a doua pentru obiceiul domestic al *spălării capului* cu *Érbă mare*. (2)

În unele părți, tot din *Muntenia*, *Încurarea cailor* e usitată în ziua martirului *Teodor Tiron* (17 Februarie) (3), iar

(1) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Zănóga, pl. Câmpu-Romanași: «Flăcăii pe-aci au obiceiul în ziua de *Sân-Tóder* de a *încurà caii* în onórea lui *Sân-Tóder*, căci el umblă călare când era pe pământ.» — Idem, com. Diosci: «*Sân-Tóder* a fost un bun călăreț. El a tăiat un șerpe mare, care mănca lumea. De aceea băeții, în ziua lui, *se împlimbă pe cai*»; — Idem, com. Petru, jud. Teleorman: «Ómenii în ziua de *Sân-Tóder încurà caii*, și se ține ca serbătore numai pentru aceea»; — Idem, com. Scorțaru-nou, pl. Vlădeni, jud. Brăila: «La *Sân-Tóder* se cercă caii, cari sunt sănătoși, încăle când pe ei și repeđindu-ı câte o bucată de loc ca să fie sănătoși peste an»; — com. de d-l Dr. C. Istrati: «În *Muntenia* și mai ales în județul Romanași există încă și acuma *Încurarea cailor* numită și *Alergarea de cai*, în ziua de *Sân-Tóder* la începutul Postului mare.»

(2) G. Dem. Teodoreșcu, *Datine vechi*, publ. în «*Gazeta săténului*» an. XV, R.-Sărat 1898, p. 174.

(3) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian. com. Ciurariu, jud. Teleorman: «*Caii lui Sân-Tóder* se serbăze la 17 Februarie, când se fac *alergări cu caii*, fără a sci ce însemnătate au acești cai.»

în altele în ziua de *Patru-deci de Mucenici* (9 Martie). (1)

În unele părți din *Transilvania*, precum bunăoară în Sâncel, lângă Blaj, precum și în *Banat*, *Încurarea* sau *alergarea cailor* e usitată în Lunia primă din Postul mare. (2)

Încurarea cailor, după cum rezultă din cele înșirate mai sus, cade în răstimpul celor nouă zile cât durează *Caii lui Sân-Tóder*. (3)

Totuși ziua cea mai usitată pentru *Încurarea cailor* e ziua de *Sân-Tóder*, care, după cum am văzut în cap. I., cade tot-deauna în Sâmbăta cea dintâia a Postului mare, când cade și *Tóderul-cel-mare*.

În această zi toți sătenii din localitățile amintite mai sus, și mai ales cei din jud. Romanați, cari au cai, es cu dînșii la un loc deschis și acolo încep apoi a se întrece în fugă. Cine ajunge mai de grabă la țintă, acela e cinstit și sərbătorit de toți, acela câștigă premiul, care constă mai ales în laudă.

Unii se apucă chiar și în rămășag. Acesta însă atârnă de regulă de la voința și starea celor ce se apucă în rămășag. (4)

Încurarea cailor, care dă ansă poporului de la țără de a ține și a grijii cât se poate de bine de caii săi peste érnă, ca să fie cât se poate de sdraveni, voinici, tari și tot odată cât se poate de sprinteni, și ca să nu-l dea nici când, la nici o întâmplare, de rușine, e o datină foarte veche, moștenită de la străbunii noștri.

Dovadă despre acesta avem mai cu sémă mai multe colinde.

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Socetu, jud. Teleorman: «La *Mucenici* es băeții pe cai și fac *alergări* prin comună. Fetele atunci trebuie să se spele pe cap des-diminéță, căci alt-fel, dacă caii s'ar vedé alergând și ele ar fi nepeptenate, li se încurcă pěrul tótă vara.»

(2) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «Lunia primă din Postul Pascilor sau Postul mare *alérgă caii și mânđii*. Tot atunci alérgă și vitele pe uliță, ca să fie iuți peste an. Ba chiar și vițeii de un an îi prind la jug și-i alérgă pe uliță.» — Sim. Manguuca, *Calendarul pe an. 1883*: «Tot în această Lună (adecă cea dintâia din Postul mare) alérgă ómenii cu caii.»

(3) Com. de d-l E. Hodoș: «*Alegarea cailor* în Păresimi nu-i alt cevă decât imitarea alergării *Sân-Tóderilor* pe cai în Postul mare.»

(4) Com. de d-l Dr. C. Istrati.

Așă într'o colindă din *Muntenia* găsim, pe lângă faptul nepotcovirii cailor, încă și *încurarea* lor pe gerul cel cumplit al ernei și pe căldura cea înecătoare a verii.

Iată și colinda respectivă:

La stîlpul din grajd
 Stă murgul legat,
 Legat și 'nfrinat.
 Mult nu stă legat,
 Că pe el mi-l scóte
 Și frumos mi-l bate,
 Frumușel pe spate,
 Și pe el mi-l țin
 Patru aprodeî,
 Doi de dârlogeî,
 Doi de dalbe scări,
 Iar al cincelea,
 Ce stăpân i-eră,
 Tînêrul N.
 Pe sapă mi-l bate
 Și mi-l neteșese,
 Din gură-î grăesce:
 — Pasci, murgule, pasci,
 Pasci să mi te îngrași,
 Că am să te vînd
 În tîrg la Buzëu
 Pe chile de grău,
 Valuri de postav,
 Nunta ca să-mi fac,
 Óstea să-mi îmbrac!
 Murgul, d'auđiă,
 Din gură-î grăiă:
 — Drag stăpâne-al meu,
 Dat de Dumneđu,
 De ce să mă vinđi?
 Mai adu-ți aminți
 C'an, la Bobotéză (1),
 Când preoți botéză,
 Lumea creștinéză,
 Io m'am întrecut

Cu cinci-đeci de cai,
 Tot cai nemeșeci,
 Tot misiri turcesci,
 Tot cai potcoviți,
 Bine închingiuți,
 Io nepotcovit
 Și nechingiuit;
 La 'ntrécet te-ai luat
 Pe ghêță luciósă,
 Sticlă lunecósă:
 Ei s'au resghinat,
 Jos că mi-au picat;
 Io, nepotcovit,
 Nainte-am eșit;
 La toți am plăcut,
 Fală ți-am făcut,
 Și ție
 Și mie,
 Ție de vitéz,
 Mie de cal bun!
 Tînêrul N.
 La murgul privesce,
 Din gură-î grăesce:
 — Pasci, murgule, pasci,
 Pasci să mi te 'ngrași,
 Că eu nu te vinđ,
 Ci te ispitesc
 Și glume glumesc!
 Murgu-î răspundeă,
 Din gură-î đuiceă:
 — Stăpâne, stăpâne,
 Drag stăpân al meu
 Dat de Dumneđu,
 Mai m'ai ispitit
 La un mare zor

(1) Anacronism: Alergările cu cai se fac, după cum s'a arătat, la *Sân-Tóder*, iar nu la Bobotéză.

'N luna lui Coptor
 Cu cincî-đeci de cai,
 Cincî-đeci fără cincî,
 Patru-đeci și cincî,
 Să trecem în not
 Apa Mării Negre.
 Toți s'au înecat,
 La afund s'au dat.
 Ce sunt vinovat ?
 Că eũ te-am scăpat,
 Când m'am pedicat
 D'o pėnă
 De mrėnă,
 Și m'am poticnit,
 Caftan țî-am stropit,
 Caftan și cioltar

Galbėn busdugan :
 Afar' d'am eșit
 La mal pe uscat,
 C'o nar' am suflat,
 Tóte le-am svintat ;
 C'o nară de foc,
 Le-am svintat pe loc,
 C'o nară de vint,
 Le-am uscat curind,
 Și, cum am putut,
 Fală țî-am făcut
 Și ție
 Și mie :
 Ție de vitéz
 Mie de cal bun ! (1)

O altă colindă ne presintă încurarea eterogenă: rėmășagul calului cu șoimul de vınătóre. În sfada lor, amındoi se laudă că unul va întrece pe altul la fugă. Voinicul le satisface dorința și promite că va aduce la îndeplinire condițiunile între ei stabilite, de a pedepsî cu asprime pe cel ce se va arătã codaciũ :

Sămbăta treceã
 Și ȃiua-mi sosiã,
 La cãmp îi scoteã,
 Și mi-ı potrivia,
 Și drumul le da.
 Murgul își luã
 Drumul cu fuga,
 De par'că sburã ;
 Apoi se 'ntorceã,
 Ca un cal cuminte,
 C'un cės mãi nainte.
 Șoimul își luã
 Cerul cu ducu
 Și pe vint sburã ;
 Inșã rėmãneã
 Și întãrđiã
 C'un cės mãi tãrđiũ,

Tot prin crãngurele,
 Dupã pãserile,
 Paseri gãlbióre,
 Paseri de pe mare.
 Acas' de-mi veniã,
 Pe stilp se lãsã
 Cãntãnd,
 Ciripind,
 Din gurã grãind :
 — Stãpãne, stãpãne,
 Drag stãpãne-al meũ
 Dat de Dumneđeũ,
 Vin' de mē sluteșce
 Și mē pedepșesce,
 Cã io am venit
 C'un cės mãi tãrđiũ !

(1) G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop. rom.*, București 1885, p. 56.

Atunci calul, emblema bunătății generose, mulțumit cu recompensa morală a victoriei, ca unul care pentru *fală*, iar nu pentru interes se luptase, intervine cu mărinimie și-l rогă ast-fel:

— Stăpâne, stăpâne,
 Drag stăpân al meu,
 Dat de Dumneđeu,
 Șoimul nu-ți sluți,
 Că ți-o trebui
 Rar, la ڃile mari,
 Ca a de Crăciun
 Și de Bobotéză.
 La curte de-ı merge
 Călare pe murgul,

Pe umeri cu șoimul,
 Domnul te-o vedé,
 Bine i-o păré
 Și ți-o mulțămi
 Și te-o dăruı
 C'un dar,
 C'un cioltar,
 C'un caftan de Domn,
 Taie cap de om! (1)

In fine, o a treia colindă din *Banat*, care descrie nu numai *alergarea cu caii*, ci ne arată tot odată și premiul ce-l va câștigă junele care va sosi mai întâiu la locul hotărıt pentru alergare, sună precum urméză:

La livada, sub cetate,
 Mire tinerel!
 June mındru, calu-și bate,
 Și-l înfrınă, și-l întorce,
 Rótă mare ca să jöce.
 — Aleleı! murguțul meu,
 Dar' ce-ı ađi pe capul tđu?
 Vreü să-mı joci, și tu nu joci,
 Staı ca délul, nu te'ntoreı!
 — Aleleı! stăpânul meu,
 Bine scıı tu, că mi-ı rđu,
 M'ai mánat și m'am stricat
 Când cu mine ai săltat
 Treı párae-alăturate
 Și treı zidurı de cetate,
 Pentru fata frumușöră,
 Să o ieı de sofiöră!
 — Murgule, căluțul meu,
 Ian arată pasul tđu,
 Lasă-te ca și pe vınt,

Să n'ajungı nicı de pămınt,
 Umbra ta să nu te 'ntrécă,
 Tu să'ntrecı junimea 'ntrégă...
 Nu më face de rușine,
 Astăđi aș jucă mai bine,
 Sari, te'ntörce cât mai poți,
 Ca să 'ntrecem noi pe toți,
 Cine'n frunte-a alergă,
 Fată mındr'a căpëtă,
 Dacă ea ar fi a mea,
 Eü in staul te-aș băgă
 Și ți-aș da grıü vınturat
 Și vin roșu strecurat!
 — De-ı așă pe cum grăescı,
 Mână-mě 'n cotro voescı!
 Murgul șoim se prefăceă,
 Pe toți juniı întreceă,
 Alergă ca și pe vınt,
 Ajungeă după cuvınt,
 Și ușor se întindeă,

(1) G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 63.

Nici de érbă atingeà !
 Mirele ca 'n sbor se duce
 Pe fátuță s'o apuce,
 Și de ea s'apropià
 Și de mână o țineà, —
 Și pe junî ei îi vedeà
 Norî din pulber prefăcênd
 Și acasă re'ntorcênd,
 Fat' atuncea cuvîntà :

— Mâna mea acu-î a ta,
 Că ai cal de poți grăbi,
 Când dușmanii vor bui,
 Ca să-mi rumpă florile
 Să 'ntunece zorile,
 Ca cunune să nu fac,
 Că ar vrea să nu-ți mai plac,
 La 'ntunerec să nu veđi
 Că ar vrea să mă și perđi ! (1)

Datina *Încurării* — tot-deauna favorisată de câte-va împrejurări, între cari agerimea cailor, încorcirea lor, apoi desimea răsbóielor, marea căutare ce aveau în comerciú, ca bucurându-se de necontestată reputațiune, — datina *Încurării* a străbătut vécurile până în suta XVIII, când, după *Dimitrie Cantemir* și *Constantin Brâncovénu*, beii fanarioți, neputându-o desființa, îi dau un fel de lustru.

În Bucuresci, Oborul a fost continuú un tîrg'însemnat de cai. Aprópe de acel punct urmà să se facă și *încurarea* de la *Sâmbăta lui Tóder*.

Sub *Ipsilanți* s'a preferit câmpia Colentinei din josul mănăstirii Plumbuita spre satul Stefănesci. Sub *Ghici* s'aú făcut mai multe alergări de vară la 27 Iulie, ziua St. Panteleimon, pe câmpia de lângă ospiciul și biserica comunei Panteleimon spre Cernica. Cantacuzinii aú întreprins încurări pe câmpul Cotrocenilor în direcțiunea comunei Domnesci. Din tóte aceste localități, usul a consacrat câmpia de la Teiú, proprietate tot a familiei Ghica, din cauza apropierii bisericiei, a pădurii și a lacului, cum și pentru cuvîntul că tot acolo se mai țineà un bâlciú anual, ȓis bâlciul *Drăgaica*, în ziua de Sânt-Ilie, 20 Iulie.

În capitală, încurarea a înflorit până acum vre-o 25 ani când măcelarii se întreceau cu orzarii pe călușeii lor *în buestru*, giambașii cu foștii militari *în fuga mare* și cu zurbagii *pe deșelate*.

Și erà demnă de admirat acea aglomerare învâlmășită, unde totul se petreceà în libertate, sub arșița sórelui său la bătaia vîntului, fără plată de intrare, fără *premiuri* în

(1) Dr. At. M. Marienescu, *Colinde*, Pesta 1859, p. 113.

banii său în obiecte, fără *pariuri* și fără poliție. Ca la o adevărată instituțiune democratică, lăsată numai pe séma claselor de jos și de mijloc, participă bătrân și tânăr, mai îmbrăcat și mai sdrențeros, familii întregi și individe izolate, toți voioși și zîmbitori de pățeniile unora, de triumfurile altora.

Și toți se întorceau acasă cu nespusă poftă de mâncare, fiind-că petrecuseră ziua în aer liber și curat, fără grijă și numai cu emoțiuni nevinovate.

Datina străveche, care atâta timp îmbunătățise rassa cailor românesці, degenerase cu totul și ajunsese slabă petrecere de mahală, când imitațiunea străină veni să o reorganizeze, să o ridice, să-i dea alt *ifos* și să o prefacă în așa numitele *curse*.

Curse ?

La auđul acestui cuvînt poporul pufni în rîs, căci el întrebuiță *cursele* numai pentru prinderea șorecilor, chițcanilor și șobolanilor. Așa s'a întîmplat cu multe neologisme, cari aveau omonime în limbă.

— Nu mai e, vere Năstasă, nu mai e *încurare de cai* ! ci-că se fac *alergări* lângă pădurea Bănesei și unul m'a păcălit spuindu-mi că le ăice *curse* !

— Da, vere Dinule, așa am auđit și eu !

— Și cum or fi nenisorule ? ce-or fi prindend cu ele ?

— Ci-că prind banii în loc de șoreci : banii de la cine alergă cu caii, banii de la cine intră să privească, banii unii de la alții pe rêmășaguri că pintenogul lui Stan o să întrecă pe bidiviul lui Nécșu, ori că roibul cutăruia o să sară peste șanț mai abitir decăt surul cutăruia.

Încet încet, transițiunea s'a făcut și lumea s'a deprins cu noua organizare, căci nu eră cevă nouă, ci continuarea sub altă formă a vechei datine.

Alergările de cai, ca necesitate economică și ca instituțiune utilitară, urmau să fie chiar dezvoltate. De aceea s'a și admis două epoce : în locul *Sâmbetei lui Tóder*, alergările de primăvară și cele de toamnă, cu tendința de a fi introduse în cât mai multe localități și nu de a le scobori la nivelul poporului, ci de a ridica poporul până la nivelul lor, prin cultura și îngrijirea cailor. Și e un bine, căci obi-

ceiul *încurării*, pe care-l avusesem înainte de alte țeri, nu trebuia să dispară, ci să se primenască și să progreseze, ca multe din manifestările activității în societatea modernă. (1)

VII.

ÎNFĂRTĂȚIREA ȘI ÎNSURĂȚIREA.

O sémă de Români și Românce din unele părți ale *Transilvaniei*, *Banatului* și *Ungariei*, pe lângă datinele usitate în ziua de *Sân-Tóder* cari s'au înșirat în capitoarele premergătoare, mai au încă și aceea de a se prinde *frați de cruce*, cărora le mai dic și *fărtați*, precum și *surori de cruce*, cari se mai numesc și *surate*.

Frați de cruce sunt doi prietini foarte intimi, gata să sară în foc și în apă unul pentru altul.

Se mai numesc frații de cruce și *fărtați din dragoste* (2), iar acțiunea acestei *frății* sau *fărtații* se numește *înfrățire* (3) sau *înfărtațire* și *însurățire*. (4)

Devisa *fărtaților* este iubirea extremă până la mórte. Nu se cértă și nu se trădeză, fie chiar mórte de om. Un frate de cruce valoréză mai mult decât un frate de sânge. Secretele lor nimenui nu se spun.

Dacă móre unul din ei, atunci cel rămas în viéță umblă cu capul gol, ca și cei-lalți consângenii ai mortului, până îl îngropă, ieă parte la înmormintare, duce sicriul cu alții și-i păstréză amintirea totă viéța sa, dicând: *avuiú și eú un fărtaț și n'am avut parte de el*.

(1) G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ în *diar cit*.

(2) Frâncu și Candrea, *op. cit.*, p. 126.

(3) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «La acéstă di se face în țera Hațegului *înfrățire*, adecă feciorii se fac *frați de cruce*, iar fetele *surori de cruce*.»

(4) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*: «*Înfărtațirea* feciorilor și *însurățirea* fetelor (pe alocurea după Pasci la *Matcaléu*).»

Prunciî fraţilor de cruce nu se căsătoresc împreună, ȳcînd că-i păcat. De aceea sunt rar ómeniî cari se prind fraţi de cruce, Ńi numai multă simpatie, convieţuire, afaceri c mune, motive psihice pot să determine pe doi inşi sau pe două inse să se prindă *f rtaţi Ńi surate*.

Fraţiî de cruce se prind sau c nd sunt prunci de la 10—16 ani, ori î n juneţe, î nainte de a se fi căsătorit, Ńi după ce s'au prins, numai m rtea î n mai p te despărţi,

Prinderea se face pe *p ne Ńi pe sare* Ńi formula de jurămînt este ac sta :

E  Ńi-oi  fi frate
P n  la m rte.
M'oi  l s  de p ne
Ńi de sare mai bine
Dec t să mă las de tine!

După rostirea jurămîntului, da  m na Ńi *fr tia* este î ncheiat .

Î n comunele Tomnatec, Grohot, de pe Crişul-alb, *fraţiî de cruce*, c nd se prind, î Ńi î mpung cu un spin vîrfu de getuluî mic, s ngele î l amestecă unul cu altul Ńi ast-fel, d nd m na, se *sigil z  fr tia*.

Tot î n modul arătat se prind Ńi *surorile de cruce* când sunt mici Ńi î nainte de a se m rit . Ele se î ntitul z  : *tu sora* sau *surată*, pe c nd fraţiî de cruce î Ńi ȳc : *m i frate* sau *m i f rtate*.

Î n ţinutul T rnavelor, pe la Lodroman, Lunca, etc. fraţiî de cruce î Ńi ȳc Ńi *veri* Ńi surorile de cruce se mai numesc Ńi *verişore*.

Pe la Sibii , î n comuna Săcel, mai mulţi copii î n ȳia de *S n-Tóder* se adună la un loc Ńi, ţin ndu-se de m ni, se î nvîrt pe l ng  un pom, Ńi cei cari se prind fraţi de cruce î Ńi adreséză următórele cuvinte :

— Frate, frate,
P n  c nd mi fi tu frate ?
— Ńi-oi  fi frate
P n' la m rte!

După aceste î ntrebări Ńi răspunsuri, schimb  unul cu al-

tul nise *colăcei* anume făcuți de mame și ast-fel este încheiată *frăția*. (1)

În comuna Orlat, tot din *Transilvania*, copiii, după ce crește mai mărișori, se prind *veri* prin mijlocirea unor *colăcei*, cari se numesc *brăduleți* și cari se acață în pruni sau în alți arbori, câte unul pentru fie-care copil ce se prinde *ver*. Apoi se apucă toți de trunchiul pomului și scutură. Acela, al cărui *brădulete* cade mai întâiu, este *verul cel mai mare*. Și după ce s'au prins *veri*, trebuie să țină unul cu altul totă viața în bine și în rău. (2)

În fine trebuie să mai amintim încă și aceea că *frăția*, *fărtăția* și *surăția* e usitată nu numai la Români din țările sus numite, ci și la cei din *Bucovina*, *Moldova* și *Muntenia*, cu acea deosebire numai că la acești din urmă nu ni se spune în ce di anume se face.

«A se prinde *frați de cruce* — scrie V. Alecsandri — e o datină antică, ce impune datorința de a-și da viața unul pentru altul. Legătura acestei frății se face prin amestecarea sângelui. Când doi bărbați se decideau a se înfrăți, trebuia să-și facă ei pe brațul drept câte o tăietură în formă de cruce și să unescă sângele lor. Acest obicei mistic, carele în epoca de astăzi e mai de tot căzut, se ține negreșit de ore-cari tradițiunii de pe timpul Cruciatelor, sau pôte chiar de tainele introducerii creștinismului la Români.» (3)

Și cum că întru adevăr datina acesta trebuie să fie foarte veche la Români, ne pôte servi ca dovadă nu numai tradițiunea, ci și unele cântece bătrânesce, precum și unele basme sau povești.

Așa un cântec bătrânesc din *Moldova*, intitulat *Balaurul*, după ce ne descrie mai întâiu cum un teribil șerpe

Înghițise jumătate
Trup cu arme ferecate,
Trupușor de voinicel,

încheie prin arătarea neașteptată a unui vitéz, care :

(1) Frâncu și Candrea, *op. cit.*, p. 126—127.

(2) Com. de d-l Romul Sim, învătător.

(3) *Poesii pop. ale Românilor*, p. 13.

... cu pala lui cea nouă
Pe balaur taie 'n două,
Apoi trupul înghițit,
Plin de rane, otrăvit,
El în cârcă-l rădică,
Sus la stână se urcă
Și în lapte mi-l scaldă,

De venin îl curățiă
Și cu vieță-l dăruia;
Apoi mări cât trăia
Frați de cruce se prindea
Și 'mpreună voinicia,
Pe balauri de stîrpiă... (1)

Un alt cântec bătrânesc din *Muntenia*, intitulat asemenea *Balaurul*, ne spune că un voinic, care a fost așijderea înghițit până la jumătate de un șerpe, se tânguia și se rugă dicînd :

— Tinere Hușén,
Vitéz Moldovén,
Ia lasă drumul
Și-apucă câmpul;
La mine te-abate
Și vin' de mă scôte
Din gură de șerpe,
Că te-oiu luă frate
Și ți-oiu țină parte
D'acum pân' la mórte.
Procletul spurcat

Trupul mi-a 'mbucut
Pân' la jumătate,
Mai mult nu mă póte
De arme bogate
La briu înșesate,
De paloșul lat,
Lat și ferecat.
Ia taie pe șerpe
Și vin de mă scôte,
Ca să scap de mórte,
Că te-oiu prinde frate... (2)

Și în urmă într'un basm, asemenea din *Muntenia*, intitulat *Bogdan Vitézul*, cetim :

«Smeul sări înapoi cu gróză, apoi îi dișe :

«— Nea Bogdane, aici e moșia noastră și te-a adus Dumneșeu la noi, apoi aide să ne prindem frați până la mórte; vino să trăesci cu noi, și sciū bine că și fraților mei o să le placă prietinia ce legăm.» (3)

(1) V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 10—11.

(2) G. Dem. Teodorescu, *Poesiū pop.*, p. 449.

(3) P. Ispirescu, *Legende și basmele Românilor*, partea I, București 1872, p. 134. — Ce se atinge de originea acestei datine, veđi B. P. Hasdeu, *Oltenescele*, Craiova 1884, p. 79—91. și L. Șăineanu, *Incercare asupra semasiologiei limbei române*, București 1887, p. 57—58.

VIII.

VRĂJÎ ŞI FARMECE.

Românii din unele părţi ale *Banatului*, pe lângă datinele şi credinţele usitate în ȕiua de *Sân-Tóder* cari s'aũ înşirat în capitolele premergătoare, mai aũ încă şi aceea de a rătezà stupii, anume ca să producă în acel an multă miere şi céră. (1)

Deci stăpâna casei, făcând în ȕiua de *Sân-Tóder* sau *Sân-Tóderul-cel-mare* fie-căruia din familie, după cum îi este vârsta şi mărimea, câte o *pogace*, o unge cu miere de acésta sau şi cu altă miere şi o dă apoi fie-căruia să o mănânce diminéţà pe nemâncate (2), anume ca să fie sănătoşi în decursul anului. (3)

În alte părţi, tot din *Bunat*, dacă cine-va e *legat* sau *văţemat* de *Sân-Tóderi*, descântătoare, care e chemată a descântà celor *legaţi*, face nouă turte de făină de cucuruz, pe tótă turtă face, apăsând cu lingura, forma unei potcove şi dice vorbele următoare :

— Daũ pentru sănătatea lui N... *Sâm-Tóderului* de Lună turta asta, *Sâm-Tóderului* de Marţi turta asta!... şi tot aşà până la a noua turtă.

Pe urmă ieà turtele, le duce la hotarul dintre doué sate şi, acolo ajungând, le înfige pe tóte în câte un spin.

Unele femei însà, aşijderea din *Banat*, gătesc în cinstea *Sân-Tóderilor* colaci, cari pórtà de-asupra urma unei potcove. (4)

După *Sân-Tóder* muerile (mamele), lăsând puţină miere din care aũ uns *pogacele* membrilor familiei Sâmbătă la *Calul cel mare*, ung fetele în frunte, pe pept, pe mâni, pe genuchi, atunci când se duc la o atare petrecere.

Tot în miere de acésta pun puţină făină de la doué case ce caută una cătră alta şi, mestecate cu o bucată de sare

(1) Com. de d-l Iosif Olariu.

(2) Com. de d-l Aurel Iana.

(3) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 şi 1883*: «Sacrificarea şi mâncarea pogacei cu miere de stup la *Sân-Tóderul cel mare* întru sănătate.»

(4) Com. de d-l E. Hodoş.

ce s'a purtat la póle de Marți până în alta Marți, fac o turtă și din asta mănâncă fetele și dic:

— Precum turta asta-î dulce și o mănâncă tótă lumea cu drag, așa și eú să fiú dulce și vęđută la cine mă vede, cu cine vorbesc, unde șed și lucrez!

Din acęsta pun apoi bucățele micí și sócrei și bărbatului în mâncare. (1)

Fetele din unele părți ale *Bucovinei* fac în acęstă și *nouve turte* umplute cu miere și le dau la mătă ca să le mănânce. Dacă mătă le mănâncă pe tóte nouę, se crede că în cășlegile ce urmęză au de bună sémă să se mărite. (2)

Fetele din *Moldova* vrăjesc asemenea spre *Sân-Tóder* fel de fel de vrăji. Așá, între multe altele, pun într'o strachină apă curată orí descântată de o femeie, apoi busuioc, pěr din cap și peptenele cu care s'aú peptenat, și după acęsta pun strachina cu obiectele dintr'insa sub pat în partea unde dorm cu capul, ca să le cręscă pěrul frumos și tot odată să-și viseze și pețitorii. (3)

La Aromânií din *Epir* este datină ca în ajunul *Sântului Tóder* să se facă un *trisalíu* de către acei carí se numesc *Teodor*. *Trisalíul* constă din gríu fiert, ce se aduce spre sfințire, când se dá preotului și pomelnicul, ca să pomenęscă pe toți cei morți din acea familie.

Gríul, după ce se împărțese puțin pe la publicul din biserică, restul se aruncă pe pardoséla bisericei și se adună de către tineri, fete sau băeți flăcăi.

Gríul acesta servește pentru scopul următor.

Cine voesce să scie cine va fi viitórea-í consórtă sau viitorul său soț, să fure câte puțină făină din trei case unde au serbare de numele *Teodor* și din acęstă făină să facă un colac. Fie-care dintre acei carí au adunat gríu din ajunul Sântului Tóder să pue câte o bucățică din acest colac în sín. Séra, când se culcă, restul colacului, împreună cu gríul cu-

(1) Com. de d-l Aurel Iana.

(2) Din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.

(3) El. Sevastos, *Serbătorile pop.*, publ. în *diar cit.*, p. 150. — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 62–63.

les în acea ȕi și cu un ulcior plin cu apă, se pun sub pernă.

Se crede, după acesta, că în somn i se va arăta fata saŭ flăcăul, după cum persóna care dórme este flăcău saŭ fată — pe care îi rezervă sórtea de tovarăș al vieții.

Flăcăul saŭ fata, când se culcă, gândește de obiceiŭ cu gândul la cine doresce și iubescce mai mult, ca prin modul acesta dóră se îndură și sórta spre a-î acordă dorința.

Ulciorul plin cu apă, grîul și colacul sunt simbolul îmbelșugării, prin care fata saŭ flăcăul caută să momescă pe iubitul saŭ iubita sa. (1)

În fine, tot la *Aromâniŭ din Turcia europénă* este datină ca fetele aromâne să se adune în ajunului Sântului Tóder împrejurul unei vetre cu foc și, după ce focul se face jăratec, aruncă fie-care pe cărbuniŭ roșii câte-un grăunte de grîŭ. Staŭ apoi cu luare aminte să vadă al cărei fete este grăuntele care plesnescce mai întâiŭ, căci aceea se va mărită mai curînd.

Tot în ajunul *Sântuluiŭ Tóder* fetele pun în buzunar saŭ în sîn câte-va grăunțe de grîŭ din *pendertu* (2), pentru ca, după ce se vor culeà cu grăunțele acestea asupra lor, peste nópte să viseze fie-care pe ursitul ei. (3)

Fetele cele mari și nevestele cele tinere din *Banat*, din contră, luând câte *nouă grăunțe* de grîŭ din coliva care se duce în acéstă ȕi la biserică, pregătesc cu dînsele mai multe fermecăturŭ pentru ca să fie sănătóse și bine vėđute. (4)

O sémă de Româniŭ însă, tot din *Banat*, cred și spun că grîul din acéstă colivă e bun de gustat contra frigurilor peste tot anul. (5)

(1) P. Papahagi, *Din literatura populară aromână*, Bucuresci 1898, p. 297—298.

(2) Cincŭ litii saŭ pânŭ = pendi arton.

(3) I. Nenițescu, *De la Româniŭ din Turcia europénă*, Bucuresci 1895, p. 527.

(4) Com. de d-l Ios. Olariu.

(5) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.

IX.

BULCIUL SÂN-TÓDERULUI.

Pe țărmul drept al *Crișului alb* din ținutul *Zarandului* în *Transilvania* se află o localitate însemnată, anume *Hăl-magiū*.

În localitatea acésta se țin în decursul anului mai multe țîrguri sau bâlciuri, la cari se adună locuitorii din 60—80 de sate aflătore primprejur.

Cel mai renumit dintre tóte țîrgurile acestea însă este *Bulciul Sân-Tóderului*, pentru că la acest *bulciū* există o datină, care nu se află nicăieri în alt loc la Români.

E adecă datină, că la *Bulciul Sân-Tóderului* nevestele nouă de primprejur, venite la țîrg, sărută pe rudeni, cunoscuți și străini, pe ulițe sau orî-unde îi întîlnesc, iar aceștia le cinstesc cu bani.

De aci vine apoi că *Bulciul Sân-Tóderului* de la *Hăl-magiū* se mai numesce altmintrelea și *Bulciul sărutatului*, *Țîrgul sărutatului*, *Țîrgul de sărutat* și *Țîrgul nevestelor*.

Iată cum ne descriū acésta datină curiósă d-nii *T. Frâncu* și *G. Candrea* în prețioasa d-lor carte despre Români din Munții Apusenii sau despre *Moți*:

«Cât ține *fruptul*, — așa numesc *Crișenii* dulcele, cărnelegile și cășlegile, adecă timpul de la *Bobotéză* și până în prima *Duminică* a *Păreseimilor* (*Postul mare*),—se contractéză o mulțime de căsătorii, ca pretutindenea la Români, vorba ceea, un june e *om ca ómenū* numai după ce se însórá.

«Muntenii țin mult la căsătorii și e o mare fală pentru un socru dacă are o noră frumósă sau un ginere harnic și de ném, mergênd de-a dragul cu nouă căsătorii la țîrg, unde cunoscuții șoptesc: cutare e nora cutăruia și i-aū adus avere patru boi! Óre numai pe ea o are tată-sēū?

«Dacă în ziua de *Sân-Tóder* e timp frumos, bulciul de la *Hăl-magiū* geme de neveste tinere, cari, fiind fecióre, s'aū măritat în timpul *fruptului*. La acest țîrg merg nevestele nouă din comunele *Țermure*, *Ociū*, *Ocișor*, *Poenari*, *Țuhesci*, *Bănesci*, *Hăl-măgel* etc. și la care se asociază și nevestele nouă din *Hăl-magiū*.

Trebue să însemnăm că numai nevestele cari aũ fost fete mari merg la târg, iar nu și veduvele căsătorite din nou.

«Nevestele, cari aũ sócre, plécă împreună, iar cari n'aũ, se însoțesc câte douë și câte trei, fórte frumos gătite și cu cununele de mirese pe cap. De multe ori le duc socrii saũ chiar bărbații lor cu carul și cu căruțele până la Hălmagiũ, unde nu se preumblă de loc singure prin târg. Fie-care are în mână câte un ulcioruț frumos împetrișat și umplut cu vinars.

«Ajungênd nevestele la Hălmagiũ, târgul are o înfățișare interesantă. Voia bună, rîsul și gluma e caracteristica acestuĩ târg. Des-diminéță nevestele încep a umblă prin târg însoțite de sócre saũ câte trei, cari, întilnind consângenĩ și cunoscuți saũ vedêndu-i din depărtare, alérgă la ei și-i sărută; iar aceștia le *cinste*sc cu bani, începênd de la creițari și până la fiorini. Cu străinii sunt în mare rezervă, căci a rămâne nesărutată e cea mai mare ocară. Numai când nevasta e pozitiv informată că nu va fi refusată, sărută și pe străin.

«Sărutatul se întimplă pe strade, prin birturi și prin case pe la cunoscuți. După sărutat, nevasta, primind *cinstea*, mulțamesce, închinând din ulcior. A nu bé însémnă a batjocori nevasta și pe ai sêi. A fi sărutat de o nevestă în Hălmagiũ la *Sân-Tóder* însemnéză a fi un om de frunte și de omenie. Ómenii prăpădiți, ticăloșiți saũ réu îmbrăcați sunt ocoliți.» (1)

Mulți scriitorĩ, mai cu sémă străini, aũ scris despre acéstă datină și unii, dușmănoși nouë Românilor, și-aũ bătut joc de dinsa, dicênd că *Târgul de sărutat* s'ar fi născut în urma poștei de câștig al nevestelor, cari sărută pe cunoscuți ca să capete *cinste*; alții iarășĩ susțin că decadența morală i-ar fi dat nascere.

Nici una din aceste păreri însă nu este întemeiată, pentru că la târg ieaũ parte și nevestele tinere cu stare, în rînd cu cele sărace, iar de altă parte nu s'a pomenit nici când ca să se petrecă lucruri rușinoșe cu prilejul târgului.

Cum și în care timp și-a luat începutul acest târg nu se scie. Chiar și cei mai bătrâni ómeni nu sciu să dea altă deslușire, decât că așa s'aũ pomenit cu el. Acéstă împrejurare ne arată că originea lui este veche. (2)

(1) *Op. cit.*, p. 54—55.

(2) Silvestru Moldovan, *Zarandul și Munții-Apuseni ai Transilvaniei* Sibiu 1898, p. 37—38.

În privința acésta iată ce ne împărtășesc d-niî Frâncu și Candrea, în cartea d-lor amintită mai sus :

«Sunt unii, cari cred că târgul datéză din timpul în care valea Crișului alb ar fi fost colonisată cu *Moși*. Colonii, întîlnind pe consângenii lor în târgul de la Hălmagiü, îi sărută ; iar aceștia *cinstiaü* cu bani pe cei cari se depărtase de țera lor, și ast-fel cu timpul datina s'ar fi generalisat.

«Alții iarășî susțin că Crișenii, fiind păstorî, când eșiau primăvara cu oile la munte, soțiile lor îi însoțiaü până la Hălmagiü, unde prin sărutat își luaü *rēmas bun* de la aîlor, cari în schimb le *cinstia* (dăruia) câte cu cevă.

«O altă versiune susține că acéstă datină, ar fi din timpul invasiunii Turcilor, cari străbătând până pe la *Crișul alb*, la *Ribița*, *Baia-de-Criș*, etc. ar fi răpit o mulțime de femei crișene, dintre cari unele, scăpând din robie și întorcēndu-se acasă, la Hălmagiü, s'aü întîlnit cu cunoscuții lor, pe cari i-aü sărutat de bucurie, și aceștia le-aü cinstit pentru vrednicia lor că-și iubesc limba și vatra strămoșescă mai mult decăt ori-ce bogăție păgănescă.» (1)

D-1 *Ioan Slavicî*, seriind asemenea despre acest târg, e de părerea a doua, că adecă începutul lui ar sta în legătură cu viēța păstorēscă a Crișenilor. (2)

(1) *Op. cit.*, p. 56.

(2) *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, Wien und Teschen 1881, p. 126—128.

BABA DOCHIA.

I.

BABA DOCHIA.

Baba Dochia, numită în Basarabia precum și în unele părți din Muntenia *Baba Marta* (1), cade tot-deauna la 1 Martie sau Mărțișor.

Atât în *Bucovina* cât și în toate celelalte țări locuite de Români, există despre această Babă mai multe legende, sau mai bine zis o legendă în mai multe variante.

În șirele ce urmază reproducem pe rînd toate legendele câte ni-s nouă până acuma cunoscute, și anume începînd mai întîi cu cele bucovinene și continuînd cu celelalte.

Prima legendă din *Bucovina* sună așa:

«Dice că în timpurile de demult eră un împărat, și împăratul acela aveă o fată foarte frumoasă și voinică, anume *Dochia*.

«Și fiind-că, *Dochia* eră nu numai foarte frumoasă și voinică, ci tot odată și istetă și cuminte, de aceea nu un fecior de împărat doriă s'o aibă de soție.

«Dar tată-său nici unu fecior, din câți aș pețit-o, n'a voit să

(1) I. C. Măldărescu, *Baba Marta*, legendă publ. în revista societății «*Santinela Românismului*», fôie literară-sciințifică, an. I, Bucuresci 1884, p. 24 și 26. — Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Crângenî, Jud. Teleorman: «*Țilei de 1 Martie i se țice Baba Marta.*»

i-o dea soție, ȃdicȃnd cȃ e prea tȃnȃrȃ și cȃ nu i-a sosit ȃncȃ timpul de mȃritat.

«Nu mult ȃnsȃ dupȃ ce a fost *Dochia* cea de pe urmȃ ȃrȃ pe-titȃ, avȃnd tatȃl sȃu rȃsboiȃ cu un alt ȃmpȃrat, nu sciȃ cum și ȃn ce fel s'a ȃntȃmplat, destul atȃta cȃ a fost ȃnvins.

«Și acuma ȃmpȃratul ȃvingȃtor nu s'a mulȃmit numai cu atȃta, ci, sciȃnd cȃ potrivnicul sȃu are o fatȃ fȃrte frumosȃ, și voinicȃ, și ȃstȃȃ, și cuminte, a voit numai decȃt sȃ i-o ieȃ.

«*Dochia* ȃnsȃ, prȃndȃnd de veste cȃ ȃvingȃtorul tȃtȃne-sȃu vo-esce sȃ-o ieȃ cu nepusa'n masȃ și cȃ nu e alt chip de scȃpare, s'a ȃmbrȃcat ȃn douȃ-spre-ȃcece cojȃce, a luat o furcȃ de tors ȃn briȃ și turma de oi a tȃtȃne-sȃu și, ast-fel schimbatȃ, ca nime sȃ n'o cunȃscȃ cȃ e fatȃ de ȃmpȃrat, s'a pornit cu oile la munte.

«Și pe cȃnd s'a pornit ea, precum și mȃi pe urmȃ pe cȃnd se suiȃ cu oile la munte, erȃ timp frumos și cald, de aceea aruncȃ ea ȃn fie-care ȃi cȃte un cojoc, pȃnȃ cȃnd le-a aruncat pe tȃte.

«Dar iatȃ cȃ, dupȃ ce a aruncat ea acuma tȃte cojȃcele și rȃ-mase numai ȃn cȃmașȃ, de cald ce era, și pe cȃnd ajunse pe culmea unui munte ȃnalt, se pornesce o furtunȃ amestecatȃ cu plȃie și cu omȃt, și furtuna aceea, ȃn loc sȃ ție vre-o cȃte-va minute, și apoi sȃ ȃnceteze, ținȃ douȃ-spre-ȃcece ȃile de-arȃndul, și ȃn fie-care ȃi se fȃceȃ tot mȃi asprȃ, mȃi uritȃ și mȃi nesuferitȃ.

«*Dochia*, fiind pe de o parte numai ȃn cȃmașȃ, iar pe de altȃ parte nedepriusȃ cu asemenea furtuni și vȃdȃnd cȃ o rȃsbesce frigul, voi sȃ se ȃntȃrcȃ cu oile ȃndȃrȃt, ȃnsȃ, uitȃndu-se de pe culmea muntelui ȃn jos și vȃdȃnd cȃt e de sus, nu se ȃncumȃtȃ a se scoborȃ, temȃndu-se ca sȃ nu cadȃ ȃn vre-o prȃpastie și sȃ se facȃ tȃtȃ *sdrele*.

«Și acuma, nesciȃnd ce sȃ ȃncȃpȃ și sȃ facȃ, ȃncepȃ a plȃnge de se cutremurȃ cȃmașȃ pe dȃnsa și a rȃpștȃ ȃmpotriva lui Dumneȃu, de ce a dat un frig așȃ de mare și nesuferit.

«Dumneȃu, la rȃndul sȃu, vȃdȃnd cȃ rȃptesce ȃmpotriva lui ȃn loc sȃ i se rȃge ca sȃ o scape, cum a scȃpat-o din mȃnile ȃmpȃratului care voiȃ sȃ-o ieȃ cu de-a sila de la pȃrinții sȃi, o ȃncremenȃ, spre pedȃpsȃ pentru nesocotȃnțȃ ei, și ast-fel ȃncremenitȃ stȃ ea și astȃȃi pe culmea muntelui aceluia, dimpreunȃ cu oile sale, pe cari Dumneȃu asemenea le prefȃcȃ ȃn petre.

«Și de cȃnd s'a ȃntȃmplat acȃsta cu *Dochia* cea fȃrte frumosȃ și voinicȃ, de atunci sunt și cele douȃ-spre-ȃcece ȃile ale ei ploioșe și furtunȃse.» (1)

(1) Din Lucȃcesei, dict. de Malina Paicu și com. de fiul sȃu P. Paicu.

O variantă a acestei legende, tot din *Bucovina*, sună precum urmază :

«Dice că *Dochia* a fost o fată foarte frumoasă și arătosoă.

«Murindu-î părinții, pe când era mică, o luă și o ținea moșul său de suflet.

«Iar moșul său era un om foarte bogat; avea de toate câte le căuta și pe de-asupra mai avea încă și o turmă de oi.

«Și *Dochia* n'avea alta de lucru, ci de-a căuta de turma cea de oi a moșului său. De-aceea și pășea ea oile și le păzia ca și ochii din cap. Iar mieluții îi erau așa de dragi, că le puneă canafii roși în vârful urechilor și cununii de flori la gât, și cât era țiu-lia de mare se jucă cu dinșii și căuta ca să nu li se'ntimple nici un rău cât e negru sub unghie.

«Într'un an, cum se apropia luna lui *Mart*, își luă *Dochia*, ca în toți anii, oile și se duse cu dinsele la munte, ca să le pască.

«Dar, fiind de astă dată încă foarte frig, se îmbracă mai întâiu în două-spre-dece cojoc, și apoi se porni cu oile la păscătoare.

«Iată însă că, mergând ea cale mai îndelungată, a început de la 1 *Marte* a se face vreme frumoasă și a se încălzi.

«Vedând *Dochia* că se încălzește, și făcându-i-se din ți în ți ce mergea tot mai cald și prea cald, și neputând duce toate cojocurile în spate, a început a le lepăda și așa lepădă ea în fie-care ți câte un cojoc, până ce rămase desbrăcată.

«Dar n'a apucat ea bine a lepăda pe al doi-spre-decelea cojoc, și începù iarăși a se face frig, și din ce în ce tot mai frig.

«*Dochia*, fiind-că apucase a merge o bucată bună de loc și a se depărta hât binișor de cojocurile aruncate, nu avù acuma cu ce se îmbracă.

«Și ne având ea acuma cu ce se îmbracă, iar gerul devenind din ce în ce tot mai cumplit și mai nesuferit, de aceea înghețã dimpreună cu totă turma.

«Și se dice că, după ce a înghețat *Dochia* de frig, s'a făcut dintr'însa o fântână cu ghisdele de aur și cu apă puțină, însă foarte limpede și răcoritoare. Iar din oi și din miei se făcură împrejurul fântânei aceleia felurite flori și floricele, unele mai frumoșe decât altele, și mirosiaș florile ca'n raiu de plăcut.

«Și mai pe urmă, când trecea vre-un călător ostenit de cale și insetat prin părțile acelea, îndată se răcoria din acéstã fântână. Și tot așa se răcoresc și astăzi călătorii din acéstã fântână, care

s'a numit de-atunci încóce și se mai numesce încă și acuma *fântâna Dochieș.*» (1)

A doua legendă din *Bucovina* e acésta:

«A fost odată o babă, și baba aceea se chemă *Dochia*.

«Ea erà o femeie fòrte sirguinciósă, dar tot odată și fòrte rea și aspră, fiind-că erà născută în zodia *scorpiei*.

«Asprimea și răutatea ei însă și-o arată ea mai cu sémă față de noră-sa, căci *Baba Dochie* aveà și o noră, pe care o asuprià fòrte tare.

«Într'un an, cum a venit întâiu *Mart*, ce-î plesnesce babei prin minte?... trimite pe noră-sa în pădure, ca să pască oile, să tórcă și să strîngă *fragi*, dicând că e primăvară.

«Nora n'a avut ce face, a luat furca în brîu și oile înainte și s'a dus cu dînsele în pădure ca să le pască, să tórcă și să culégă *fragi*, după cum îi poruncise sócră-sa.

«Însă afară erà un ger așa de mare că și oile înghețà de frig, de aceea ea nici fusul în mână nu-l puteà ținé, da încă să mai tórcă. Iar cât despre *fragi* nici vorbă nu puteà să fie, pentru că nici frunză pe pomi nu se vedeà.

«Vêdënd ea că nu póte tórcé, nici aflà *fragi*, a început a plânge, temëndu-se că, dacã se va întórcé acasă cu caerul netors și fără de *fragi*, bêtrâna va ucide-o în bătaie.

«Iată însă că, pe când plângeà și se tânguià ea mai tare, se scobórá un *inger* din cer și-o întrébă: de ce plânge și se tânguesce așa de tare?

«Nevasta-î povestì tóte din fir în pěr: cum o asupresce sócră sa și cum a trimis-o acésta pe o vreme așa de rece și împotrivi nică ca să pască oile, să tórcă și să culégă *fragi*.

«— Póte că sócra ta nu scie ce vreme e afară,—dise mai de parte ingerul, — și de aceea te-a trimis. Decî întórcé-te cu oile înapoi acasă și spune-î că afară e încă frig, fiind-că numai unde și unde s'a luat omëtul, și atunci de bună sémă că nu te-a mai trimite.

«Nevasta făcù așa cum îi spuse ingerul. Se întórcé acasă, însă supérată și cu frica în spate, că sócră-sa va frige-o în bătaie pentru că nu i-a adus *fragi*.

«*Baba Dochie*, cum a vèdüt-o că vine, a și întrebat-o: de i-a adus *fragi* orî ba?

(1) Din Costâna, dict. de Ioan Cocârla și com. de fratele său Nic. Cocârla.

«— Da de unde să-ți aduc?!—răspunse nevasta, — dacă afară e un ger așa de mare că și oile îngheță de frig, fiind-că toți munții sunt acoperiți cu omăt. Eū am umblat în toate părțile și am căutat totă ziua, dar nicăiri n'am putut afla!

«Însă *Baba Dochie* n'a voit s'o credea, și de aceea a început a o batjocori și a o brobozi, dicend că numai de leneșă și de manșositate ce-ī n'a putut afla. Și a doua zi iarăși a mânat-o, ca numai decât să-ī aducă fragi.

«Noră-sa se duse și a doua zi, dar séra iarăși se întorse fără fragi ca și în ziua trecută.

«*Baba Dochie* o trimise și a treia zi și-ī duse că, dacă și de astă dată nu-ī aduce fragi, n'are ce se mai întorce înapoi, că o omoră.

«Nora, sciind ce pómă bună-ī și ce pôte sócră-sa când e în duși răi, cum a eșit cu oile din ogradă, a și început iarăși a plânge și a se tânguī, prea bine sciind că, de ar căută ea ori și cât ar căută, pe așa vreme fragi nu va puté afla.

«Și pe când plângea și se tânguia ea mai tare, iată că *ingerul*, care i s'a fost arătat înainte de două zile, iarăși se scobórá din cer și iarăși o întrébă: de ce plânge?

«Nevasta îi spuse și de astă dată toate celea ce i s'aū întâmplat, adăogénd că, dacă nici acuma nu-ī aduce fragi, n'are ce mai căută acasă, că sócră sa, cât de bună-ī, o ucide în bătaie.

«*Îngerul*, ascultându-o și făcéndu-i-se milă de dinsa, îi duse să nu mai plângă, ci să strîngă lemne, să facă foc și să se încăldească, că apoi toate vor fi bune.

«Nevasta, supusă și ascultătoare cum eră, nu se puse de pricină; se duse și, culegénd lemne, făcú foc dintr'insele și apoi se puse să se încăldească, căci îi dărdăiaū dinții în gură de frig.

«*Îngerul* însă, pe când culegea nevasta lemne pentru foc, făcú ce făcú, că i se tórse tot caerul de pe furcă.

«Iar după ce a făcut acuma nevasta foc și focul a început a arde cum se cade, duse *ingerul* către dinsa să ieă și să pue *cărbuni* în *garniță*.

«Nevasta făcú și acésta; umplú *garnița* de *cărbuni*.

«— Ieă acuma năframa de pe cap, și lég-o la gură! — duse mai departe *ingerul*.

«Nevasta, cu toate că nu-ī prea veniă la *socotélă*, luă năframa și o legă.

«— Acuma, — urmă *ingerul*, — ieă oile și *garnița*, așa cum este legată, întorce-te acasă și, cum veī ajunge, dá-o sócrei tale!

Caută însă nu cum-va s'o descoperi până acasă, c'apoi nu va fi bine!

«Nevasta multămî ingerului, luă garnița și, întorcându-se cu dînsa voiósă acasă, i-o dete sócrei sale.

«*Baba Dochie*, descoperind cofa și vădënd fragi într'însa, dise:

«— Veđi! dacă caută omul, găsesce!

«Însă ea nu se bucură că noră-sa i-a adus fragi, dimpotrivă se infuriă și mai tare pe dînsa, căci ei nu-î erà atâta de fragi, cum îi erà să o pérdă și să se mântuéscă de dînsa.

«Deci, mîncând ea fragile, luă furca în briu, cofa în mîna și, ca să n'o mai vadă pe noră-sa, se porni acuma ea cu oile să le pască, să tórcă și să culégă fragi, cugetând că acuma, dacă noră-sa i-a adus fragi, e primăvară.

«Dar afară erà un ger ca acela, că și oile înțepeniau de frig.

«*Baba Dochie* se puneà împotriva lui Dumneđu, đicënd că este primăvară, fiind-că nora-sa i-a adus fragi și, fiind fragi, trebuie să fie numai decât și cald.

«Și, ca nu cum-va să înghețe de frig, întîmplându-se să ningă, se îmbracă în douě-spre-đece cojóce, și apoi se porni cu oile.

«N'a apucat însă bine a ajunge în pădurea, unde cugetă ea că va află fragi, și iată că a și început a ninge și a plouă, și ningăul acela a ținut 12 đile neîncetat. Și în điuva întâia atâta ce a nins și a plouat, că tot cojocul de-asupra i s'a udat și stricat.

«*Baba Dochie*, vădënd că i s'a udat cojocul și că nu-l póte mai mult duce de ud și stricat ce-î, l'a aruncat jos; și a doua đi, ningënd și plouând, a aruncat pe al doilea cojoc, și a treia đi iară, și tot așa a făcut ea în fie-care đi, până ce a aruncat tóte cojócele și a rēmas desbrăcată. Și la urmă, ne mai putënd suferi frigul, a picat și ea la pămînt și, dând peste nópte un *ingheț* grosnic, a înghețat și ea dimpreună cu tótă turma sa.

«Și atunci Dumneđu, pentru că i s'a pus împotrivă și pentru că a voit să omóre pe noră-sa, a prefăcut-o, spre pedépsă, într'o stâncă de petró, care se vede și astăđi pe virful unui munte și de sub care isvorésce și curge un isvor limpede de apă, din care beaú ómenii.

«Și dimpreună cu dînsa a prefăcut și oile sale în stânci, carî stău împrejurul ei și carî, privite din depărtare, se par ca nisce oi albe și negre, adecă tocmai așa cum arătau ele când erau vii.» (1)

(1) Din Siret, dict. de Gheorghe Botezat, și din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu și com. de P. Scripcariu.

O variantă a acestei legende, tot din *Bucovina*, sună așa :

«*Baba Dochie* eră o babă fórte rea.

«Într'o primăvară, și anume cam pe la începutul lunii lui *Mart*, când abiă apucase a se topi și a se luă pe ici colea omëtul, ce-î trăsnesce babei acesteia prin cap? . . . că ar mânca *fragi*. Decî trimise ea pe noră-sa în pădure, ca numai decăt să-î aducă *fragi*, că de nu-î aduce, n'are ce mai căută acasă.

«Biata noră nu se puse de pricină, ci se duse îndată în pădure după *fragi* și, cum ajunsese, începù a căută încolo și încóce; dar unde să afle ea *fragi*, după ce mai tot pămîntul eră acoperit cu omët, iar cât despre *fragi* nici urmă! . . .

«Vedënd ea de la o vreme că tótă alergătura și truda ei e în zadar, începù a plânge de se cutremură cămașa pe dînsa de supërare că nu află nimic, căci acasă nu se puteă întórce fără *fragi*.

«Și pe când umblă ea așa încolo și încóce plângënd și tânguindu-se, iacă dă peste doi moșnegi, cari ședeau și se încălđiaü lângă un foc sdravën.

«Eră *Dumneđeü* și cu *Sân-Petru*.

«*Dumneđeü*, cum o vede că se apropie plângënd de dînșii, o întrébă: ce caută și de ce plânge?

«Nevasta le istorisî tot năcazul și pricina venirii sale în pădure și-î rugă tot odată ca să-î dea un sfat, cum ar puté ea să scape cu obraz curat de sócră-sa, de *Baba Dochie*.

«*Dumneđeü*, auđind pătărania ei, i se făcù milă de dînsa, îi đise să se pue la foc să se încălđescă, că apoi va învėtų-o ce să facă.

«Nevasta nu așteptă s'o mai îmbie încă odată, ci, fiindu-î frig, se puse și se încălđi. Iar după ce s'a încălđit de ajuns, îi đise *Dumneđeü* :

«— Ține pólele catrinței, căci am să pun cevă într'insele, dar nu te uită ce voiü să-ți pun, și nici până acasă să nu te uiți ce ai în póle!

«Și, cum rostî cuvintele acestea, virî amîndouë mánile în foc și, luând o mână plină de jăratie, îl turnă în pólele catrinței. Apoi đise iarășî :

«— Acum întórce-te acasă și ce vei află în póle, aceea să dai sócrei tale!

«Nevasta multămî din tótă inima moșnegilor pentru binele ce i l'aü făcut și apoi se întórse acasă.

«Ajunsă acasă, desface pólele ca să vadă ce se află într'insele,

și când colo . . . ce să-î vadă ochii? . . . erau o mulțime de fragi copti bine și frumoși, de ți se duceau ochii când te uitaî la dinșii.

«*Jăratiful*, ce-l turnă Dumneđeū în pólele catrinței, se prefăcū până acasă în *fragi*.

«— Iacă acî ai fragi! — ți se ea după acésta sócrei sale, dându-î fragii.

«*Baba Dochie*, dându-î nora-sa fragii și nesciind nimic despre tótă întimplarea cu aflarea și adusul fragilor, cređu cum că acuma a sosit într'adevăr primăvara și cum că ar fi prea cald ca să mai ningă. De aceea se hotări ea să ésa cu caprele la pășune.

«Dar spre o mai bună pază împotriva unui frig venit din întimplare, se îmbracă în 12 cojóce, luă apoi caprele și se pornî cu dînsele la pășune.

«Ajungênd la locul cu pășunea, se puse binișor lângă capre ca să le pască, mai petrecêndu-și vremea și cu torsul, căci uitasem a spune că ea își luă de urît și furca de tors de acasă.

«Nu apucă însă bine a se așeză la tors și caprele a se da la păscut, și iată că se pornesce o furtună mare, amestecată cu plóie, cu omêt și cu vînt, care ținū 12 ȕile după olaltă, și în ȕiua întâia îi udă tot cojocul de-asupra, că se făcū numai o apă.

«*Baba Dochie*, vêdênd că i s'a udat cojocul de-asupra și că e prea greū de purtat, l'a asvârlit din spate și a plecat mai de parte.

«Și tot așa fu ea constrînsă să facă și în ȕilele următóre, să lepede câte un cojoc, căci plóia și ningăul nu mai încetă, și cojócele i se udară unul după altul așa de tare, că trebuî numai decăt să le lepede.

«Așa lepedă ea tóte cojócele, până ce rămase numai în cămașă.

Iată însă că, după ce a lepedat ea și cojocul al 12-lea, dă Dumneđeū un ger și un vînt subțire și rece, care o pătrunse până la mațe.

«Și așa degeră *Baba Dochie* de frig și rămase *însleită* (împetrită) cu furcă și cu capre cu tot.

«Și mai ȕic ómenii că ea ar sta și acuma așa împetrită, precum a rămas atunci, în formă de stâncă și cu furca în brîu, la *Isvóre*, adecă acolo unde isvorésece unul din cele trei isvóre din cari se forméză *apa Sucevei*.» (1)

(1) Din Frătăuțul-vechiū, com. de I. Covașă.

A doua variantă a legendei de mai sus, așijderea din *Bucovina*, sună precum urmază :

«*Baba Dochie* a fost o femeie măritată și a avut un fecior, pe care l'a însurat.

«Însă ea, după ce și-a însurat feciorul, nu trăia bine cu norăsa, ei a început a o muștră și a o batjocori în tot felul, ținând că-i leneșă, că nu lucrează nimic, și câte de toate.

«Într'o zi de ernală, pe când era feciorul său dus de acasă, sfăduindu-se ea iarăși cu norăsa, îi dișe :

«— Du-te și-mi adă fragi, căci se apropie primăvara, și eu trebuie să es cu oile și cu caprele la păscut!

«Venind nu mult după acesta feciorul, adevă bărbatul nevestei, acasă, îi spuse acesta toate cele ce i le porunci măsa.

«Bărbatul însă, fiind un *gură-cască* și un *lasă-mă să te las*, îi răspunse că, dacă mama lui i-a diș așa, apoi n'are încotro, ci trebuie să facă așa cum i-a spus.

«Nevasta, vedând că bărbatul său n'o ieă în apărare, ce era să facă . . . luă o cofiță și merse după fragi.

«Vedându-o nisce omeni că merge cu cofița, o întrebă : unde se duce?

«Nevasta le răspunse că sócrăsa a trimis-o să-i aducă fragi, și ea după fragi se duce.

«— Nu fi prăstă! — dișera omeni mai departe, — că dora de-abiă începe a se topi ometul! . . . unde vrei tu să afli fragi?

«— Sócră mea mi-a spus că, dacă nu-i aduc fragi, imi taie capul!

«Și, cum rostii ea cuvintele acestea, plecă mai departe plângând și oftând, până ce ajunsese într'o pădure. Iar după ce a intrat în pădurea aceea, mai merse cât mai merse, până ce zări deodată un foc. Iar când vedu ea focul acela, a diș :

«— Mă duc într'acolo, că póte vor fi nisce hoți să mă omóre sau nisce lupi să mă mănânce, că și așa n'am a trăi, dacă nu-i duc sócrei mele fragi!

«Și merse mai departe.

«Și ajungând ea acuma acolo, ce să vadă? . . . în loc de hoți sau lupi, vede stând împrejurul focului doi omeni bătrâni.

«Era *Dumneđu* și cu *Sân-Petru*.

«Ea le dete bună séra.

«*Dumneđu* și *Sân-Petru* îi mulțămira și, vedându-o așa de supărată și plânsă, o întrebă : de ce a plâns?

«Ea le-a răspuns că sócrăsa a trimis-o să-i aducă fragi și nu

scie de unde să-î afle și să-î aducă pe o vreme ca acésta fragi, și de aceea a plâns și e așa de supărată.

«Dumnezeu, auđind acésta, i se făcù milă de dînsa, îi luă cofița din mână, o umplù cu jăratie, și apoi, acoperindu-o, i-o dete înderët, dicënd:

«—Na, întörce-te cu dînsa acasă, dar să n'o deslegi, nici să nu te uiți într'însa până ce vei ajunge acasă și vei da-o sócrei tale în mână!

«Nevasta, luând cofița și mulțămind moșnegilor, se întörse acasă și, cum ajunsese acasă, o dete sócrei sale.

«*Baba Dochie* se uită în lăuntru și, mare minune, din *cărbunii* ceî aprinși se făcură fragi. Apoi, luând ea fragii și mîncându-î, dișe către noră-sa:

«— Dacă ai găsit tu fragi, apoi mă duc acuma și eü cu oile și cu caprele la păscut, căci n'am grijă că va măi fi frig.

«Și cum a spus, așa a și făcut. Își luă furca în briü și turma dinapoi și se duse cu dînsa pe câmpii s'o pască.

«Însă, fiind-că eră încă omët, de aceea se îmbracă ea măi în-tăiü cu 12 cojóce, și apoi se porni.

«Nu mult însă după ce a eșit ea cu oile și cu caprele la pășune, s'a pornit o furtună mare, a început a ninge, și oile și caprele fugiau în drépta și în stînga, pentru că n'aveau de fel ce pasc. Iar ea, fiind grele cojócele cu cari eră îmbrăcată, nici nu se putea ținé de dinsele.

«Udându-i-se cojócul cel de-asupra și ne măi putëndu-l duce măi departe de ud și greu ce eră, îl lepędă jos.

«Și așa a dat în un-spre-đece ڃile după olaltă câte o furtună cu omët și tóte cojócele i s'aü udat, și ea, care cojóce, cum se udă, séra îl și aruncă.

«Și tot așa a făcut ea până ce a aruncat tóte cojócele. Iar după ce le-a aruncat pe tóte și n'a avut cu ce se măi îmbracă, a înghețat de frig dimpreună cu tótă turma sa.» (1)

A treia variantă, asemenea din *Bucovina*, sună așa :

«*Baba Dochie* a avut un fecior și l'a însurat. Însă ea nu trăiă

(1) Din Bosanci, com. de Trofin Crupă.

O altă variantă a legendei de măi sus se află publicată de réposatul exarch și paroch din Stroesci *Ioan Berariu* în «*Familia*», an. XII, Buda-pesta 1876, p. 459—461 și 472—473. Am fi reprodus-o și pe aceea aci, dacă n'ar fi prea lungă și scrisă într'un stil prea literar și dacă culegătorul ei n'ar fi adaos multe și de la sine.

bine cu noră-sa, ci fiind o femeie foarte rea, o chinuîă în tot chipul.

«În urma urmelor, ne mai avînd și ne mai știind cum s'o chinuiesc, o trimise într'un an pe la sfîrșitul lunii lui *Faur*, cînd eră așă de frig de crepaū lemnele și ouele sub corb, ca să mîergă în pădure și să-i aducă fragi.

«Noră-sa ce eră să facă?.. luă o cofiță și se porni plîngînd după fragi. Dar de unde să afle ea fragi, după ce aceștia nu erau nici măcar înfloriți?

«Ajungînd în pădure și umblînd încolo și încóce de géba, dete în urmă de o casă, în care locuiaū doi moșnegi.

«Unul dintre moșnegii aceia eră *Dumneđeū*, iar cela-lalt *Sân-Petru*.

«*Dumneđeū*, care eră din întîmplare afară, cum o vede că se apropie plîngînd de casă, o întrebă: cine-i? unde merge cu cofița? și de ce plînge?

«Nevasta îi povesti tótă pățania ei cu sócră-sa și apoi întrebă de nu scie el unde-va vre-un loc unde ar puté găsi fragi.

«— D'apoi bine, — țise *Dumneđeū*, — unde cređi *Dumnia-ta* că vei găsi pe vremea asta fragi?... Nu veđi că mai tot pămîntul e acoperit cu omét?

«— Cum păcatele mele sē nu vĕd, — gîngăvi mai departe nevasta — dar ce să mă fac?... dacā nu mă voiū întorce acasā cu fragi, sócra mea mă va omorî!

«*Dumneđeū*, auđindu-i pățania și vĕdĕndu-o în ce stare desnădăjduită se află, o pofti în casă, îi dete de mîncare, și-apoi, fiind-că inoptase, îi țise să se culce și să se odihnescă, căci a doua țu fragii doriți se vor găsi.

«Nevasta, trudită de alergătură, cum eră, nu așteptă mult imbiată și rugată, ci se culcă și adormi dusă.

«Și pe cînd nora ascultătoare dormiă dusă, pe-atunci *Dumneđeū* îi luă cofița, o umplu cu *jaratic*, o legă la gură cu o basmă și-apoi o puse iarăși la loc de unde a luat-o.

«A doua țu de diminĕță sculāndu-se nevasta, luānd iarăși cofița și dāndu-i-o în mână, țise să se întoreă cu dinsa acasā, dar să n'o descopere de fel pānă acasā.

«Nevasta mulțumì din tótă inima moșnegilor pentru primire, le sărutā māna, și apoi, luānd cofița, se întorse bucurósă acasā la sócră-sa.

«Sócră-sa, cum o vĕđu că vine, o și întrebă cu un glas ascuțit: unde a stat atāta, și adusu-i-a fragi orì nu?

«Nora nu-î răspunse la acésta nimică, ci-î dete numai cofița legată la gură, cum i-a dat-o și ei Dumneđeu.

«*Baba Dochie* îi smunci cofița din mână, o descoperi repede, și când colo, ce să-î vadă ochii?... cofița eră plină de fragi rumeni și frumoși, de-ți fugeau ochii pe dinșii; iar ici colea printre ei erau și frunze verđi.

«*Jăraticul*, ce l'a pus Dumneđeu în cofița, s'a prefăcut până acasă în *fragi*.

«Vedënd *Baba Dochie* fragii, n'avu ce să mai ăică, îi luă din cofița, îi mănă, și-apoi, cređend că, dacă sunt fragi, de bună sémă trebuie să fie și pășune pentru capre, de aceea luă ea furca în briu și caprele de'napoi și se porni cu dânsele la pășune.

«Dar fiind încă fórte frig, de aceea se îmbrăcă ea mai întâiu cu 12 cojoce și apoi se porni cu caprele la pășune.

«Însă, cum s'a pornit ea cu caprele, a dat Dumneđeu un ningău și o furtună ca aceea, de să nu scoți nici cănele afară. Și ningënd, îi udă cojocul de-asupra ast-fel că i s'a făcut tot *ferfeniță*.

«*Baba Dochie*, vedënd că i s'a udat și stricat tot cojocul, și de ud și ferfenițit ce e nu-l mai póte purtă în spate, îl lepędă jos și plecă mai departe.

«Dar de óre-ce ningăul nu mai încetă, ci dimpotrivă veniă tot mai mare, de aceea în fie-care ăi pe la înserate lepędă ea câte un cojoc, până ce nu rămase nici unul.

«Și cum a rămas fără nici un cojoc, baba îndată a început a tremură și a dărdăi din dinți de frig.

«Vedënd că înghétă de frig și nu-î alt chip de scăpare, a picat în genuchi, a început a plânge și a se rugă lui Dumneđeu să-și facă milă de dinsa și să-î deă un foc, ca să aibă la ce se încălđi.

«Dumneđeu îi ascultă ruga și-î împlini dorința, făcù să încezte ningăul, să se facă vreme frumósă, și pe de-asupra îi dete și un foc, ca să aibă la ce se încălđi și uscă.

«*Baba Dochie*, după ce s'a încălđit și uscat cum se cade, fiindu-î fóme, rugă pe Dumneđeu să-î deă și de mănăcare: pâne și vin.

«Dumneđeu îi împlini ruga și-î dete și de mănăcare.

«După ce a mănăcat și s'a săturat, se rugă acuma să-î dea și-un pat, ca să se odihnescă, fiind-că eră fórte trudită.

«Dumneđeu îi împlini și acéstă dorința, îi dete și un pat.

«*Baba Dochie* însă ce face?... vedëndu-se acuma :

«Încălđită	«De'ncălđit
«Și-odihnită,	«M'am încălđit,
«Săturată	«De-odihnit
«Adăpată	«M'am odihnit,
«Și scăpată	«De mâncat
«De frig, plóie și ningău,	«Am mâncat,
«Đise către Dumneđeu :	«Și de bėut
«—Acum Dómne, tóte-s bune,	«Am bėut,
«Dar acuma mi-ı urit	
«Să fiú aici singură!	
«Maı dă-mı, Dómne, și-un bărbat. (1)	

«Dumneđeu, auđindu-ı acéstă dorință și cerere atât de nesocotită și necuviincióasă, se supără așa de tare pe dinsa, că dea-una o prefăcú, pentru rėutatea și obrăznicia ei, într'un *stan* (2) de pétră, care și astăđi se vede pe vırful *Rarėului* și de sub care curge o apă atât de limpede și de rėcoritóre, precum nu se maı află nicăiri în alt loc.

«Iar caprele i le-a prefăcut asemenea în petre.» (3)

În fine a patra variantă, din *Muntenia*, sună așa :

«Đice că *Baba Dochie* eră o babă bătrână și aveà un fiú, care îl chemà *Dragobete Iovan*.

«Crescënd *Dragobete Iovan* mare, mamă-sa îl însură și-ı dete nevastă.

«Însă *Baba Dochie* trăiă fórte rėu cu noră-sa și de aceea o puneà să facă lucruri peste puterea ei.

«Așa într'o đi o puse ea să păzescă douė óle cu urzici ca să nu dea în foc. Dar ólele nu eraú în una și aceeași odae, ci în douė odăi deosebite.

«Noră-sa, ajutată de Dumneđeu, le-a păzit, că nici una n'a dat în foc.

«Altă dată, și anume pe la sfirșitul lunii lui *Făurar*, a trimis-o să-ı aducă *fragi còpie*.

(1) O sémă spun că a cerut să-ı deà un *moșnég*.

(2) O sémă spun *stană*, iar alții *stâncă*.

(3) Din Stroesci, com. de George Bărtoiu. — Maı tot așa se istorisese legenda acéstă și în satele învecinate, precum în Ilișesci, com. de G. Berințan; în Stupca com. de Onufr. Căilén; în Balacéna, com. de G. Boca și C. Ureche; și în Liuđi, dict. de Maria Stefanescul și com. de Dim. Bondariú.—Veđi și L. A. Staufe-Simiginovicz, *Volkssagen aus der Bucovina*, Czernowitz 1885, p. 136.

«Dumnezeu i-a dat și fragi, de i-a adus sócrei sale.

«*Baba Bochie*, când a văzut fragile cópte, a chemat pe fiul său *Iovan Dragobete* și i-a ȃis :

«— Uită-te, Iovane, mamă, fragile-s cópte!... Aide cu oile și cu caprele la munte!...

«Și sosind întâia ȃi a lunii lui *Martie*, *Baba Dochie* se îmbracă cu *noué cojóce*, își luă furca în brâu și pe fiul său *Iovan* și, părăsind pe noră-sa, plecă cu oile și cu caprele la munte.

«Abiă ajunse însă *Baba Dochie* cu fiul său la munte și un viscol geros se puse pe ei, și-ı udă tóte cojócele.

«Răbdă baba o ȃi și lepédă un cojoc. Răbdă doué și lepédă al doilea cojoc. Și tot așa în fie-care ȃi, până când a noua ȃi lepédă și cojocul al nouélea.

«Atunci, cuprinsă de ger, ne mai putându-se mișcă din loc, se uită la fiul său *Iovan* să vadă ce face.

«Însă *Iovan Dragobete*, fiind-că fusese mai rău îmbrăcat decât mama sa, înghețase acum de mult și din gură îi atárnă un sloiú de ghétă.

«Vędându-l ast-fel, ȃise *Baba Dochie*:

«—*Iovane*, mamă! *Iovane*, mamă! eú nu mai pot de ger și tu cânti cu *cavalu*!

«Însă *Iovan*, fiind sloiú de ghétă, nu i-a răspuns nimic.

«Oile și caprele asemenea înghețase de mult.

«Iar în nóptea a noua a înghețat și *Baba Dochie*, sleindu-se (lipindu-se) pe o pétră, din care curge și astăȃi apă.» (1)

A treia legendă, din *Bucovina*, e acésta :

«ȃice că erà odată o babă fórte rânzósă, și baba aceea se chemă *Dochia*.

«Ea aveà doué-spre-dece capre, cu cari umblà vara la păscut, iar érna le ținea cu ce aveà și cum puteà.

«Și de óre-ce tótá averea ei erau cele 12 capre, de aceea le păzià ea ca și ochii din cap, ca nu cum-va să le pérdă.

«Intr'un an și-a ernat ea caprele cum și le-a ernat, până cătră sfirșitul lunii lui *Faur*, iar atunci, sfirșindu-i-se ernaticul și ne mai avënd ce le da de mâncare, erà în cea mai mare nedumerire ce să facă.

«De aceea așteptă ea cu cea mai mare nerăbdare să trecă

(1) Din *Rěsp. la Cest*. d-lui Nic. Densușian, diet. de Dumitru Stăncioiú, moșnég în virstă de 90 de ani din comuna Albeni, pl. Amaradia-Novaci, jud. Gorj.

Faur și să soséscă *Mărțișor*. ca să pótă merge cu caprele la munte.

«Trecênd *Faur* și sosind *Mărțișor*, bucuria ei;..... se îmbrăcă în 12 cojóce, luă un fus și o furcă de tors sub briú, precum și cele 12 capre, și se porní cu dinsele la munte, ca să le pască.

«Iată însă că, pe când mergeà ea în urma caprelor torcênd lână din furcă, se întilnesce cu nisce ómeni.

«Ómenii, cum o vèd că merge pe o vreme atât de frigurósă cu caprele și încă torcênd, o întrebară :

«—Din cotro și unde te duci, mătușă, cu caprele pe o vreme ca acésta ?

«Baba le rêsponse scurt și apésat că merge cu dinsele la păscut.

«— D'apoí bine, mătușă, — ñiseră ómenii mai departe, — nu sciú d-ta că și *Martie* are putere!... Mai bine ai face să te întorcí înapoi, căci e încă frig și poți să îngheți cu capre cu tot!

«—Nu mă tem că voiú îngheța, — rêsponse baba dârz, — pentru că sunt cu 12 cojóce îmbrăcată!

«Și, rostind cuvintele acestea, fiind din firea ei fórte rea și nespêlată la gură, în loc să tacă și să-și caute de drum, începú a-și bate joc de *Mărțișor* și a ñice :

«Eú pe *Mărțișor*

«Mi l'oiú face ghiemușor

«Și l'oiú băgà 'n curișor,

«Și după ce l'oiú băgà

«Mai departe voiú plecà,

«Și m'oiú duce,—lui în but,—

«Cu caprele la păscut

«Ca să-mí facă

«Fie-care capră

«Câte doi

«*Varzavoí* (1),

«Unul de chiag

«Și unul de prásilă!

«Și abià după ce rostí cuvintele acestea plecà mai departe spre munte.

«*Mărțișor*, la rîndul seú, auñind că *Baba Dochie* și-a bătut joc de ñinsul, s'a făcut foc și pară de mânie și-a trimis asupra ei un ningăú amestecat în doué cu plóie și-í udă tóte cojócele cu cari erà îmbrăcată.

«Dar *Baba Dochie* nu se da, ci, cum i se udă cojocul de-asupra, îndată îl și lepêdà.

«Ast-fel merse ea cu caprele sale 12 ñile de-arîndul, și în fiecare ñi lepêdà câte-un cojoc.

(1) *Varzavoí* = ieđi.

«În ziua a 13-a însă trebuî ea să lepede chiar și cămașa de pe dînsa, căci și aceea erà acuma *blêscă*.

«Dar cum a lepedat ea cămașa, îndată a și înghețat cu capre cu tot.

«Și cum a înghețat *Baba Dochie*, s'a prefăcut într'un stâlp de pîtră nu departe de satul *Cârlibaba* sau *Gârla Babei*, și de sub glesnele stâlpului acelaia a început apoi a isvorî un isvor cu apă fôrte rece.

«Iar din furca ei se făcù un copaciù fôrte înalt și din cele 12 capre se făcură 12 stânci mai mici, cari stau și se pot vedé și ađi împrejurul stăpânei lor.» (1)

O variantă a acestei legende, tot din *Bucovina*, sună precum urméză :

«Dice că *Baba Dochie* erà o *védană* bătrână, însă fôrte bogată. Ea aveà adecă o mulțime nenumărată de oi, pe cari, fiind-că erà singură, le păseacă și ernă singură.

«Într'o érnă, neavënd nutreț de ajuns, așteptă ea cu mare nerăbdare apropierea primăverei, temëndu-se că, dacă va fi érna prea lungă, nu va avé cu ce-și nutri oile.

«Până la 1 *Mart* și-a ernat ea oile cum și le-a ernat, iar când a sosit 1 *Mart*, a đis plină de bucurie :

«— De-acuma înainte nu mai am nici o frică, căci a sosit primăvara !

«Și fiind-că omëtul s'a fost cam topit, s'a hotărît să scôtă oile la pășune. Și cum s'a hotărît, s'a îmbrăcat în 12 cojôce, și-a pus furca în briù, și-a luat oile și s'a pornit cu dînsela la munte, la o păscétóre depărtată, de unde aveà să se întórcă abià spre tómnă la ernatic.

«Nisce ómenî însă, cari o întîlniră din întîmplare mergënd cu oile spre munte și torcënd lână, o întrebără în cötro se duce cu oile pe o vreme așa de schimbăciósă și de frigurosă.

«*Baba Dochie* le rêsponse că se duce cu dînsela la munte la păscétóre.

«— D'apoi bine, — điseră mai departe ómenii, — nu te temi că vei înghețá de frig, căci dóră e luna lui *Mart* și *Mart* încă are putere !

«*Baba Dochie* đise :

(2) Din Mihoveni, dict. de Michaiu Cojoc și com. de Vesp. Corvin.— O variantă a acestei legende veđi-o la L. Șăineanu, *Studii folklorice, cercetări în domeniul literaturii populare*, București 1896, p. 5—6.

«— Eū pe Mărțișor

«Îl pun la curișor,

căci sunt îmbrăcată în 12 cojocé, și de dinsul nici nu-mi pasă!

«Și cum rosti ea cuvintele acestea, se porni mai departe.

«*Mărțișor*, auđind acésta, s'a mániat pe đinsa și a dat o plóie cu omét, și plouând și ningênd neconținut, îi udă cojocul de-asupra ast-fel, că a trebuit să-l arunce jos.

«A doua đi iarăși a plouat și a nins, și a treia đi iarăși, și tot așa 12 đile după olaltă.

«Însă *Baba Dochie* în fie-care đi lepêdă câte un cojoc, care se udă, și mergeă cu turma sa mai departe, torcênd din furcă, ea și când nu s'ar fi întîmplat nimic.

«Și așa a făcut ea 12 đile de-arîndul, până a lepêdat tóte cojócele și a rêmș numai în cămașă, și tot nimic nu i s'a întîmplat.

«Vêđênd *Mărțișor* că aū trecut acuma 12 đile, că *Baba Dochie* a lepêdat tóte cojócele cu cari a fost îmbrăcată și că tot nu i se întîmplă nimic, s'a dus și-a împrumutat 2 đile (1) friguróse de la *Faur*, apoi s'a dus la *vîntóse*, cari erau nisce zîne rele și asemenea mánioșe pe *Baba Dochie*, și le-a rugat și pe acestea să-ı vie întru ajutor spre a se rêsibună asupra *Babei Dochie*, pentru că și-a bătut joc de dinsul.

«Și toemai când *Baba Dochie* lepêdă cel din urmă cojoc, în loc să-l întórcă pe dos, și rêmase numai în cămașă, cređêndu-se că acuma e scăpată, s'a pornit un ningău și un vînt ca acela, de gândiaı că se prăpădesce lumea, nu alta.

«Erau *vîntósele*, cari veniră lui *Mărțișor* întru ajutor.

«Și n'a durat mult și *Baba Dochie*, care se află pe timpul acela pe un munte din sus de mănăstirea *Sucevița* și care se udase până la piele, s'a făcut sloiū de ghêță dimpreună cu tóte oile sale.

«Și ast-fel a rêmș ea și până în điuă de astăđi, și dintr'insa isvoresce și curge *Sucevița*, care se rêvarsă în riul *Sucéva*.» (2)

A doua variantă a legendei de mai sus, și anume din *Macedonia*, sună așa:

«Sê-aspuni că éarà nă moași țe pâștea ieđi și ma viđū, că éası *Marțul*, — hărană mari; că ascăpă di éarnă, — sê-arisı și đisi:

Pârți-Marțu;

(1) Intr'o variantă din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan, se đice că a împrumutat 12 đile.

(2) Din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.

«Cu alti zbõari: nu ni'u zorëa di arãulu *Marþu*, cã intrai cu iedlii tu April.

«Atumþëa *Marþul* s-tõarnã și simprumutã dõauã ðili de la *Fli-var* (*Þcurtu*) și unghiãþã mõaþã þëa cu iedli cu tut.

«Ea zbõarili te ðisi mõaþa a *Marþului* și *Marþul* a *Þcirtului*.

«Mõaþa:

«Marþu

«Carþu

«iedlii lîi scoþu

«cu perlu aroþu,

«Pãrþi-Marþu!

Marþul:

«Þcurtu, Þcurtu cad la tîni

«Trã dõauã virvirõasi ðili!

«Dupã þe si mprumutã cu dõauã ðili, s-tõarnã și-lî ðiþi ali mõaþi:

«Mõaþe, mõaþe aþtëaptã tîni,

«Stumbu, Stumbu valahii-nie (1),

«Tu cunachii-nie!»

Romãnesce:

«Se spune cã erã odatã o bëtânã, care pãsceã iedli și care, cum vedu cã *Martie* a trecut, plinã de bucurie cã scapã de ernã, s'a înþelat și a ðis:

«Pãrþi-Marþu,

adecã: nu-mi pasã de *Martie* cel rëu, de ore ce am intrat cu iedlii în Aprilie.

«Atuncea *Martie* se întõrce și se împrumutã cu douë ðile de la *Februarie* și îngheþã pe bëtãna aceea cu iedli cu tot.

«Iatã vorbele pe cari bëtãna le ðise lui *Martie* și *Martie* lui *Februarie*:

«Bëtãna:

«Marþ

«Carþ

«Pe iedli i-am scos (2)

«Cu përul roþu,

«Pãrþi-Marþu!

(1) *Stumbu-Stumbu*, pe lângã pisãlog (= pilug), mãi însëmnã și acþiunea de a pisã. Ex.: A prins cutare pe cine-va și l'a bãtut: *Stumbu-stumbu* — pãnã l'a pisat de bãtaie. — *Vlahii-me* este femeninul cuvîntului grecesc *Vlahos* — Aromãn, devenit aci *Valahii* — aromãnã în loc de *Vlaha*, cum spun Grecii astãþi.

(2) Adecã: pe iedli i-am scãpat.

«Martie :

«Februarie, Februarie, te rog

«Pentru două zile viforose!

«După ce se împrumută cu două zile, se întorse și-i duse bătrânei :

«Bêtrâno, bêtrâno, așteptă tu

«Stumbu, stumbu valahea mea

«În conacul meu!» (1)

A treia variantă, asemenea din *Macedonia*, sună așa :

Ascăpă'm di earnă greaună

Deadi bunlu Dumneșeu

Di furtunî amar di neaună

Și di Șcurtul ațel arău.

Ciși, ciși iedlii a niei!...

Vine Marțul, nô avem frică

— Dîse mōașa câtră iedî

Că puterea lî-easte nîică,

Cât di laiu s-arău să-l veđ.

Ciși, ciși iedlii a niei!...

Avđi Marțul di s-niiri

Și pri Șcurtul el cliemă :

— O, lai frate, avđiși țe-nî gri,

Moașa cum mi blăstimă?

Românesce :

Scăparăm de érna grea,

— A dat bunul Dumneșeu —

De furtunî amar de nea

Și de Făurar cel rău.

Vine Marte, n'avem frică,

— Dîse baba către iedî, —

Căci puterea-î este mică,

Orî-cât de negru și rău să-l veđi,

Ciși, ciși, iedii mei!

— Ah, ti giur și ti sprigiur,

Două zile s-nîi mprumuți

z-daū nă neaună cât un mur

Ca s-u ngliet cu iedlii tuți. —

Niurară munți svălîiri

Lăi Cudrughiolnu tot!...

Di furtună pritu căliuri

Sindiliile blađlii seot.

Și turbatlu trapsi vimtu

Di ngliiță moașa cu iedî,

Că pân ș-astăđi *La Murmintu*

Chîatra n-Cudrughiolnu veđi!

Auđi Marte de se necăji

Și pe Făurar chemă :

— Eî, mēi frate, auđiși ce-mî

[grăi,

Baba cum mē blestemă?

Ah, te jur și te conjur,

Două zile să-mî împrumuți,

Să daū o nea cât un zid,

Ca s'o 'ngheț cu iedii toți.

(1) P. Papahagi, *Din literatura populară aromână*, Bucuresci 1898, p. 773—774.

Innorară munți și văi
Inegrî (se'ntunecă) Codru-
ghionul tot!...
De furtunî de prin căi
Sindilûile (1) brađi scot.

Și turbatul vînt suflă
De înghetă baba cu ieđi,
Că și până astăđi *La Mormînt*
Pétra 'n Codrughion o vedei. (2)

A patra legendă, din *Bucovina*, sună precum urméză :

«*Baba Dochie* erà o babă cumplit de rea și de hărtăgósă. Înșã ea cu nimeni nu se hărtuia așa de tare cum se hărtuia cu noră-sa, care erà o femeie blândă și răbdătoare și care nu mai avea pace și ڊile bune din pricina sócrei sale.

«Într'un an, cam pe la sfîrșitul lunii lui *Faur*, fiind o ڊi seninã, frumósă și căldurósă, tînëra nevestă s'a scăpat cu cuvînul și a ڊis cătră sócră-sa că e primăvară.

«Auđind acésta, *Baba Dochie* a așteptat până ce a sosit luna lui *Mart* și atunci trimise pe noră-sa cu o cofiță, ca să culégã și să-i aducã fragi, ڊicendu-i :

«Mergî iutișor,
«Că-î Mărțișor
«Și-î căldușor,

«Și-ad'o cofiță
«Plinã, plinuță,
«De fragi, frăguțe!

«Noră-sa, fiind, cum am ڊis, ascultătoare, nu se puse de pricinã, ci, luãnd cofița, se duse cu dînsa pe imășuri și prin păduri și prinse a căutã fragi, dar nu găsi nicãiri nimic; trecu multe văi și vãgãuni, multe deluri și munți, și de fragi nici vorbã, cãci unde erà să gãsescã ea fragi în luna lui *Mărțișor*?

«În urmã, vedënd că nu póte nicãiri aflã fragi, începù a plãnge. Și mergënd ea ast-fel plãngënd încotro o duceau ochii și piciórele, ajunse într'o pădure, unde dete peste o vatrã cu foc, la care sta și se încãlđia un moșnég bêtrãn.

«Moșnégul acela erà *Dumneđeũ*. (1)

«Moșnégul, adecã *Dumneđeũ*, cum a vedut-o, i-a ڊis :

«Unde mergi, drăguță,
«Cu acea cofiță
«Plãngënd și oftãnd
«Și din ochi lacrimi vërsãnd ?

«Nevasta îi rëspunse :

(1) Un fel de vînt strașnic.

(2) P. Papahagi, *op. cit.*, p. 774—775.

(3) Într'o variantã din Ciudeiũ, distr. Storojinețului, com. de E. Braha, provine *Isus Christos* în loc de *Dumneđeũ*.

«— M'a trimis sócră-mea cu cofița acésta, să-î strîng fragi,

«Că de nu i-oiu strînge

«Capul mi l'a frînge,

«Viéța îmi va stînge!

«Și-î istorisî apoi din fir în pěr tóte întîmplările, neajunsurile neplăcerile și suferințele, câte e nevoită să le îndure din partea sócrei sale.

«Dumneđeũ, ascultându-î tânguirea, i s'a făcut milă de dînsa și i-a ȕis să se pue lângă foc, ca să se încăldéscă, că tóte vor fi bune. Apoi i-a luat cofița din mână, i-a umplut-o cu jăratie, a legat-o la gură cu o năframă și, după aceea, dându-i-o înapoi, îi ȕise :

«—Ține, aice ȕi-î cofița; dar până acasă să nu cauți de fel într'însa, iar după ce-î sosî acasă să i-o dai sócrei tale așa cum ȕi-ó dau și eũ acuma!

«Nevasta, mulțămînd lui Dumneđeũ, luă cofița și, întorcendu-se acasă, fără a căută într'însa, i-o dete sócrei sale.

«*Baba Dochie*, apucându-î cofița din mână și descoperindu-o, vede, spre cea mai mare mirare a eĩ, fragi într'însa.

«Jăratiecul, ce-l puse Dumneđeũ în cofiță, se prefăcũ până acasă în fragi.

«Vedẽd ea fragii și gustând dintr'înșii, ȕise cătră noră-sa :

«— De-acuma 'nainte

«N'a mai fi ninsóre,

«Ci tot cald și sóre,

«Ȕile călduróse,

«Plăcute, frumóse,

«Deci rêmâi tu-acasă,

«Că eũ merg cu oile

«Și cu caprele

«La pășune,

«Și-oiu culege fragi și cășune!

«Și cum rostì ea cuvintele acestea, fiind o femeie fórte rea și împotrivitóre lui Dumneđeũ, se îmbracă în 12 cojóce, luă fur ca în briũ și un *ulcior* în mână, ca să aibă în ce strînge fragi, se pornì cu oile și cu caprele la pășune.

«N'a apucat însă bine a se pornì de acasă și iată că *Mărțișor* îi ese înainte și-î ȕice :

«— Unde te duci, babă,

«Scárnavă și slabă?

«Mult mai bine-ai face

«Când mi te-ai întóree

«Și te-ai stâmperà

«În căsuța ta,

«Că de nu te-î stâmperà

«Tu de frig vei îngheța!

«*Baba Dochie* îi răspunde :

«— Tacî Mărţişor,
«Că de-acuma n'are
«Să fie ninsóre,
«Ci tot numai sóre,
«Dile sêninóse
«Calde şi frumóse,
«Că eũ am mâncat
«În luna lui Mart
«Fragi şi căpşune,
«Nu mă tem de tine! . . .

«Ci mă duc cu oile
«Şi cu caprele,
«Ca să le pasc,
«Şi de-ĩ da tu frig
«Nu-mĩ va fi nimic,
«Căci eũ sunt îmbrăcată cu 12
[cojóce,
«Şi nici de cum mie
«N'are frig să-mĩ fie!

«Şi rostind cuvintele acestea, se porni mai departe.

«*Mărţişor* însă, cum vedũ că nu-ĩ bagă cuvintele în sémă, că, în loc să se întorcă înapoi, ea merge fără de grijă cu oile şi cu caprele mai departe, s'a mâniat pe dinsa, a trimis asupra ei un viscol mare, o plóie amestecată cu omët şi cu vînt şi i-a udat tóte cojócele cu cari eră îmbrăcată.

«*Baba Dochie*, vedënd că i se udă un cojoc şi că e prea greũ să-l pórte în spate, îl aruncă de o parte, şi tot aşã făcũ ea şi cu cele-lalte, până ce în urmă, după 12 dõile, rêmase fără de nici un cojoc.

«După ce i-a udat tóte cojócele, că le puteai scurge de ude ce erau, a dat iar o dõ mai seninã, mai frumósã şi mai căldurósã.

«*Baba Dochie*, vedënd că s'a rësbunat şi s'a mai încãldit, şi cugetând că de acuma a scãpat cu obrazul curat, că n'are mai mult să plóie, să ningã şi s'o móie, ca în dõilele trecute, a lãsat tóte cojócele ca să se usuce, şi a mers mai departe numai cu un singur cojoc.

«Însã, mergënd ea mai departe, *Mărţişor* iarãşi a dat plóie şi ninsóre, vînt şi frig, şi iarãşi a udat-o, ast-fel că *Baba Dochie* a fost nevoitã să arunce şi cel din urmă cojoc de pe dinsa.

«Şi acuma, după ce a aruncat şi cojocul cel de pe urmă, ca să nu îngheţe de frig, se puse şi adunã mai multe bucãţi de lemne, făcũ foc dintr'insele şi se puse ca să se încãldescã şi să se usuce. Iar după ce s'a încãldit şi s'a uscat cum se cade, duse:

«Focuşor,

«Focuşor,

«Cãlduros

«Şi fãlos,

«De-ar fi şi-un moşnég frumos,

«Tare mi-ar fi de folos!

«Însă, cum a rostit ea cuvintele acestea, focul îndată s'a stins. Și-apoi s'a pornit iarăși un ningău și un frig, că a înghețat baba și s'a împetrit cu oi și cu capre cu tot. Și caprele cum pășeau acățate prin stușurii așa s'a'u împetrit și așa a'u rămas până în ziua de astăzi.» (1)

A cincea legendă, din *Banat*:

«*Baba Dochie* a avut un fecior, care s'a însurat, și *Baba Dochie* a trăit rău cu noră-sa, și feciorul nu-și putea apără muerea de ea.

«*Baba Dochie* a dat odată norei sale lână neagră (laie) și a mână-o la riș, ca să o spele și să o aducă albă, căci alt-cum nu va fi bine de ea.

«*Baba Dochie* în tot modul năcăjiă pe noră-sa.

«Nora s'a dus la riș, și a spelat lâna, până i s'a'u belit degetele și a curs sânge din ele, de s'a roșit apa, și lâna totuși a rămas neagră, și nora a început atunci a plânge.

«*Christos* s'a făcut atunci om și cu *Sân-Petru* s'a scoborit la riș și a întrebat-o: «De ce plângi?» Iar ea i-a spus tot necazul ei cu sócra.

«*Christos* i-a șis ca să spele lâna, a mângăiat-o și a binecuvîntat-o, și i-a dat o *chită* (chituș) de flori de *micșe* și de *cocoșei* (2), pretindu-î că, dacă ajunge acasă, să dea flori și sócrei.

«Nora și-a pus florile la ureche, a măi spelat până a înmurgit, și-a încărcat lâna pe cap, și a pornit a casă cu voie bună, și când a descărcat lâna, a fost albă, și s'a bucurat.

«*Baba Dochie*, când a văđut că lâna e albă, s'a mirat și iar s'a mâniat, pentru că nu póte să bage de vină, și când a văđut că nora are flori la ureche, a ocărit-o și i-a șis că le-a căpétat de la drăguț.

«Nora i-a răspuns că le-a căpétat de la *Mărșisor* și i-a dat și ei flori. Iar *Baba Dochie* a început a-și bate joc de *Mărșisor*.

(1) Din Iordănesci, dict. de Paraschiva Rojescul și com. de T. Toarnișchi,—și din Broscăuțul-vechiu, dict. de Ilinca Bahriș.

(2) *Micșea* înflorește în *Martie* și ține până către capétel lui *Aprilie*; se află pē déluri și în păduri, e mică, de colóre vinetă și are miros. *Cocoșei* țin măi pușin, sunt mici ca *micșele*, de douē feluri: albi și roșii închis, fără miros. — O sémă pun, în loc de *micșe* și *cocoșei*, *brebenei* (*Schneeglöckchen*) și *flori de semenie*, și explică: aceste sunt semne că economii pot plecà cu oile la munți, dar pentru *Baba Dochie* sunt un semn de înșelare, ca să se ducă la munte și să se prăpădescă acolo.

«*Baba Dochie*, vedând florile, s'a socotit ca să mERGă cu oile și caprele la munte la pășune, creDând că e primăvară, și a pORuncit feciorului său ca să pregătESCă badaniele și găletele, și i-a dIS :

«— Haidați la munte, că a înflorit pășunea ! tu-ți ieai fluerul și dIci, iar eU voiU juea !

«Feciorul îi rĂspunse că abiA a trecut *Făurariu*, apoi mai este și *Mărțișor* și o parte din *Prier*, și să nu grĂbESCă.

«*Baba Dochie* atunci din nou a început a batjocori, dIcând :

«Pe *Făurariu*

«Îl trag prin găunariu,

«Pe *Mărțișor*

«Pin ciurișor !

«Și a luat cu sine 12 cojOce și a plecat cu feciorul la munte.

«AU plecat cu sOre și, după ce AU ajuns la munte, a început a plouA și ninge, și acuși iar prinse a fi sOre, acuși a înghețA, și udându-se cocjocul de-asupra, a înghețat și s'a îngreunat, și *Baba Dochie* l'a aruncat pe tufe, și s'a dus tot mai sus pe munte după capre și după oi, pentru că căutA erbă, și *Baba Dochie* a aruncat în tOtă dIua cĂte un cocjoc, pĂnĂ le-a aruncat tOte.

«Feciorul Babei Dochiei a înghețat pe munte și i s'a făcut sloiU pe gură și pe barbă, dar *Baba Dochie* nu a băgat de sEmă și a strigat :

«— Eū nu mai pot de frig, și tu tot dIci în flueraș !

«Atunci i s'a arĂtat *Mărțișor* și a întrebat-o în batjocură :

«— Cum îți place primăvara, și de ce nu joci la fluerul feciorului, cĂ nici noiei nu i-a fost frig să spele tOtă dIua lĂna la riū.

«*Mărțișorul* a perit, iar *Baba Dochie* și feciorul ei AU înghețat cu tOte oile și caprele sus pe munte, și pe urmă s'AU împetrit.

«*Baba Dochie* cu feciorul, oile și caprele și ađi se ved împetriți pe muntele *Semenic*. (1) Și la piciOrele Babei Dochiei s'a făcut un isvor, din care curge apă.

«*Mărțișorul* a omorit pe *Baba Dochie* pentru că l'a batjocorit, dar nu puteA să o omOre dacĂ nu aveA dIle destule, însĂ a luat și împrumutate.» (2)

(1) *Semenic* e un munte în comitatul Carașului, lângă Reșița, spre granița militară.

(2) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. în «*Familia*», an. VIII, Pesta 1872, p. 366—367.

O variantă a acestei legende, auđită de d-l Vasilie Budescu în prosă de la popor în mai multe locuri ale comitatului *Bihor* și apoi prelucrată de d-sa în versuri, sună ast-fel :

În timpul măi de demult
Baba Dochie-a avut
 Un fecior ce-l însurase,
 De nevastă îi luase :
 O fetiță ca un crin,
 Din al verei Maiu senin.
 Dar fireteca de Babă
 Și 'ncepù la cértă în grabă,
 Căci uriă pe noră-sa,
 Și în veci o tot muștră
 Cât în vieța ei custă. —
 Intr'o ți sócra i-a dat
 Lână négră de spêlat
 Și-ast-fel ei a cuvîntat :
 — Mergi la riú lângă fântână
 Și tot spal'acéstă lână,
 Pân'va fi din négră albă
 Cum e flórea cea de nalbă,
 C'albă de n'o vei spêla
 Bine n'ai ce așteptă! —

Nor'atunci la riú s'a dus,
 Haîne dalbe a supus,
 Și spêla măi țiua 'ntrégă,
 Dar lân'a rămas tot négră ;
 Degetele-î s'au belit,
 Sângele-o-a năpădit,
 Cât și apa a roșit,
 Și scăpând suspine-adince,
 Ea 'ncepù atunci a plânge.
 Cum spêla și cum plângea
 Lângă dînsa se ivia :
Sântul-Petru cu Christos :
 — Flóre dalbă, crin frumos
 De ce plângi ? de ce suspini ?
 — Ómenî bunî, ómenî străini !
 Óre cum n'oiú lăcristă,
 Óre cum n'oiú suspină,

C'am o sócră fórte rea
 Și nu pot trăi cu ea !
 Ađi mi-a dat acéstă lână,
 Ca s'o tot spêl la fântână,
 Pân' va fi din négră albă
 Cum e flórea cea de nalbă,
 C'albă de nu-o voiú spêla
 Bine n'am ce așteptă !
 — Flóre dalbă, crin frumos !
 Țise ei atunci Christos —
 Dacă lucrul stă așa,
 N'ai de ce te întristă,
 Ci măi spală lâna iară,
 Căci va fi albă pe sară,
 Iată-ți dau și nisce florî,
 — Ce găsirăm călétori —
Micșune și *Cocoșei*,
 Să te molcomesci cu ei.
 Re'ntorcênd tu de la vale,
 Dă din florî și sócrei tale !
 Nora florile luă,
 La urechi și le-amină
 Și-apoi iară măi spêla
 Pân' l'al sórelui sfînțit,
 Iar când fu pe la'nmurgit
 Ea 'ncărcă lâna pe cap
 Și porni cu voia 'ngrab,
 Și când lân'a descărcat
 Tare s'a îmbucurat :
 Căci acea luciă de albă
 Ca și flórea cea de nalbă ;
 Și privind *Baba Dochie*,
 Iar s'aprinse de mânie,
 Căci acum n'avea ce-î face :
 Vină nu putea să-î bage ;
 Dar vedênd că ea-are florî,
 Precum n'avea de-alte ori,

Ocarîndu-o i-a ȕis:
 — Nora mea te faci de rîs
 Şi-ȕi aduci pe cap ruşine,
 C'ai drăguȕ pe ôre cine,
 El ȕi-a dat flori la fântână!
 — Nu crede, sócră bêtrână,
 Nu-s de la cevà fecior,
 Ci de la fêt *Mărȕisor*,
 El imi dede-o chitã în vale,
 Ca să-ȕi daũ şi d-tale!
 — Vai de el ce *Mărȕisor*,
 Eũ îl trag prin ciurişor!
 ȕise Baba şi-l hulî,
 Iar când florile privi
 Intru sine socoti:
 Cã la munte-î primãvarã,
 Decî va scóte mâne-afarã,
 De-odatã cu zorile,
 Caprele şi oile.
 Când de ȕiuã a albit,
 Cãtrã fu-şî a grãit:
 — Haî la munte, Dragomire,
 Cã afarã e 'nflorire;
 Timpul este de eşit,
 Cãci pãşunea a'nverȕit;
 Tu din fluer vei cântã
 Eũ la doine-ȕi voiũ jucã!
 — Nu se póte încã mamã,
 Cãci bagã numai de sémã:
 Numã Faur a trecut,
 Mărȕisor mãi este mult!
 — Ce-mi pasã de Fãurariũ,
 Eũ îl trag prin gãunariũ,
 Şi pe Mărȕisor
 Prin cel ciurişor!
 Ea de el nu ascultã,
 Ci cu sine îşi luã:
 Douë-spre-ȕece cojóce,
 Neavënd cuget de-a re'ntórcce,
 Şi plecã cu-al sêũ fecior,
 Ocãrînd pe Mărȕisor.
 De-acasã pornî cu sóre,

Când sosi fuse ninsóre.
 Altã ȕi 'ncepũ cu plóie,
 Mãi fu sóre, acuşi *porhóie*,
 Şi-acuşi iarã îngheȕã,
 Timpul tot se strãmutã.
 Pe Bab'ó lãsã norocul,
 Cãci udãndu-se cojocul
 Cel de-asupra, a'ngheȕat,
 Ea pe tufe l'a-aruncat,
 Cã-î erã greũ de purtat;
 Şi-apoi iarã s'a mãi dus
 Tot pe culme mãi în sus
 Dupã capre, dupã oi,
 Cu feciorul, amîndoî,
 Pentru cã cãtaũ pãşune
 Unde-ar fi erburî mãi bune.
 Tótã ȕiuã ce urmã
 Alt cojoe mãi îngheȕã;
 Şi Dochia, vrënd nevrënd,
 Le-aruncã tóte pe rînd.
 Dragomir a degerat
 Şi pe gurã-î s'a format
 Sloiũ cum este-un flueraş,
 — Dragomire-al meũ doinaş!—
 Strigã Baba, a lui mamã,
 Nebãgënd bine de sémã —
 — Cum! eũ nu mãi pot de frig,
 Tu mãi ȕicî pe cel colnic!
 Şi-atunci Babeî s'arãtã
 Mărȕisor şi-o întrebã:
 — Cum îȕi place primãvara?
 ȕi-aĩ uitat dórã tocméla,
 Ca să poȕi să salȕi în sbor,
 Când îȕi ȕice-al teũ fecior
 Doine mindre pe colnic,
 Cã nici norei nu-î fu frig
 Ca să spele pe o lânã
 Tótã ȕiuã la fântână!
 Mărȕisorul dispãrũ,
 Frigul iarãşî începũ
 Cu viscole tot mãi crunte,
 Şi Baba 'ngheȕã pe munte

Dimpreună cu-a ei turmă.

Ea cu Dragomir în urmă

Și cu turma, ce-a avut,

Stanii de piatră s'au făcut.

Spun că stanul Babei crunte

Cu ai ei capre și oi multe

Până ați se ved pe munte;

Iar de lâng'a ei picioro

Ese o apă curgătoare.

Călătorii, de-o privesc,

Iși fac cruce, și-o feresc. (1)

A șésea legendă, din *Banat*:

«In *Almaș* (2) erà odată un om și o muere. Ei ar fi trăit alt-fel bine, dacă mama bărbatului, sócră rea, nu poruncià în casă după plac, și ei trebuiau s'o asculte. Ea adese-orî da norii-séi atâta de lucru, cât n'ar fi fost în stare să le facă nimeni în lume; dar biată noră cu sirguintă și ajutorul lui Dumnezeu le îndeplinià pe tóte.

«Așă s'a întimplat odată că sócra i-a dat lână de óie négră și i-a poruncit să se ducă la apă s'o spele ca néua de albă.

«Măcar că tînăra muere scià bine că acésta este un lucru cu neputință, totuși, ca să asculte de sócră, s'a dus la apa ce curgeà pe lângă sat și a început să scarmene și să spele lâna cea négră. Dar orî-cât s'a chinuit ea, când o scoteà din apă, lâna erà tot négră.

«Biata femee nu s'a lăsat de lucru, ci a frecat necontentit, până a apucat-o séra. Atunci i se sângerase și mânilé, și a început să plângă de necaz și de durere.

«Domnul *Christos*, care umblà pe pămînt cu *Sân-Petru*, a trecut pe drum și, vedënd pe muere plângënd, a întreat-o:

«— Ce faci tu aici și pentru ce plângi?

«Muerea nu scià cine este, ci a răspuns:

«— Sócră-mea mi-a poruncit să fac lâna acésta négră să fie albă ca néua, și eú o tot spél și o scarmen tótă ziua, de mi s'au făcut mânilé numai răni, de aceea plâng.

«Mântuitorul, care scià bine necazul ei, iar i-a đis:

«— Ascultă numai pe sócră-ta și lucréză mai departe, că Dumnezeu îți va ajutà.

«După ce s'a dus Domnul *Christos* și cu *Sân-Petru*, ea a început iar să spele cu bărbăție, și când a scos lâna din apă, bagă de sémă că se mai deschisese. Veselă, s'a pus iar la lucru până a înoptat, când mai pe urmă lâna cea négră erà albă ca néua. Plină de bucurie, a plecat fuga acasă și, găsind pe câmp flori

(1) «*Amicul familiei*», điar beletristic, an. X, Gherla 1886, p. 121—122.

(2) Un creștet de munte la marginea Banatului despre Ardél.

cară răsărise cele dintâi, că abiă începuse primăvara, și le-a pus în pěr.

«Când a vėđut sócră-sa că lâna eră spėlata albă, și-a ascuns mânia, că nu putea s'o ocărăscă, numai a întreat-o în batjocură :

«— Dar óre cine ți-a pus floră în pěr?... póte vre-un drăguț?

«— Eũ le-am aflat singură în livadă și m'am împenat cu ele.

«Baba, cum a auđit acésta, strigă pe fiu-sėũ și-i ăise :

«— Veđi, fėtul meũ, că a venit primăvara, trebuie să plecăm la munte cu caprele și cu oile nóstre. Căt de frumos va fi în munți! tu o să-ți ieai *fluera* și o să-mă cânți, iar eũ o să joc de plăcere.

«Așă mâne ăi de diminėtă a și plecat împreună cu fiu-sėũ, mănând oile și caprele la munte. Dar fiind-că abiă trecuse érna și se temeà de frig, de aceea baba luase și *nouă cojóc* cu dinsa, și a plecat, și a lăsat pe tıněra singură acasă. După ce aũ ajuns pe dëlurile cele dintâi, cerul se făcěa tot mai senin și abiă suflă câte un vint pe câmpie. Dar tot nu răsărise încă érbă, și caprele și oile nu sta în loc liniștite, că n'aveaũ ce să pască.

«Baba însă nu băgă de sémă, și eră veselă, și fiind timp frumos, ea a aruncat un cojoc, ca să nu ducă atâtea.

«Cu căt se suiă mai departe în munți, cu atăt se făcěa vreme mai bună și mai cald, așă că în fie-care ăi lepědă câte un cojoc, până ce a aruncat și pe cel din urmă, într'a noua ăi, că-i eră greũ să-l mai pórt

«Insă turma flămândă, care nu găsiă încă érbă, se făcěa tot mai sėlbatică și nepacinică de fóme, și fuga'n cóce și'n colo.

Baba, când le vedeà că alérgă și sbéră, ăicea că vitele se bucură de venirea primăverei.

«După ce baba și-a lepědat cojocul cel de pe urmă, de-odată s'a schimbat timpul. Vintul a început să sufle aspru și rece și plouă și ningeă. Atunci bieteles vite s'aũ grămădit speriate una lângă alta, mestecate caprele cu oile, și tremuraũ de ger; iar baba și cu fiu-sėũ aũ stat în loc, că le clănțeniaũ dinții, și nici nu s'aũ mai putut mișcă de frig. Fiului sėũ îi curgeà apa din din gură de ger, și i-a înghețat, prefăcută într'un sloiũ de ghěță lipit de la buze până la pept; iar baba, care de frig nici nu vedeà bine, nici n'auđiă, a ăis către dınsul :

«— Fėtul meũ! cum mai poți tu cânță în fluer, că eũ am înghețat de ger?

«Ea gândiă că sloiul cel lung din gura fiului sėũ este flueră și că flueratul vintului este sunetul fluerei.

«Cum sta ei așa aci, iată că a venit *Primăvara* și a vorbit către baba în batjocură :

«— No bătrână, cum îți place primăvara? De ce nu joci, că fiu-tău îți cântă? Nici nurorii tale nu i-a fost prea frig când a spălat totă ziua în apă rece lâna cea neagră! Ea apoi tot a aflat flori în câmp!

«După acesta *Primăvara* iarăși a perit.

«Atunci baba s'a uitat la fiul său, care și înghețase și amorțit murise cu totă turma lui. Așa și baba tot mai tare se țepeniă, până și-a dat sufletul. Trupul ei și al fiului său se pot și astăzi vedeă în *Almaș*, împetrite, împreună cu turma în jurul lor, tot de pără, așa precum au stat când erau în vieță. La picioarele babei curge un isvor și fiul tot ține în gură fluera cea de ghță.» (1)

O variantă a acestei legende, aușită asemenea în *Banat*, sună precum urmază :

«Se dice că a fost odată o babă foarte spurcată, anume *Dochia*, care, de rea și a dracului ce eră, nu mai scia ce să facă și cum să necăjescă pe biată noră-sa.

«Odată trimise *Baba Dochie* pe noră-sa cu nisce lână de oie la riș, dar nu ca să le spele, ci ca să-î facă din lână lăi (negre) lână albe.

«Biata noră merse cu lânile la riș, dar unde e vorba ca din lână lăi să se pôte preface în albe. A frecat ea, cât a frecat, lânile cele lăi, dar de la o vreme, vedând că nu-î mai albesc, a început a plânge și a se tânguî.

«In plânsul ei vedu un copilaș drăgălaș cu o *chită* de flori frumoșe apropiindu-se de ea.

«Copilul, care eră un *inger*, o întrébă că de ce plânge, iar nevasta îi povestesc tot necazul său.

«Copilul, adecă *ingerul*, după ce-î ascultă toate necazurile, îi dice :

«— Nu mai plânge, draga mea, că acuși vei scăpă de necazul tău. Dar până atunci ieă chita asta de flori și o du la sócră-ta, ca să vadă că a sosit primăvara dorită!

«Nevasta, luând chita de flori în mână, alergă într'un suflet

(1) Dionisiu Miron, *Dilele Babelor*, publ. în «*Columna lui Traian*», an. I, București 1870, No. 4, p. 4. — O variantă a acestei legende, tot din *Banat*, se află publicată de Arthur și Albert Schott în *Walachische Märchen*, Stuttgart und Thüringen 1845, p. 113—115.

la spurcata de sócră, care căută pe o feréstră cum spală norăsa lână lae și cum îi dete copilașul chita cea de florî.

«*Baba Dochie*, vëdënd că *brébenul*, *micșunele*, *oglicea*, precum și cele-lalte florî, din cari eră făcută chita, sunt atât de frumoșe, porunci ca numai decât să-î se aducă *bucatele* (1) și cele 12 cojóce mari, că ea va plecà îndată la munți cu caprele și cu câniî, đicënd:

«Dacă nu m'am temut eü de *Făurariü*,

«Care e cu frânghiile tari,

«Apoi pe *Mărțișor*

«L'oiü legă binișor

«Cu un teișor

«Și l'oiü trage prin ciurișor !

«După ce a rostit cuvintele acestea, se porni *Baba Dochie* către munți cu caprele, cu câniî și cu cele 12 cojóce mari.

«Dar nu merse ea mai mult de jumătate cale, când iată, pe lângă tóte că la plecarea ei de-acasă eră cerul limpede, senin și sórele de primăvară cald, se ridică un nor negru de către méđă-nópte, încáreat cu plóie și cu néuă viscolósă, și, începënd a curge dintr'insul, muiă cojocul de-asupra de pe babă, ea și cum l'ai fi scos dintr'o cadă cu apă orî din *sapie*.

«Puțințele minute numai și cerul iar se înseninéză și sórele strălucesce de-ți e mai mare dragul să cauți la el, când iată se rădică alt nor cu plóie și néuă, care móie și al doilea cojoc al babeî.

«Inseninându-se cerul din noü și sórele strălucind frumos, baba lepédă și al doilea cojoc de pe ea.

«Apoi tot așa s'a jucat cu dinsa norul și sórele, până ce a desbrăcat-o de tóte cojócele.

«Ajungënd *Baba Dochie* la vârful munților, dar tótă udă, înghețată de frig și fără de nici un cojoc, ca vai de ea, *Crivêful* de la mieđul noptii a început a suflă cu atâta putere, în cât a înghețat-o și a împetrit-o acolo cu câniî și cu capre cu tot.

«Și se đice că urmele ei se vëd și în điuva de ađi de către cei ce călătorese la munți.» (2)

A doua variantă a legendeî de mai sus, din *Muntenia*, sună așa :

«Eră odată o babă. Ea se numiă *Dochia* și eră o sgriptóroe cu cerul gureî negru și rea ca mórtea.

(1) Acî se înțelege sub *bucate* atâta cât *vite*.

(2) Com. de d-l Ios. Olariu.

«Și aveă baba un băiat, pe care l'a însurat cu o fată blândă și bună la Dumneșeu.

«Nu trecu mult după însurătore și băiatul plecă la drum lung de tot; atunci sócra, ca tóte sócrele, a început un traiu rău în casă cu noră-sa; o ocăriă, o schingiuiă și o amăriă mai rău decât o strigóică.

«Intr'o ți, către sfirșitul ernei, baba dracului dete nurorei sale un braț de lână *négră* ca funinginea, dicându-i:

«— Du-te de spală lâna asta și veși să mi-o aduci ca laptele de albă; altmintrelea să nu te mai întorei acasă, că-ți răsucesc gâtul ca la un pui de vrabie!

«Biata femeie luă lâna în brațe, se duse la isvor și o spălă trei zile într'una; dar lâna nici că se albiă de loc. A patra zi ședeă lângă isvor nemângăiată, ca vai de ea, că nu i se albiă lâna, și acasă sciă ce o aștéptă. Plângeă cu lacrimi de foc și se rugă la Dumneșeu să facă vre-o minune și să o scape de urgia sócrei.

«Cum tot plângeă și mi se vătă, de-odată vede un voinic, tînăr și frumos ca un brad, care, venind la ea, o întrebă de ce plânge.

«Ea îi spuse tot necazul.

«Atunci voinicul, arătându-i nu departe de isvor un fel de pétră în roșeța cărămișii, care se măcină ca săpunul, îi șise:

«— Ia pétră de-acea roșie și spală lâna cu ea, până s'o albî!

«Și cum șise, se și făcu nevêdut.

«Femeia luă din acea pétră, care însă nu eră pétră, și, frecând lâna cu ea, îndată se făcu o spumă roșie ca sângele, iar apa începu să fêrbă în clocot, și când scóse lâna, eră albă ca zăpada. Atunci se întorse îndată la sócra-sa.

«Sgriptóica de babă se miră mult de frumósa albéță a lânei; dar tot nu-și lăsă nora în pace, ci o trimise să-i aducă, de unde o sci și o găsi, érbă verde și fragi cópte, ori de unde nu, să nu se mai întoreă acasă.

«Altă năpaste pe capul bieteii femeii: de unde eră ea să gă-sescă érbă verde și fragi cópte! Dar ce eră să facă! eși la câmp și-și aruncă ochii departe: în tóte părțile numai pustiú și ger. Incă de abiă se luase pe ici pe colea zăpada. Așă mergeă biata rătăcind și plângênd din câmpie în câmpie, când iată iar voinicul de la isvor apropiindu-se de dinsa și întrebându-o: de ce plânge și ce rătăcesce pe aici.

«Ea îi spuse iarăși păsul.

«Atunci voinicul o luă de mână și o duse într'o poiană plină de érbă verde însmălțată cu fragi cópte, ca în luna lui *Cireșer*.

Ea-și umplu brațele de érbă verde și póla pestelcii de fragi, și așa se întorse la sócră-sa acasă.

«Iar baba clónță, cum vedu érbă și fragile cópte, dise :

«— Eï, acù ved și eù că a venit primăvara! Să mă suï cu oile la munte !

«Ea aveà multe oi, mulți ciobani și mulți câni. Se gătì dar de plecare și, luându-și turma, ciobanii, câni și de-ale mâncării, iar pentru sine *noué cojóce* mari până în pămînt, la întâiu de *Martie* a ajuns cu oile la munte.

«Dumnezeu atunci hotári să o pedepsescă pentru réutatea ei, și iată că de-odată începù să plouă cu *spicuri* de zăpadă.

«Baba, cum vedu, își strînse turma și îmbracă căteși noué cojócele. În ziua dintâiu se udă cojocul de-asupra, de se înmuia de tot, și trebuì să-l lepede ; apoi tot așa în fie-care di câte un cojoc, până ce-și lepedă tóte cojócele.

«Noué zile plouă mereu, iar nóptea cea de-a nóua, când baba nu mai aveà nici un cojoc uscat, dete Dumnezeu un ger cumplit, așa că a decea di și baba, și ciobanii, și câni, și turma întrégă, se gäsiră înghețați și prefăcuți în stani și bolovani de petró.

«De atunci și până astăzi, la începutul lui *Martie*, se aude, prin acele locuri, un plâns ca de femeie, un urlet de câni și un sbieret de oi multe, și atunci îndată cerul se posomoresce, viscole se pornesc, cu ploii și cu zăpadă, țiid într'una noué zile, — câte cojóce aveà *Baba Dochie.*» (1)

A treia variantă a legendei de mai sus, tot din *Muntenia*, comuna Vírciorova, jud. Mehedinți, e cea următoare :

«A fost odată o babă bătrână, bătrână, *Baba Dochia*, care erà ne mai pomenit de rea. Din toți copiii ce Dumnezeu îi dăruise, nu mai aveà decât unul singur, însă bun, vrednic, ascultător, care făcea bucurie babei. Când veni timpul să se însóre, se însură și luă o femeie, care erà tocmai ca el de vrednică și ascultătoare.

«*Dragomir* își petreceà timpul mai mult pe dél, la oi, și baba rămâneà acasă cu noră-sa, să vadă de ale casei.

«Baba, din fire prea rea, chinuia pe noră-sa în tóte chipurile, iar biata noră, prea mult răbdătoare, nu diceà nimic și suferia totul, creșënd că dór se va schimbà firea babei cea rea vre-odată.

«Intr'o di, din pismă, pe când *Dragomir* nu erà acasă, trimise pe noră-sa la riù cu o lână albă, țicându-i :

(1) «*Familia*», an. XXII, Oradea mare 1886, p. 227.

«— Veđi astă lâă, du-te, spal'o, pâă când se va înegrì. Dacă nu, să nu-mă măi calci bătătura !

«Đise și-și vėđu de trebă, iar femeia plecă cu lâă să facă ce-î đisese baba. Spelă ea timp de trei đile lâă, dar zadarnică îi eră munca, căci s'o înegrėscă nu eră cu puțință. Dar, când eră aprópe să plece femeia de la riú fără nici o ispravă, iată că doi ómeni, cari nu erau alții decăt *Dumneđeu* și cu *Sf. Petru*, cari atunci umblău pe pămînt, se apropiară de ea și-î điseră :

«— Ce faci acì femeie ?

«Ea le rėspunse plângend :

«— Am o sócră fórte rea și, uite, m'a trimis cu lâă asta, s'o spel până ce se va înegrì. De trei đile spel, și nu pot să fac ceea ce mi-a poruncit. Număi *Dumneđeu* scie ce mă așteptă acum !

»Auđind *Dumneđeu* și *Sf. Petru* despre asta și făcendu-li-se milă de ea, îi điseră :

«— Mergì acasă la sócră-ta și nu te teme. Și apoi se făcură nevėđuți.

«Când dete femeia să plece și se uită la lâă, vėđu lâă négră și, dându-î în gâăd că a fost *Dumneđeu*, plecă veselă, mulțămînd lui *Dumneđeu*.

«*Nepotolindu-și* baba necazul prin asta, o trimise iarăși la riú, însă cu o lâă négră, đicendu-î :

«—Cum veî sci să faci, să speli lâă până se va înalbì ! Să nu te întorci la mine cu lâă négră !

«Plecă plângend femeia, că sciă ea că nu póte îndeplinì lucrul asta așă de ciudat ; însă, cum e omul făcut să nu pérdă credința nici când vede bine că nu e chip de scăpare, ast-fel făcu și ea, se duse cu lâă la riú și începù să o spele. După vre-o 2—3 đile de spelătură zadarnică, se dete la o parte și începù să plângă, de plângeău și petrele de mila ei.

«In acest timp, iarăși se arată *Dumneđeu* și *Sf. Petru* și, vėđend-o plângend, o întrebără de ce plâăge. Ea rėspunse :

«— Sócră-mea m'a trimes cu lâă asta négră să o spel, ca să se înalbėscă. De 2 đile mă ostenesc, amărítă și nemâncată, să fac ceea ce eră cu neputință.

«Atunci *Dumneđeu* și *Sf. Petru* deteră femeii o chită de florì de fragì, să o ducă babei, spuindu-î că le-a cules de pe cóstă, și o încurajară să nu se témă, și apoi se făcură nevėđuți.

«Femeia luă lâă tot négră, cum o adusesc, și se duse acasă de dete sócrei sale chita de florì de fragì, spuindu-î că le-a găsit pe cóstă.

«Baba, vădând florile, uită de lână și chemă pe fiu-său *Dragomir* și-î dîse :

«— Dragomire, maică! Fragile aũ înflorit și noi n'am măsuraț încă oile! Să plecăm cu oile la munte, să le măsuraț.

«— Să plecăm, dîse și Dragomir.

«Plecară, și *Baba Dochia* luă cu sine 9 cojôce, îmbrăcându-le pe tôte, cum eși din casă. Merseră multă vreme și, când ajunseră la locul unde eră să măsore oile, se puse o slôtă (plóie amestecată cu zăpadă), în cât baba fu silită să lepede pe rînd unul câte unul tôte cojôcele și începù a tremura, de dîceaî Dómnē! Căutând împrejur, vădù pe *Dragomir* înghețat și cu sloi-la gură și, cređend că cântă în fluer, îi dîse :

«— Dragomire! Dragomire! Eũ am înghețat de frig, și tu cântî din fluer!

«Ast-fel și *Baba Dochia* și fiul sėu *Dragomir*, împreună cu oile lor, aũ înghețat și s'aũ prefăcut în stânci de pétră, ce se află între comuna Virciorova și Turnu-Severin, Mehedinți, numit *Dragomir*.» (1)

A șéptea legendă, auđită de d-l I. C. Măldărescu din gura unui tîner român din *Basarabia* și scrisă apoi în versuri, sună așa :

Sub pólele munților,
In locașul sluților,
Se arată un bordeiũ:
Ca să-l veđi nici să nu vreĩ.
In el de mult locuesce
Baba Marta, ce vrăjesece
Când la stele, când la lună,
Și rînjind ca o nebună
Cât e nóptea Domnului
Și dulcėța somnului,
Lângă foc și lângă vatră,
Farmecă, iar cãni o latră!
Mult îi rea și prăpădită,
Cu cojôce invėlită,
Cu nouė cojôce 'n spate,
Și toiagul al eĩ frate
De-alergări pe munți și văi,
Când sunt timpii cei mai reĩ

Ea e a pădurii mumă,
Babă rea, soră de ciumă,
Și se plimbă tot pe munți,
Trece apa fără punți,
Sare după délurĩ jos
Și se-așeză pe-un lemn gros,
Ca să-și pască caprele,
Să le sugă laptele.
N'are témă de vre-un ger,
Nici că-ĩ frică chiar de cer,
Deși érna n'a trecut,
Baba Marta tórcē, tórcē,
In cojôce se întórcē.
Are 'n spate blană nouă:
Ningă, viscolėscă, plouă,
Ea habar n'are măcar,
Nici gândesce la amar.
Tórcē Baba lână, tórcē.

(1) «*Albina*», an. I, p. 1399—1400.

Însă norii se tot storce
 Și de-odată 'n munte-apare
 Un copil micuț, ce are
 Aripă mîndre la privit,
 Și de-odată a grăit
 — Marto, babă vrăjitoare,
 Dup'acum eși la pripóre:
 Primăvara n'a venit.
 Florile n'au resărit?!
 Mai stăi încă în bordeiū,
 Lâna tórce-o, dacă vrei,
 Să-ți mai faci un straiū din ea;
 Érna încă tot e grea!

Ast-fel țise copilașul,
 Și sburând ca îngerășul:
 Baba Marta stă și țice:
 — Surda, surda, măi voinice,
 Am încă nouă cojóce
 Și fuiorul tot a tórce,
 Am și fete de 'ndrăgit,
 Am flăcăi de zăpăcit,
 Și numai nópte pe lună
 Pot lucrà cu voie bună!
 Érna de mult a trecut,
 Caprele érb' au păscut,
 Surda, surda, n'am habar
 De-al tēu graiū saū ger măcar!

Îngerășul mâniat
 Către cer s'a îndreptat:
 Norii vineți adunând,
 Bolborați mereū tunând,
 Și de-odată frigul vine,
 Vîntul bate, bate bine,
 Plopii urlă, cerul tună,
 Norii vin de se adună,
 Fulgii cad albi de zăpadă
 Peste munți și pomi grămadă.
 Marta însă tórce 'ntr'una,
 Rîdînd tare ca nebuna,
 De cojóce dăsvălită,
 De zăpadă 'nemețită.
 Tremurând la cer privesce,

Dar ertare nu găsesce.
 Urlă vîntul vijelind,
 Plóia rece asvârlind
 Peste Marta, baba rea,
 Care pisma n'o lăsă
 De la cer să ieă ertare.
 Plóia curge și mai tare;
 Munții gem, pădurea geme,
 Marta însă nu se teme.

Vîntul suflă cu turbare
 Jos trântiă coliba mare,
 Dar pe Marta, babă rea,
 S'o dobóre nu putea.
 Ea la cer cătând sberă,
 Huliă reū și blăstēmă.
 Norii vineți se-adună,
 Lemnele de ger trosniă,
 Munții încă că gemea,
 Petrele se despica,
 Și din nourī, licărind
 Trăsnete eșiau trăsning;
 Vremea se tot turbură,
 Fulgerile lungi sbură,
 Dar pe Marta, baba rea,
 S'o 'nspăimânte nu putea...
 Atunci norii se crăpă,
 O lumină se vedeă
 Și un glas se auđiă.
 Blăstēmând, babei țicea:
 «— În veci să fii o stană
 De petró amorțită,
 De caprele-ți iubite
 Să fii împrejmuită,
 Din ochi să-ți isvoréscă
 Tot lacrime amare,
 Iar pe pămînt să faci
 Un rîu de-unde ori-care
 Să nu pótă să beă!»
 Și Dracii toți rîdeă.
 Glasul cum se isprăvesce,
 Norii negri se lătesce,
 Vîntul s'a mai potolit,

Iară sórele a eşit.
 Numai Marta-î neclintită
 Şi... de-odată e lovită
 De un trăsnet din senin,
 Curmând traiul cel de chin:
 Curg din ochii ei şiróie
 Lacrimi mari ca şi o plóie,
 Eşind gémét din cea stană,
 Şi plânsóre din fântână...

Féरेle vine în cete
 Să-şî adape a lor sete,
 Vin şi *Ele* despletite,

Aşa a fost atuncea precum am povestit ;

Am spus-o cum se spune şi ce am auđit :

Chiar astăđi se mai vede o babă împetrită.

In juru-î stâng, culcată, e turma eî iubită.(1)

A opta şi tot odată cea de pe urmă legendă, auđită în *Muntenia*, e acésta :

Pe la întâiu de Marte
 Când se luptă 'n parte
 Ceí doí luptători
 Neînvingători,

Nóptea şi lumină
 Pe bolta senină,
 Sóre şi cu nori,
 Ploí şi cu ninsori,

Şi când érna tótă
 Pare 'ngenuchiată
 De-un sóre-arđetor
 Şi amăgitor,

Dochia înrėită,
 De érn' obosită,
 Vru să sue 'n plaiú
 Ca 'n luna lui Maiú.

Duhuri negre şi cumplite...
 Tóte umbrele s'adapă,
 Lângă stană găuri sapă,
 Saltă, ţipă şi hulesce,
 Morţi 'n iaduri se trezesce,
 Jócă, cântă în horă prinse
 Lângă focurile-aprinse,
 Dar când este despre zori...
 Cânt cocoşii de trei orí,
 Şi se duce orí-ce duh
 Şi e pace în văzduh !

Turma îşî adună,
 Caprele din stână,
 Ce mereú cârtiaú
 Că nutreţ n'aveau.

Şi o ieà spre culme
 Pe-unde nu sunt urme,
 De mîndrii Cărpaţi
 De vînturi uscaţi.

Caprele-o urméză
 Şi ea le 'ndemnéză :
 — Hăi, căpriţe, hăi,
 Să eşim din văi,

S'ajungem pe munte
 Pe-a *Jepilor* frunte,
 Să vė ved pascênd,
 Vrênd Domnul nevrênd.

(1) Revista societăţii «*Santinela Románismului*», fóie literară-sciinţifică, an. I, Bucuresei 1884, p. 24—26.

Baba sumețită,
De sóre-amăgită,
Se tot sue 'n sus
Unde-î *Dorul* (1) pus,

Și prin nori se perde,
Cătând érbă verde
Colo în *Jepiș mari*,
Dragi la miorari.

Și 'n crésta ríposă,
Naltă, fiorósă (2),
Unde în veci e ger,
Capu-ți dá de cer!

Opt zile trecuse,
Baba mi se duse,
Prin vârtej de nori
Și spic de ninsori,

Sus pe *Omul* rece,
Care nori întrece,
Dacic, vechiú altar,
Cu cerul hotar,

Unde se uimesce
Ochiul, când privesce
Peste două țeri
Născute surori.

Dochia 'năsprită
Și de vînt rěsbită,
— Vînt îngrozitor
De te ieà fiori, —

Aruncă blăsteme,
De cer nu se teme
Și 'n cugetul sěu
Uită Dumneđeú.

Ea se întăresce
Și gura-î sporesce:
— Hăi, căprițe, hăi,
Mai în jos spre văi,

La *Ialomicióră*
Cu dulce apșióră
Să vė vėd păscěnd,
Vrěnd Domnul nevrěnd!

... Când și-aste cuvinte
Đise fără minte,
Bab' ací pe loc
Se făcú un bloc,

Ea și turma tótă
Stane tot de pétră,
Ce și-ađi se vėd stănd,
Plaiul înălbind,

Plaiú, ce *Babe-l* (3) chémă,
Ca să ne dăm sémă
Că 'n *a noua ți*
Se 'mpetrí ací

Cea *Babă Dochie*,
A cui istorie
Seculí o șoptesc,
Munți o povestesc. (4)

Acestea sunt tóte legendele despre *Baba Dochie*, cari mi-s mie pănă acuma cunoscute. (5)

(1) *Vîrful cu dor, Jepiș*, ca și *Caraimanul* și *Omul*, sunt piscuri mari pe culmea *Bucegilor* din Carpați.

(2) *Caraimanul*.

(3) *Babele* sunt un platoú înalt, din pólele căruia isvoresce *Ialomíța*, mai sus de peștera cu *Schitul de lemn*.

(4) S. N. Șoimescu, *Poesii lirice*, Bucuresci 1883, p. 69—76.

(5) Atât despre legenda *Babei Dochie* cât și despre numele acestei babe s'aú scris pănă acuma mai multe studii și anume:

II.

ȚILELE BABEȚ.

Baba Dochie sau *Baba Marta*, ale cĂreie legende le-am reprodus ĩn capitolul premergĂtor, ține de regulĂ nouĂ(1) sau douĂ-spre-dece țile. (2)

De aci vine apoi cĂ RomĂnii de pretutindenea numesc cele

a) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele* (din SĂrbĂtorile pĂgĂne romĂne de ađi), publ. ĩn «*Familia*», an. VIII, Pesta 1872, p. 366—367 și 378;

b) Sim. Manguica, *Baba Dochie*, studiĂ mitologic, publ. ĩn «*Familia*», an. X, Budapesta 1874, p. 159—164 ;

c) Gr. C. Buțureanu, *ĪncĂ o dovadĂ la stĂruința RomĂnilor ĩn Dacia traianĂ*, publ. ĩn «*Archiva SocietĂții sciințifice și literare*», an. II, Iași 1891 No. 8, p. 470 ĩn care autorul se ĩncĂrcĂ a dovedi stĂruința RomĂnilor ĩn Dacia pe temeiul legendei *Dochia și Traian de sub muntele Pion ĩn Moldova*, fabricatĂ de G. Asachi: *Culegere de poesii*, ed. III, Iași 1863, p. 195 ; veđi de același și: *Culegerea de poesii germane și franceze din limba romĂnĂ*, ed. III, Iași 1863, p. 88 și 90;

d) I. N., *Legenda DochieȚ*, publ. ĩn «*Gazeta SĂtĂnului*», an. VIII, R.-SĂrat 1891, p. 183—192, prin care se combat tĂte afirmĂrile d-lui Buțureanu ;

e) L. ȘĂineanu, *Dilele BabeȚ și legenda DochieȚ*, publ. ĩntĂia ĂrĂ ĩn «*Convorbiri literare*», an. XXII, Bucuresci 1888, p. 193—220 și reprodus apoi ĩn ale sale *Studii folklorice, cercetĂri ĩn domeniul literaturĂi poporane*, Bucuresci 1896, p. 1—45.

Dintre tĂte studiile acestea, cel mai estins și mai aprĂpe de adevĂre e cel al d-lui L. ȘĂineanu. Dar nici studiul d-sale nu se pĂte considera de cel mai complet și mai perfect, una: pentru cĂ nu i-au fost cunoscute tĂte legendele DochieȚ, al doilea: pentru cĂ d-sa confundĂ *Legenda BabeȚ* cu *Dilele* acesteia, și al treilea: pentru cĂ trece prea repede peste studiile scrise mai ĩnainte de d-sa, iar pe unele dintre acestea nici nu le amintese.

(1) Din *RĂsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. CrĂngenĭ, jud. Teleorman: «Pe țiuva de 1 Martie cade *Baba Marta* cea cu nouĂ cojĂce, și pĂnĂ la nouĂ țile lĂpĂdĂ cĂte un cojoc. De la 9 Martie ĩnsĂ, lĂpĂdĂnd *Baba cojĂcele*, ĩncepe și timpul a se ĩncĂlđi.»

(2) DupĂ spusa Rom. din Stupca, com. de Onufr. CĂilĂn: «*Baba Dochie* durĂzĂ 12 țile»; — a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuț: «*Baba Dochie* ține 12 țile»; — a celor din Stroesci, com. de G. StrĂinul: «*Baba Dochie* are 12 țile»; — a celor din Ilișesci, com. de V. Botezat: «Cele 12 țile din Martie pĂrtĂ numele de *Baba Dochie*»; — a celor din Reușeni, com. de V. Pop; — a celor din Mihovenĭ, diet. de Mich. Cojoc și

dintâi nouë saũ douë-spre-đece ȝile ale luniĩ lui Martie *Babele*, *ȝilele Babelor*, saũ *ȝilele Babeĩ* (1), adecã ȝilele Babeĩ Dochie saũ ale Babeĩ Marta.

ȝilele Babeĩ se încep de comun la 1 Martie saũ Mãrtișor și durëzã, dupã cum am amintit mai sus, nouë (2) saũ douë-spre-đece ȝile de-a rîndul(3), adecã pãnã cãnd *Baba Dochie* și-a lepëdat, respective și-a *scuturat* cele nouë saũ douë-spre-đece *cojõce*. (4)

com. de Vesp. Corvin: «*Baba Dochie* ține 12 ȝile»; — a celor din Teblecea, com. de P. Scripcariu: «Cãnd, în spre primãvarã, începe a se topi omëtul și a înverđi, se pornesc în vre-o cãte-va ȝile mai multe furtuni cu omët; timpul acela se numesc *Baba Dochie*.»

(1) Dupã spusa Rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Popescul: «*Baba Dochie* ține 12 ȝile, cari se numesc *ȝilele Babeĩ*»; — a celor din Crasna, com. de Em. Iliuț: «*ȝilele Dochiei* se numesc *ȝilele Babeĩ*»; — At. M. Marienescu: *Baba Dochie și Babele*, publ. în «*Familia*» cit., p. 366; — L. Șăineanu: *Studii folklorice*, p. 3: «Cele dintâi nouë saũ douë-spre-đece ȝile din Martie Românul le porecesc *Babele* saũ *ȝilele Babeĩ*»; — I. C. Mãldãrescu, *Baba Marta*, publ. *ȝiar cit.*, p. 26: «Poporul român, dupã cum fie-care scie, primele nouë ȝile ale luniĩ lui Martie le numesc *Babele* saũ *Baba Marta*, de unde pretinde cã de la acest nume luna *Martie* și-a luat numele seũ.»

(2) Din *Rësp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Saran, jud. Constanța: «La 1 Martie intrã *Babele*, cari țin nouë ȝile»; — din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «*Babele* țin nouë ȝile»; — S. N. Șoimescu, *op. cit.*, p. 69: «Mulți se întrëbã ce sunt *Babele*, de cari tradițiunea vorbescë îndatã ce vine 1 Martie? De unde acest numër de 9 ȝile, pe cari ómenii de la noi le observã cu atãta îngrijire, ca pe nisce *ȝile nefaste și periculõse pentru sãnãtate*? Ómenii de sciință sciũ cã aceste ȝile corespund cu *equinoxul*, cãnd timpul este fõrte variabil, pãnã ce începe a fi ȝiua mai mare decãt nõptea, saũ, dupã cum ȝie țëranii noștri, pãnã ce ese cãldura din pãmînt, pe care ei il bat cu maiele în a noua ȝi de Martie, fãcënd și focurĩ prin bătãturã. Cei ce se rapõrtã la legenda cu *Baba Dochie* observã cã în aceste nouë ȝile acëstã Babã rea și încãpëținatã a umblat pe vîrfurile Carpaților cu cele nouë capre ale sale, cãutãnd erbã și mugur verde ca sã le pascã, vrënd *Dumneđeũ nevrënd*.»

(3) Dupã spusa Rom. din Volovëț, com. de Ilie Buliga: «*ȝilele Dochiei* durëzã 12 ȝile dupã 1 Martie»; — Or. Dlujanschi, *Cãlindarul Românului*, publ. în «*Albina Carpaților*», an. IV, Sibiu 1879, p. 11: «Luna lui Martie: «*Baba Dochie*, ce-și ține nãravul 12 ȝile.»

(4) Dupã spusa Rom. din Volovëț, com. de I. Buliga: «*Baba Dochie* durëzã 12 ȝile, pãnã își lepëdã cele 12 *cojõce*»; — a celor din Mitocul Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: «*Baba Dochie* vine de la munte

În unii ani însă *Țilele Babei* nu se încep la 1 Martie, ci cu nouă sau două-spre-dece țile mai înainte de această țil (1), iar în alți ani, deși se încep la 1 Martie, nu duréză numai 12 țile, ci ele trec peste acest număr, ba adese-oră trec chiar și în luna *Prier* (2) sau *Priil* (3), de unde se vede că vine apoi și țicala Românilor din *Bucovina* că :

Prier priesce,
Dar și jupesce,

sau a celor din *Moldova* :

Priil priesce
Și jupesce (4),

și anume : când e frumos, cald și plouă ploie căldurósă, atunci priesce; iar când ninge și e frig, atunci jupesce sau, după cum spune un proverb bănățén :

Prier fără plóie
Chieful Românuului móie. (5)

Dacă cele 12 țile ale *Babei Dochiei* cad înainte de țiuia ei, atunci se țice că primăvara e bună, ómenii pot ară și

cu 12 cojóce și ține 12 țile, *scuturând* în fie-care țil câte un cojoc ; — a celor din Frătăuțul-vechiu, dict. de Zenovia Rusu : «*Țilele Babei Dochie* sunt la număr 12, după numărul cojócelor sale, căci ea lepédă în fie-care țil câte un cojoc » ; — a celor din Costâna, com. de V. Huțan : «*Când îi vine Babei Dochie* timpul, atunci se îmbracă cu 12 cojóce, își ieă furca de tors și mai multe fuse și merge cu oile la păscut. Ea ține 12 țile, și în fie-care țil lepédă câte un cojoc, și când le-a lepédat pe tóte, atunci se țice că a trecut *Dochia*. »

(1) După spusa Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț : «*Țilele Dochiei* pot să mérgă înainte sau și în urma ei » ; — a celor din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu și com. de P. Scripcariu : «*Baba Dochie* cade la 1 Martie. Țilele ei sunt 12 la număr și cad sau înainte sau după 1 Martie. Chiar și mai târziu, după ce sunt țilele ei trecute, dacă mai ninge, se țice că au mai rămas țile de-ale *Dochiei*, sau că acestea-tot *Țilele Babei*. »

(2) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. țiar cit., p. 366. — Veđi și Schott, *op. cit.*, p. 115.

(3) I. A. Zanne, *Proverbele Românilor*, vol. I, p. 64. — În jud. Iași acestei luni i se dá numele de : *Luna lui traistă'n beț*.

(4) Idem de eadem, p. 64.

(5) Idem de eadem p. 64.

sămănă de vreme, iar dacă pică după ziua ei, atunci primăvara e urîță și ómenii se întârdie cu aratul. (1)

Țilele, cari trec peste numărul 12, se numesc în genere *Țile împrumutate* sau *Împrumutări* (2); în special însă prima și împrumutată se numește: *ziua sturđului*, a doua: *ziua mierlei*, a treia: *a cocostîrcului*, a patra: *a ciocârliei*, a cincea: *a cucului*, a șésea: *a rîndunelelor*, etc. iar cea de pe urmă *Ométul*, *Țurțuri* sau *Ția mieilor*, și acesta din cauză că aceste țile prevestesc reîntórcerea în țéră a pasérilor pribegite de cu tómnă și epoca nascerii mieilor. (3)

În decursul celor nouă sau două-spre-đece țile, precum și a celor împrumutate, timpul e în genere fórte schimbăcios, acuş ninge, acuş plouă, și acuş e sóre. (4)

Baba Dochie nicî când nu-și schimbă năravul. Ea trebuie în fie-care an să-și lepede sau să-și *scuture cojócele*. (5) Și

(1) După spusa mai multor Români din Bucovina și în deosebí a celor din Frătăuțul-vechiú, com. de I. Covașă.

(2) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, loc cit.

(3) După spusa Rom. din Fundul-Sadovei, com. de Tóder Lunčan: «Se đice că *Baba Dochie* a fost o păstoriță de capre, care, pe când păseacă ea caprele într'o primăvară pe timpul furtunilor acestuí anotimp, ea femeie frigurósă, precum eră, îmbracă 12 cojóce, și îndată ce treceă o furtună, lepedă un cojoc, până ce a lepedat tóte cojócele. Ea a aflat că sunt 12 furtuni, și aceste furtuni ar fi primit apoí numele ei. Afară de cele 12 țile ale Babei Dochiei se mai țin trei țile furtunatice de ale Dochiei și anume: *a sturđului*, *a mierlei* și *a mieilor*, și prin urmare sunt 15 țile furtunatice și, dacă aceste trei din urmă nu află loc primăvara, ca să aducă omét, se arată vara sau târđiú tómnă;—V. Alecsandri, *Opere complete*, vol. III, *Pasteluri și legende*, Bucuresci 1875, p. 190: «Românu caracteriséză sub forme poetice sau glumețe tóte variațiunile timpului. Ast-fel îi place a numi *Țilele Babei* țilele cele dintăi ale lui Martie (giboulées de Mars), pretinđend că ele sunt nesuferite, ca o babă care se cértă necontentit și plânge, se bocescse și nu lasă pe nimeni în pace. Însă adevérata denumire de *Țilele Babei* e basată pe sərbătórea *Dochiei* (Baba Dochia), ce cade la începutul lui Martie. Acele țile sunt urmate de țilele cocostîrcului, a mieilor, a ciocârliei, a rîndunelelor, etc., cari prevestesc reîntórcerea în țéră a pasérilor pribegite de cu tómnă și epoca nascerii mieilor.»

(4) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. điar cit., p. 366.

(5) Pretutindenea în Bucovina și Moldova. Veđi «*Gazeta săténului*», an. VIII, p. 185: «Țilele cele dintăi din Martie se numesc *Țilele Babei*, și când ninge atunci, ómenii đic că *Baba își scutură cojócele*.»

dacă se întâmplă une-oră că nu-și scutură cojócele, după cum îi este datina, în decurs de 12 zile, atunci și le scutură într'o singură zi de 12 oră după olaltă. (1)

Cum încetéză *Baba Dochie* sau mai bine zis *Babele*, numite în Transilvania și *Vintóse* (2), îndată se încep *Moșii*, numiți altmintrelea și *Sfinți* sau *Sâmți*. (3)

Babele sunt de regulă rele, iar *Moșii* buni. Drept aceea femeile bătrâne din popor, și cu deosebire din *Muntenia*, își aleg dinainte câte una din *Babele* despre cari ne-a fost până aci vorba, cari personifică apoi — după cum vremea e frumoasă sau urită — caracterul moral al aceleia ce a ales-o. (4)

Dacă aș parte ca ziua aceea, ce și-aș ales-o, să fie mai blândă, atunci se zice că *nu e babă rea*. La din contră toți cei din casă o acuză că e *babă rea* și o fac óre-cum responsabilă de timpul cel rău. (5)

Intâia babă, care cade la 1 Martie și care pórta numele special de *Baba Dochie* sau *Baba Marta*, se mai numesc altmintrelea și *Cap de primăvară*, pentru că ea este ziua cea dintâiu a primăverei. (6)

Deci, dacă în această zi este frumos, atunci cred ómenii că și totă primăvara și vara va fi frumoasă; iar de nu, apoi zic că și primăvara și vara va fi urită și posomorită. (7)

O sémă de Românce, atât din *Bucovina* cât și din celelalte țeri, serbéză ziua cea dintâiu din Martie, în care cade *Baba Dochie*, prin nelucrare în casă (8), și anume: pentru

(1) După spusa Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: «*Dochia* are 12 zile sau și numai 12 furtuni într'o zi.»

(2) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

(3) Idem de eadem: «Zice că *Baba Dochie* vine de la munte cu nouă cojóce, și tot țipă câte un cojoc, până ce le țipă pe toate, apoi încep *Moșii*, cari pe Someși se numesc și *Sfinți*.»

(4) L. Șăineanu, *Studii folklorice*, p. 3.

(5) S. N. Șoimescu, *op. cit.*, p. 69—76.

(6) După spusa Românilor din Balacéna, com. de Const. Ureche: «*Baba Dochie* e cea dintâiu zi de primăvară»;—a celor din Liuđi, dict. de Maria Stefanescu, com. de Dim. Bondariu: «*Dochia* se numesc și *Cap de primăvară*.»

(7) După spusa Rom. din Frătăuțul-vechiu, com. de I. Covașă.

(8) Com. de d-l Ios. Olariu: «*Baba Dochie* se serbéză de către Ro-

purtarea timpului (1), pentru ca să se domolească mânia Babei Dochie și frigul de primăvară să nu facă pagube în câmpuri (2), apoi pentru ca să nu zacă nimeni în casă de *vêrsat* (3), precum și pentru înnecat. (4)

Unicul lucru femeesc, care se poate face, după părerea celor mai multe Românce, în această zi, este *claca de tors* (5), pentru că și *Baba Dochie*, când a mers cu oile și cu caprele ca să le pască, încă și-a luat furca și a tors lână dintr'însa. (6)

Drept aceea cele mai multe Românce nici nu lucrăză nimic alta în această zi decât dóră că fac *clacă de tors*.

În fine mai e de observat încă și aceea că femeile, cari se chéamă *Eudochia*, pop. *Dochia* și *Dochița*, își serbéză în această zi numele, iar o sémă dintre dînsele fac și prasnic. (7)

mâncele nóstre cu nelucrare în casă în tot anul la prima Mărțișor, când se începe și primăvara» ; — Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Albeni, pl. Amaradia-Novaci, jud. Gorj: «Serbătorile ce cad în luna lui Martie sunt *Baba Dochie* și *Dragobetete*.»

(1) Dat. Rom. din Gura-Humorului, com. de Em. Netea: «Femeile serbéză pe *Baba Dochie* pentru purtarea timpului.»

(2) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. *điar cit.*, p. 366.

(3) Dat. Rom. din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean: «În ziua de *Baba Dochie* nu lucrăză femeile nimic, pentru ca să nu le zacă în casă nimeni de *vêrsat*.»

(4) Dat. și cred. Rom. din Cupea, dict. de Casandra Țuguiu, com. de Th. Prelici: «*Baba Dochie* se ține ca sêrbătóre de înnecat, pentru că dacă lucrăză cine-va în ziua acésta, vara să nu se mai scalde, că se innéacă.»

(5) Dat. și cred. Rom. din Ilișesci, com. de G. Berințan: «Cât ține *Dochia* nu este bine să se lucreze, mai ales muerile. În acest timp însă fac *clăci de tors*, căci se crede că acésta nu este păcat»; — a celor din Băieșesci, com. de Oct. Seretén: «În acésta zi se fac *clăci de tors*.»

(6) Din Balacéna, dict. de Anisia Rusul: «Femeile fac în ziua de *Baba Dochie* *clăci de tors*, fiind-că și ea a mers cu furca ca să pască oile.»

(7) Dat. Rom. din Lucăcesci, dict. de Malina Paicu, com. P. Paicu: «Femeile nu lucrăză în ziua de *Baba Dochie*, ci mai mult o serbéză și fac în acésta zi prasnic.»

III.

MĂRȚIȘORUL.

În cele mai multe părți din *Bucovina* și mai cu sémă din *Moldova*, *Muntenia* și *Dobrogea*, este datină ca părinții să lege la 1 Martie copiilor săi câte-o monetă de argint ori de aur la gât sau la mână.

Moneda acésta, care e de regulă atârnată de o cordea roșie ori de un găitan compus din două fire răsucite de mătasă roșie și albă, sau dintr'un fir de arniciu roșu și unul de bumbac alb, sau și din mai multe fire de argint și de aur, se numesce *Mărțișor* (1), *Mărțișuș* (2) și *Marț.* (3)

Scopul legării sau punerii *Mărțișorului* la gâtul său mâ-nile copiilor este ca copiii, cărora li s'aũ pus și-l pörtă, să aibă noroc în decursul anului (4), să fie deplin sănătoși și curați ca argintul cu venirea primăverei (5), și peste vară

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Trifescă, jud. Roman: «Pe la unii locuitori este obiceiũ ca la 1 Martie să se lege copiilor la gât câte o monetă de argint (în genere veche) numită *Mărțișor*»; — Idem, com. Pădureți-Cieseı, jud. Argeș: «La 1 Martie pun la gâtul copiilor o baeră împestrițată cu roșu și alb, de care este atârnată o monetă de argint numită *Mărțișor*»; — Laurian și Massim, *Dicț.*, t. II, p. 215: «*Mărțișor* — laț împletit din fir roșu și alb ce se pune la mână sau la gât în prima zi a lunii *Mărțișor*.»

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Saran, jud. Constanța.

(3) Idem, com. Brebu, jud. Prahova: «Părinții dau la 1 Martie copiilor bani de argint, pe cari îi pun la gât, numindu-se *Marț...* Legătura *Marțului* este făcută dintr'un fir de bumbac roșu și unul de mătasă albă, amîndouă sucite într'un fir, și la capete cu doi ciucuri: unul roșu și altul alb.»

(4) Idem, com. Bileiurescă, pl. Ialomița, jud. Dimbovița: «Este obiceiul să se pue la gâtul fetelor și fetițelor câte-va monete de argint sau chiar de aur, înșirate pe mătasă, însemnând noroc.»

(5) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Pădureți-Cieseı, jud. Argeș; — Idem, com. Ciurariũ, jud. Teleorman: «La 1 Martie este obiceiul pe aici ca părinții să lege copiilor câte o monetă de argint la gât, dicënd ca copii să fie sănătoși ca argintul»; — Idem, com. Frumósa, jud. Teleorman: «La 1 Martie este obiceiul ca părinții să dea copiilor (fetelor) câte o monetă de argint, ca să o pörte la gât sau la mână, însemnând ca copilul să fie curat ca argintul cu venirea primăverei»; —

să nu-î apuce și scuturi [frigurile.(1) Punerea saŭ legarea Mărțișorului se întimplă de regulă la 1 Martie des-diminéță, până nu răsare sórele. (2)

Tot odată e de observat că părinții, când îl pun, se ferece ca să nu-î vadă vre-o femeie însărcinată, căci atunci, dic ei, că se pătéză copiii pe ochi. (3)

Unii copii pórtă Mărțișorul 12 zile la gât, iar după aceea îl légă de ramura unui pom tînér. Și dacă în acel an pomului îi merge bine, se crede că și copilului încă îi va merge bine în viéță. (4)

Alții îl țin la gât până ce véd primul pom înflorit, și atunci îl lasă pe rămurelele aceluï pom, anume ca să fie sănătoși și frumoși ca florile pomului respectiv. (5)

Alții îl pórtă până înflóre *Porumbarul* saŭ *Porumbrelul*, lat. *Prunus spinosa* L., și *Păducelul*, lat. *Crataegus Oxyacantha* L., și atunci, luându-l, îl pun pe un porumbar, respective pe un păducel, dicénd ca copilul să fie alb ca flórea acestor ciritei. (6)

Idem, com. Secu, jud. Mehedinți: «Se pune la gâtul copiilor în ziua de 1 Martie un ban de argint, ca să fie sănătoși ca argintul.»

(1) Idem, com. Perii, jud. Mehedinți: «La 1 Martie părinții pun la gâtul copiilor câte o pară de argint legată cu un fir roșu, ca să nu-î prindă frigurile vara.»

(2) Idem, com. Brebu, jud. Prahova; — Dat. Rom. din Sucéva: «În ziua cea dintăi a *Babei Dochie* pun femeile, saŭ mai bine đis partea femeiască, diminéță, până a nu se seculă din pat, *Mărțișor*.»

(3) Idem, com. Secu, jud. Mehedinți.

(4) Idem, com. Trifesci, jud. Roman.

(5) Idem, com. Săulesci, pl. Gilort, jud. Gorj: «La 1 Martie se pune la fete câte o pară de argint la gât și o ține până ce vede primul pom înflorit, și atunci o lasă pe rămurelele aceluï pom, ca să fie sănătósă și frumósă ca florile»; — Dat. Rom. din orașul Sucéva, com. de Dim. Vasiloviei, stud. gimn: «*Mărțișorul*, se ține la grumaz până ce înflorese pomii. Inflorind pomii, se ieă de la grumaz și se légă de un pom înflorit. Și de aceea se légă de pom, de óre-ce se gândesce că omul acela, care l'a pus, va fi așa de frumos ca flórea pomului.»

(6) Din *Rěsp. la Cest.* d-luï N. Densușianu, com. Secu, jud. Mehedinți: «Acest ban de argint îl țin la gât până când înflorece *Porumbarul*, și atunci îl ieă și-l pune pe porumbar, dicénd ca copilul să fie alb ca flórea porumbarului»; — Idem, com. Căineni, jud. Gorj: «La 1 Martie se pune la gâtul fetelor un fir roșu împletit, iar când înflorece pomii, se rupe. Mărțișorul rupt se pune pe un *Păducel*.»

Și iarăși alții îl pòrtă până când sosesc *berzele* (cocostîrcii), iar atunci îl aruncă după aceștia, ȓicînd :

Na-ȓi negreȓele
Și dă-mi aibeȓele! (1)

Datina punerii Mărtișorului la gătul copiilor e usitată și la Româniî din *Macedonia*, cu acea deosebire numai că acolo nu se pune în ȓiua de 1 Martie diminȓta, ci în ajunul acesteî ȓile.

Iată ce ne spune în privinȓa acȓsta d-l I. Neniteșcu :

«În ajunul lui Martie mamele pun la brațul copiilor *Mărtișor*, ce se pòrtă până în ȓiua de 40 de *mucenici*, când se scòte și se lȓgă de ramurele vre-unui pom. Mamele cred că pomii vor rodi abundant, iar copiii cred cū rîndunelele le-ar aduce haine nouȓ de Pașci.» (2)

În multe pȓrȓi, și mai cu sȓmă în *Muntenia*, este datină ca să pòrte Mărtișor la gât sau la mână nu numai copiii cei mici, adecă bȓeȓii și feteȓele, ci și fetele cele mari, ba până chiar și o sȓmă de neveste tinere. Și acȓsta o fac ele cu scop ca să nu le ardă și pȓrlȓscă sòrele, căci :

Cine pòrtă *Mărtișòre*
Nu mai e pȓrlit de sòre (3),

ci ca să li se conserve colòrea peleî pe faȓă în timpul vereî, ca și în timpul ernei. (4)

(1) B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. III, p. 2523, Dobrogea, com. Cioban, jud. Constanȓa : «La 1 Martie sau Mărtișor ómenii lȓgă copiilor la gât aȓe roșii cu alb și cu bani ; copiii le pȓstrȓză până ce vin *berzele* și atunci ȓic :

«Na-ȓi negreȓele
«Și dă-mi albeȓele!»

(2) *Op. cit.*, p. 225.

(3) Din *Rȓsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Saran, jud. Constanȓa : «La 1 Martie se atȓrnă la gătul fetelor cȓte o monetă numitȓ *Mărtișuș*, pentru ca să nu le ardă sòrele»; — Idem, com. Creȓesci, jud. Fȓlciiu : «La 1 Martie e obiceiū de a pune la gât femeile o cordea roșie și un ban de argint, numit *Mărtișor*, spre a nu se pȓrli de sòre»; — «*Tribuna poporului*», an. III, Arad 1899, No. 35, p. 2 : «Fetele în luna Martie pun *Mărtișor*, pentru ca să nu se înnegrȓcȓ.»

(4) Din *Rȓsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj : «La 1 Martie ieȓu fetele douȓ fire, unul de arniciū roșu, iar altul de bum-

Pe la finea lunii lui Martie însă unele dintre dinsele ieau legătura *Marțului* și o pun pe trandafir (1), iar moneda o dau pe vin, pâne albă și caș, creșdend că fata, care a purtat *Marțul*, făcend acésta, îi va fi fața albă ca cașul și rumenă ca trandafirul și vinul. (2)

Altele din contra îl pörtă până ce începe *cucul* a cântă (3), sau până ce înflorește porumbarul (4) ori vișinul (5), și atunci îl aruncă, ca și copiii, pe rămurelele acestor pomi (6), sau până când sosesc *berzele*, și atunci cum le ved, le aruncă după acestea. (7)

Insă cele măi multe dintre dinsele caută ca atunci, când

bac și, răsucindu-le împreună, le pun la gât și le pörtă până când înflorește *porumbarul*, iar atunci le aruncă pe florile acestuia. Acésta se face cu scopul ca să li se conserve culórea peleii pe față în timpul verei, ca și în timpul ernei; —G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 53: «La ȓi întâiü de Martie fetele pun *Mărțișor* la gât sau mână, pe care-l țin până la finele lunii, ca să fie curate și rumene la față tótă vară.»

(1) N. A. Caranfil, *Cânțece populare de pe valea Prutului*, Huși 1872, p. 17, nota 1: «*Mărțișorul* este o ață răsucită din măi multe fire roșii și albe, ce-și légă Românele la gât și la mână pentru ȓiua de 1 Martie și care apoi se lepédă pe trandafirî înfloriți»; — «*Tribuna poporului*», an. III, p. 2: «Când scoți *Mărțișorul* și-l puî pe trandafir, te faci roșie și frumósă ca trandafirul.»

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Brebu, jud. Prahova.

(3) Dat. Rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș și com. de Vesp. Corvin: «In întâia ȓi de *Baba Dochie* pun copilele și fetele o *sgardă* (betiță), făcută din strămătură roșă și albă, răsucită, la gât sau la mână, unde o țin până ce aud *cucul* cântând. Atunci o deslégă de la gât și o légă de un trandafir roșu, ȓicend: «să fiü roșă ca trandafirul acesta»; — a celor de la Mitocul-Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: «La 1 Martie sau în ȓiua de *Baba Dochie* fac fetele nisce *strune roșe* și albe și le pörtă la gât, până ce aud *cucul* întâia óră cântând. Atunci le aprind, afumă cu ele gâtul, încunjurându-l de trei óri, și apoi le aruncă jos.»

(4) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj.

(5) Idem, com. Socetu, jud. Teleorman: «La 1 Martie se pune o monetă la gâtul fetelor, numită *Mărțișor*, și care se ieă când a înflorit vișinul.»

(6) Idem, com. Roșia, jud. Gorj.

(7) Idem, com. Saran, jud. Constanța: «La 1 Martie se atárnă la gâtul fetelor câte o monetă, care se numesce *Mărțișuș* și pe care o aruncă după berze, când le ved întâiü.»

îl scot și-l aruncă, să nu le vadă *Sórele*, căci, vedându-le, se înegresc. (1)

Acestea sunt tóte datinele și credințele Românilor, câte le am putut eú până acuma adunà în privința *Mărțișorului*.

Din tóte cele înșirate rezultă că *Mărțișorul* sau *Mărțișușul* servesce celor ce-l pórtă ca un fel de amulet.

Însă cine voesce ca *Mărțișorul* să aibă efectul dorit, acela trebuie să-l pórte cu demnitate.

Celor ce nu o fac acésta, și cu deosebire fetelor cari uită că pórtă *Mărțișor*, nu le ajută nimic.

Dovadă despre acésta avem următórea poesie poporală de pe valea Prutului din Moldova :

Lelița cu *mărțișor*

Fuge la badea 'ntr'un sbor,

Și-î dă gură de trei orî,

Și se 'ntórece-apoi în zori!

Ađi e una, mână îs douë.

Poimâni douë-đeci și nouë...

Iar când lelea a cătat,

Nu erà de sărutat,

Ci de gătit feșele,

Feșele, pelincile! (2)

Tot odată trebuie să amintim încă și aceea, că *Mărțișorul* erà mai de mult un dar ce-l daú nu numai părinții fiilor lor, ca în điuva de ađi, ci un dar care și-l trimiteaú Românii unul altuia la 1 Martie.

Acuma însă acéstă datină strămoșescă a început în cele mai multe părți, și cu deosebire în *Moldova*, a se perde, iar în *Bucovina*, care s'a ținut odinióră de *Moldova*, numai rar unde se mai aude de dînsa. Un semn că aici s'a perdut mai cu desăvîrșire.

Iată ce ne spune în privința acésta d-l N. Gane :

«Astăđi, când societatea nóstră, din românescă ce erà, s'a străinat în tóte obiceiurile ei, în cât a ajuns a nu mai serie nici vorbî, nici gândi românesce, când înșiși copiii din fașă nu mai învață a đice *tată* și *mamă*, ci *papa* și *maman*, când chiar și slugile de prin case se *monsuesc* și *mădămesc* în disprețul vechii frății românesci, în acéstă grozavă babilonie de limbî și moravuri, am uitat tóte tradițiunile vechi cari împodobesc trecutul nostru. — Așă, dacă am întrebă astăđi pe orî-cine : ce este un *Mărți-*

(1) «*Tribuna poporului*», an III, p. 2: «Când scoți *Mărțișorul* și te vede sórele, te faci négră.»

(2) N. A. Caranfil, *op. cit.*, p. 17.

șor, de sigur ar da din umere, dicându-ne: *nu știu!* — Căci nu numai obiceiul, dar însăși amintirea lui, însuși înțelesul cuvântului s'a șters din memoria noastră.

«Românele din vremea trecută nu sciaū să-și facă părul din negru alb și din alb negru, spre deriderea vîrstelor, nu cunoseaū crinolinelile și turnurile, puful și cocul, spre deriderea formelor omenesci; ele se îmbrăcaū cu altițe, își spălaū fața cu apă de isvor și urmaū datinelor și obiceiilor strămoșesci; ele ciocniaū ouă roșii la Paști, ascultaū cântecele de stea la Crăciun, colindele la Anul nou și trimiteaū *Mărțișori* la întâiu Martie.

«Astădli gingașele degete ale damelor noastre nu mai îndrăsnesc să atingă ouele roșii, ușile noastre se închid cu îngrijire înaintea colindătorilor ce cutéză să ne calce pragul, iar *Mărțișorul* nici se mai scie ce este.

«Să scuturăm dar noi pulberea uitării de pe acest vechiū și frumos obiceiū strămoșesc.

«*Mărțișorul* eră un dar ce-și trimiteaū Româniū unul altuia în ziua de întâiu Martie. El constă într'un bănuț de aur spânzurat de un găitan de mătăsă împletit cu fire albe și roșii, pe care persóna ce-l primiă în dar il purtă la gât până când întilniă cea întâiu rosă înflorită, pe crengile căreia depuneă apoi darul primit.

«Bănuțul însemnă *îmbelșugarea*, firele albe și roșii ale găitanului însemnă *față albă ca crinul și rumenă ca rosa*, iar ofranda făcută reginei florilor eră o salutare poetică adresată primăverei.

«Așă aveaū vechiū Români obiceiul de a se ură în ziua de întâiu Martie!

«Ei erăū naivi în sufletul lor; trăiaū în simplitate și împrumutaū vorbele și obiceiurile lor de la mama natură, care împodobiă fruntea ficeilor lor cu flori din câmp și vorbele bētrânesci cu alegorii poetice.

«Tôte însă s'aū sters de buretele așă numitei civilizațiunii moderne, care, în locul comorilor de înțelepciunii și tradițiunii strămoșesci, n'a găsit alt cevă mai bun de pus în loc decât *minciunile de la întâiu Aprilie*, cari și acestea, din cauza necontenitei îndulcirii a moravurilor noastre, aū ajuns a se practică în tôte zilele anului.» (1)

In fine trebuie să mai amintesc încă și aceea că în unele

(1) *Încercări literare*, Iași 1873, p. 151—153.

părți din *Banat* este datină ca la 1 Martie să se facă și să se porțe, în loc de *Mărțișor*, legături de mărgele. (1)

IV.

DRAGOBETELE.

În prima zi a lunii lui *Mărțișor*, numită pe alocuirea și *Dragobete* (2), *Dragobete cap de primăvară* (3) și *Dragobete cap de vară* (4), este datină în cele mai multe părți locuite de Români ca fetele cele mari să strângă apă de néuă (omăt, zăpadă) și cu apă de acésta să se spele apoi peste tot anul, anume ca să se facă frumoșe și drăgăstóse. (5)

(1) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*.

(2) Din *Rěsp. la Cest. d-lui Nic. Densușian*, com. Saran, jud. Constanța: «Sėrbătórea de la 1 Martie se numeșce *Dragobete*.»

(3) B. P. Hasdeu, *Magn. Etym.*, t. II, p. 1181: «Íntaiul Decembre se chėmă: *Andreiú cap-de-ėrnă*, precum íntaiul *Mărțișor* se dice: *Dragobete cap-de-primăvară*» (A. Crișan, Făgăraș, com. Mărgineni).

(4) Idem de eadem, p. 1122.

(5) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*: «Cu apă de néuă (zăpadă) de prima *Mărțișor* se spală fetele peste tot anul spre a se face frumoșe și drăgăstóse»; — Iosif Vulcan, *Néua de Mărțișor*, publ. în «*Familia*», an. XI, Budapeșta 1875, p. 90: «Dar cum să nu fie așteptată cu drag *néua de Mărțișor*? Născută din surisul đinelor, ea aduce pe pămínt frumuseța lor, și cine se spală cu ea devine și đinsa așa de frumósă ca đinele, carí încântă și pe fėt-frumos.

«Așă mi-a povestit odată acéstă legendă o sveltă copiliță, cu farmec pe guriță și cu foc în ochii ei.

«Atunci și ea credeă acésta. De aceea adună cu atáta plăcere néua în *Mărțișor*. Să se spele cu ea. Să aibă și đinsa cevă din surisul đinelor. Să fie și đinsa așa de frumósă ca đinele.

«Atunci credeă și ea, căci eră numai de 15 anișori.

«Astăđi însă... sunt sigur că đinsa nu face multă deosebire între néua de cutare și cutare lună. Cu tóte acestea însă aș puté să mă rė-mășesc cu orí-și-cine, că — deși n'o mai crede venită din surisul đinelor — totuși adună și *néuă de Mărțișor*.

«Pentru ce? Pentru că dorința cea fără fine a femeilor este de a rė-máné pururea frumoșe.»

Tot în această ȝi este datină de a se face și *dragobete de dragoste*. (1)

Iar *dragobetele de dragoste* se face, și anume nu numai în prima ȝi a luniî lui Mărțișor, ci și mai pe urmă în decursul întregēi acesteî luni, în următorul chip:

Se caută prin pădure flóre de fragi și, cu apă de pe ea, se spală fetele marî, anume ca să fie plăcute și vęđute când merg peste an la joc orî la altă petrecere, ȝicęnd:

Flóre de fragă
Din luna lui Marț
La tótă lumea să fiu dragă,
Uriciunile să le despartî! (2)

Pe lângă *apa de néuă* și cea de pe flórea de fragă din luna lui Mărțișor, unele Românce mai întrebuițēză încă și *apa de plóie*, precum și cea de isvor din aceeași lună, parte spre conservarea sănătăȝii și parte spre învîrtoșarea pepenilor (crastaveȝilor) muraȝi și a curechiului (verzei) murat, care începe în decursul acesteî luni a se muiă și a se stricā.

Așā Româniî din Bihor, în *Ungaria*, spun că, dacā în luna lui Mărțișor te spelî cu apă de plóie, ești sănătos (3), iar cei din *Bucovina* spun că, dacā se ieā apă în *ȝilele Babei* din fântână saū din pîrāu și se tórnă în polobócele cu curechiū saū cu pepeni, aceștia nu se móie, ci se fac vîrtoși. (4)

(1) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «Facerea apei de dragoste. *Dragobete de dragoste*»; — Com. de d-l En. Hodoș: «Despre *Dragobetele de dragoste* de-ocamdatā nu vę pot spune alt cevā, decāt că în unele locuri ar însemnā o ȝi de primăvarā. În alt locuri însă ar însemnā *Dragobete* un *gândac alergător*, ce-l folosesc descântătoarele la descântecelē de dragoste. Vorba, dupā cāt am aflat până acum, nu prea e răspânditā.»

(2) Com. de d-l Aurel Iana. — Veȝi de același, *Din credinȝele pop. rom.*, publ. în «*Luminătorul*», an. X, Timișóra 1889, No. 65.

(3) Avram Igna, *Credinȝe pop. din Ineu*, în Bihor, publ. în «*Familia*», an. XXXIV, Oradea mare 1898, p. 452.

(4) Dupā spusa Rom. din Crasna, distr. Storojinețului, com. de Em. și I. Iiuț.

PATRU-DECÎ DE SFINȚI.

I.

PATRU-DECÎ DE SFINȚI.

A noua și după *Baba Dochie*, adecă la 9 Martie, când es cele nouă *Babe* tradiționale, cari ne aduc ninsóre și frig, biserica noastră celebrăză memoria a 40 de martiri, cari și-au jertfit vieța pentru învățătura cea dréptă și mântuitoře a Domnului nostru Isus Christos.

Despre acești 40 de martiri, numiți în limba poporului român din Bucovina și Moldova *Sfinți* și *Mucenici* (1), în Muntenia : *Sfinți* (2), *Sâmți* (3), *Sfinți-Mucenici* (4), *Muce-*

(1) Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70—71;— Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Bahna, jud. Roman ; com. Săveni și Miléncia, jud. Dorohoiu : «La 9 Martie cad cei 40 de *Sfinți* (mucenicii)», — «Sėrbătórea mai însemnată din Martie este *Sfinții* (9 Martie).»

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Răjleșu-Vieróșiu, jud. Olt : «Ca sėrbătóre însemnată din luna lui Martie sunt *Sfinții* din ziua de 9 a acelei luni» ; — com. Bilciuresci, pl. Ialomița, jud. Dímbovița : «Sėrbătórea cea mai de căpetenie din luna lui Martie este a *Sfinților* din 9 Martie, în care și fac și împart *Măcinici*.»

(3) Idem de eadem, com. Perii, jud. Mehedinți : «Sėrbătórea mai de obște sunt *Sâmți*» ; -- com. Andreesci, pl. Gilortu, jud. Gorj : «Sėrbătórea a mai de căpetenie este cea de la 9 Martie, pe care o numesce poporul *Sâmți*.»

(4) Idem de eadem, com. Ciurariu, jud. Teleorman : «Sėrbătóre popo-

nici (1), *Mocenici* (2), *Măcinici* (3); în Transilvania: *Sfinți* și *Mucenici* (4); iar în Banat: *Sânți* (5) și *Mucenici* (6), există la Români din Bucovina următoarea legendă:

«Duce că erà odată un om sărac, care n'aveà nimic alta, fără numai o bucățică de pământ. Și neavând omul acela cu ce să-și are pământul, s'a năimit plugariu la un alt om avut din sat, anume ca acela să-i dea plugul ca să și-l are.

«Însă avutul, fiind un om foarte cărpănos și sgârcit, n'a voit să-i dea plugul când l'a cerut, ci l'a tot amânat de ađi pe mână până în ھیua de *Patru-đeci de Sfinți*. Atunci i l'a dat.

«Săracul... ce erà să facă?... A luat plugul și, ducându-se cu dînsul în țarină, începù a-și arà pământul.

«N'a apucat însă bine a-și brăzdà ogorul, și iată că i se și arată ca din sênin cei *Patru-đeci de Sfinți* și unul dintre dînșii îl întrébă, đicând:

«— Ce faci aici, bade?

«— Ce să fac?... ia voese și eù să-mi ar bucățica asta de pământ și să-mi samăn puțin grâu pe dînsa! — răspunde sërmanul.

«— D'apoì bine! — đise mai departe sfintul — astăđi ți-ai aflat d-ta de arat?... Nu scii că astăđi e sərbătóre?... că sunt cei *Patru-đeci de Sfinți*?

rală mai de căpetenie din luna lui Martie este *Sfinții 40 Mucenici* din 9 Martie.»

(1) G. Dem. Teodorescu, *Patru-đeci de Mucenici*, publ. în «*Albumul macedo-român*», Bucuresci 1880, p. 135; — E. Baican, *Obiceiuri la Români*, Bucuresci 1884, p. 16; — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Socetu, Frumósa și Petra din jud. Teleorman; com. Poiana-de-sus, pl. Ghergani, jud. Dimbovița; com. Buzesci, jud. Olt; com. Vrata jud. Mehedinți.

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Diosci, pl. Câmpu-Romanați: «*La Mocenici se fac Bradoși.*»

(3) Idem de eadem, com. Crovu, jud. Dimbovița: «*În ھیua de Măcinici* (9 Martie) se strînge gunoiul de prin curte și i se dă foc»; — com. Rași, jud. Ialomița: «*La Măcinici fac foc împrejurul casei cu gunóiele din curte*»; — com. Valea-Raței, jud. Rîmnicul-Sărat: «*La Măcinici se face un foc diminéță, peste care sar copiii.*»

(4) Frâncu, *op. cit.*, p. 128. — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganol.

(5) Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883.*

(6) Com. de d-l Aurel Iana: «*Sânții* (40 de mucenici) 9 Martie» — și d-l Ios. Olariu: «*Sânții* saù cei 40 de *Mucenici* se sərbéză în tot anul la 9 Mărțișor.»

«— Ba sciū, cum păcatele mele să nu sciū; dar ce să fac, după ce eū sunt un om, cum a dat Dumnezeu, sărac ca vai de mine, iar cel avut, al cui e plugul acesta, n'a voit să mi-l dea în altă Ți, ci numai în acēsta, Țicēnd cā și el are de arat. Trebuie deci să ar în care Ți am putut cāpētā plugul, cā de n'oiū arā, îmi rămāne pāmīntul nearat și nesēmānat!

«AuȚind cei *Patru-deci de SfinȚi* desvinovățirea și tânguirea săracului, li se făcurā milā de dīnsul, îi Țiserā cā, dacā stā astfel lucrul, să are mai departe sǎnătos, și, binecuvīntāndu-i sēmīnȚa, se întōrserā iarāși înapoi de unde aū venit.

«Sǎracul își arā pāmīntul și, sēmānāndu-l cu grīū, cānd sosi timpul secerișului, secerāndu-l, aducēndu-l acasā și îmblātindu-l, cāpētā de 40 de ori mai mult decāt ar fi avut să capete dacā nu i l'ar fi binecuvīntat cei *Patru-deci de SfinȚi*.

«VēȚēnd cel avut cātā sumedenie de grīū a scos sērmanul de pe peticul sēū de pāmīnt, s'a mirat și l'a întrebāt: ce a făcut el cā a cāștigat atāta amar de grīū?

«Sērmanul îi istorisī din fir în pēr tōte cele ce i s'aū întīmpat cānd l'a sēmānat.

«AuȚind acēsta avutul, ce-i plesnese prin minte? . . . să facā și el așā, cum a făcut cel sărac . . . AșȚēptā deci cu cea mai mare nerăbdare să sosēscā Țiua celor *Patru-deci de SfinȚi*, să are și el în acēstā Ți, cā dōrā cei *Patru-deci de sfinȚi* i-or binecuvīntā și lui grīul ca să cāștige și el cum a cāștigat cel sērman. Iar cānd sosi Țiua celor *Patru-deci de SfinȚi* se sculā cu nōpȚea în cap, înjugā boii la plug și se pornī la arat. N'a apucat însă bine a-și bāgā plugul în brazdā, și iatā cā cei *Patru-deci de SfinȚi* i se aratā și lui, ca și celui sērman din anul trecut, și unul dintre dīnșii îi Țice:

«— Ce faci aice!

«— Ce să fac? . . . ia am venit să-mī ar și eū pāmīntul și să-mī samān puȚin grīū pe dīnsul! — rēspunse avutul dārz.

«— D'apoī bine, — Țise mai departe sfīntul — astāȚi Ți-ai aflat d-ta de arat? . . . în altā Ți n'ai timp? . . . Nu sciī d-ta cā astāȚi e sērbitōre mare, cā sunt cei *Patru-deci de SfinȚi*!

«— Ba sciū — gāngāvī avutul, — dar ce să fac? . . . sunt un om fōrȚe sērman, și ar și eū cānd îmi dā stāpānul plugul sēū!

«VēȚēnd *SfinȚii* înșelāciunea și lācomia cea mare a avutului după avere, îl blāstēmarā, Țicēnd:

«— Dacā-i așā cum spuī, apoī arā mai departe, dar să sciī cā din cātā sēmīnȚā de grīū vei sēmānā tu astāȚi vei scōte numai a 40-a parte, și dīn om cu stare, cum ai fost mai nainte, vei

fi în viitor argat plugariului tău de an și lui vei sluji, cum te-a argățit și el pe tine!

«Și cum l'aŭ blăstemat cei *Patru-deci de Sfinți*, așa s'a și întimplat.» (1)

O variantă a acestei legende, auđită în comuna Cireș-Opaț și com. de D. Popescul, stud. gimn., sună precum urmază :

«Aŭ fost odată doi frați, unul bogat și unul sărac, și cel sărac erà plugar la cel bogat.

«Cel sărac, care aveà și o lécă de loc, cereà tot una de la frate-său plugul, ca să-și are și el cevà.

«Cel bogat însă nu voi să-ı deà plugul până în ȕiua de *Patru-deci de Sfinți*.

«Săracul, căpătând plugul, își ară locul și-și semănă mazere. După ce gătì el séra de lucru, veniră cei *Patru-deci de Sfinți* la ogorul lui și-l întrebară: ce lucréză. Iar el rěspunse :

«— Ia am semănat și eŭ o lécă de mazere!

* «Sfinții il mai întrebară, că de ce lucréză în astă ȕi, că dóră e serbătóre.

«— De nevoie am lucrat, — rěspunse săracul, — că eŭ n'am plug, și abià aȕi mi l'a împrumutat fratele meŭ cel bogat!

«Auđind *Sfinții* astă întimplare vrednică de plâns, se sfătuiră între oltă cu ce să-l dăruescă pe sărac? Se sfătuiră cât se sfătuiră, până ce în urmă se învoiră ca să-ı dea fie-care din eı cîte-un coreȕ de mazere.

«Și tómnă a strîns omul nostru 40 de coreȕe de mazere.

«Când auȕi bogatul de norocul fratelui său, ară și el în anul următor în ȕiua de *Patru-deci de Sfinți* cu patru pluguri tótă ȕiua, fără să poposescă boii, și semănă mai multe feluri de seminți, cređend că *Sfinții* il vor dăruı și pe dînsul cu rodire multă, ca și pe frate-său.

«Séra veniră și la el cei *Patru-deci de sfinți* și-l întrebară: ce lucréză? El rěspunse că a arat și a semănat.

«Și iar il mai întrebară *Sfinții*, orı de nu-ı serbătóre ȕiua în care a arat.

«Atunci ȕise bogatul că a auđit că e bine a semănă în ȕiua celor *Patru-deci de Sfinți*, pentru că pămîntul rodesce și se face pâne multă.

(1) Din Volovet, com. de Ilie Buliga.

«La aceste cuvinte ȕiseră Sfinȕii cã rodesce pentru cine rodesce, dar nu pentru fie-care.

«Și iarăși se sfãtuirã cei *Patru-ȕeci de Sfinȕi* cu ce sã-l dãru-escã pe bogat.

«Și atunci luã unul din ei vorba și-i sfãtuì sã-l dãruiascã cu 40 de bóle, și nici una sã nu fie de un fel cu cea-laltã.

«Așã avù bogatul de suferit 40 de bóle, pãnã ce îl pãrindarã tóte.»

O altã variantã a acestei legende, culésã în Frãtãuȕul-vechiũ și com. de I. Covașã, sunã precum urmézã:

«ȕice cã erã odatã un plugar la un bogãtaș. Și plugarul acela l'a rugat pe stãpãnul sãu sã-i facã bine cu plugul și cu boii, ca sã-și are și el un petie de pãmînt, ce aveã, și sã semene *mazere* pe ȕinsul.

«Bogatul îi împlinì rugãmintea, dar nu într'o ȕi de rînd, și tocmãi în ȕiua de *Patru-ȕeci și patru de Sfinȕi*.

«Bietul plugar, bucuros cã i-a fãcut bine și în acéstã ȕi, luã plugul și se duse în cãmp ca sã-și are pãmîntul și sã-și semene mazerea.

«Vẽȕend acéstã, cei 44 de sfinȕi trimiserã pe unul dintre ȕinșii ca sã-l întrebce ce voesce sã semene și orì de e al lui plugul cu boii.

«Arãtãndu-i-se sfintul și întrebãndu-l ce voesce sã semene și orì de sunt boii și plugul al sãu, îi rãspunse plugarul cã voesce sã semene mazere și cã plugul și boii nu sunt ai sãi, ci ai unui bogãtaș.

«Cu acéstã se întórse sfintul la cei-lalȕi 43 și le povestì tótã starea lucrului.

«Sfinȕii se sfãtuirã atunci sã-i dea fie-care cãte un coreȕ de mazere.

«Fãgãduinȕa lor se și împlinì, cãci plugarul scóse tótna din semãntura aceea 44 de coreȕe de mazere.

«Auȕind bogãtașul despre asta, abiã mãi puteã așteptã sã vie ȕiua de 44 de sfinȕi, ca sã are și sã semene și el în ȕiua asta grũ.

«In sfirșit, sosind ȕiua mult doritã, se pornì de cu nópte ca sã are de grũ.

«Iatã însã cã, pe cãnd sfirși el de arat și începũ acuma a sãmãnã, vine și la el un sfint și-l întrébã : ce sãmãnã și orì de e plugul al lui ?

«— Semăn griu și plugul cu boi cu tot   al meu!— r spunse bog tașul cu fală.

«Sfintul nu spuse la ac sta nimic, ci  ntorc ndu-se la cei-lalți Sfinți, le istorisi și acuma cum stau trebile.

«Sfinții, auđind ceea ce li s'a istorisit, se sf tuir  ce să facă cu bog tașul.

«Și după ce se sf tuir ,   d ruir  bogătașului c te o lună de b l .

«Aș  a trebuit bog tașul să suferi 44 de luni felurite bóle pentru n t ngia lui cea mare și pentru că a fost at t de hapsin.»

A treia variant , dictată de Catrina și Irina Bulbuc, Rom nce din Tereblecea, și com. de Pavel Scripcariu, sun  aș  :

«Dice că într'un an a mers un om în  iua de *Patru-đeci de Sfinți*  n țarină și, ar nd, a sem nat *mazere*.

«V đ nd ac sta, cei *Patru-đeci de Sfinți* s'au supărat pe dinsul și, merg nd cu toții la Dumneđeu, îl p rir  și i se jeluir  că le-au necinstit  iua.

«Dumneđeu, drept r spuns, le  ise nu numai ca să-l lase în pace, ci fie-care dintre ei să-i dea încă și c te o dimerlie de mazere.

«*Sfinții* au  mplinit porunca lui Dumneđeu, și omul, pe l ng  mazerea ce avu să  s  din semința sem nat , mai avu acuma încă 40 de dimerlii pe de-asupra.

«Al doilea an omul nostru f c  iarăși ca și în anul trecut; merse în  iua de *Patru-đeci de Sfinți*  n c mp și de astă dată sem n  încă și mai multă mazere, cugetând, în l comia sa, că pe c t va sem n  mai mult, pe at ta  i va eși mai mult.

«*Sfinții* merse  iarăși la Dumneđeu, și iarăși îl p rir  și i se jeluir .

«Dumneđeu de astă dată le  ise ca, în loc de mazere, să-i dea fie-care c te o săptămână de z care.

«*Sfinții* au făcut aș  după cum li s'a spus, și omul nostru z c  40 de s pt m ni după olaltă la pat, iar din mazerea sem nat  n'a scos mai nimic, și chiar și ceea ce s'a făcut a rămas t t  pe c mp. Ba nici măcar paiele nu le-a putut aduce acasă.»

 n fine a patra și tot odată ultima variant , auđită în Crasna și com. de Em. Iliuț, e cea următoare :

«Se  ice că într'un an un om a pornit plugul spre a-și ar  țarina tocmai în  iua de *Patru-đeci de Sfinți*.

«Vedând acésta, *Sfinții* au venit la dînsul și i-au dat: *Dómne-ajută!*

«Omul le-a mulțămît.

«Iar *Sfinții* l'au întrebat:

«— De ce trebuință arî aice?

«— De grîu! — rîspunse omul.

«Atunci fie-care sfînt i-a juruit cîte-o pîtrare de grîu mai mult.

«Și așà a scos el tórna 40 de pîtrări de grîu mai mult decît cum ar fi avut sã scótã.

«Al doilea an, aducendu-și omul aminte de norocul ce l'a pãlit anul trecut, se duse tot în țîua de *Patru-deci de Sfinți* la arat și de astã datã cu mult mai dimînêțã decît în anul trecut.

«Și iarãși au venit la dînsul ceî *Patru-deci de Sfinți*. Dar acuma nu i-au dat mai mult 40 de pîtrări de grîu, ci sã bolêscã 40 de bóle peste an.

«Și cum i-au dat, așà s'a și întimplat.

«Și de atunci se tem ómeniî a lucrã în țîua de *Patru-deci de Sfinți*.» (1)

De atunci ceî mai mulți inși nu prea lucrã în acéstã țîi lucrurî grele (2), și cu deosebire femeile nu lucrã mai cu sémã lucrurî femeiescî (3), ci o țîn și o serbêzã parte pentru

(1) Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70, scrie:

«Legenda celor *Patru-deci de mucenici* e urmãtoarea: Intr'o érnã pe un frig de crepãu lemnele, i-au bãgat într'un iaz, unde i-au lãsat sã înghețe; unul dintre dînșii însã nu puteã sã sufere asemenea grósnicã pedépsã și a fugit acasã; mã-sa însã l'a luat în spate și l'a bãgat din nou în iaz, ca sã împlinêscã numêrul celor patru-deci.»

Acéstã legendã nu e alta decît un fragment fôrte scurt al legendei celor *Patru-deci de Sfinți*, publ. în «*Mineiul*» de pe luna lui Martie, tip. în mãnãstirea Némțului în an. 1846, deci nu póte fi consideratã ca o legendã adevêrat poporalã și de aceea nici n'am înșîrat-o alãturea cu cele de mai sus.

(2) Dat. Rom. din Lucãcescî, com. Iac. Paicu: «In țîua de 40 *Mucenici* saũ *Sfinți* nu prea lucrêzã ómeniî»; — a celor din Corlata, com. de G. Piersec: «In acéstã țîi unii ómenî lucrêzã, iar alții o țîn.»

(3) Dat. Rom. din Siretiũ, com. de Dim. Poșovici: «Femeile țîn țîua acéstã prin aceea cã nu lucrêzã lucrurî femeiescî»; — a celor din Ilișescî, com. de B. Botezat: «In acéstã țîi serbêzã femeile și nu lucrêzã lucrurî femeiescî»; — a celor din *Banat*, com. de d-l Ios. Olariu: «*Sãntii* saũ ceî 40 *Mucenici* se serbêzã în tot anul cu nelucrare în casã de cãtre Romãncele nóstre.»

diferite bóle (1), parte pentru că toți *Sfinții* dintr'un an se string în acéstă ȕi la un loc spre a luà parte la liturghie cu sobor (2), și parte pentru că *Sfinții* desghetă în acéstă ȕi pămîntul și apa. (3)

Tot lucrul femeilor din acéstă ȕi constă mai ales întru aceea că sémănă unele legume, precum : *usturoiũ*, *cépã* și *résad de curechiũ* (4), creðend că tóte legumele semánate în acéstă ȕi, și cu deosebire *cépa* și *curechiul*, nu le mănâncă *vermi*, *omidi*le, *pureci* de grădină, precum și alte insecte stricăcióse (5), apoi pentru că tóte legumele, cari se sémănă în acéstă ȕi, rodese înșeptit (6) saũ chiar și de 40

(1) Dat Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț și Ion Iliuț: «ȕiua de *Patru-ȕeci de Sfinți* se ține pentru bóle.»

(2) Dat. și cred. Rom. din mai multe comune din Bucovina.

(3) Cred. Rom. din Măzãnesci, com. de Victor Moldovan.

(4) Dat. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: «In acéstă ȕi e bine ca sã se semene mai ales *curechiũ* și *cépã*»; — tot de acolo, com. de Vas. Iliuț: «In ȕiua de *Patru-ȕeci de Sfinți* sémănã femeile *résad de curechiũ*»; — a celor din Stupca, dict. de Maria Moroșan: «In acéstă ȕi pun femeile legume : *usturoiũ*, *cépã*, etc.»; — tot de acolo, com. de Onufr. Cãlén: «In acéstă ȕi sémănã femeile prin grădinã *legumuri*, precum : *usturoiũ*, *cépã*, etc.»; — a celor din Lucãesci, com. de Iac. Paicu : «In acéstă ȕi ómenii și mai ales femeile sémănã *curechiũ* și flori»; — a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: «In ȕiua de 40 de Sfinți se sémănã *résaduri de curechiũ*, *cépã* și alte legume.»—In *Banat*, dupã cum ne spune Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*, este datinã de a se sémãnã în acéstă ȕi *tragule* și *curcube*te.

(5) Dat. și cred. Rom. din Securicenã, com. de G. Gușet: «Dacã semenii în ȕiua acéstã ori-ce fel de sémînțã, nu o mănâncã *vermi*»; — a celor din Corlata, com. de G. Piersec: «Dacã fac femeile strat in ȕiua de 40 de Sfinți și pun *résad de curechiũ* într'insul, nu-l mănâncã *pureci de grădinã*»; — a celor din Tereblecea, dict. de Catrina Epure și com. de P. Scripcariu: «In ȕiua de 40 de Sfinți e bine de semãnat *cépã* și *résad* (curechiu), ca sã nu le mănãnce *pureci* (musca); — tot de acolo, dict. de Irina Bulbuc, com. asemenea de P. Scripcariu: «Femeile sémãnã în ȕiua de 40 de Sfinți *résad de curechiũ*, ca sã nu-l mănãnce *pureci*. De e primãvara târðie, atunci îl sémãnã în țernã (lut) într'un vas, cevã, în casã»; — a celor din Frãtãușul-vechiu, dict. de Zenovia Rusu: «In ȕiua de 40 de Sfinți se sémãnã unele sémînți, și mai ales *curechiũ*, creðendu-se cã *omidi*le și cele-lalte insecte stricãcióse nu stricã *curechiul*, care s'a semãnat în acéstă ȕi.»

(6) Dat. și cred. Rom. din Volovet, com. de Ilie Buliga: «In ȕiua de

de orî mai mult și se fac mai bune ca de altă dată, în altă ȓi (1), cã tómnă nu putrețesc (2), și în fine pentru cã se prind mai lesne, de óre-ce din acéstă ȓi înainte pãmîntul nu mai înghețã (3), cãci după cum se va vedé mai pe larg din capitolul ce urmézã, *Sfinții*, bătênd cu botele în pãmînt, fac prin acésta sã între frigul și sã éså cãldura.

Înainte însã de a face straturile trebuincióse spre sémãnarea cepei și *melegariul* sau *résadnicul* trebuincios spre sémãnarea *résadului de curechiu*, stãpãna de casã bate 40 de mătani și dã 40 de colaci, sau mai bine ȓis 40 de *Sfințisor*, și tot pe atâtea lumînãri de pomanã, și abiã după aceea se apucã de lucru. (4)

Unele Romãnce din *Bucovina*, pe lângã sémãnarea legumelor, despre cari am vorbit pãnã aici, și pe lângã împãrțirea de *Sfințisor* sau *Moși*, despre cari vom vorbi mai pe larg într'un alt capitol, mai aũ în acéstă ȓi încã și alte datine, precum a adunã apã de plóie sau de omét și a o strînge peste an, cređênd și susținênd cã e bunã pentru felurite bóle, precum : durere de cap, de ochi etc. (5)

Altele sapã *Érbã mare*, spunênd cã e bunã de léc în

40 de *Sfinți* se sémãnã tóte legumele de grãdinã, cãci se ȓice cá, dacã se sémãnã în acéstă ȓi, atunci rodese și se fac înșeptit mai multe și mai bune decãt dacã le-ar sémãnã în altã ȓi.»

(1) Dat. și cred. Rom. din Mahala, com. de d-l Ionicã al lui Iordachi Isac : «Dacã se sémãnã cevã în ȓiua de 40 de *Sfinți*, rodesce de 40 de orî mai tare ca de altã dată.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Iordãnesci, com. de T. Tovarnițchi : «În ȓiua de 40 de *Muceni* crede poporul cã ar fi bine de sémãnat *curechiu* și *cépã*, pentru cã nu putrețesc tómnã» ; — a celor din Frãtãuțel-vechiu, com. de I. Covașã : «În ȓiua de 40 de *Sfinți* se sémãnã în grãdinã *cépã* și *curechiu*, cređêndu-se cã *curechiul* nu-l mãnãncã omiȓile, iar *cépa* nu va putreȓi.»

(3) Cred. Rom. din Gura-Humorului, com. de Êmilian Netea : «În ȓiua de 40 de *Sfinți* se pot sémãnã orî-ce fel de sémãnãturi, cã din acéstă ȓi nu mai înghețã pãmîntul.»

(4) Dat Rom. din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin ; — a celor din Mítócul Dragomirnei, com. de Alex. Romaș : «În acéstă ȓi se sémãnã *résadurile*, bătêndu-se mai întâiũ 40 de mătane» ; — a celor din Stupea, com. de Onufr. Cãilén.

(5) Dat. și cred. fórte lãțitã în *Bucovina*.

contra fulgerului (1), iar cele din *Muntenia*, adunând înainte de ce răsare sórele *Érbă mare*, o daú oilor în tărițe. (2)

Româncele din Munții-Apuseni ai *Transilvaniei* stropesc vitele cu *mujdeiú* (3), în credință că stropirea acésta apără vitele în contra mușcătorei șerpilor și nevăstuicilor, iar cenușa, câtă s'a făcut în acéstă ți pe vatră, o adună și o pun pe pomii și pe straturii în contra *purecilor de câmp* și în contra *omiđilor*. (4)

Româncele din *Muntenia* din contra aú datină ca în țiua de *Măcinici* să ieá cenușă și să încunjure cu dinsa casele, tocmăi după cum fac ele și cu *trențe* aprinse (5), anume ca să nu pótă intrá șérpele în casă. (6)

Și pe când fac Româncele cele ce s'aú arătat până aici, pe atunci bărbații, și anume cei din *Bucovina*, légă pomii cu paie ca să rodéscă mai bine (7), iar cei din *Muntenia* stríng tóte gunóiele de prin curte și, făcând o grămadă mare dintr'însele, le daú foc în mijlocul curții saú în bătătură (8), iar cei ce aú stupii cu albine îi caută și-í curățesc, luând în același timp câte cevá miere dintr'înșii. (9)

Pe lângă datinele usitate în țiua de *Patru-deci de Sfinți*, cari s'aú înșirat până aici, meritá a fi însemnate încă și următóarele credințe, usitate asemenea în acéstă ți.

Dacă ínghéță spre țiua de *Patru-deci de Sfinți*, și mai ínghéță încă și 40 de nopți după acéstă ți, atunci tóamna

(1) Dat. Rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu.

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Valea-Raței, jud. Rîmnicul-Sárat: «In țiua de *Măcinici* se dá la oi cu tărițe *Érbă mare* adusá înainte de sóre răsare.»

(3) *Mujdeiú* = un fel de amestecătură de *aiú* (usturoiú) pisat, sare și oțet.

(4) Frâncu, *op. cit.*, p. 128.

(5) Veđi despre acéstă datină mai pe larg în cap. *Focul Sfinților*.

(6) I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița, jud. Ialomița*, publ. în «*Șeđetőrea*», an. III, p. 44.

(7) Dat. Rom. din Volověț, com. de Ioan Buliga: «In țiua de 40 de *Sfinți* légă ómenii pomii cu paie, ca să rodéscă mai bine.»

(8) Veđi despre acésta mai pe larg în cap. de mai la vale, íntitulat *Focul Sfinților*.

(9) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Râjlețu-Vieróșiu, jud. Olt.

următoare va fi lungă și bună, iar de nu, apoi va pică tómnă brumă de grabă. (1)

Dacă îngheță pământul spre ziua de *Patru-deci de Sfinți*, se dice că tómnă nu vor fi brumă, că trec 40 de *brumă*, și ómenii pot semăna păpușoiu cât de târziu, că tot se vor cóce fórte bine; iar dacă nu îngheță, apoi tómnă pică bruma de vreme și din cauza acésta ómenii trebuie primăvara să semene cât de vreme. (2)

Dacă îngheță spre ziua de *Patru-deci de Sfinți*, atunci aũ să fie 40 de *înghețuri* până ce se va face primăvară. (3)

Dacă îngheță în ziua acésta, apoi se coc popușoi în tómnă ce urméză. (4)

Dacă pământul este în acéstă și așa de înghețat că durăesc căruțele, apoi se crede că păpușoi tómnă se vor cóce așa că, turnându-se ei în *sîsiac* sau pod, vor durăi, cum aũ durăit atunci căruțele. (5)

Cum va fi vremea în ziua de *Patru-deci de Sfinți*, așa va fi 40 de zile după olaltă. (6)

Dacă în ziua de *Măcinici* va bate vîntul sau va fi liniște, aceeași vreme va fi 40 de zile în urmă. (7)

Cum va fi timpul în ziua de *Mucenici*, așa va fi tótă primăvara. (8)

Dacă plouă în ziua de *Patru-deci de Sfinți*, plouă și în ziua de Pasci. (9)

Dacă tună în ziua de *Patru-deci de Sfinți*, atunci dic ómenii că vara va fi roditóre; iar dacă va tună înainte de 40 de sfinți, atunci vara va fi neroditóre și vor fi multe ploă și tunete. (10)

(1) Cred. Rom. din Frătăuțul-vechiu, com. de I. Covașă.

(2) Idem din Crasna, com. de Em. Iliuț.

(3) Idem din Volovăț, com. de Ioan Buliga.

(4) Idem din Bosanci, com. de Sim. Șutu.

(5) Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei*, studiu istoric, topografic și folkloric, Cernăuți 1897, p. 95.

(6) Cred. Rom. din Pârtescii-de-sus, com. de G. Baranaiu; — Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95.

(7) I. N. Constantinescu, *Superstiții*, publ. în *op. cit.*, p. 44.

(8) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71.

(9) Cred. Rom. din Siretiu, com. de Dim. Popovici.

(10) Idem din Lucăesci, com. de Iac. Paicu.

Dacă cântă *racatețul* la *Patru-deci de Sfinți*, atunci cresce *cépa*. (1)

În ziua de *Sânți* vin *Stîrcii* (2), adecă *cocostîrcii* sau *berzele*.

În fine la *Sânți* sau *Moși* se încep tóte fermecăturile, vrăjitoriile și făceturile, cu cari se folosese omul peste tot anul, mai virtos pentru luarea maneï (rodului) din câmp, din casă și familie. Aceste fermecătoriï încep a se face la *Sânți* și se gată la *Joï mari* înainte de Pasci. (3)

II.

MOȘII.

Sfinții sau *Muceniciï*, despre cari am vorbit în capitolul premergător, se mai numesc altmintrelea și *Moși*, în antitesă de la *Babe*, din causă că ei urmăză tot-deauna la nouë țile după *Baba Dochie*, când es țilele acesteia, numite *Țilele Babeï* sau simplu *Babe*. (4)

Babele, cari țin nouë țile de-arîndul (5), sunt rele, pentru că ele de regulă ne aduc ninsóre și plóie, udélă și rēcélă. *Moșii* din contra sunt buni, pentru că ei, după credința și spusa Românilor de pretutindenea, cum aș eșit *Țilele Babeï*

(1) Idem din Ilișesci, com. de G. Berințan.

(2) Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.

(3) Idem de eadem; — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «La *Sfinți* se încep tóte fermecătoriile, luarea maneï de la vaci, de pe hotar, și se gată *Joï* înainte de Pasci.»

(4) S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la Români*, p.381;— B. P. Hasdeu, *Etyrn. Magn.*, t. III, p. 2279; — Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «În 9 Mărțișor es *Babele* și se pun *Moșii*»; — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «Țice că *Baba Dochie*, care se numese și *Cap-de-pri-măvară*, vine de la munte cu 9 cojóce și tot țipă câte un cojoc, până le țipă pe tóte, apoi încep *Moșii*.»

(5) «*Babele*, cari se numesc și *Vîntóse*, țin nouë țile»;— G. Dem. Teodorescu, *Patru-deci Muceniciï*, publ. op. cit., p. 135.

saŭ mai bine ȃis cum aŭ incetat *Babele*, indatŭ incep a bate cu botele saŭ cu ciocanele in pŕimint, anume ca acesta sŕ se desgheȃe (1), sŕ intre gerul ŝi sŕ ȃsŕ cŕldura (2), sŕ creŝcŕ ȃrbŕ verde. (3)

Iar cŕnd bat cu botele in pŕimint, se indȃmnŕ unul pe altul, ȃicȃnd:

Patru-ȃeci de Mucenicŕ,
Patru-ȃeci de Sfinȃi voinicŕ,
Daȃi cu botele 'n pŕimint
Ca sŕ *tune* (intre) frigul
ŝi sŕ ȃsŕ cŕldura! (4)

Un indemn, care rezultŕ ŝi din urmŕtȃrea poezie de G. Baronzi, intitulatŕ *Mucenicŕ*:

(1) Cred. Rom. din Iliŝescŕ, com. de d-l G. Forgŕci: «La 40 de *Sfinȃi* bat cei 40 de sfinȃi cu ciocanele in pŕimint ca sŕ se desgheȃe»; — a celor din Ŝcheia, com. de C. Lucaciŭ: «Cei 40 de *Sfinȃi* desghȃȃ cu ciocanele pŕimintul inghetat»; — a celor din Frŕtŕuȃul-nouŭ, com. de Iul. Sidor: «Sunt 40 de *Sfinȃi*, cari bat in ȃiua lor cu 40 de bote in pŕimint, sŕ se desgheȃe, ŝi pŕimintul se desghȃȃ.»

(2) S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 381; — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «*Moŝii*, cari pe Someŝ se numesc *Sfinȃi* (40 de Mucenicŕ), cad tot-dea-una la 9 Mŕrȃiŝor. Ei bat cu ciocanele (Transilvania, com. Retȃg) saŭ cu *bŕtele* (Banat), de intrŕ frigul in pŕimint ŝi ese cŕldura»; — Sim. Manguiuca, *Calend. pe an. 1882 ŝi 1883*: «*Moŝii* bat cu botile pŕimintul sŕ intre frigul ŝi sŕ ȃsŕ cŕldura»; — Din Banat, com. de d-l Aurel Iana: «Aceŝti *Sfinȃi* se crede cŕ bat cu botele in pŕimint, ca, eŝind cŕldura, sŕ intre frigul»; — tot de acolo, com. de d-l Ios. Olariu: «In ȃiua *Sŕnȃilor* se crede cŕ *Sŕnȃii* bat cu botele in pŕimint ca sŕ intre — *tune* — frigul ŝi sŕ ȃsŕ cŕldura»; — Din *Rȃsp. la Cest.* d-lui Nic. Densuŝianu, com. Diosci, pl. Cŕmpu-Romanaȃi: «Cei 40 de *Mucenicŕ* daŭ cu beȃele in pŕimint, ca sŕ ȃsŕ cŕldura ŝi ȃrbŕ.»

(3) Cred. Rom. din Lucŕcesci, com. de Iac. Paicu: «In ȃiua de 40 de *Sfinȃi* ȃic ȃmenii cŕ aceŝti *Sfinȃi* bat cu ciocanele in pŕimint, ca sŕ creŝcŕ ȃrbŕ verde»; — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «*Moŝii*, cari pe Someŝ se numesc *Sfinȃi*, daŭ cu ciocanele in pŕimint ca sŕ rȃsarŕ ȃrbŕ (Nŕsŕud)»; — George Todica, *Cred. pop. din Iclodul mare ŝi jur*, publ. in «*Fȃia poporului*», an II, Sibiiŭ 1894, p. 478: «In nȃpȃea in spre sȃrbŕtȃrea *Patru-ȃeci de Sfinȃi*, sfinȃii tȃtŕ nȃpȃea umblŕ de daŭ cu ciocanele in pŕimint, sŕ ȃsŕ ȃrbŕ.»

(4) Cred. Rom. din Banat, com. de d-l Aur. Iana.

Patru-Țeci de *Mucenici*,
 Câte patru-Țeci voinici,
 Degerați și friguroși,
 Cu perii albi, ca nisce *moși*,
 Mi-ți eșiau de sub pământ
 Și rotiau cu toți 'n vînt
 Câte-o bătă sașu ciomag
 De mestecan sașu de fag :
 — Aideți, patru-Țeci de frați,
 Cu ciomege lungi armați,
 Că destul am suferit
 Gerul ernei cel cumplit;
 Aideți toți într'un avînt,
 Să lovim coala 'n pământ,
 Să răsără erbă, florii,
 Și copacii roditori! —

Și ciomegele loviau,
 Erburile incolțiau,
 Și nămeții se scurgeau,
 Și cocorii se 'ntorceau
 Ca un stol de rînduneii
 Pe un câmp de ghiococi.
 — Aideți, patru-Țeci de frați,
 Să mai dăm și să mai dați,
 Ca la cei ce trag la plug
 Să le fie cu belșug!
 Și ciomegele rotiau
 Și în țarinis'abăteau,
 Și eșiau de sub câmpii
 Grîu cu spicuri aurii.
Mucenicii au venit:
 Sore cald a răsărit. (1)

Și cum au prins *Moșii* a bate cu botele, cu ciomegele sașu cu ciocanele, îndată începe și pământul a se desgheta, gerul a înceta (2), erbă a crește și florile a înflori (3), mai pe scurt a se desprimăvara. (4)

Și tot din această Ți începînd înainte se mărește și Țiua cu atăta, cu cât sare cocoșul peste prag. (5)

Românii din unele părți ale *Moldovei*, și mai ales ale *Munteniei*, pe lângă credința că *Moșii* sașu *Sfinții* bat în pământ ca să intre gerul și să eșă căldura, au datină chiar și ei singuri, și cu deosebire copiii, de a bate în Țiua de *Patru-Țeci de Sfinți* cu botele sașu cu maiul în pământ și în același timp a Țice :

(1) «*Revista literară*», an. XVII, București 1896, p. 89.

(2) Cred. Rom. din Frătăuțul-noii, com. de Iul. Sidor; — a celor din Măzănăescii, com. de I. Butnariu: «In Țiua de 40 de Sfinți se desgheta pământul.»

(3) Cred. Rom. din Lucăcescii, com. Iac. Paicu: «Din această Ți, adecă din Țiua de 40 de Sfinți, începe erbă a crește și florile a înflori; — a celor din Ilișescii, com. de V. Botezat: «La 40 de Sfinți crește erbă.»

(4) Cred. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei; — a celor din Banat, com. de d-l Aurel Iana: «Din această Ți crede poporul că se începe primăvara.»

(5) Cred. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.

Tună ger și eși căldură! (1)

Saū :

Eși căldură din pământ,

Intră tu frig în pământ! (2)

În Bucovina, din contra, în loc să bată cu botele saū cu maiul în pământ, cei mai mulți, și cu deosebire tineretul, îndătinéză de a bate pentru fie-care sfînt cîte o mătani, la un loc 40 mătani (3), saū, după cum spun uni, chiar cîte 40 de mătani pentru fie-care sfînt (4), și acésta nu atât pentru ca să între gerul și să éasă căldura, ci mai mult pentru ca să dobândéscă mulți ani, să fie sănătoși în decursul anului și mai ales pentru ca să afle bani ascunși în pământ. (5)

Baterea în pământ cu botele saū cu maiul — scrie d-l G. Dem. Teodorescu — se explică ast-fel la țără :

«Până în ziua de 40 de Sfinți, gerul a bântuit aerul și a domnit pretutindenî, căldura rămîind ascunsă în pământ pe tot timpul de érnă. Acum, când rađeale sfîntului Sóre au început să zîm-

(1) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71: «În ziua de *Mucenici* se bate pământul cu maiul, ca să éasă căldura din el și să între frigul»; — G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 53—54: «În ziua de *Mucenici* (9 Martie) se bate pământul cu maiul, ca să éasă căldura din el și să între gerul»; — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușian, com. Perii, jud. Mehedinți.

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Bilciuresci, pl. Ialomița, jud. Dimbovița; — I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița, jud. Ialomița*, publ. în «*Șečetórea*», an. III, p. 45: În ziua de *Măcinici* se dá cu maiul în pământ, ca să éasă căldura.»

(3) Dat. Rom. din Balacéna, dict. de Ion Grosariu, com. de Mich. Rusul: «Creștinii îndătinéză de-a face în ziua de 40 de Sfinți pentru fie-care sfînt cîte 40 de mătani, și mai ales cei tineri»; — a celor din Frătăuțul-vechiu, com. de Em. Isopescul, stud. gimn.: «În ziua de 40 de Sfinți e bine să se bată pentru fie-care sfînt cîte o mătana.»

(4) Dat. Rom. din Șcheia, com. de C. Lucaciū: «În séra spre 40 de Sfinți se bat fie-cărui sfînt cîte 40 de mătane»; — a celor din Frătăuțul-vechiu, com. de I. Covașa: «În ziua acésta se bat 40 de mătani la fie-care sfînt.»

(5) Cred. Rom. din Pártescii-de-sus, com. de Gavr. Baranaiū: «Cine va bate totă nópte spre 40 de Sfinți mătane și se va rugă la acești 40 de Sfinți, acela va dobândi mulți ani, saū va află bani ascunși în pământ»; — a celor din Lucăcesci, com. de Iac. Paicu: «În séra acéstei zile face fie-care cîte 40 de mătane pentru sănătate peste anul întreg.»

bescă voióse, când a sosit timpul aratului, lucrătorii câmpului aú trebuință de căldură. De aceea dar bat pămîntul cu maiul, ca să-l siléscă a o da afară dintr'însul, păstrând de aci înainte numai récórea și umeđéla atât de folositoare fructelor.

«Fără a mai stărui asupra acestei credințe, faptul demn de reamintit este că, la 9 Martie, pămîntul întră în solstițiul de primăvară, când începe acéstă mult frumósă junie a anului și când nóptea devine egală cu ziua.

«Ast-fel, precum procede poporul în privința mai tuturor fenomenelor naturei, de asemenea, personificând pămîntul, îi atribue puterea de a da și de a păstră aci frigul, aci căldura, indicând, prin imagini pipăite, o lege pe care nu și-o póte explică printr'a cosmografiei sciință.» (1)

În fine merită a fi amintit încă și aceea că, îndată după ce aú început a bate *Moși*, respective *Sfinți*, cu botele în pămînt, nu numai că încetéază gerul și ese căldura, ci începe tot odată și ghéța a se topi și a se duce de pe ape.

Drept aceea Româniî din cele mai multe părți ale *Bucovinei*, și mai cu sémă cei ce locuesc pe lângă ape, îndătineză de a se duce în ziua de *40 de Sfinți* la prins pesce, cređend și đicend că, dacă vor prinde în acéstă đi 40 de pesci, și pe unul dintre aceștia îl vor înghiți de viu, tot anul vor avé noroc la prins pesce. (2)

Tot din acéstă causă se đice că în ziua de *40 de Sfinți* e bine nu numai de a prinde, ci chiar și de a fierbe și a mănca 40 de pescișori saú *chitici*. (3)

(1) G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenicî*, publ. în *op. cit.*, p. 135—136.

(2) Dat. și cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de Pavel Scripcariu: «Ómenii se duc în ziua de *40 de Sfinți* la prins pesce, đicend că, dacă vor prinde 40 de pesci, vor avé tot anul noroc la pesce»; — a celor din Frătăușul-noú, com. de Iul. Sidor: «Ómenii prind 40 de pesci pentru cei 40 de sfinți, ca să aibă noroc la pesce peste an»; — a celor din Frătăușul-vechiú, com. de I. Covașă: «Este o credință că pescarul, ce merge în astă đi la pesce și prinde 40 de pesci, iar pe unul îl înghite de viu, va prinde bine pesce peste tot anul.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Iordănesci, com. de T. Tovarnișchi: «E

III.

SFINȚIȘORII.

În toate ținuturile locuite de Români este datină ca în ziua de *Patru-deci de Sfinți* să se facă unul sau mai multe feleuri de copturi, cari se împărțesc apoi ca *Moși* întru amintirea *Sfinților*, a căror memorie se serbeză în această zi.

Unele dintre copturile acestea au formă de om sau *albină*, iar altele de *porumbel* sau *colăcel*, și se numesc în Bucovina: *Sfințișori* (1); în Moldova: *Sfinți* (2) și *Sfințișori* (3); în Muntenia: *Măcenice* (4), *Măcinici* (5), *Muce-*

bine să se prindă în ziua acesta 40 de pesci, să se fierbă și să se mănânce, ca să aibă noroc peste an la prins pesce»; — a celor din Tereblecea, dict. de Toma Nimigén, com. de Pav. Nimigén: «În ziua de *40 de Sfinți* se mănâncă 40 de pesci»; — a celor din Șcheia, com. de C. Lucaciū: «Românii cred că în ziua acesta au sărit toți cei *40 de Sfinți* în apă, dintre cari 39 au scăpat, iar unul s'a înneecat și s'a făcut *duh necurat*. Deci e bine ca, în ziua acesta, fie care om să mănânce 40 de *chitici* (pescișori), ca să nu se înnece și să se facă și el *duh necurat* ca acel mucenic.»

(1) S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la Români*, p. 382.

(2) Din *Rěsp. la Cest*. d-lui Nic. Densușianu, com. Milénca, jud. Dorohoiu: «Sărbătorea cea mai însemnată din Martie este *Sfinții* (9 Martie). Atunci duc la biserică colaci unși cu miere, pe cari îi numesc *Sfinți*.»

(3) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70; — Din *Rěsp. la Cest*. d-lui Nic. Densușianu, com. Săveni, jud. Dorohoiu: «La 9 Martie cad cei *40 de Sfinți* (Mucenici), când poporul duce la biserică un fel de colaci îngemănați, unși cu miere și nucă, cari se chēmă *Sfințișori*»; — com. Bahna, jud. Roman: «Colacii cari se duc în ziua de *40 de Sfinți* la biserică au forma cifrei arabe 8 și se numesc *Sfințișori*.»

(4) Din *Rěsp. la Cest*. d-lui Nic. Densușianu, com. Ghergani, jud. Dîmbovița: «În ziua de 9 Martie țeranii pe-aici au obiceiul de a duce la biserică *Măcenice*.»

(5) Idem de eadem, com. Bilciuresci, pl. Ialomița, jud. Dîmbovița: «Sărbătorea cea mai de căpetenie din luna lui Martie este a *Sfinților*, din 9 Martie, în care zi fac și împart *Măcinici*.»

nică (1), *Bradoși* (2), *Brăduleți* (3) și *Brânduși* (4); iar în Banat, și anume în părțile Oraviței: *Sânți* sau *Sâmți*; în Oravița precum și în celelalte locuri montane, locuite de coloniști din Țera-Românescă: *Brânduși* și *Brândușei*, iar pe la Lugoș, Timișóra și împrejurime: *Moși de paresimi* (5), spre deosebire de ceilalți *Moși*, de peste an.

Sfinți sau *Sfințișorii* în formă de om sunt un fel de turte, asemenea *turtelor dulci*, cu cap, ochi, nas, gură, mâni și piciore, făcute din făină de grâu frământată în miere, cu mieș pisat de nucă (6), sau nisce figurele în formă de om, făcute din făină curată de grâu, miere, mieș de nucă și presărate pe de-asupra cu zaharicale (7), sau și numai nisce turte simple, pe suprafața cărora însă se împunge cu o țevă de soc ori de trestie figura unui om. (8)

(1) G. Dem. Teodorescu, *Patru-deci de Mucenici*, publ. în *op. cit.*

(2) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Frumosa, pl. Dunarea, jud. Teleorman: «Colaciă numiți *Bradoși* se fac în chip de om sau porumbel și se împart la cei săraci în ziua de 40 de *Mucenici*»; — com. Buzesci, jud. Olt: «*Brândușilor* se dă aici *Bradoși* și se fac în formă de om la 9 Martie (S. 40 de *Mucenici*)»; — com. Diosci, pl. Câmpu-Romanați: «La *Mocenici* se fac *Bradoși*»; — com. Socetu, jud. Teleorman: «*Bradoși* au formă de om și se împart la 9 Martie»; — com. Perii, jud. Mehedinți: «În ziua de *Sâmți* se fac *Bradoși* în forma *albinei*, se ung cu miere și se împart pe la copii.»

(3) Idem de eadem, com. Vrata, jud. Mehedinți: «*Brăduleții*, numiți în localitate *Bradoși*, se fac în chip de om în ziua de 9 Martie, când sunt cei 40 de *Mucenici*, că așa-i bine.»

(4) Idem de eadem, com. Zimbrésca, jud. Teleorman: «*Brânduși* cu chip de om, cu cap, se duc la biserică la *Mucenici*»; — com. Ciurari, jud. Teleorman: «*Brânduși* sunt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 Martie.»

(5) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137.

(6) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu.

(7) S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382.

(8) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «*Moșii* (*Sânții*) de Mărțișor. Aceștia cad tot-deauna pe 9 Mărțișor. *Sânți* se numesc la Românii din Banat din părțile Oraviței. La acești *Moși* sau *Sânți* se sacrifică așa numiți *Brânduși* sau *Brândușei*, cari sunt nisce colaci făcuți în formă de om, cu cap, mâni și piciore, sau pe colac este desemnat formă de om»; — Idem, *Calend. pe an. 1882*, p. 137; — Com. de d-l Aurel Iana: «În această zi, adevă în ziua de *Sânți* (40 de *Mucenici*, 9 Martie), matrónenele caselor fac turte (colaci) în formă de om, cu cap,

Sfințișorii în chip de *albină*, de *porumbel* sau *hulubaș* și de *colăcel*, sunt făcuți asemenea din făină curată de grâu, cu acea deosebire numai că aceștia rar când se frământă în miere, ci mai adese-orî se ung pe de-asupra, după ce s'au copt, cu miere și se presară cu miez de nucă. (1)

În fine, mai e de observat încă și aceea că *colaci* sau *colăcei*, numiți *Sfinți* sau *Mucenici*, se fac de regulă îngemănați (2) în forma cifrei arabe 8 (3), rar când simplu-rotunzi (4), sau ca nisce covrigi subțiri și mici (5), și asta din cauză ca și aceștia să aducă măcar în cât-va cu chipul unui om.

Și de ôre-ce *Sfințișorii*, descriși în șirele de mai sus, în-

mâni și picióre și cu o *țevă* împung pe fie-care dintre dînsule de 40 de orî, și, menite celor 40 de *Mucenici*, se împart prin vecini orî la cei săraci»; — Com. de d-l Ios. Olariu: «La *Sânți* se dă pomana pentru morți, și pomana din ziua Sântilor diferă de alte pomene. În ziua Sântilor se fac adecă nisce turtițe — nu *zamisce* — nici colaci, — cari turtițe se împung pe fața de-asupra cu o *țevă* de *socală* (în Bucovina *sucală*). Pânea sau malaiul, care se face în ziua Sântilor pentru casă, încă se împunge cu acea *țevă* de *socală*»; — Din *Rěsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușianu, com. Diosci: «La *Mocenici* se fac *Bradoși*, pe cari se întepă cu o *țevă* forma unui om»; — com. Socetu, jud. Teleorman: «*Bradoși* au formă de om, întepându-se cu *țeva*»; — Din mss. d-luî I. Pop-Reteganul: «Pe la *Sfinți* îmi aduc bine aminte că făcea mama turte rotunde de grâu curat și le împetriă cu ce-î cădea la mână, cu deosebire însă, fiind atunci timpul țesutului și fiindu-î țevile dîndemână, le împetriă cu capul unei țevi.»

(1) În *Rěsp. la Cest.* d-luî N. Densușianu, com. Săveni și Milénca, jud. Dorohoiu; — com. Perii, jud. Mehedinți; — com. Socetu, jud. Teleorman; — E. Baican, *op. cit.*, p. 16; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70: «In acéstă qi (40 de Sfinți) se fac nisce colăcei, pe cari, după ce-î ung cu miere de roiu, îi presară cu nucî pisate.»

«Mierea de stup rămasă de la facerea *Brândușilor*, — după cum ne spune Sim. Manguica, *Calend. pe 1882 și 1883*, — este bună de dragoste.»

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușianu, com. Săveni, jud. Dorohoiu.

(3) Idem de eadem, com. Bahna, jud. Roman.

(4) S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382: «Ômenii cei mai puțin avuți fac, în loc de figurî omenesci, 40 de *colăcei*, cari asemenea se numesc *Sfințișorii* și pe cari îi împărțese apoi pe la copii și ômenii cei mai sërmanî.»

(5) G. Dem. Teodorescu, *Patru-đeci de Mucenici*, publ. în *op. cit.*, p. 136.

chipuesc pe cei 40, după unii chiar 44, de *Sfinți* sau *Mucenici* (1), de aceea fie-care Româncă face câte 40—44 de ast-fel de turtițe, colăcei sau porumbei. (2)

Româncele din unele părți ale *Bucovinei*, precum bună-ora cele din orașul *Sucéva*, *Sfințișorii* făcuți de dinsele îi duc în ziua de 40 *Sfinți* dimineața la biserică întru amintirea celor 40 de Sfinți, unde, sfințindu-se după liturghie, se dau o parte funcționarilor bisericesci, iar cea-laltă parte ómenilor prezenți, cu deosebire însă copiilor. In alte părți însă, precum bunăora în orașul *Rădăuți*, vin copiii și óme-nii sërmanî singuri pe-acasă și acelora se dau apoi de sufletul morților. (3)

In unele părți din *Moldova* și *Muntenia* este asemenea datină de a se duce la biserică, parte ca dar lui *Dumneđeú*, spre a da rod pămîntului (4), parte spre a se împărți sërmanilor (5), sau, întorcându-se, după ce i-au sfințit preotul, cu dinșii acasă, a mânji ușile coșarelor cu zéma lor, anume ca să le sporéscă turmele și pomii din grădină să le rodéscă. (6)

In cele mai multe părți însă, și cu deosebire în *Muntenia*, nu se duc de fel la biserică, ci se împart la vecini, la

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Zimbréscă, jud. Teleorman: «*Brândușii*, cu chip de om, cu cap, închipuesc pe cei 44 de *Mucenici*»; — com. Socetu, jud. Teleorman: «*Bradoșii* se socotesc cei 44 de *Mucenici*.»

(2) Idem de eadem, com. Socetu, jud. Teleorman; — Din mss. d-lui I. Pop-Regetanul: «De regulă făceă mama 40 de turte, spre a le da de pomană»; — Din *Bucovina*, com. Ilișesci, com. de V. Botezat și I. Pașcan: «In acéstă ți fac femeile 40 de turte de făină de grîu ori și de păpușoi și le dau de pomană *de sufletul Sfinților*»; — din *Mihoveni*, com. de Vesp. Corvin: «Tot în ziua acésta se fac 40 de copturi, cari se numesc *turtele*.»

(3) S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382.

(4) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Ciurari, jud. Teleorman: «*Brânduși* sunt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 Martie ca dar lui *Dumneđeú*, pentru a da rod pămîntului. Inșă se duc și pentru morți.»

(5) Idem de eadem, com. Milénca și Săveni, jud. Dorohoiu; — com. Bahna, jud. Roman: — com. Zimbréscă și Socetu, jud. Teleorman.

(6) Idem de eadem, com. Ghergani, jud. Dîmbovița.

rude, la copii și la sërmanî, în micî străchióre, parte ca pomană, parte spre satisfacerea usurilor sociale (1), și parte ca să le rodéscă grîul și să le mérgă bine anul acela. (2)

O sémă de Románce din *Bucovina*, în loc de figurile omenescî saũ de colăceii numiți *Sfințișori*, fac 40 de *plăcinte* saũ *varzare* umplute cu mac, saũ 40 de *pâni*, pe carî le împărțesc apoi pe la copiii și ómenii ceî sërmanî

(1) Dat. Rom. din Lucăcescî, com. de Iac. Paicu: «Dintre copturi obicei-nuesc a face mai ales *colăcei*, pe carî îi daũ de pomană»; — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Frumósa, pl. Dunărea, jud. Teleorman: «Colaciî, numiți *Bradoși*, ce se fac în chip de om saũ porumbel, nu se duc la biserică, ci se împart la ceî săraci în ȕiua de *40 de Mucenicî*»; — com. Vrata, jud. Mehedinți: «Acești colaci — *Bradoși* — la biserică nu se duc, dar se împart la vecinî»; — com. Perii, jud. Mehedinți: «În ȕiua de *Sămți* se fac *Bradoși* în forma *albineî*, se ung cu miere și se împart pe la copii»; — G. Dem. Teodorescu, *Patru-ȕeci de Mucenicî*, publ. în *op. cit.*, p. 136: «*Mucenicî* sunt colăcei subȕiri ca nisce micî covrigi, frămantați din făină, fierți cu nucî pisate și cu miere. Ei se împart la vecinî și la rude în micî străchióre, parte ca pomană, parte spre satisfacerea usurilor sociale, silindu-se fie-care a-î prepară mai bine, a le da mai multă dulcěță, ca ast-fel să fie mai plăcuți la gustare. De bună sémă că strămoșii noștri, drept credincioși și aplecați către binefaceri, aũ iubit acéstă datină pentru diferite motive. Mai întâiũ, fie-care bucăȕică de cocă, frământată, subȕiată și lipită de margini în formă lungurěță, ca figura omenescă, simbolisă câte un cap de sfînt martir, mort pentru întemeierea religiunii: prin urmare eră câte un dar în memoria acestor premergători ai credinței. Apoi în tóte institutiunile creștine se observă introducerea și practicarea cu predilecțiune a carităȕii, a ajutorării celui străin și fără de mijlóce, de unde datina de a se da cât mai des de pomană. Póte că, în al treilea rînd, împărȕirea de *Mucenicî* însemnă încă cevă în vechime. ȕiua de 9 Martie fiind semnalul că sosese mult așteptata primăvară, terminul când — după gerurile ernei — se sfirșesc tóte soiurile de ninsori, a *mieilor*, a *berzelor*, etc., eră logic să se împartă câte cevă din făina anului trecut, într'o ȕi care anunță reîntórcerea muncéi cãmpului pentru o nouă recoltă. Orî-care însă ar fi mobilul și originea acesteî darnice și reciproce împărȕeli de *Mucenicî*, faptul constant este că datina se păstréză cu religiositate până astăȕi, nu numai la sate, ci și în orașe, unde o falsă civilizaȕiune a isbutit să condamne disprețului mulȕime de alte obiceiuri tradiționale frumóse și cu totul inofensive.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Ilișesci, com. de d-l G. Forgaci: «Iarăși ȕic că în ȕiua de *40 de Sfinți* este bine a da 40 de colaci și 40 pahare de rachiũ de pomană, creȕend că rodesce grîul și le merge bine tot anul.»

ca *Moși*, nu numai de numele său de sufletul celor 40 de sfinți (1), cari ne staū întru ajutor, rugându-se pentru noi lui Dumneđeū ca acesta să ne erte pécatele (2), precum și pentru sufletul morților familiari.

În unele părți din *Muntenia*, precum bunăoră în comuna Zănóga, femeile, pe lângă *Bradoși* ce-î fac în acéstă ți, mai fac încă și un bradoș mai mare, în formă de om, cu gură, cu urechi și cu nas, dar orb, și-l numesc, fiind din timpuri póte numit tot ast-fel, *Uitata*. Acésta se face întru pomenirea tuturor morților, cari în timpul anului ar fi fost uitați nepomeniți. Acéstă *Uitata* este jucată de copii în jurul focului, ce se face în bătătură, apoi unsă cu miere și mâncată. (3)

În *Banat*, pe lângă *Sânți*, despre cari am vorbit mai sus, cari sunt meniți celor 40 de *Mucenici* și cari se împart prin vecini și la cei săraci (4), mai este datină de a se da de pomamă (sacrificiū), adecă de a împărți ca *Moși*: *păsule* (fasole) *slăită* (sungalie) ori drésă cu unt-de-lemn, apoi nucă, póme, alune etc.

Acestea se numesc *Moși-cei-curați*.

Tot la acești *Moși* es economii din *Banat* la vii, moșii

(1) Dat. Rom. din Stupea, dict. de Maria Moroșan și com. de Onufr. Căilén: «În țiua de 40 de Sfinți se scolă femeile des-diminéță și plămădesc o covată de aluat și fac 40 de *plăcinte*, pe cari le daū apoi de numele celor 40 de Sfinți»; — a celor din Balacéna, com. de G. Jemna: «Poporul nostru țiace că în acéstă ți îi bine de făcut 40 de *plăcinte* și de béut 40 de păhare de rachiū»; — a celor din Frătăuțul-vechiū, com. de I. Covașă: «Românele fac în țiua de 40 de Sfinți 40 de plăcinte, țicându-se că fie-care e pentru numele unui Sfant»; — a celor din Șcheia, com. de C. Lucaciū: «În țiua de 40 de Sfinți se fac 40 de *varzare* cu mac»; — a celor din Iordănesci, com. de T. Tovarniți: «În țiua de 40 de Sfinți se fac 40 de plăcinte și se beaū 40 de păhare de ori și ce bătură.»

(2) Dat. Rom. din Cupca, dict. de Casandra Țuguiū, com. de Them. Prelici: «În țiua de 40 de Sfinți (mucenici) se fac 40 de *pâni*, și aceste pâni se daū apoi de pomană pentru sufletele celor 40 de Sfinți, cari ne staū întru ajutor, rugându-se lui Dumneđeū, ca acesta să ne erte pécatele.»

(3) D. Stăncescu, *Obiceiuri religioase*, publ. în «*Biserica ortodoxă-română*», an. IX, Bucuresci 1885, p. 329.

(4) Com. de d-l Aurel Iana.

de grâne, dar mai virtos la pometele ce produc pome (pruni) și bând, după proverbul poporului, 40—44 de păhare de vin, varsă vin ori rachiū (vinars) la buciunii de *viñe* (vie) spre a rodî, și încunjurând agrul, îl afumă cu rîză, spre a fi ferit de rele, dând tot atunci de pomană colac (brânduși), vin, rachiū etc. (1)

În fine, mai e de însemnat încă și aceea, că Românii din unele părți ale *Bucovinei* aū datină în acéstă ȓi, nu numai de a împărți *Sfințisorî* sau *Moși*, ci tot odată de a face și prasnic, la care ocasiune dau celor adunați de pomană de sufletul fie-cărui Sfint câte-un colăcel, o lumină aprinsă și un pahar de bătură. (2)

Se crede însă că e bine în acéstă ȓi, nu numai de a da celor sërmanî de bêt, ci de a bé și singurî câte 40 de pahare de vin sau rachiū. (3)

(1) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137.

(2) Dat. Rom. din Corlata, com. de G. Piersec: «În ȓiua de 40 de Sfinți femeile fac în cuptor 40 de colăcei și fac *prasnic* și dau de pomană câte un colac și câte o lumină de numele fie cărui Sfint»; — a celor din Măzănăesci, com. de I. Butnariū: «În acéstă ȓi fac omenii *prasnic* cu 40 de colaci și cu 40 de pahare de bătură»; — a celor din Balacéna, com. de G. Jemna: «În acéstă ȓi se adună la un loc mai mulți și mănâncă și béu în numele Sfinților.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Balacéna, com. de G. Jemna: «Poporul nostru ȓice că în acéstă ȓi îi bine de făcut 40 de plăcinte și de bêt 40 de păhare de rachiū»; — a celor din Iordănesci com. de T. Tovarnițchi: «În ȓiua de 40 de Sfinți se fac 40 de plăcinte și se béu 40 de păhare de ori și ce fel de bătură»; — E. Baican, *op. cit.*, p. 16: «La 9 Martie (ȓiua celor 40 de Mucenici) se béu 40 de pahare de vin ori de pelin și se fac colăcei micî unși cu miere (de fagurî) și cu mieȓ de nucă pisat, spre a merge bine bătura în sănătatea mucenicilor»; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70: «Asemenea e bine ca fie-cine, după putere, să bea până la 40 de păhare cu vin și să mănânce *Sfințisorî*»; — G. S. Ionénu, *op. cit.*, p. 54: «În ȓiua de *Mucenici* se fac nisce colăcei cu nucî, numiți *Mucenici*, și e bine ca în acea ȓi fie care persónă să bea 40 de pahare cu vin, ast-fel, pentru fie-care din cei 40 de sf. Mucenici.»

IV.

FOCUL SFINŢILOR.

În cele mai multe părţi din *Muntenia* este datină ca în ziua de *Patru-deci de Sfinţi* să se aprindă o cârpă sau o *trénţă* (1), şi cu *trénţa* aceea să se afume apoi casa şi curtea, coşarele şi grajdurile, precum şi toate celelalte încăperi, ce se mai află pe lângă casă, anume ca să le apere de toate relele (2) şi mai cu seamă ca să depărteze de pe lângă dinsele şerpii (3), cari, după credinţa Românilor din sus numita ţară, es în această zi din ascunzişurile lor de peste érnă, şi cari, dacă nu s'ar afumă casa şi acareturile de pe lângă dînsa, fórte lesne ar puté să-î musce. (4)

Mai departe, tot în diminéţa acestei zile şi tot în *Muntenia*, este datină ca să se măture casa şi curtea, să se strîngă toate gunóiele, baligele şi *torîscea* (5) de la vite la un loc, şi din totă strînsura acésta să se facă apoi un foc mare în mijlocul curţii sau în bătătură. (6)

(1) În Bucovina se dice *cotrénţă*, pl. *cotrenţe*.

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densuşianu, com. Bilciuresci, pl. Ialomiţa, jud. Dimboviţa: «În ziua celor 40 de Sfinţi se fac afumături cu cârpe aprinse prin casă, prin coşare, prin grajduri, că se gonesce tot ce e rău de la acea casă.»

(3) Idem de eadem, com. Andreesci, pl. Gilort, jud. Gorj: «În ziua de 40 de Sfinţi fie-care femeie ocolesce casa cu cârpă (*trénţă*) arsă, în superstiţiunea că se depărtéază şerpii de pe lângă casă»; — com. Periî, jud. Mehedinţi: «În ziua de Sămţi se ocolesce casa şi curtea cu *trénţă* aprinsă, ca să o apere de şerpi»; — com. Râjleţu-Vieroşiu, jud. Olt: «În ziua de Sfinţi se aprinde cârpă în mai multe bucăţi, care se distribue apoi prin toate locurile, ce sunt mai des umblate, acésta spre paza de şerpi şi ca un început al primăverei.»

(4) Idem de eadem, com. Poiana-de-sus, pl. Gherganî, jud. Dimboviţa.

(5) În Bucovina se dice *turisce*.

(6) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densuşianu, com. Pétra, jud. Teleorman: «La Sfinţii 40 de Mucenici se face foc în bătătură»; — com. Periî, jud. Mehedinţi: «În acésta zi se adună *torîscea* de la vite şi se arde»; — com. Râjleţu-Vieroşiu, jud. Olt: «La acésta sərbătóre (adecă la Sfinţii din 9 Martie) sunt mai multe obiceiuri, şi anume: se strînge gunoiul din casă şi curte şi i se dă foc, să ardă.»

Iar după ce focul a început acuma să ardă cu flacăra,
prind cei de casă, și cu deosebire tineretul, a sări în colo
și în cöce peste dînsul și a dice :

Cum aü trecut *Sfinții*
Prin foc și prin apă,
Așă să trecem și noi ! (1)

În același timp caută fie-care să sară ast-fel ca fumul ce
ese din foc să se introducă prin tötă îmbrăcăminte. (2)

Scopul facerii acestui foc și al săririi peste dînsul ni-l
arată, în parte, următörea poezie, întitulată *Patru-đeci de*
Mucenici :

Colo 'n vale foc și pară
Și flăcăii stau să-l sară,
C'apucar'așă de mici
Patru-đeci de mucenici ;
Că cine-o sări odată,
Bine-î merge vara tötă ;
De-o sări a doua öra,
Pân' la tómnă se însöră ;
Înainte și 'napoi,
N'o să scie de nevoi ;
Iar de patru-đeci de ori,
Are parte de comori.
— Săi, Mărine ! — îl îndémnă
Pe flăcău o fetișcană.
— Oiü sări, de te-î aține
Și me-î prinde 'n brațe bine !

— Bate-aprinde cin' te crede...
— Bam'a prinde cin' mă vede,
C'o să sar virtos odată
Și pe urmă iar', surată,
Și 'nainte, și 'napoi,
Cum e felul pe la noi,
Și de patru-đeci de ori...
— Ți-o fi gându la comori?...
— La comori, păi cum, firesece, —
Mă gândesc la ochii tei,
Că mai marî comori ca ei
Spune, Sando, se găsece ?
Și el sare, altu sare,
Rîd, glumesc, nevoie mare ;
Iar bętrânii trag ciomege
Voinicesece în pămînt,

(1) Idem de eadem, com. Crovu, jud. Dîmbovița : «Se strînge gunoiul
de prin curte în điuva de *Măcinici* (9 Martie) și i se dă foc, sārînd co-
pii peste el» ; — com. Valea-Raței, jud. Rîmnicul-Sărăt : «La *Măcinici*
se face un foc diminęța peste care sar copiii» ; — com. Rași, jud. Ia-
lomița : «La *Măcinici* fac foc în jurul casei cu gunoiele din curte și,
sārînd peste el, đic : Cum aü trecut *Sfinții* prin foc și prin apă, așă
să trecă și ei.»

(2) Idem de eadem, com. Poiana-de-sus, pl. Gherganî, jud. Dîmbo-
vița : «În điuva de 9 Martie (*Mucenicii*) fie-care sātén curăță curtea, iar
în mijlocul ei face un foc și sare peste el, introducënd fumul prin tötă
îmbrăcăminte, sub credința de a fi feriți de șerpi, cari se desgröpă în
acéstă đi.»

Patru-zeci, — ca să deslege
Pe drăguța primăvară
Dintr'al ernei jurământ.
Și la cârciumă, pe séră,

Toți, grămadă se îndrumă
Să închine, într'o glumă
Primăverei tinerele
Patru-zeci de păhărele. (1)

Pe lângă cele arătate în poesia reprodusă aici, se mai face focul acesta încă și pentru aceea ca să vie primăvara mai curînd (2), și ca un semn al primăverei (3), apoi pentru ca prin fumul ce ese dintr'însul să se apere casa, la care s'a făcut, precum și locuitorii ei, de șerpî și de mușcăturile acestora. (4)

Facerea focului, despre care ne-a fost până aici vorba, și sărirea peste dînsul sunt usitate și la Români din *Transilvania* și *Banat*.

«În ajunul zilei celor *Patru-zeci de Sfinți* — scrie d-l Frîncu cu privire la Români din Munții-Apuseni — se aprind grămeți de paie și căsenii sar unul după altul peste flacără, pentru ca în cursul anului să nu-i pișce puceii.» (5)

Iar răposatul Sim. Manguica, vorbind despre datinele și credințele Românilor din Banat de la 9 Martie, dîce că în această zi «se mătură curțile (avliele, obórele) și gunóiele adunându-le camară devin aprinse, sgândărind focul și bătînd cu botile în el; din această procedură apoi se împrîmă-văreză», — și apoi, că «âmbland se încunjură grădinile, moșiile și pomăriile (ambarvalia lat.) și se afumă mai vîrtos cu fum de rîză (de pânză), ca să fie ferite și scutite de omiđi, șerpî etc.» (6)

(1) N. Rădulescu-Niger, *Rustice*, vol. I, Poesii, București 1893, p. 48.

(2) I. N. Constantinescu, *Superstiții*, din com. Ciulnița, jud. Ialomița, publ. în «*Șeșetórea*», an. III, p. 44: «Tot în această zi (9 Martie) tóte gunóiele se ard, ca să vie primăvara mai curînd.»

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Rájlețu-Vieróșiu, jud. Olt.

(4) Idem de eadem, com. Poiana-de-sus, pl. Gherganî, jud. Dîmbovița; — com. Socet, jud. Teleorman: «Tot la *Mucenici* se mătură curtea și se dă foc la báligar, dîcînd că prin acest fum se gonesc și se apără tot anul acela casa și locuitorii ei de mușcăturile șerpilor.»

(5) *Op. cit.*, p. 129.

(6) *Calend. pe an. 1882 și 1883*; — «*Tribuna Poporului*», an. III, Arad 1899, No. 35, p. 2: «In ziua de *Mucenici* se strînge tot gunoiul

În cele mai multe părți din *Banat* însă, și mai cu seamă din *Bucovina*, toate acestea se fac la *Alexii* sau la *Bunavestire*. (1)

V.

PORNIREA PLUGULUI.

În ziua de *Patru-deci de Sfinți*, după credința celor mai mulți, despre care am vorbit deja mai pe larg în capitolele premergătoare, pământul începe a se desgheța, gerul a intra și căldura a eși dintr'însul.

Deci Românii din cele mai multe părți ale *Bucovinei*, dacă nu chiar în ziua acésta, apoi de bună seamă că a doua sau a treia zi, a datină de a *porni* sau a *scóte plugul*, adică de a merge cu dînsul la arat, creștînd că, neînghețînd mai mult după trecerea acestei zile, nici sîmînța ce vor semăna-o ei nu va îngheța, ci din contră că ea va încolți foarte de grabă și va da cu mult mai multă ródă decît atunci cînd ar semăna-o mai tîrziu.

Înainte însă de a descrie datinele și credințele Românilor usitate la *Pornirea* sau *Scóterea plugului*, cred că nu va strică dacă voi aminti ceva și despre pregătirea acestuia.

Fie-care plugar adevărat caută mai înainte de toate ca atît plugul cît și toate celelalte obiecte, cari se țin de dînsul, să se afle în cea mai bună stare și rînduélă, ca nu cum-va mai pe urmă, după ce a început acuma a ară, să aibă neconținut de lucru cu dînsul, a tocmi și a îndrepta cînd una cînd alta.

Drept aceea, fie-care Român plugar ieă cu vre-o câte-va zile înainte de acésta fiarele plugului și, ducîndu-se cu dîn-

din curte și se aprinde, iar copiii trec prin el, pentru ca să fie tot anul sănătoși.*

(1) Sim. Manguica, *Calend cit.*

sele la un fierar, i le dă ca să le îndrepte și să le ascuțescă, iar dacă nu e lipsă a le ascuți, apoi cel puțin a le băgă prin foc, anume ca să se curățească de tot răul, căci se crede că e păcat a merge primăvara la arat cu fiarele ascuțite de cu toamnă. (1)

După ce se întorce cu fiarele acasă, scóte *grindeiul*, *tragla* sau *cobâla*, *teleguța* sau *rotițele*, *tânjelele*, *prechinjelele*, *grapa* și *oticul*, le examinază pe toate cu de-amăruntul și, vădând că unuia sau altuia din aceste obiecte îi lipsesce ceva, se pune și-l îndreptă, ast-fel ca nici unuia să nu-i lipsescă nimic, ei toate să fie în cea mai bună stare.

Plugul Românului este în genere tras de către patru boi. Dar numai *fruntașii* satelor pot să aibă câte patru boi, și prin urmare și plugul lor propriu. *Mijlocașii* și *codășii* au de comun numai câte-o păreche de boi. Decî aceștia, din urmă, voind a-și ară și ei pămînturile lor, multe puține câte le au, de-odată cu cei fruntași, se însoțesc câte doi și-și ară apoi țarinele împreună.

Acésta *tovărășie* pentru scopul aratului se numește în cele mai multe părți din Bucovina cu un termen tehnic poporal *sîmbră* sau *simbrie*, iar consoții respectivi se chéamă *sîmbrași* sau *simbriași*. (2)

Fiind acuma atât plugul cât și toate obiectele câte se țin de dînsul în cea mai bună stare, cum sosese ziua menită pentru *Pornirea* sau *Scóterea* lui, îl ieaú de unde l'au pus cu vre-o câte-va zile mai înainte de acésta, îl așeză pe *traglă*, prind *grindeiul* cu *potângul* de *crucile rotițelor*, iar acestea cu *cârceia* de *tânjală*, scot apoi boii și, înjugând o păreche la tânjala de la plug, iar cea-laltă păreche la carul în care se află încărcate toate cele trebuincioase la arat precum și nutrețul pentru boi, trag atât plugul cât și carul în mijlocul ogrădii sau curții și aici staú apoi cu toții gata de pornire.

O sémă de Români, pe lângă cele arătate până aici, mai au încă și acea datină, după ce au înjugat boii la plug, că

(1) Cred. Rom. din Mahala, com. de d-Ionică al lui Iordachi Isac.

(2) Veđi despre acésta și V. Bumbac, *Serbarea anului noú la Români* publ. în «*Albina*», an. IV, Viena 1869, No. 1.

pun traista cu merindea menită pentru plugari în cuiul care prinde jugul de tânjală, și abiă după aceea trag în mijlocul ogrăzii. (1)

După ce au tras în mijlocul ogrăzii, ese stăpâna de casă cu o cofă, cofiță sau și cu un alt vas, în care se află apă și un struț de busuioc, apoi cu un hârb, în care se află tămâie aprinsă, precum și cu o pâne de grâu sau un malai și cu o bucată de sare; se apropie de plugul cu boii și de plugari și, încunjurându-i pe toți de trei ori după olaltă în direcțiunea cursului sórelui, îi afumă și-i stropesce cu aghiasmă (2), dicând :

(1) Dat. Rom. din Balaćena, com. de C. Ureche; — a celor din Cireș-Opaif, com. de D. Popescul: «Când voesce gospodarul să pornescă plugul, înjugă mai întâiu boii la el și pune traista cu merinde, mai ales cu pâne sau cu malai, în cuiul care prinde jugul de tânjală; după aceea ieă tămâie și aghiasmă și, tămâind și stropind boii, îi încunjură de trei ori.»

(2) Dat. Rom., din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin: «Când scot plugul întâia óră primăvara la arat, îl pun în mijlocul ogrăzii, dimpreună cu boii și cu plugarii. Cum staū în mijlocul ogrăzii, vine gospodina de casă cu tămâie aprinsă și-i încunjură de trei ori. Apoi se pornesc cu Dómne-ajută la arat»; — a celor din Frătăușul-vechiu, dict. de Zenovia Rusu: «La scóterea plugului, femeia de casă încunjură plugul cu pâne și cu sare»; — tot de acolo, com. de I. Covașă: «Când se scóte plugul și se înjugă la el boii, ese stăpâna de casă dinaintea ușei cu aghiasmă, tămâie, pâne și sare, și așa încunjură plugul de trei ori, anume ca plugul să umble ușor și să petrecă primăvara frumos»; — a celor din Stupea, com. de Onufr. Căilén: «În ziua, în care ómenii pentru întâiași dată es de acasă și se duc cu plugul în țarină la arat, îi încunjură femeile, atât pe dânșii cât și plugul și carul cu boii, cu tămâie aprinsă»; — a celor din Mahala, com. de d-l Ionică al lui Iordachi Isac: «La *Scosul plugului* primăvara hrănim boii bine cum se cade, apoi strîngem tóte la un loc câte se țin de plug, înjugăm boii la tânjeli, punem mâncare atât pentru noi cât și pentru boi; după acésta, fiind tóte gata de pornelă, ese mai ales femeia cu o strachină cu aghiasmă și cu un mănunchiu cu busuioc, apoi un hârb cu foc și tămâie și, încungiurând plugul cu boii și pe cei ce au de mers cu plugul, adecă pe plugari, îi afumă pe toți și-i stropesce cu aghiasmă. Unele femei mai bêtrâne róstesc și unele cuinte, cari nu mi-s cunoscute. Atâta sciū că cu toții își fac cruce și cu mare înduioșare cer ajutor de la Dumneđeu sfintul, dicând: Dómne ajută! într'un cés bun și cu noroc la tótă lumea și noue!»

Cât de curată
E tămâia
Și aghiasma,
Așa de curățî
Și voi să umblați,

Nici când să nu dați
Peste vre-un Moroiu
Sau vre-un Strigoiu,
Să vă facă rău!... (1)

Sau:

Precum nimic de tămâie
Și aghiasmă
Nu se pôte apropia,
Tot așa

Nu se pot apropia
De arătură
Și semînța
Și de dobitocele vóstre! (2)

După ce a încunjurat, a tămâiat și a stropit de trei orî boii, atât plugul și carul cu boii cât și pe plugari, apa ce a mai rămas o varsă înaintea boilor, ast-fel ca să le ude piciórele, sau peste aceștia, pânea și o parte din sare o dă plugarilor și boilor ca să o mănânce (3), iar hârbul cu tămâia și barda sau toporul le pun dinaintea boilor, anume ca aceștia dimpreună cu plugul, când se vor porni la arat, să trecă peste dînsele, și la sfîrșit dîce: «*Dómnne ajută!*» (4)

(1) Dat. Rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan: «Când se pornesce plugul, se ieă o cofă cu apă, aghiasmă și tămâie și se încunjură plugul împreună cu boii, apoi se aruncă pe boi și pe plug, dîcînd: cât de curată, etc.»; — Dim. Dan. *Credințe populare bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 19, p. 1: «Când se pornesce primăvara plugul la arat, se încunjură el de trei orî mai nainte de a eși pe pörtă cu tămâie, busuioc și apă sfințită, cu care se stropește el și vitele, ca să nu se prindă diochiul de vite.»

(2) Dat. Rom. din Stupea. com. de Onufr. Căilén.

(3) Dat. Rom. din Volovêț, com. de Ilie Buliga: «După ce se înjugă vitele la plug și plugarii sunt adunați la olaltă, ieă unul un vas cu aghiasmă, o pâne (malaiu) și un hârb cu tămâie aprinsă, încunjură de trei orî cu dînsele pe boi și plugari, afumându-i și stropindu-i cu aghiasmă. Iar după ce-i încunjură, ieă pânea și o dă plugarilor și vitor să o mănânce, și apoi se pornesce»; — a celor din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă: «Cu apa se udă piciórele boilor, iar pânea se mănâncă chiar atunci.»

(4) Dat. Rom. din Volovêț, com. de Ioan Buliga: «Când scot ómenii întaiu plugul la arat, aprind tămâie într'un hârb și încunjură plugul cu boii de trei orî. După aceea pune hârbul cu tămâie și toporul ce-l întrebuinteză la plug înaintea boilor și dîce: *Dómnne ajută!* Și trece plugul cu boii orî cu caii peste hârb și peste topor și se duce unde are de arat.» — În unele comune, precum bunăoră în Horodnicul-de-jos, hârbul cu cărbunii se smerge de córnelé boilor.

Nemijlocit, după ce a sfârșit stăpâna de casă cele arătate până aici, stăpânul său unul dintre plugarii, cari în intervalul acesta au stat în genunchi, face cu codârîscea biciului cruce înaintea boilor și apoi, făcându-și și ei cruce, se pornesc la arat (1), ast-fel ca boii și plugul să treacă numai decât peste topor și peste hârbul cu tămâia. (2)

Încunjurarea de trei ori a plugului, afumarea lui cu tămâie și stropirea cu aghiasmă se face cu scop ca atât plugarilor cât și vitelor să le mērgă bine în tot decursul aratului și să ėsă cu arătura în capēt tot așa de voioși și sănătoși cum au intrat (3), apoi să-i ferescă Dumneđeū de rele (4), să nu le ėsă înainte vre-un *Moroiū* sau *Strigoiiū* (5) ori vre-o altă pocitură și să-i pocescă (6), să rodescă bine pânea ce vor semănă-o (7), mai pe scurt să nu fie lipsă de nimic. (8)

O sēmă de femeī, nemijlocit după ce s'a pornit plugul și

(1) Dat. Rom. din Tereblecea, dict. de Grigore Scripcariū : «Când es Româniū întâiași dată cu plugul la câmp, înhamă caii sau înjugă boii la jug, apoi ieau aghiasmă și busuioc și, încunjurând de trei ori plugul în direcțiunea cursului sōrelui, stropesc plugul și vitele înhămate sau înjugate la el cu aghiasmă, afumă cu tămâie, apoi fac cu codârîscea biciului cruce înaintea vitelor, și apoi se pornesc la arat.»

(2) Dat. Rom. din Volovēt, com. de Ioan Buliga.

(3) Dat. și cred. Rom. din Volovēt, com. de I. Buliga; — a celor din Cireș-Opaī, com. de D. Popescul : «Acestea se fac, pentru ca să fie boii sănătoși până ce se va sfârși aratul.»

(4) Dat. și cred. Rom. din Udesci, com. de Darie Cosmiuc : «Când se scōte plugul pentru prima oră ca să mērgă la arat, se încunjură atât plugul cât și vitele înjugate la dînsul de trei ori cu tămâie, anume ca să le mērgă bine și să le ferescă Dumneđeū de rele.»

(5) Dat. și cred. Rom. din Cireș-Opaī, com. de Const. Dugan.

(6) Dat. și cred. Rom. din Broscăuțul-vechiū, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarcuic : «Când se scōte plugul afară, atunci se stropesc acesta cu aghiasmă și se încunjură cu tămâie. Acesta se face de aceea, pentru că, dacă merge cine-va la arat, să nu-l pocescă vre-o pocitură, care i-ar eși înainte.»

(7) Dat. și cred. Rom. din Volovēt, com. de Ilie Buliga : «Tōte aceste le fac ei ca să pōtă ară cu bine și să rodescă pânea.»

(8) Dat. și cred. din Liuđi, com. de Em. Tēutul : «Când scot ómenii întâia oră plugul, scot și o cofă cu apă, o pâne și sare, și pe tōte acestea le pun înaintea boilor. După aceea aprind tămâie și încunjură de trei ori plugul cu dînsa, rugându-se lui Dumneđeū ca anul să fie roditor și să nu fie lipsă de nimic.»

dă să  să din ograda afară, ieau un *ou de găină*  i-l arunc  pe sub m na st ngă peste boi sau dinaintea acestora, în credin a că, dacă, c d nd oul jos, nu se sfarmă, atunci nici plugul nu se sfarmă în tot timpul aratului, iar dacă se sfarmă, atunci trebuie numai dec t să se sfarme cev   i la plug (1), sau să se spargă *s mbra* celor ce s'au  ntov r shit la plug. (2)

Unii plugari, cum s'au sfirșit ceremoniile descrise p n  aici  i cum au e it cu plugul din ograda, se duc cu d nsul de-a dreptul în  arina, al ii însă încunjură mai întaiu de trei ori gospodăria sau, dacă nu-  cu putin  t t  gospodăria, fiind prea multe garduri în cale, cel pu in casa,  i abi  după ac sta se duc în  arina (3),  i iar i al ii se duc mai

(1) Dat. Rom. din Cires-Opai , com. de Const. Dugan: «Apoi se arunc  pe sub m na st ng  un ou peste boi,  i dacă se sfarmă oul, se sfarmă  i plugul, iar dacă nu se sfarmă oul, nici plugul nu se sfarmă»; — tot de acolo, com. de Dim. Popescu: «Mai  ntaiu de t te repar z  ómenii plugul  i tóte cele ce se  in de d nsul. După ce pregătesc t te, se  njug  boii sau se înhamă caii  i sta  a a gata. După ce-s gata numai să porn c , se ie  o p ne, pe p ne se pune sare,  i pe c rbuni aprin i se pune t m ie,  i apoi se încunjură cu t te acestea,  ncep nd dinaintea boilor, de trei ori.  ncunjur ndu-se de trei ori, se vine iar i dinaintea boilor, unde se pun t te acestea jos. Se ie  apoi un ou de găină  i, pornindu-se boii  i trec nd peste lucrurile de mai înainte, se asvârle oul înainte boilor. Acuma cred ómenii că, dacă nu se sfarmă oul, nu se sfarmă nimic la plug în timpul lucrului, iar dacă se sfarmă, trebuie să se sfarme cev   i la plug»; — a celor din Iord nesci, com. de T. Tovarni chi: «Mai  ntaiu plugul trebuie să se porn c  *Lunia*. După ce se  njug  patru boi la plug, se încunjură plugul  i boii cu mai multe bucate puse într'o traistă  i,  in nd într'o mână o cofă cu apă sfin it  sau aghiasmă, iar în cea-lalt  un hârb cu foc  i t m ie. Traista, în care se află trei p ni de gr u, de secară sau  i de păpușoiu, o pune ori  i care om e de fa  pe umăr, iar într'o mână  ine cofa  i în alta hârbul cu foc  i t m ie,  i așa încunjură plugul. După ce a încunjurat plugul de trei ori, pune t te aceste la o parte  i arunc  apoi, de-odată, peste plug  i peste boi, un ou  i, dacă oul se sfarmă, atunci  ie ei că  i plugul se va sfarmă de mai multe ori peste an; iar dacă nu, atunci  ie ei că va merge lucrul în spor.»

(2) Dat.  i cred Rom. din Straja, com. de I. Dan: «C nd se sc te plugul, se arunc  un ou în sus  i se crede că, dacă se va sparge oul c d nd pe p m nt, atunci se va sparge  i *s mbra* sau tov r ia celor cari s'au  ntov r shit la plug.»

(3) Dat. Rom. din Horodnicul-de-jos, com. de G. Tel g : «C nd se sc te plugul, se ie  un hârb de un an cu t m ie, o cofă cu apă  i o p ne

întâiu în grădină și aici, bătând stăpânul de casă trei mă-tanii și ȳicând «*Dómnne ajută!*» și: «*dă, Dómnne, ródă!*» trag o brazdă sau *brăzdeză*, după cum se mai ȳice, și apoi des-
jugă boii și le dau de mâncare, și pe lângă boi mănâncă și
ei, creȳdând și ȳicând că, dacă nu mănâncă, nici câmpul nu
rodesce, iar dacă mănâncă, câmpul duce lumea. (1)

Și abiă după ce au făcut și acésta, se pornesc în țarina
la arat, unde din nou își fac cruce, ȳic: «*Dómnne ajută!*»
și se apucă apoi de arat.

Maî tot acele datine și credințe, cari sunt usitate în
Bucovina la Pornirea plugului, sunt usitate și la Româniî
din *Moldova și Transilvania*.

Așă Româniî din unele părți ale *Moldovei*, când voesc
a începe *plugăria*, pun în un vas apă și în altul cărbuni
cu tămâie; apoi, înjugând boii la plug, tămâiază împrejur
și stropesc cu apă plugul și pe boi, ȳicând:

— Noroc să dea Dumneȳeu, plóie și ródă! (2)

În alte părți, tot din *Moldova*, când scot plugul la arat,
îl tămâiază cu fum de tămâie și de petică, anume ca să nu
vie la holde șerpî, lăcuste etc. Iar după ce au tămâiat plu-
gul, dau câte-un colac plugarilor, anume ca să rodéscă țar-
rina. (3)

de griu sau un malaiu și umblă cu acestea de trei ori prin pre-
jurul plugului, tămâindu-l atât pe dînsul cât și boii. Și plugul cu boii
trebuie să încunjure de trei ori tótă gospodăria sau, dacă nu-î cu puțință
tótă gospodăria, fiind póte multe omete în cale, cel puțin casa. După ce
s'au făcut acestea, strică hârbul cu tămâie de córnelor boilor, cu apa se
udă piciórele acestora, iar pânea se mănâncă chiar atuncî de plugari.»

(1) Dat. Rom. din Iordănesci, com. de T. Tovarnițchi; — a celor din
Balacéna, com. de G. Jemna: «Când se scóte plugul întăia órá primă-
vară, se afumă vitele cu tămâie și se stropesc cu aghiasmă. Tóte acestea
le face femeia. Bărbatul însă, scóțd după acésta plugul în grădină și
bătând în mijlocul acesteia trei mătane, începe mai întăiu aici a brăzda
și apoi se duce în țarină»; — tot de acolo, com. de C. Ureche: «La scó-
terea plugurilor se afumă plugul și vitele cu tămâie aprinsă. După aceea
pun traista cu mâncare în jug, iar plugarul ingenunchézá acolo jos,
ȳice «*Tatăl nostru*», precum și alte cuvinte evlavióse, ca «*Dómnne ajută*»
și «*dă Dómnne róde!*»

(2) B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274, com. Șipotole, jud. Iași,

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Basaraba, jud. Su-
cěva.

În unele părți din *Transilvania* este datină ca la *prima eșire cu plugul* să se pue în curte pe un scaun o pâne, un vas cu apă și un alt vas cu jar și tămâie. În timpul acesta plugarii prind vitele și staū gata de plecare; iar femeile îi ocolesc (încunjură) de trei ori, afumându-î continuū, dimpreună cu vitele înjugate.

Tóte acestea se fac cu scop ca să se ocoléscă și să se alunge tempestățile (1), precum și pentru ca atât plugul cu boii cât și plugarii să nu fie atacați de *Frumușele*. (2)

În alte părți, asemenea din *Transilvania*, în ziua când es cu plugul din curte întâia dată primăvara, îl afumă cu tămâie sfințită; boii îi stropesc de trei ori la picioare și córne cu *aiasmă*, și în unele părți diminéța pun în un blid un ou zdrobit, pe care îl dau vitelor de plug.

Care țeran póte să éasă mai de timpuriū saū mai înainte cu plugul primăvara, acela crede că se va face om mai avut, iar agrii vor fi feriți de grindină și holdele de paseri. (3)

Tot pentru ca paserile să nu atace și să nu strice holdele, se dice că semănătorului, când sémână întâia órá, nu-î este ertat să vorbéscă cu nimeni. (4)

Mai departe se crede și se dice că *glia* dintâiū, brăzdată de plugul cel dintâiū eșit primăvara, o ieaū babele pentru farmece. Când adecă vrea ca cutare fată să fie la horă tot înainte și în mare vază, îi dau un grunđișor din glia cea dintâiū tăiată cu ferul plugului. (5)

După ce aū eșit cu plugul din curte și după ce aū ajuns acuma în câmp, fie-care își face câte trei cruci, dicend: «Dómne ajută! dá Dómne ródă multă și sănătate!» și apoi,

(1) V. Rebrean, *Datine populare*, publ. în «*Ungaria*», an. I, Cluj 1892, p. 288.

(2) *Credințe deșerte*, auđite la pop. rom. din Boereni, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*», an. LVIII, Brașov 1895, No. 102: «Când es plugarii întâia órá la câmp cu plugurile, trebuie afumate tóte uneltele împreună cu vitele, căci la cas contrar le vor atacă *cele frumușele* (vinturi rele).»

(3) «*Gazeta Transilvaniei*», an. LI, Brașov 1888, No. 142.

(4) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «În ziua când semănătorul vo-esce să semene, nu-î ertat să vorbéscă cu nime, ca să nu-î strice păsérile holda.»

(5) «*Gazeta Transilvaniei*» cit.

tot fluerând și cântând fel de fel de cântece : unele vesele, altele de jale, după cum e și dispus, își începe și continuă el arătura sa de primăvară în mijlocul naturei întinerite și în concertul paserilor, cari îl întâmpină asemenea cântând :

Cici vară, cici vară !
 Pluguri multe pe hotară ;
 Pe hotară plugurile
 Și pe prisme căerele...
 Cici, cici vară !...

Iar după ce a trecut primăvara și vara și după ce și-a sfârșit și semănătura de toamnă, își așeză plugul iarăși la odihnă, ca să dărmă până în primăvara următoare, precum dărmă și câmpul seû sub haina cea albă ce i-o întinde apriga érna. (1)

(1) Veși și «Gazeta Transilvaniei» cit.

ALEXIILE.

I.

ALEXIE, OMUL LUÎ DUMNEȚEU.

Sub cuv. *Alexiă* artcl. *Alexiile*, se înțelege, atât în *Bucovina* cât și în cele-lalte țări locuite de Români, șiua *St. Alexie*, care cade tot-deauna, adecă în fie-care an, la 17 Martie.

Iar despre *St. Alexie*, numit altmintrelea și *Alexiū*, *Alexă*, *Alexă cel cald* (1), *Om̃ul lui Dumnețeu* (2) și *Om̃ul lui Dumnețeu cel cald* (3), există la Români din Bucovina următoarea legendă :

«A fost odată un *împ̃erat*, și împ̃eratul acela aveà un fecior, anume *Alexie*, care erà fôrte blăjin și ascultător și care ascultă nu numai de părinții săi, ci chiar și de cei din urmă argați de la curtea împ̃erătescă, cari îl învățau și-î spuneau cevă de bine.

«Dar *Alexie*, nu numai că erà blăjin și ascultător, ci el aveà

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

(2) Indătinat în Șcheia, com. de Sim. Pop : «*Alexie* este *Om̃ul cel cald al lui Dumnețeu*.»

(3) În Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoș, com. de Vesp. Corvin : «*Alexie* se numesce *Om̃ul lui Dumnețeu cel cald*» ; — în Buninți, com. de Vas. Strachină : «Ómenii îl numesce pe *St. Alexie* și *Om̃ul lui Dumnețeu cel cald*» ; — în Balacéna, dict. de Maria Ureche, com. de Const. Ureche : «*Alexă* este *Om̃ul cel cald al lui Dumnețeu*.»

tot odată și o inimă foarte bună. Nu eră nici un singur bolnav, sërman, nevoeș, sau alt om nenorocit și năcăjit, care să fi venit la dînsul și să nu-l fi miluit sau să nu-i fi dat un sfat bun.

«În scurt țis, el făcèa tot numai bine, rëu însă nu făcèa nici odată. De aceea atât părinții sèi cât și toți cei ce-l cunosceau mai de-aprópe îl aveau foarte drag.

«Ajungènd *Alexie* în vîrsta aceea când fie-care se cugetă la însurat, părinții sèi îl îndemnară ca să se însóre. Însă el nu spuse nimic: nici că se va însurà, nici că nu se va însurà, ci tăcù mulcom, lăsându-l pe tatăl sèu să facă cu dînsul ce va voi.

«Tatăl sèu, vèdènd că nu țice nici da nici ba și cugetând că pòte i-e rușine să vorbèscă de însurătore, îi căută o mirésă și-l însură și, fiind-că nu aveà alt fiu, ci numai pe dînsul, îi spuse tot odată că nu mult după acèsta îi va da și tronul împèrătesc.

«Ce face însă *Alexie*?... Cum s'a cununat și a eșit din biserică, țise către mirésă: «Pace ție, și pace mie!» și-apoi, cum ajunsese acasă, se desbrăcă din hainele cele frumoșe, în cari eră îmbrăcat, și îmbrăcându-se în alte haine próste, părăsi pe nesciute și pe nesimțite casa și mirésă și se cam mai duse în lume.

«Și cum s'a pornit el de-acasă, s'a tot dus încotro îl duseră ochii și picioréle, și nu s'a mai oprit nicăiri, până ce nu dete de o mănăstire de călugări. Iar după ce a ajuns la mănăstirea aceea, își schimbă numele, ca să nu scie nimeni cine-i și de unde-î, și-apoi, rugându-se să fie primit în cinul călugăresc, se făcù și el călugăr.

«După ce s'a făcut călugăr, ascultă și aice, ca și acasă la părinții sèi, până chiar și de cei mai mici călugări și argați mănăstiresci și făcèa tóte slujbele călugăresci cu cea mai mare supunere și acurateță.

«Și fiind-că el eră un om foarte evlavios, cu frica lui Dumnezeu și îndurat, și pentru că se purtă foarte bine, de aceea călugării voriră să-l facă mai mare, însă el nu voi nici decum, ci le spuse că el e foarte mulțămît și cu atîta cu cât este.

«Murind la vre-o câțiva ani după acèsta egumenul mănăstirii, călugării, după ce-l înmormîntară, se adunară cu toții la un loc ca să alégă pe un alt călugăr de egumen. Însă, ținènd ei sfat, vèdură că nu pot alege pe nimeni altul, fără numai pe *Alexie*, fiind-că toți, până într'unul, aveau câte-un cusur, adecă că unul a făcut una, altul alta, pe când lui *Alexie* nimeni nu-i putù nimic aflà, fiind cel mai drept și cu purtarea cea mai bună. De aceea hotărîră ei să-l alégă numai pe dînsul.

«*Alexie* însă le spuse că numai de géba stăruese să-l alégă,

căci el nu dorește nici nu voește să fie ales, ci să alégă mai bine pe un alt călugăr mai vrednic decât dînsul. Dar călugării nu voră să-l asculte, ci-l aleseră pe dînsul.

«*Alexie*, vędënd că călugării nu șuguesc, că l'aũ ales de egumen împotriva voinței sale, și fiindu-ı témă că nu va puté corespunde acestei chemări înalte, după cum i-ar fi dorința și voința, se duse în chilia sa, se desbrăcă din hainele cele călugăresci și, îmbrăcându-se în haine de cerșetor, părăsi pe ascuns mănăstirea și se întórse iarăși la tatăl său.

Ajungënd acasă la părinții săi și fiind acuma bătrân și fórte schimbat la față, nimeni nu l'a cunoscut. Dar și el nu s'a dat de cunoscut, ci schimbându-și și de astă dată numele, se rugă tatălui său să-ı dea o colibuță ca să locuiască într'însa, căci fiind slab și nevoeș, n'are unde să-și plece capul și să locuiască.

«Împăratul, vędëndu-l cât e de sorman și de slab, i se făcũ milă de dînsul și, fiind-că și el eră un om bun la inimă, îi dete spre locuință o odăiță mică, care se află lângă un grajd.

«După ce s'a așezat *Alexie* în odăița saũ căsuța aceea, a început a lucră prin curte, și ceea ce-ı da de mănecare cu aceea trăiă, și se mulțamiă tot-deauna cu ceea ce aveă. Iar de îmbrăcat se îmbrăcă cu straietele ce rămăneau și le căpëtă de pe la argați.

«La vre-o câți-va ani însă, iată că într'o bună diminéță vęd argații și cei-lalți curtenii că servitorul adăpostit la curtea împăratéscă nu ese, ca de altă dată, din casă. În același timp însă aud clopotele sunând, ca și când ar fi murit cine scie ce om însemnat.

«Și vędënd curtenii și cetățenii întimplarea acésta, alergară de grabă la biserică să vadă cine și pentru cine trage clopotele. Însă când ajunseră și se urcară la clopote, ce să le vadă ochii?... vęd că clopotele se mișcă și se trag singure. După acésta, scoborîndu-se din clopotniță, se porniră și căutară prin tóte părțile să vadă cine a murit și de ce se trag tóte clopotele singure și cu un răsunset atât de jalnic și de pătrundător. Mai întâiũ căutară pe la preoți, cugetând că a murit vre-un preot, apoi pe la mănăstiri, și 'n urmă pe la domni, precum și prin alte locuri mai însemnate, însă nici într'un loc nu aflară nimic.

«În urmă, aducëndu-și aminte că săracul din curtea împăratéscă n'a eșit în ziua aceea la lucru afară, ca mai nainte, se întórseră cu toții îndērēt de pe unde erau duși și se îndreptară spre odăița săracului, ca să caute și acolo să vadă nu cum-va a murit acesta? Și cum se apropiară de odăița, în care locuiă

Alexie, vîd că e luminată; iar după ce deschiseră ușa și intrară câți-va dintre dînșii înăuntru, vîd pe *Alexie* întins cât eră de lung la pămînt, cu fața în sus, cu mânilor pe pept, ținînd în mîna dréptă o scrisóre, iar împrejurul seũ arđînd o mulțime de lumini, cari atârnaũ în aer... un semn că eră mort.

«Vêđînd eĩ acésta, iși făcũ fie-care semnul crucii, đise: «*Dumneđeũ să-l erte*», și apoi se apropiarã cu sfială de dînsul și cer-carã să-ĩ ieã scrisóreã din mîna ca să vadã ce e scris într'ĩnsa. Dar în zãdar le fu ostenéla, căci n'o puturã scóte.

«Atuncĩ ceĩ ce-l aflarã mãi întãiu pe *Alexie* mort se duserã la împératul și-ĩ deterã și lui de scire atãt despre mórtea acestuia, cãt și despre scrisóreã din mîna lui.

«In rústimpul acesta însă clopotele se trãgeãu mereũ singure pe sine și nimeni nu le puteã oprĩ.

«Ascultãnd împératul tóte cele ce i s'aũ spus că s'aũ întĩmplat, s'a dus și el la cãsuța lui *Alexie*, ca să se încredințeze singur la starea locului despre cele ce i s'aũ spus.

«Ajungẽnd și intrãnd în cãsuța unde se aflã *Alexie* mort, iși făcũ și el cruce și đise «*Dumneđeũ să-l erte*», și-apoi poruncĩ unũ argat să-ĩ scótã scrisóreã din mîna și să i-o dea, ca să vadã ce-ĩ scris într'ĩnsa.

«Argatul întinse mîna și, prinđîndu-o, începũ a o trage cu tótã puterea. Dar în zãdar, căci orĩ-cãt s'a muncit, n'a putut-o scóte.

«Atuncĩ a cercat împératul singur și, cercãnd, i-o scóse cu cea mãi mare ușurințã. Iar după ce a scos-o și a desfãcut-o, ceti cu de-amãruntul de la începũt pãnã la sfirșit.

«Și erã scris în scrisóreã aceea, pe care o scrisã *Alexie* nemijlocit înainteã morțiĩ sale, tótã vieța lui: cum a pãrãsit el mirésã și a fugit de-acasã, cum a mers la mãnãstire și ce s'a întĩmplat acolo cu dînsul, cum a fost ales de egumen, cum a fugit după aceea de la mãnãstire și cum a petrecut apoi la tatãl seũ pãnã la mórte, fãrã a se da de cunoscut. Iar de desupt sta iscãlit: «*Eũ sunt fiul teũ cel de mulți anĩ perdut... Alexie.*»

«Sfirșind împératul de cetit scrisóreã, a începũt a plãnge și a se tãnguĩ, de ce nu l'a cunoscut și n'a sciut-o el acésta mãi de mult; de ce i-a dat spre locuințã o cãsuțã așã de micã și de îngustã; de ce nu i-a dat una mãi mare, mãi frumósã și mãi luminósã!

«Iar după ce s'a sãturat de plãns, l'a scos din odãița în care a murit, l'a dus și l'a așezat în odaia sa și de-aice apoi l'aũ scos, l'aũ înmormĩntat cu pompã împératéscã, după cum i s'a cãđut, ca unũ fiũ de împérat.

«Și fiind-că la mórtea lui *Alexie* clopotele aũ început singure a se trage și lumină nepuse și neaprinse de nimeni a arde împrejurul lui, de aceea, atât curtenii cât și cetățenii, precum și cei-lalți ómeni de prin împrejurime, îndată aũ cunoscut că *Alexie* n'a fost un om de rînd, ca toți muritorii, ci a fost un om fórte bun la Dumneđeũ, un *om sfint*, și de aceea l'aũ și numit ei *Omul lui Dumneđeũ*.

«Și de atunci aũ început ómenii de prin împrejurime a serbã în tot anul ȕiua în care a murit *Alexie*, și tot de aceea serbãm și noi numele și ȕiua lui, adecã *Alexiile*.» (1)

O variantã a acestei legende, tot din *Bucovina*, sunã precum urmézã :

«ȕice cã erã odatã un om fórte bogat, și omul acela aveã numai un singur fecior, care se chemã *Alexã*.

«Sosindu-ĩ feciorului acestuia timpul de însurat, se hotãri sã-și ieã de soție pe fiica unui vecin. Inșã tatãl sãu n'a voit sã-l lase, ci-l cununã cu de-asila cu o altã fatã, care erã mai avutã, inșã tot odatã și mai uritã decãt cea a vecinului sãu.

«*Alexã*, neplãcẽdu-ĩ fata ce i-a ales-o tatãl sãu de soție, cum s'a întors de la cununie și s'aũ așezat nuntașii la masã, eși din casã afarã și, lãsãnd mirésã și pãrinți în scirea Domnului, se-duse în lume.

«Pãrinții sãi, vãdẽnd de la un timp cã *Alexã* nu se mai întorce cã sã se așeze și el, cum e datina mirilor, dupã masã, începurã a-l cãutã încolo și 'ncóce, și-l cãutarã aȕi, și-l cãutarã mãne, și-l cãutarã cãt il cãutarã, iar de la o vreme, vãdẽnd cã nu-l mai pot aflã, socotirã cã acuma e mort, și de aceea nu-l cãutarã mai mult.

«Inșã *Alexã* nu erã mort, ci el, cum a pãrãsit casa pãrintescã și s'a dus în lume, petrecũ un timp mai îndelungat prin pãduri și peșteri, iar mai pe urmã, ajungẽnd într'un pustiũ și aflãnd acolo o vizunie, petrecũ mai departe în vizunia aceea, nutrin-du-se cu fel de fel de rãdẽcini și póme sãlbaticie.

«Petrecẽnd el în pustiul și vizunia aceea mai mulți ani de-a-rîndul singur ca cucul, fãrã ca sã vadã țipenie de om, îmbetrãni de grijã și de nevoie așã de tare, cã nici chiar el singur nu se mai cunoseã. De aceea, într'o ȕi, temẽndu-se ca nu cum-va sã

(1) Dict. de Tóder Strachinã, agricultor în Buniuți, și com. de Vas. Strachinã.

móră *negrijit* în vizunia aceea, se hotărî s'o părăsescă și să se întorcă acasă la părinții săi.

«Și cum s'a hotărît, așa a și făcut; părăsi vizunia și se porni spre casă.

«Inșă, când a sosit acasă, atâta erà de schimbat și de îmbetrânit, că părinții săi nu-l cunoscură, ci-l ținură de un om străin.

«Dar și el nu spuse părinților săi, cari asemenea erau acuma fórte bêtrâni, că el este fiul lor, ci se rugă numai să-l primescă ca să ședă în una din cele mai dosnice și rele case ce le au și să-l miluescă cu ce-î va trage inima.

«Tatăl său, făcându-i-se milă de dînsul, îl primî într'un bordei, care se află din întîmplare în apropierea casei sale.

«Și după ce l'a primit în bordeiul acela, îi dete o slugă ca să-l îngrijescă, ȕicend că și el a avut un fecior și, ducându-se în lume, nu scie ce se va fi întîmplat cu dînsul, iar nurorii sale, care nu se 'ntorse acasă la părinții săi, ci rêmase la el, îi ȕise ca să-î ducă în fie-care ȕi de mâncare.

«Nora bêtrânului său soția lui *Alexă*, nesciind că acesta este bărbatul ei, nu-î duceà în fie-care ȕi de mâncare, ci numai din când în când, iar de câte-orî îi duceà, mai tot-deauna iși bâteà joc de dînsul.

«*Alexă* inșă nu ȕiceà nimic, ci dimpotrivă, mulțumit fiind cu ceea ce căpêtà și când căpêtà, petreceà tot timpul numai în rugăciuni.

«Și cum petreceà el acolo, rugându-se pentru ertarea păcatelor sale și ale aceloră cari l'au strâmbătățit sau i-au greșit cu ceva, iată că într'una din ȕile se aud de-odată clopotele la biserică sunând, dar nu se scia cine și pentru cine le trage.

«Mergend preotul și tatăl lui *Alexă* ca să vadă cine trage clopotele, vèd, spre cea mai mare uimire și mirare a lor, că clopotele se trag singure. Iar după aceea, intrând în biserică, deși nu erà nime înăuntru, aud un glas ȕicend:

«—Aduceți pe *Alexă*, *Omul lui Dumneȕeu*, din casa tatălui său, unde se află acuma, aice în biserică, căci sufletul lui este chemat ca să moștenescă împărăția cerului!

«Auȕind ei acêsta, și mai ales tatăl lui *Alexă*, care erà tot odată și vornic, s'au înspăimântat așa de tare, că rêmaseră ca înlemniți locului. Iar mai pe urmă, după ce-și mai veniră în fire, părăsiră biserică și se întorseră acasă. Și după ce s'au întors acasă, aflare că omul cel bêtrân, care a fost adăpostit, e mort.

«Și-acuma, aflându-l pe *Alexă* mort, înțeleseră că pentru dîn-

sul se trag clopotele. De aceea, făcându-î tóte cele trebuincióse, ca la un mort, adecă scăldându-l și îmbrăcându-l, îl duseră la biserică și-l lăsară acolo până a treia ȃi. A treia ȃi, mergend la biserică ca să-l ieà de-acolo și să-l îngrópe, nu-l aflare.

«Dimprotivă, întorcându-se tatăl sėu acasă, a aflat pe masă o scrisóre (carte), în care erà scris că el e fiul sėu *Alexă*, care a fugit de-acasă, și'n care scrisóre erà scrisă tótă viéța lui.

«Iar în bordeiul unde a locuit și murit *Alexă* a aflat altă carte, în care erà scris că preotul tot-deauna să întrebe pe cei tineri ce vor să se cunune: de le este cu voie să se cunune orî nu, și de le va fi cu voie, să-î cunune, de nu, nu, și să nu facă nici odată cum a făcut preotul care l'a cununat pe dînsul cu cine nu i-a fost voia.

«Și de atunci este la cununie întreita întrebare, ca să nu i se întimple cui-va cum i s'a întimplat și lui *Alexă*, *Omul lui Dumnezeu!*» (1)

A doua variantă a legendei de mai sus e acésta:

«ȃice că *Alexie* n'a fost om de rînd, ci el a fost fiu de împėrat.

«Crescend el mare și sosindu-î timpul însuratului, tatăl sėu îi ȃise să se însóre. Însă el n'a voit să se însóre. Atunci tatăl sėu l'a însurat cu de-asila.

«*Alexie*, fiind un om mai mult bisericesc decăt lumesc, cum s'a întors de la cununie, îndată a și părăsit casa și mirésa și s'a dus în lume, fără ca să scie cine-va încotro a apucat și unde a plecat.

«Și mergend el așa pe drum, câtă vreme va fi mers, iată că într'o ȃi dă peste un cioban, care păseà o turmă de oi.

«Dând el peste ciobanul acela, s'a oprit locului, s'a luat cu dînsul de vorbă, și apoi l'a rugat să schimbe hainele lui cele negre și murdare cu hainele sale cele de aur, cu cari erà îmbrăcat.

«Ciobanul dintru început n'a voit, ci cugetând că *Alexie* vrea să-și bată joc de dînsul, i-a spus să se ducă în trébă-și, că el n'are haine de schimbat. Mai pe urmă însă, vėdend că *Alexie* nu șuguesce, îi dete straiiele sale și luă pe ale lui *Alexie*.

«*Alexie*, după ce a schimbat straiiele, s'a pornit mai departe și s'a dus până ce a ajuns la o mănăstire. Ajungend el la mănăstirea aceea, s'a rugat ca să fie primit ca călugăr.

(1) Din Volovėț, com. de Ilie Buliga.

«Archimandritul mănăstirii îi duse că-l primesce, însă mai întâiu ca cioban la oi, și-apoi, dacă se va purtă bine, îl va primi și ca călugăr adevărat.

«*Alexie* se mulțămî de-ocamdată și cu atâta. Luă oile mănăstiresci și chiar în aceeași ȃi se duse cu dinsele la păscut.

«Într'o ȃi, mergend ca tot-deauna cu oile la păscut și fiind cam flămând, se puse jos ca să mănânce.

«Iată însă că, pe când sta el acolo jos și mănca, vine la dînsul un *berbece* și stă ast-fel, ca și când ar voi să-î dea și lui de mănecare.

«*Alexie* îi dădù o bucățică de pâne și-apoi îl alungă.

«Dar *berbecele*, după ce a mănecat bucățica cea de pâne, se'n-torce iarăși la dînsul. Și tot așa făcù el mai de multe ori.

«*Alexie* îi tot da câte-o bucățică de pâne și-apoi iarăși îl alungă, până în cele din urmă zăresce că *berbecele* are în lâna sa un *fluer*.

«Vedend *Alexie* fluerul acela, se sculă de jos și, luându-l, începù a cântă într'însul, cum cântă mai toți ciobanii când merg cu oile la păscut.

«Însă ce să vadă ? . . . cum a prins a cântă, îndată aù început și oile a jucă. Ba, nu numai atâta, ci până chiar și florile, și buruenele, și pomii, și petrele începură a sări în sus și a jucă.

«La mănăstirea aceea, unde eră *Alexie* cioban, se află între ceia-lalți călugări și unul fôrte bêtrân, care nu sciă ce'să mai facă și cum să se mai chinuésă, ca să fie mai bun și mai plăcut înaintea lui Dumneȃeu, și de aceea într'una din ȃile se băgă sub pămînt, ca să se mai chinuésă și acolo.

«Dar iată că într'o ȃi, trecend *Alexie* cu turma sa pe-acolo, și începend iarăși a cântă din fluer, începù de-odată și călugărul cel bêtrân de sub pămînt a sări în sus și a jucă mai dehai decât un fecior holteiù, și atâta ce a jucat și s'a sbuciumat până ce a slăbit cu totul, și dacă n'ar fi încetat *Alexie* de cântat, chiar și sufletul și l'ar fi dat de-atâta joc și de slab și obosit ce eră.

«Încetând *Alexie* de cântat, eși și călugărul afară de sub pămînt și întrebă : cine a cântat așa, că el, în loc să se pocăésă, a început a jucă, și că ce fel de pocăintă ar fi aceea, dacă el ar fi nevoit și mai departe să jôce ast-fel!

«*Alexie*, vedend că fluerul seù trebuie să fie fermecat, că jôcă până chiar și pomii și petrele, când începe a cântă într'însul, se întorse cu turma acasă, se duse apoi la archimandritul și, spuindu-î totă pătărania cu fluerul și cu călugărul cel bêtrân,

il rugă să nu-l mai trimită cu oile la păscut, ci să trimită pe altul, iar pe dînsul să-l facă călugăr ca toți călugării.

«Arhimandritul nu se puse de pricină, ci împlinindu-î dorința, îl făcù călugăr.

«*Alexie*, după ce s'a călugărit, trăia numai pe lângă mănăstire în rugăciuni și ajutorând pe cei sërmanî și nevoeși. Iar de mâncat, mîncă numai o singură dată în trei zile.

«Pentru acéstă faptă, ceia-lalți călugări, căroro le plăcea a trăi mai bine și mai lumesc și cari mîncă de mai multe ori pe zi, aũ început de la o vreme a-l urî, temêndu-se ca nu cum-va, mai pe urmă, din pricina lui să capete și ei numai odată în trei zile de mîncare. Ba, ei nu se mulțumiră numai cu atâta, ci începură care din cotro a-și bate și joc de dînsul, a-l batjocori și sudui în tot felul, ȕicêndu-î ca să se ducă de-acolo. Iar mai pe urmă, vêdênd că *Alexie* nici nu se duce, nici nu le rêspondе nimic, aũ început și mai tare a-l batjocori, și anume a aruncă apă și lăturî și alte necurățenii pe dînsul.

«*Alexie*, vêdênd de la un timp că nu pôte s'o scôtă în capet cu acești ómeni fără de inimă, că pe zi ce merge sunt mai rêi și mai nespêlați la gură și decât cei mai 'prăpădiți ómeni din lume, s'a dus, de necaz și supêrare, și s'a aruncat într'o fântâna părăsită din apropierea mănăstirii.

«Călugării, vêdênd că *Alexie* a dispărut de-odată și că nime nu scie încotro a apucat și ce-a făcut, aũ început a-l căută în tot locul ca să-l găsescă, dar de géba, că nu-l găsiră. Mai pe urmă însă, aducêndu-și aminte de fântâna, care secase de mult, îl căutară și acolo și, aflându-l, îl scóseră afară și-l duseră iarăși în mănăstire, căci, ori și cum, el eră un om fórte sirguincios și cu dreptate și nimêruî nu făcea nici un rêu, cât eră negru sub unghie.

«Însă, fiind-că *Alexie* eră încins pe sub straietele ce le purtă cu o ață de pěr de cal, de care nu se descingeă nici odată, trupul lui puția fórte tare, așa de tare că călugării nu puteau să-l suferе în apropierea lor. De aceea s'aũ și dus ei într'o ȕi la archimandritul și i s'aũ plâns, ȕicênd că nu sciũ ce are *Alexie*, că pute de la dînsul așa de tare, că nu pot sta în apropierea lui.

«Arhimandritul, auȕind acésta, a poruncit să-l desbrace și să caute ce e cu el.

«Călugării, desbrăcându-l, aũ aflat că el este înfășorat cu ața cea de pěr de cal așa de strîns, în cât trupul lui eră numai o rană, și de aceea puția.

«Vêdênd acuma și archimandritul că nu e chip să mai stea

ast-fel împreună cu ceia-lalți călugări în mănăstire, i-a spus că, dacă voesce să rămâe și mai departe în mănăstire, să se descingă de curmeiul cu care e încins și să caute dóră se vindecă cât mai de grabă, orî de nu, să părăsescă mănăstirea, căci în starea în care se află nu-l mai pôte suferi.

«*Alexă*, cum auđi cuvintele ce le spuse archimandritul, nu spuse nimică, ci întorcându-se în chilia sa și îmbrăcându-se în nisce haine de cerșetor, părăsi mănăstirea și se duse prin sate a cerși. Și ast-fel, tot cerșind din sat în sat și din casă în casă, a ajuns el iarăși înderēt la părintele său.

«Ajuns la casa părintescă, se rugă părintelui său ca să-l primescă la dînsul și să-î dea o odaie cât de mică de locuit.

«Împăratul, necunoscându-l cine-î și de unde-î, îi dete o odăiță în apropierea unui grajd.

«In odăița aceea petrecu el vre-o câte-va săptămâni și, simțind că i-a sosit timpul să-și dea sufletul, a luat o hârtie, a scris tôte întîmplările din vĕța sa pe dînsa, a împăturit-o la un loc, a pus-o în mână, și așa și-a dat apoi peste puțin sufletul, rămîind cu mâna înceștată pe hârtie.

«Auđind împăratul despre mórtea omului pe care l'a primit, a mers să-l vadă și el. Ajungĕnd și intrând în odaia în care se află *Alexie* și vĕdĕnd în mâna lui o hârtie, cercă să i-o scótă din mână ca să vadă ce-î scris într'insa, însă n'a putut nici într'un chip. Tot așa nu l'a putut urni din loc. De-abiă după ce au venit preoții cu procesia și au făcut rugăciuni, a putut împăratul scóte hârtia din mâna lui și, cetindu-o, a cunoscut că acela nu e străin, după cum a cugetat el, ci fiul său *Alexie*.

«Și după ce a aflat că acela e fiul său și după ce l'au jelit, l'au înmormîntat cu cea mai mare pompă.» (1)

A treia variantă:

«Eră odată un boer bogat, care aveà numai un singur băiat, și băiatul acela se chemă *Alexie* și eră fórte evlavios și cuminte și sîrguincios.

«Crescĕnd *Alexie* acesta mare, tatăl său îi spuse să se însóre. Inșă el nu voi să se însóre.

«Tatăl său, vĕdĕnd că nu-l ascultă, îl făcu cu de-asila să se însóre, și el, bietul, se însură.

«Dar lui *Alexie* îi eră greū de femeia ce i-o alese tatăl său, și

(1) Din Udesei, com. de Darie Cosmiuc, și din Corlata, com. de G. Piersec.

de aceea, cum a înopțat, lăsând inelul de cununie și brîul sêu femeii sale și încingându-se cu un brîu de pîr de cal, își luă lumea în cap și se duse încotro îl duseră ochii și picióarele.

«Și 'n care tîrg sau sat ajungea, îndată se ducea la biserică și se ruga lui Dumneđeu, și apoi se ducea mai departe, și de aceea s'a numit el *Alexie, Omul lui Dumneđeu*.

«Ast-fel a umblat el prin lume, rugându-se neconținut, pînă ce a îmbêtrînit bine.

«Iată însă că într'o ți, umblînd el așa încóce și 'ncolo, se trezese că a ajuns iarăși acasă la părinții sêi, însă nu tîner și voinic și frumos, ca în țiua când a părăsit casa părintescă, ci bêtrîn și gârbov și bolnav. Și fiind-că eră bolnav și nu putea să mérgă mai departe, de aceea se puse pe o movilă de gunoiu de lângă casa tătâne-sêu, ca să se mai odihnescă.

«Argații boerului îl vêdură, dar nu-l cunoscuseră, și nici nu avea de unde să-l cunoscă, după ce partea cea mai mare dintre dînșii nici nu eră pe lume când s'a dus el de acasă. De aceea merșeră ei și-i spuseră boerului că un om bêtrîn se află pe o movilă de gunoiu din apropierea curții boeresci, și atât ce-i de slab, că abia se rêsufflă.

«Auzînd boerul acêsta, porunci argaților să-l ieă de-acolo, să-l aducă la dînsul, să-i deă o odae unde-va și să-l caute, ca să nu móră cu țile.

«Argații făcură îndată totul, după cum li s'aú spus, îl luară de pe movila cea de gunoiu, îl duseră și-l puseră într'o odăiță, care se află într'un ungheriú de ogradă.

«Bêtrînul eră acuma aprópe să móră, de aceea ceru el la argați hârtie, condei și cernelă, că are să scrie ceva.

«Argații nu se puseră de pricină, ci-i deteră tóte cele cerute.

«*Alexie*, luând hârtia, își scrise tótă vieța sa pe dînsa, și cum a sfîrșit de scris, îndată a și murit.

«Argații, vêdînd că a murit, se duseră și deteră boerului din nou de scire, spuindu-î că omul cel bêtrîn și slab, ce l'a primit, a murit, și că are o hârtie în mână.

«Atât boerul cât și toți curtenii, cum auđiră acêsta, alergară să scótă hârtia din mîna rēposatului, ca s'o cetescă și să vadă ce stă scris într'însa.

«Însă nici nici unul nu putu s'o scótă, de óre ce bêtrînul, după ce a scris hârtia aceea, a pus-o în mână și ast-fel a murit cu dînsa strînsă în mână.

«La urmă, după ce cercară boerul și toți curtenii, veni și femeia lui *Alexie* și cercă și ea s'o scótă, și cum puse mîna pe

dînsa, îndată o scóse și, deschidîndu-o, cetî următóarele cuvinte :
 «*Eú mē numesc Alexie, omul lui Dumnezeu, și sunt fiul boeru-
 lui acestuia.*»

«Și mai departe sta scris în cártea aceea tótă viéța sa de la început și pîná la sfirșit, adecă de cum și-a lăsat femeia și pîná ce s'a întors iarășî acasă la părinții sēi și a murit.» (1)

A patra și tot odată ultima variantă sună precum urméză :

«Dice că erà odată un împérat și împératul acela aveà numai un unic fiú, care se numià *Alexie*.

«Și fiind-că *Alexie* erà unicul la părinți, de aceea tatăl sēu îl iubià fórté tare și așteptà cu cea mai mare nerăbdare ca să crească mare.

«Iar după ce crescú *Alexie* acuma mare, đise tatăl sēu că el trebuie numai decât să se însóre.

«*Alexie*, fiind un fiú blând și supus, ascultă de sfatul părintelui sēu și se însurã.

«Pe timpul acela însă erà obiceiú că mirele și mirésa, după cununie, se închideau singuri într'o cămară deosebitã.

«Așã a făcut și *Alexie* cu mirésa sa. Însã nu mult după ce s'aú închis în cămarã, đise *Alexie* către mirésã să-și scótã inelul de cununie de pe deget. Mirésa îl scóse. După acésta scóse și el pe al sēu și, legându-le pe amîndouē într'o batistã, dete batista miresei, đicîndu-í ca să o păstreze dimpreună cu inelele pîná ce se va întórce el. După aceea își luã rēmas bun de la dînsa, eși din cămarã afarã și se duse în lume.

«Și după ce s'a dus în lume, petrecú mai lung timp pintre străini, îndurând fel de fel de necazuri și neajunsuri, și apoi se întórse iarășî acasă.

«Și venind spre casã, se întîlni pe drum cu tatăl sēu și-í đise :

«— Bunã điuã, domnule !

«— Mulțãmesec dumitale, drumețule ! — rēspunse împératul, uitându-se lung la dînsul, fãrã sã-l cunóscã.

«— Domnule ! — đise mai departe *Alexie* — n'ai puteà să mē primesci la dumniata în gazdã, cãci am auđit că și dumniata ai un fiu dus prin lume, și póte că și pe dînsul l'or fi primind alții !

«Împératul, auđind de fiul sēu, đise :

«— Bucuros te primesc, vino cu mine !

«Și rostind cuvintele acestea, se duse mai departe împreună și,

(1) Din Vicovul-de-sus, com. de Const. Vasilovicî.

ajungând la curtea împăratăscă, îi dete împăratul spre locuință odaia în care locuise el mai nainte și care, de când părăsise el casa părintăscă, rămăsese golă. Și odaia aceea eră despărțită numai prin un singur părete de odaia în care locuia maica și soția sa, cari nu părăsise pe socrii săi.

«*Alexie*, intrând și locuind în odaia aceea, aușia nu odată pe maica sa și pe soția sa cum plâng și se tânguesc după dînsul, dar nu dicea nimic, căci nu voiă să li se dea de cunoscut.

«După ce petrecu el cât timp va mai fi petrecut acolo, ceru într'o serbătore de la împăratul hârtie, condei și cernelă, dîcînd că are ceva numai decăt de scris, și după ce se duseră toți la biserică, se puse și scrise: «Eū sunt *Alexie*, fiul împăratului.»

«După acēsta muri *Alexie*.

«Sosind mai pe urmă împăratul de la biserică și intrând la *Alexie* în casă, vĕdū că acesta e mort și că are o scrisore în mână. Și tot în acel timp se aușiră clopotele trăgĕnd și un glas din clopotniță strigĕnd :

«— Astădi mare pagubă se află în casa împăratului, căci *Omul lui Dumneșeu* a eșit tocmai acuma din trup!

«Toți se mirară de acēsta și se duseră să vadă ce să fie în clopotniță, însă ei nu vĕdură nimic. Apoi se duseră la împăratul și aflară pe *Alexie* mort și, vĕdĕnd scrisorea, voiră să i-o scotă din mână, dar nu putură.

«Mai pe urmă veniră și preoții și se rugară ca s'o slobodă. Atunci putură ei scote scrisorea și, cetindu-o, vĕdură că este fiul împăratului. Și poporul încă a venit ca să vadă acēstă întimplare, și toți se miraū, și-l compătimiaū pe împăratul și pe împăratesa și pe soția lui *Alexie*, cari plîngeau după dînsul. Și-apoi il înmormintară cu mare paradă.» (1)

Pe lângă legenda reprodusă în șirele de mai sus, mai există despre *St. Alexie* încă și un fel de colindă, care se cântă saū se cetesce în ȕiua lui afară la sóre și care sună precum urmĕză :

Un fecior de împĕrat,
Bun gând Dumneșeu i-a dat,
O prea frumoșă pustie.
La pustie s'au plecat
Și de lume s'au lăsat,

O prea frumoșă pustie. (2)
În pustie locuia,
Iar diavolu-l ispitiă,
Ca el pustia s'o lasă.
Dumneșeu gându-î dirĕsă

(1) Din Costăna, dict. de Ioan Cocărla și com. de Nic. Cocărla.

(2) Se repetă tot după versuri.

Să nu își lase pustia,
 Că reu îl va judecă.
 Lui Dumneđeũ multămiã
 Și din gur'așã grăiã :
 — O, Dómne 'mpérate mare,
 Dã-mi mie inimã tare,
 La ceriũ cu ochi cãutând
 Sã-ți vèd fața luminând,
 Cãtre cer sus privighind
 Sã-ți vèd fața strãlucind.
 O iubita mea pustie,
 Primesce-mè și pe mine
 În tine!
 Iar pustia lui grăiã :
 Tot cu falã și cu milã
 Ca pe-un prunc l'a sa maicã
 Când la țitã îl aplécã,
 Fi-vei sèlbaticã fèrã
 Lepãdând afarã...
 Când sunt în mieđ de nópte
 Nu më 'nfricoșam cu mórte,
 Nu më 'nfricoșam cu fricã,
 Ca să më tem de nimicã,
 Nu më 'ngrozì cu-atãta 'ngro-
 [zire
 Ca să më ieà prejudire,
 Cã de prunc mie doresc
 Întru tine să locuesc.

Te-am iubit ca pe-o 'mpèrãție
 Ce e plinã de-avuție ;
 Ramurele tare-ți plécã,
 Ca Domnului să se róge,
 Și le plécã cât de multe,
 Ca Domnul ruga să-mi asculte.
 Merge-voiũ prin dumbrãvi
 [odráslite,
 Ca prin nisce vii rodite.
 Când doriaam de-ai mei pãrinți,
 Vèrsam tot lacrimi ferbinți.
 Jelui-m'aș munților
 De dorul pãrinților,
 Jelui-m'aș brađilor
 De dorul fraților,
 Jelui-m'aș cerbilor
 De dorul surorilor,
 Jelui-m'aș florilor
 De dorul némurilor...
 Plãnge-voiũ plãnsuri grele
 De dorul maicei mele,
 Care m'aũ și îndemnat
 De de lume m'am lãsat,
 Ca să urmez lui Christos,
 Care-mi este de folos.
 Mila Domnului să fie!
 De aeum pãnã 'n vecie! (1)

St. Alexie se numesce *Omul lui Dumneđeũ*, pentru cã atãt vieța cât și faptele sale, dupã cum rezultã din legenda reprodusã mai sus, precum și din variantele acesteia, aũ fost plãcute înainteã lui Dumneđeũ, iar *Alexã cel cald* sau *Omul cel cald al lui Dumneđeũ* se numesce una : fiind-cã Dumneđeũ l'a dãruit cu cãldurã pentru credința lui cea neclintitã în Dumneđeũ (2), și al doilea : pentru cã în ȕiua lui se desghéțã și se deschide pãmîntul pentru arãturã (3),

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, iar d-sa a prescri-s-o dintr'un manuscript vechiũ aflat în Strîmbu.

(2) Dupã spusa Rom. din Șcheia, com. de Sim. Pop.

(3) Dupã spusa Rom. din Buninți, com. de V. Strachinã; — a celor

precum și pentru eșirea tuturor *jigăniilor*, *gângăniilor* și *gujuliilor* (1), cari au petrecut peste érnă în sînul pămîntului. (2)

Românii și cu deosebire Româncele serbeză pe *St. Alexie* cu multă cinste :

a) pentru că el, după cum am amintit dejă la început, este *Omul lui Dumnezeu*, e *sînt* (3) ;

b) pentru ca să nu li se sîngere vitele (4), și mai ales pentru ca să nu le musce șerpîi și helgele sau nevăstuicele (5), și să nu le sfîrtice *dihăniile* (6) ;

c) pentru ca să nu-i musce și pe dînșii șerpîi (7) ; însă mai cu sémă :

d) pentru ca să nu-i supere *jigăniile*, *gângăniile* și *gu-*

din Udesei, com. de Gavr. Rotariu : « Despre *St. Alexie* se crede că el descue pămîntul și-i dă căldură, de es tóte jigăniile dintr'însul, iar în *Điua Crucii* încue pămîntul » ; — și a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga.

(1) Sub cuv. *jiganie* pl. *jigăni*, *jivină* pl. *jivine* și *gânganie* pl. *gângăni*, înțeleg Românii din Bucovina tot felul de șerpî, șopârle, brósce, etc. iar sub cuv. *gujulie* pl. *gujulii* sau *găjulie* pl. *găjuli*, tóte insectele, însă mai cu sémă cele ce nu pot sburà, cari alérgă mai mult pe pămînt.

(2) După spusa Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.

(3) C. D. Gheorghiu. *op. cit.*, p. 71 : « *Alexiile*, 17 Mart. În acéstă đî se serbeză cuviosul lui Dumnezeu *Alexe*, căruia i se mai đice *Alexi-Boji* (Omul lui Dumnezeu), cu multă cinste, pentru că legenda lui ne spune că, tatăl său însurându-l, el și-a lăsat nevasta în cămară și s'a dus în pădure de s'a făcut *sînt*. »

(4) Dat. Rom. din Cupca, dict. de Casandra Țuguiú, com. de Th. Prelici : « *Alexiile* se țin pentru vite, ca să nu sîngere. »

(5) Dat. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț : « *Alexiile* se țin pentru *dihăni*, mai ales pentru șerpî și helgi » ; — a celor din Cupca, dict. de Cas. Țuguiú, com. de Th. Prelici : « *Alexiile* se țin pentru ca să nu le musce șerpîi și helgele vitele. »

(6) Dat. Rom. din Ciudeiú, com. de Eus. Braha, stud. gimn. : « *Alexiile* se serbeză din cauza *dihăniilor*. »

(7) Dat. Rom. din Voloca, distr. Cernăuțului : « În acéstă đî nu lucră ómenii pentru tóte *dihăniile*, însă mai ales pentru ca să nu-i musce șerpîi » ; — a celor din Căndreni, sat în distr. Dornei, com. de Petrea Ursul : « *Điua de Alexi* se serbeză pe la noi, cređendu-se că sunt tótă vara feriți de mușcătura șerpilor » ; — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Denșianu, com. Basaraba, jud. Sucéva : « *Alexiile* se țin pentru șerpî. »

juliile (1), cari învie, adecă cari se desmorțesc și es în ziua acésta din pămînt. (2)

(1) Dat. Rom. din Măzănăesci, com. de Victor Moldovan: «*Alexiile* se serbăză din cauza *gângăniilor* și a *găjuliilor*»; — a celor din Reusenî, com. de V. Pop: «In acéstă ți nu lucră ómenii, c'apoî vin la casă șerpî, furnici, etc.»; — a celor din Siretiú, com. de Dim. Popovici: «Femeile serbăză ziua acésta și nu lucră lucruri femeiesci, ca să nu se apropie de dînsele *gângăniile*»; — a celor din Pârtescii-de-sus, com. de Gavr. Baranaîu: «Ziua *St. Alexie*, *Ómul lui Dumneđeú*, se serbăză pentru *gângăni* și mai ales pentru șerpî»; — a celor din Gura-Homorului, com. de Em. Netea: «*St. Alexie* îl serbăză bărbații și femeile pentru *gujuliile* cele tăriitóre.»

(2) După spusa Rom. din Pătrăuț, com. de Sim. Holca: «In acéstă ți învie tóte *gângăniile*»; — tot de acolo, com. de Vict. Morariú: «La *Alexii* es tóte *gângăniile* din pămînt»; — a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuț: «In ziua de *Alexiú* es tóte *gângăniile* din pămînt»; — a celor din Costâna, com. de V. Huțan: «Ómenii cred că în ziua de *Alexii* es tóte *gujuliile* din pămînt»; — a celor din Șcheia, com. de Sim. Pop: «In ziua acésta învie tóte *gângăniile* (șerpîi, șopârlele, bróscele) și tóte *gujuliile* (insectele); — a celor din Frătăuțul vechiú, com. de I. Co-vașă: «Unii ȓic că în ziua asta aú *gujuliile* dreptul de a eși la lumina ȓilei»; — a celor din Costâna, com. de Nic. Cocârla: «In acéstă ți se ȓice că tóte *gângăniile* învie și es din pămînt»; — a celor din Bala-céna, dict. de Ioan Grosariú, com. de Mih. Rusu: «In ziua de *Alexii* tóte *gângăniile* desmorțesc și umblă pe pămînt»; — a celor din Cupca, dict. de Cas. ȓuguíu, com. de Th. Prelici: «In ziua acésta es *gângăniile*»; — a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: «In ziua de *Alexii* să nu pomenesci *gujuliile*, căci ele tocmai acuma învie»; — a celor din Lucăcesci, com. de Iac. Paicu: «Tóte *gângăniile* învie în acéstă ți»; — a celor din Ciudeú com. de E. Braha: «In ziua de *Alexie* es bróscele din apă»; — a celor din Frătăuțul-noú, com. de Iul. Sidor: «In acéstă ți es tóte *gângăniile* afară»; — a celor din Horodnicul-de-ȓos, com. de Gheorghe Telégă: «In ziua de *St. Alexie* reînvie tóte *gujuliile*»; — a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilén: «Din acésta ți cred ómenii că tóte insectele, cari aú petrecut peste érnă în amórtire, încep a se mișcă și a înviá»; — a celor din Crasna, com. de V. Iliuț: «In ziua de *Alexii* es tóte *gângăniile* pe apă în sus»; — a celor din Stroesci, com. de P. Străinul: «In ziua de *Alexii* tóte *gângăniile* desamorțesc și multe páséri călétóre se reintore din țerile calde»; — a celor din Pârtescii-de-sus, com. de Gavr. Baranaîu: «In ziua acestuí sfînt es *gângăniile* din pămînt»; — Din mss. d-luí I. Pop-Reteganul, *cred. Rom. de pe valea Someșului*: «La *Alexii* es șerpîi din pămînt și la *Ziua Crucii* intră iară în pămînt, căci care n'ar intră în *Ziua Crucii* trebuie să éasă la drum să-l omóre cine-va. Tot la *Alexie* es și tóte bróscele și tóte

Iar serbarea se manifestă prin aceea că mai cu sémă femeile nu umblă în acéstă ȕi cu acul, cu fórfecele, cu peptenele, cu sapa, cu cósă, cu fusul (1), cu funia, nu lucréză la cânepă (2), mai pe scurt nu pun mâna pe nici un obiect ce are formă rotundă și lungăréță. (3)

Celor ce lucréză în acéstă ȕi pot multe neajunsuri și neplăceri să li se întimple în decursul anului, căci *St. Alexie*, supărându-se pe dînșii pentru că i-au necinstit ȕiua prin lucrare, le trimite tóte gângăniile pe la case. (4)

Dacă este cine-va mușcat de vre-un șérpe saũ de alt cevă, atunci se crede că acésta i s'a întâmplat din causă că a lucrat în ȕiua de *Alexii*. (5)

Mai departe, nu se aduce în acéstă ȕi lut de la lutărie, baligă și surcele în casă, cređendu-se că, dimpreună cu aceste obiecte, se pot luă și aduce și tot felul de *gângăni* și *gujuli* în casă, saũ dacă nu se aduc atunci, apoi de bună sémă că

gadinele din pămînt»; — M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în «*Șeđetőrea*», an. I, Fálticeni 1892, p. 127: «In ȕiua de *Alexii Boji* (Omul lui Dumneđeũ) învie tóte *jivinele* de pe pămînt»; — Cred. Rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan: «*Gângăniile* încep a eși din pămînt în ȕiua de *St. Alexie*, iar în ȕiua de *Înălțarea St. Cruci* iarăși se ascund.»

(1) Dat. Rom. din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin: «In ȕiua de *Alexie* nu se umblă cu acu, cu peptenele și cu fusul, alt-fel însă se lucréză»; — a celor din Mahala, com. de d-l Ionică al lui Iordache Isac: «La *Alexii* se ȕice că nu-ı bine a pune mâna pe ac, fus, fórfecei, că dacă punem, apoi preste an vedem mai mulți șerpı saũ avem frică de dînșii; de aceea femeile încă dinainte strîng aceste unelte de prin casă, ca nici să nu le vadă în acea ȕi.»

(2) Dat. Rom. din Ilișesci, com. de V. Botezat: «*Alexiile* le serbéză femeile prin aceea că nu lucréză la cânepă, ca să nu se apropie *gângăniile* de dînsele.»

(3) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72: «In ȕiua de *Alexii* nu se cade să puı mâna pe ac, pe fus, pe funie, pe sapă, pe cósă, peptene, etc. (pe tot ce are formă rotundă și lungăréță), căci, contrar, peste an veđi șérpe așă de lung cât funia.»

(4) Dat. Rom. din Gura-Humorului, com. de Emil Netea: «*St. Alexie* se serbéză mai mult pentru *gângăni*, pentru că el le trimete în ȕiua acésta pe tóte pe la casele ómenilor.»

(5) Cred. Rom. din Tereblecă, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: «Românii nu lucréză în ȕiua de *Alexii*, fiind-că în acéstă ȕi se trezesc tóte *gujuliile* și *jigăniile*; și dacă este cine-va mușcat de șérpe saũ alt cevă, atunci se crede că acésta i s'a întâmplat pentru *Alexie*.»

ele se apropie mai pe urmă de casă și le fac ómenilor o mulțime de neplăceri și daune (1), es pe sub păreți, întră în casă, se viră prin tóte unghiurile și cotlónele, saũ, dacă și nu se apropie de casă, apoi es înaintea omului, orí pe unde ar merge acesta prin lume, și nu numai că nu-í daũ pace, ci fórte lesne pot să-l și musce și să strice vitele.

Din contră, de cum-va e adus de mai înainte lut în casă, atuncí se unge gura la cuptor și prispele, anume ca gân-găniile și gujuliile să nu éasă saũ să vie și să strice ómenilor. (2)

Afară de acésta, cei mai mulți mătură și grijesc pe lângă casă, iar gunoiul îl aruncă departe de lângă casă, anume ca să nu se facă *jeveniũ*. (3)

Mai departe, cred Româniĩ că fie-care *gânganie* și *gujulie*, fie aceea orí și cât de mică, după ce învie, trebuie să dea măcar odată dintr'o labă saũ dintr'o aripă. Prin urmare ómenilor, carí nu le daũ pace în ȕiua acésta, nici ele nu le daũ pace peste tot anul. (4)

(1) Dat. și cred. Rom. din Udesci, diet. de Zamfira Niculi, com. de Darie Cosmiuc: «In acésta ȕi nu se aduce lut, baligă și altele în casă, ca să nu se apropie *grierușii* și *lătăușii* (cânele babei) de casă»; — a celor din Mitocul-Dragomirnei, diet. de Domnica Romaș, com. de Alex. Romaș: «In acésta ȕi nu se aduce lut de la lutărie, pentru că ei cred. că cu lut se vor luà și ploșnițe acasă»; — a celor din Mihoveni, diet. de Paraschiva Cimpoeș și com. de Vesp. Corvin: «In ȕiua acésta nu se aduce lut de la lutărie, căci se crede că cu lut se aduc și ploșnițele»; — a celor din Frătăușul-vechiũ, com. de Iul. Șidor: «Tot în acésta ȕi nu se trag surcele în casă, ca să nu se plodéscă gân-găniile»; — a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: «In ȕiua acésta unii ómeni nu lucréză nimic, mai cu sémă nu se aduce în ȕiua acésta lut, humă și nă-sip, și nu se unge.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Frătăușul-vechiũ, com. de I. Covașă: «Nu se aduce lut în acésta ȕi pentru gujulii, bróscce, conochifteriță, viermi, *găzobe*, șerpí și alte jigánii, carí es apoi înaintea omului pe unde merge acesta prin lume, apoi pe sub păreți, și e primejdie să nu musce și să nu strice vitele»; — Dim. Dan, *Credințele pop. bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 43, p. 1: «Dacă are cine-va lut gata frământat de mai nainte, e bine de a unge în casă în ȕiua de *Alexeiu omul lui Dumneșeu*, și-apoi e scutită casa de gândaci.»

(3) Dat. Rom. din Straja, com. de I. Dan.

(4) Cred. Rom. din Gura-Humorului, com. de Emil Netea.

o Ba, ce este încă și mai mult, în această Ți nu e bine nici măcar a gândi la gângăni, jigăni și gujuli (1), a le pomeni (2), sau a vorbi despre dîsele și a le pronunța numele, căci atunci se crede că, dacă le pomenesci, vorbesci despre dîsele și le rostesci numele, tot anul îți vor eși înaintea (3) și te vor mușcă. (4)

Iar dacă trebuința saŭ vre-o împrejurare ôreși-care cere ca numai decăt să vorbești despre dîsele, atunci, dacă e vorba despre *jigăni*, trebuie să le ȓici celor de partea bărbătescă *Domn*, iar celor de partea femeiască *Dómna* saŭ *Cucónă*. (5) Iar dacă e vorba despre *gângăni*, bunăórá

(1) Cred. Rom. din Straja, com. de I. Dan: «In această ȓi nu e bine de ȓgândit la gângăni.»

(2) Cred. Rom. din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: «Se ȓice că în ȓiua de Alexie nu e bine să se pomenescă nici un fel de gânganie, ca să nu-ți facă nici un rău peste an.»

(3) Cred. Rom. din Liuȓi, dict. de Maria Stefanescu, com. de Dim. Bondariu: «In ȓiua de *Alexii* să nu vorbești nimic despre gujuli, căci se crede că, dacă vorbești, atunci îți vor eși tot anul înaintea»; — a celor din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoș, com. de Vesp. Corvin: «In ȓiua de Alexii să nu pomenesci gujuliile, fiind-că, dacă le pomenesci, îți es în cale orî și când și orî și unde»; — a celor din Căndreni, com. de P. Ursul: «In ȓiua de Alexii nu pomenesc nici un nume a jivinelor, creȓend că nu vor vedé mulți șerpî în vara aceea și nici alte gujuli urite»; — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Brăesci, jud. Iași: «Sărbătórea cea mai de sémă la noi e *Alexiile*. In această ȓi nu trebuie să pronunțe cuvîntul *șerpe*, căci șerpele îl mușcă peste an»; — idem, com. Basaraba, jud. Sucéva: «... mai cred că, dacă în ȓiua de *Alexii* nu ȓic șerchi, nu vėd nici unu peste an; dacă ȓic, apoi vėd»; — S. Mihăilescu, *Superstiȓii din judeȓul Sucéva*, publ. în «*Șeȓtóra*», an. II, p. 197: «In ȓiua de *Alexi-Boji* nu se ȓice *șerpe*, că veȓi mulți șerpî, ci se ȓice *pesce*.»

(4) Cred. Rom. din Balacéna, dict. de Maria Ureche, com. de Const. Ureche: «In această ȓi (*Alexii*) es tóte *gângăniile* din borȓile lor și tóte *gujuliile* desamortesc, și de aceea nu-ı bine de vorbit în această ȓi despre dîsele, că vin și te mușcă»; — P. Herescu, *Superstiȓii*, publ. în «*Șeȓtóra*», an. III, p. 50: «La *Alexii*, când pomenesc cine-va de *șerpe*, îl mușcă vara.»

(5) Dat. și cred. Rom. din Cireș-Opaiȓ, com. de C. Dugan: «In ȓiua de *St. Alexie* poporenii din Cireș-Opaiȓ nu pomenesc numele gângăniilor (d. e. brósee) și la cele masculine le ȓic *Domni* și la cele feminine *Dómne* (cucóne); — a celor din Reusenı, com. de V. Pop: «In această

despre brósce, nu se numesc pe nume, adecă *brósce*, ci li se ȕice *iepe*. (1)

Și dacă unul a uitat saũ a greșit și a rostit cuvântul *șérpe* în ȕiua de *Alexie*, atunci, voind că să nu-l musce, trebuie să descânte așã :

Idiță,
Idiță,
ȕine-se de pielețã,
Pielețã de carne,
Carnea de os,
Osul dã veninul jos.
Descânteul să fie de folos !

Iar dacă e șerpóicã :

Iudiță,
Iudiță,
Prinsã de pielețã, etc.

Rostind cuvintele acestea, nu se mai apropie de cel ce le-a rostit.

Și când îl mușcă șérpele, tot așã să descânte și să se afume cu putregaiũ de răchită, că apoi îi trece. (2)

Fiind-cã, dupã cum am amintit mai sus, în ȕiua de *Alexiũ* învie și es tóte gujuliile din ascunȕișurile lor de peste érnã, de aceea Româniĩ, cari se ocupã cu albinãritul, cari aũ pri-saca lor, scot în acéstã ȕi stupiĩ cu albinele, pentru că și acestea încã se ȕin de gujuliĩ. (3)

ȕi trebuie să ȕicã, când pomenescĩ *gãngãniile*, *Domn* și *Cucónã*, pentru că dacã nu ȕici șerpelui *Domn*, el tot anul ȕi se aratã.

(1) Dat. și cred Rom. din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégã: «Tot acuma (la *Alexiũ*) nu se numesc bróscele pe nume, adecã *brósce*, ci le ȕic *iepe*. Tot așã și celor-lãlte, precum: șopãrlelor, șerpilor, nu li se ȕic pe nume, ci li se ȕic *gãngãniũ*, că dacã nu ȕic așã, mușcă șerpiĩ vitele.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Reusenĩ, com. de V. Pop.

(3) Dat. Rom. din Cãndrenĩ, com. de P. Ursul; — a celor din Ilișescĩ, dict. de Vas. Ungurénu; — a celor din Mitocul-Drãgomirnei, com. de Amfil. Burac, stud. gimn: «În ȕiua de *Alexiũ* se scot stupiĩ cu albinele afarã»; — a celor din Pãtrãuț, com. de Vict. Morariu: «La *Alexiũ* se scot albinele afarã»; — și a celor din Broscãuțul vechiũ, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc.

Tot în ziua de *Alexii*, după cum cred și spun o sémă, se sbat și *pescii* întâiași dată în apă. De aceea pescarii trebuie să postescă, adecă să nu mănânce nimic în această zi, anume ca să aibă noroc la pește. (1)

O sémă de pescari însă se duc în această zi des-diminetă la pîrău, riū sau iaz, prind un pescișor și, mănâcându-l viu, rostesc următoarele cuvinte :

Alexie, Omul lui Dumneđeū,
Eū am venit la pîrău,
Să prind un pește
Să-l mănânc

Cum este el din pîrău,
Iar tu să terogi lui Dumneđeū
Tot-deauna pentru mine,
Să pot prinde pește bine !

Făcend acésta, cred că peste tot anul vor puté prinde fórte lesne și mult pește. (2)

Afară de datinele și credințele înșirate până aici, se mai practică încă și următoarele :

Ziua de *Alexii*, după credința poporului, e aceea în care ar trebui să începă întâiași dată a cântă *bróscele*. De încep bróscele a cântă mai înainte de acésta zi, atunci se crede că primăvara va fi lungă și rea, că vor mai urmă încă zile reci și viforóse; iar dacă încep ele din acésta zi a cântă, atunci e semn că vor urmă zile călduróse, că nu va fi mai mult frig, n'are să mai ningă, nici să înghețe. (3)

Dacă nu es *gângăniile* și *gujuliile* de prin borțile lor până în ziua de *Alexii*, apoi le va merge bine; iar dacă es mai de vreme, apoi cu câte zile aū eșit mai înainte, cu atâtea în urmă vor trebui să se ascundă iarăși. (4)

(1) Dat. și cred. Rom. din Bosancă, com. de Sim. Șutu.

(2) Dat. și cred. Rom. din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă.

(3) Cred Rom. din Calafindescă, dict. de Catrina Racolța și Sofia Frâncu; — a celor din Ilișescă, dict. de Vas. Ungurénu; — a celor din Igescă, dict. de Ilie al lui Onufr. Frunză; — a celor din Ciudeū, com. de E. Braha: «Dacă es bróscele înainte de *Alexii*, atunci va fi frig; iar dacă es în ziua de *Alexii*, atunci nu va fi frig»; — a celor din Pârtescui-de-sus, com. de Gavr. Baranaiu: «Când es bróscele mai nainte de *Alexie*, atunci se dice că va mai ținé încă érna»; — a celor din Cândrenă, com. de G. Ursul: «Pe la noi se crede că în ziua de *Alexii* es tóte jivinele și bróscele; și de cum-va es mai timpuriū, se crede că va fi primăvara rea și lungă.»

(4) Cred. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț.

Dacă es *gujuliile* mai înainte de Alexii, apoi înghetă, ca să le înghețe și lor gura; iar de es în ziua de Alexii sau după ziua asta, apoi nu mai înghetă. (1)

Unii ómenî prind în ziua de *Alexii* un *cărăbuș*, îl străpung cu un ac și-l pun într'un par. Dacă nu pierе cărăbușul până dimineță, atunci cred ei că anul nu va fi mănos; dacă pierе, atunci cred că va fi mănos. (2)

În fine Româniî de pretutindenea mai îndătinéză, pe lângă cele arătate până aici, de a încunjură casele și a le afumă atât pe acestea cât și pometele, anume ca gângăniile și gujuliile, precum și tóte cele-lalte vietățî carî mai es în acéstă țî, să nu se apropie de dînsele.

Însă despre aceste două datine și credințele împreunate cu dînsele voiú vorbi mai pe larg în capitolele ce urméză.

II.

ÎNCUNJURAREA CASELOR.

O legendă din *Bucovina* ne spune că dintru început atât *gângăniile* cât și *gujuliile* necăjiaú așa de tare pe ómenî, că acestora nu odată le eră lehamite chiar și de vieță din pricina lor.

Vedënd de la un timp Dumneđeú că *gângăniile* și *gujuliile* își fac de cap, că necontenit îi necăjesc pe ómenî, i s'a făcut milă de aceștia și, voind să-î mântue de aceste vietățî nesuferite, s'a pus într'un an pe la *Điua Crucii* și, prindëndu-le pe tóte, le-a vîrit într'o *lacră*. (3)

(1) Cred. Rom. din Frătăuțul-vechiú, com. de I. Covașă; — a celor din Frătăuțul-noú, com. de Iul. Sidor: «Dacă nu es gângăniile și gujuliile până în acéstă țî, atunci nu va fi mai mult frig; iar dacă es, atunci va fi»; — Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 22, p. 1: «Dacă es muscele și furnicele înainte de ziua St. Alexei, este semn că va mai fi frig.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Băieșesei, com. de Oct. Seretén.

(3) În cele mai multe părți din *Bucovina* se rostescе cuvîntul acesta

Nu mult după ce a prins Dumneđeũ pe tóte gângâniile și gujuliile din lume și le-a băgat în lacră, iată că trece pe acolo din întîmplare un om cu numele *Alexă*.

Dumneđeũ, cum îl vede, îl opresce și-l întrébă: unde merge.

— Spre *mare!* — răspunse *Alexă*.

— Dacă ți-ı calea spre mare, — dıse maı departe Dumneđeũ, — atuncı fă bine și du *lăcrița* acésta până acolo și așa, cum o veđi, aruncă-o în mare. Caută însă nu cum-va să o deschıđi și să te uiți în lăuntru, c'apoi nu e bine!...

Și cum rosti cuvintele acestea îi dete *lăcrița*, în care erau tóte *gângâniile* și tóte *gujuliile* de pe lume băgate,

Alexă, nu se puse de pricină, luă *lăcrița* și se porni maı departe încotro erà îndreptat. Însă când a ajuns la malul mării nu s'a putut răbdă ca să nu deschidă *lacra* și să vadă ce-ı într'ınsa, de-ı așa de grea, căci uitasem să vă spun că *lacra* erà fórte grea.

N'a apucat însă bine a deschide *lacra*, și numai ce vede că o sumedenie de gângâniı și gujuliı prind a sări dintr'ınsa și anume: unele pe mal, altele în apă, și a se ascunde care unde apucă, unele prin érbă, altele prin nisip; unele pe sub petre și prin bortți, iar altele prin crăpăturile lemnelor și ale pomilor, și iarăși altele în adîncul mării.

Alexă, când veđu acésta, se băgă în tóte rėcorile. Iar maı după aceea, venindu-și în fire, a început a alergă în drépta și în stînga ca să le prindă și să le bage iară în lacră. Dar de géba i-a fost tótă alergătura și munca, căci nu le-a maı putut prinde.

Și de atuncı, nu numai pămîntul, ci chiar și apa mării e plină de tot felul de *jigăniı*, *gângâniı* și *juguliı*. Iar pe *Alexă*, pentru că n'a ascultat, ci a deschis *lacra*, Dumneđeũ l'a prefăcut în *Cocostîre*, ca să le strîngă înapoi.

Și tot de atuncı de la *Diua Crucii* și până la *Alexii* tóte *gângâniile*, *jigăniile* și *gujuliile* staũ ascunse ca într'o lacră prin cele bortți, văgăuni și alte ascunđișuri, iar când sosesc diua lui *Alexie*, atuncı iarăși încep a eși din ascunđișurile

lor, a umblă în toate părțile și a-i necăji pe ómenî, dacá nu se sciú ferî de dînsele, maî tot așa ca și la început. (1)

Deci Româniî, cari voesc ca nici una din gângăniî, jiviniî și gujuliî, și maî ales *șerpîi*, să nu se apropie de case, de vite și de ómenî, îndătinéază în diminéța *St. Alexie* de a afumă grajdurile, vitele și pe sine cu diferite petice și cotrențe, apoi cu busuioc, tămâie și alte obiecte, cređend că, în urma acestei fapte, nimic nu se póte apropiá de case, de ómenî și de vitele acestora, nimic nu póte să le strice, să le musce saú să le facă alte neajunsuri și neplăceri. (2)

După ce aú afumat vitele și pe sine, ieau tămâie, sémîntă de cânepă saú, în lipsa acestora, chiar și numai o petică aprinsă, și încunjură de trei orî casa cu dînsa și, dacá se póte, și tótă livada saú grădina, în credință că, făcendu-o acésta, nici o gânganie saú jiganie, nici o gujulie stricăciósă nu se apropie de casa în acest chip afumată (3), nici una nu se încumetă a trece peste cercul care s'a făcut în chipul acesta. (4)

(1) Din Stroesci, com. de D. Gemeniuc.

(2) Dat. și cred. fórte lătită în Bucovina și în special a Rom. din Frătăuțul-noú, com. de Iul. Sidor: «Tot în acéstă ți se afumă tóte vitele, ca să nu le mănânce *gázele* peste vară»; — a celor din Frătăuțul-vechiú, com. de Zenovia Rusul: «In țiua de *Alexie* se afumă vitele cu o petică aprinsă, ca să nu se apropie de casă, respective și de vitele de acolo, gângăniile și gujuliile, precum: bróscele, rîmele, muscele, helgile, etc.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilén: «In țiua de *Alexiî* fac ómenii foc prin pomete și încunjură casa cu tămâie aprinsă ca să nu se apropie de ea gujuliile cele stricăcióse»; — tot de acolo, dict. de Iléna Cotruț: «In țiua de *Alexiî* se scólă ómenii și femeile desdiminéță și încunjură casa cu tămâie aprinsă, anume ca să nu se apropie *jigăniile* de dînsa, cari din *Điua Crucii* și până acuma sunt amorfite, însă acuma tóte se mișcă»; — a celor din Securiceni, com. de G. Gușet: «Unii afumă în țiua acésta cu tămâie prin prejurul casei»; — a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigén, com. de G. Nimigén: «De *Alexiî* se încunjură casa de trei orî cu tămâie și sémîntă de cânepă aprinsă și cu un lanț, din care se tot zurăesce, ca să nu se apropie *jigăniile* (gângăniile) de casă»; — a celor din Corlata, com. de G. Piersec: «Ieau un lanț, o ólá cu foc și o petică și o aprind, și apoi încunjură casa de trei orî împrejur, ca să nu se apropie *cujuliî* de acea casă.»

(4) Dat. și cred. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: «In țiua de

Petica, cu care se afumă vitele, nu e o petică de rînd, ci aceea care s'a pus în ziua de Paști în blidul cu pască și cu care s'așters mai pe urmă ouăle cele sfințite. (1)

Maî departe, cine voesce ca să-î fie casa curată, adecă cine vrea ca să nu se apropie de dînsa nici un fel de gânganie urîță, jivină primejdiósă și gujulie stricăciósă, se scólă în ziua de St. Alexie Omul lui Dumneđeu des-diminéță, până a nu răsări sórele, ieà un clopoșel saũ vre-o 3—10 bucăți de fer vechiũ, le légă pe tóte la un loc, și apoi, zingănind și zurăind neconținut dintr'însele, încunjură de trei orî casa, începênd de la răsăritul sórelui. (2)

Unele femeî, din contră, se scólă când se zăresce abia de ăi, se desbracă în pielea gólă, ieau un lanș și, umblând cu dînsul de trei orî împrejurul casei zurăind, ăic :

— Cum nu se apropie nimic de fer, așă să nu se apropie nimică de casă, nici o gânganie saũ gujulie ! (3)

După ce aũ încunjurat casa, strîng toți băeții la un loc în casă, aprind o *cârță* și, umblând împrejurul lor de trei orî și afumându-î, ăic :

— Cum nu se apropie nimic de foc, așă să nu se apropie nici o gânganie de voi ! (4)

Altele ieau o lăcată veche, o bucată de fer ruginită saũ o păreche de fórfeci și, bătênd într'însele cu o altă bucată de fer, anume ca să zingănescă, încunjură casa de trei orî și ăic :

— Până unde ajunge sunetul acestei lăcăți, saũ al acestor părechî de fórfeci, până acolo le este ertat gânganiilor a se apropiã de casa mea, maî aprópe nu !

După ce aũ încunjurat casa, aruncă bucata cea de fer, ăicênd :

Alexii aprind ómenii o petică și încunjură cu dînsa aprinsă casa și, dacă se póte, tótă livada, și se ăice că peste cercul, care l'aũ făcut în chipul acesta, nu trece nici o gânganie peste an »

(1) Dat. Rom. din Frătăușul-vechiũ, dict. de Zenovia Rusul.

(2) Dat. și cred. Rom. din Bosanci, com. de Trof. Crupă; — și a celor din Securiceni, com. de G. Gușet.

(3) Dat. Rom. din Ilișesci, com. de Vas. Botezat; — și a celor din Siretiũ, com. de Dim. Popovicî.

(4) Dat. Rom. din Ilișesci, com. de V. Botezat.

— Cât de departe a ajuns ferul acesta, atâta loc să nu se apropie gângăniile de casa mea!

Și făcând acésta, cred că șerpîi și bróscele cele rîiose nu se apropie mai aprópe de casă decât până unde a ajuns ferul aruncat saú sunetul acestuia. (1)

Și iarăși altele încunjură casa asemenea în pielea gólă, și așijderea de trei orî, însă nu după olaltă ca cele despre carî am vorbit până aici, ci în rěstimpurî, și anume: odată diminéța, a doua óră la amédă și a treia óră séra. Acéstă încunjurare însémnă ca gângăniile și gujuliile să nu se apropie nici odată de casă. Însă ea are putere numai un singur an, și de aceea se face în tot anul odată. (2)

În unele părți este datină ca o persónă din fie-care familie să ieà în diminéța St. Alexie un clopoțel, o păreche de fórfeці și o cósa. Cu aceste trei obiecte încunjură apoi respectivul grădina cu casă cu tot de trei orî în fuga mare, cu clopoțelul sunând, cu cósa tot atingêndu-o de gard, de pomî, precum și de alte obiecte, anume ca să producă mult vuet, iar cu fórfecele imitând pe bărbier când tunde. Făcând acésta, cred că gujuliile, adecă insectele și larvele acestora, carî rod frunzele pomilor și strică rădăcinile, saú cărțițele carî scot mușuróe prin straturî, auđind vuetul ce se face, nu vin în grădina respectivă, ci o încunjură, mergênd în alt loc, pentru că se tem ca să nu fie prinse și omorîte. (3)

În fine, în unele părți din *Bucovina*, curățesc mai întâi în ȃiua de Alexie toți pomii de frunzele în carî se află ouă de fluturi și le pun la un loc în mijlocul grădiniî. Ieaú apoi cója de brad și, amestecându-o cu frunzele adunate, le dă foc ca să ardă.

În focul acesta pun și póme sfințite în *ȃiua Crucii* dimpreună cu pomii, carî se duc în acéstă ȃi la biserică.

După ce aú dat foc grămeđii celei de frunze, ieaú cója și afumă fie-care pom, apoi încunjură grădina și casa de trei

(1) Dat. și cred. Rom. din Cireș-Opaiț, com. de C. Dugan; — și a celor din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă.

(2) Dat. și cred. Rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoes și com. de Vesp. Corvin.

(3) Dat. și cred. Rom. din Buniți, com. de V. Strachină.

orî, pocnind în același timp neconținut în ferul plugului, și mai ales în *custură* și în *otic*, făcând ca să ăasă sunet dintr'însele. După acésta scormolesc cu fiarele respective la rădăcina fie-cărui pom și-î sgârie puțin, anume ca pomii să rodéască mai bine și mai mult peste an. (1)

Tot în ȕiua de St. Alexie fac mai tóte Româncele din *Bucovina* o amestecătură de făină sau crupe cu apă și, punându-o într'un hârb, o duc cu hârb cu tot peste hotarul grădiniî, unde, punându-l jos, rostesc cam următórele cuvinte :

— Acésta duc pentru tóte gângăniile și gujuliile ca măn-care peste tot anul, ca să nu vie la mine în grădină! (2)

Sau pun într'un hârb pâne și sare, orî sticlă sfărmată și cărbuni și, ducându-l ca mâncare la un soc de pe hotarul grădiniî, ȕic :

— Poftesc boerilor la masă !

Făcând acésta, cred că gângăniile și gujuliile nu se apropie de casa omului respectiv tótă vara. (3)

În *Moldova*, unde există asemenea credinȕa că în ȕiua de St. Alexie es șerpui și tóte jivinele din pămînt la drumuri, este datină că în unele părȕi copiii îi omórá, iar în altele se păzesc de a le face vre-un réu, creȕend că acela care ar omorî vre-unul va trage o cumpenă în acel an și va fi în mare primejdie ; pentru aceea ómenii ieau șumuege de paie, de petică, gunóie de la grajduri și, aprinȕându-le, afumă cu ele prin casă, ocol, poétă, grădină, moșii etc., ca să se îndepărteze jigăniile. (4)

În alte părȕi din *Moldova* spre *Alexi Boji* (Omul lui Dumnezeu), când es *jivinile* din pămînt (17 Martie), se ieă o *căȕue* (5), se pune în ea *jar* (6), se pune peste acesta tămăie, se împrejură cu ea casa clănȕănd din clește, în credinȕă

(1) Dat. și cred. Rom. din Mázănaesci, com. de Vas. Zapraȕan, stud. gimn.

(2) Dat. Rom. din Mitocul-Drăgormirnei, com. de Amfil. Burac.

(3) Dat. și cred. Rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.

(4) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71—72.

(5) *Căȕue* = un vas de tinichea cu códă, cu care preotul cădesce.

(6) *Jar* = *jăratie* = cărbuni aprinși.

că jivinele și cele rele nu se vor pute atunci apropiã de casã decãt numai pãnã unde a ajuns fumul tãmãiei. (1)

În *Transilvania* este asemenea datinã cã, la Alexie Omul lui Dumnezeu, gazda casei încunjurã des-diminéta casa și tôte *alatele* cu un lanț în mãnã zurgãlind orĩ cu un clopot troscãnindu-l, în credințã cã, cãt a ocolit el cu lanțul orĩ cu clopotul, nu se va apropiã șerpe orĩ altã *jivinã* hĩdã, precum : bróscã, șopãrlã, *sãlãmãndrã*, strigã etc.

În alte pãrți, tot din *Transilvania*, precum bunãorã pe valea Someșului, pun jar într'o ólã, iar pe jarul din ea pun tãmãie sfințitã și *șnepãn*, lat. *Pinus Mughus*, Scop. și așã încunjurã apoi casa de trei orĩ. Iar dupã ce aũ încunjurat casa, ung ferestrele și *usciorĩ* ușilor, ca sã nu se apropie *Strigóele* și alte bestiĩ de casã. (2)

III.

AFUMAREA POMETELOR.

E în faptul dimineții zilei a 17-a din luna lui Martie.

Sute și miĩ de focurele se vėd arđend prin pometele Romãnilor: unele de paie, iar altele de frunze și tot felul de greblãturi de pe întréga fațã a grãdinilor sau liveđilor; unele în flacãri, iar altele rėspãndind un fum greoiũ și înãdușitor.

Încã n'a apucat a trece o orã de la ațĩțarea acestor focurele și iatã cã pometele și casele de-abiã se mai pot vedea de mulțimea fumului, care s'a întins peste întreg satul ca o negurã de cele tomnatiche.

Și óre de ce fac Romãniĩ aceste focurele ? ... Care sã fie óre scopul și însemnãtatea lor ? ...

Iatã întrebãri, la cari șirele urmãtóre ne vor da un rėspuns destul de esact.

(1) •*Șeđetórea*», an. I, p. 192.

(2) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

La 17 Martie cad *Alexiile*, ziua în care, după credința poporului român de pretutindenea, toate insectele, toate amfibiiile și reptilele se desmoresc, se mișcă și es. de prin culcușurile și ascunșișurile lor de peste érnă la lumină, la radele cele căldurose ale sórelui de primăvară.

Românii, credincioși datinelor și credințelor apucate, cum spun ei, de la bătrâni, fac în această zi în fie-care an asemenea focurile, pentru ca să preîntîmpine pe toate *gujuliile*, *gângăniile*, *jivinele* sau *jigăniile*, pe toți *gândaci* și alte vietăți mărunțele, stricăcióse atât pometelor și semănăturilor, cât și vitelor și ómenilor (1); să le fugărescă (2), ca nu cum-va să se apropie (3), să se nădésacă și înmulțésacă pe lângă casele, acareturile și prin pometele omenesci (4), să

(1) Dat. și cred. Rom. din Balacéna, com. de G. Jemna : «În ziua de *Alexii* es toate gujuliile din pămînt, pentru că această zi le este lor hotărîtă spre a eși afară. De aceea se face foc pe sub pomi, ca să nu pótă ele eși afară și să nu strice pomilor»; — a celor din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Domnica Romaș, com. de Alex. Romaș : «În această zi fac ómenii foc prin pomete, ca să nu fie multe gujulii.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Ilișesci, com. de Berințen : «In ziua de *Alexii* se afumă pomii spre fugărirea gângăniilor.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Corlata, com. de G. Piersec : «Mai departe se povestese despre Alexii, că ómenii se scólă diminéță tare și fac foc printre pomii din grădină, ca să nu se apropie de acea casă și de acel pomet *cujulii* peste an, pentru că în ziua de Alexii es toate *cujuliile*»; — a celor din Pártescii-de-sus, com. de G. Baranaiu : «În ziua de *St. Alexii* Omul lui Dumneđeú, se afumă pomii și anume : se face foc din gunóie ca să éasă mult fum, și se dice că până unde va ajunge fumul atunci, până acolo nu se vor apropia gângăniile, precum șerprii, omiđile, viermi și a.», — a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigén și com. de P. Nimigén : «De *Alexii* se face foc în pomét, ca să nu se apropie și să se facă gujulii pe pomi»; — a celor din Udesci, dict. de Zamf. Niculi și com. de Dar. Cosmiuc : «În ziua de *St. Alexie* se face în zori de zi foc prin pomete din rămășițele măturate, ca să nu se apropie gujuliile și șerprii de pomete și de case.»

(4) Dat. și cred. Rom. din Băieșesci, com. de Oct. Seretén : «In ziua de *Alexie* aprind ómenii focuri prin pomete să afume pomii, cu scop ca să nu se nădésacă și să nu se facă multe gângăniși gujulii, pentru că pe toate acestea le trimite *St. Alexie*»; — a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă : «In ziua de *Omul lui Dumneđeú* fac ómenii mai multe focuri prin pomete, spre a se lăți fumul printre pomi, dicénd că nu se fac viermi (omiđi).»

mai stîrpească, dacă nu tocmai pe tóte, apoi măcar o parte dintr'însele. (1)

Iată scopul acestor focurele din diminéța *St. Alexie* sau *Alexii!*

Românii cred că, prin fumul acestor focurele, mare parte de insecte, amfibii și reptile își află sfîrșitul așa—și la ivirea lor pe suprafața pămîntului. Încă n'aŭ apucat bine a vedé lumina și iarăși trebuie să dispară în lumea întunericului, de unde n'aŭ să se mai întórcă *cât e Prutul și pămîntul*. Iar cele ce nu dispar, adecă cele ce nu pier, acelea se arată numai pînă acolo pînă unde ajunge fumul produs din acele focurele, iar mai departe nu se pot apropia. (2)

Cred mai departe că, făcënd aceste focurele, pomii peste vară sunt mai roditori, mai mănoși decăt atunci când nu le-ar face. (3)

(1) Dat. și cred. Rom. din Securicenî, com. de G. Gușet: «In ȕiua de *Alexii* se face foc prin grădinî spre perderea viermilor de pomî»; — a celor din Volovêț, com. de Ilie Buliga: «La noi se ȕice că în ȕiua de *Alexii* es tóte gângăniile din pămînt, și de aceea fac focuri prin pomete și prin grădinî, și ȕic că prin fumul acela se stîrlesc tóte gângăniile și nu strică atăt legumele căt și pomii.»

(2) Cred. Rom. din Pártescii-de-sus, com. de Gavr. Baranaiŭ; — a celor din Mitocul-Dragomirneî, com. de Amfil. Burac: «In ȕiua de *Alexie* face fie-care Român des-diminéța foc în pométul sêŭ din greblăturile din pomét, din frunzele picate, din cracii care sciŭ că-s de cu tómnă uscați, apoi, curățind pomii de frunzele rêmase pe ei, unde și-aŭ pus fluturii și alte insecte ouêle, și cari le pun asemenea pe foc, creȕend că, mirosind insectele mai pe urmă pomii afumați, nu se apropie de pométul respectiv. Gângăniile și gujuliile, cari se trezesc tot în acéstă ȕi din amorȕirea lor de peste érnă, părăsesc asemenea grădina respectivului, din cauza mirosului neplăcut produs din fumul, ce se răspândește peste tótă grădina.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Balacéna, diet de Maria Ureche, com. de C. Ureche: «In ȕiua de *Alexii* se face foc în pomî, ca să nu vie omide pe dînșii și să facă póme»; — tot de acolo, diet de Ioan Grosariŭ, com. de Mich. Rusul: «Tot în ȕiua acésta se face și foc prin pomete, ca să nu fie omide și să dea mai bună ródă»; — a celor din Lucăesci, com. de Iac. Paicu: «Ómenii fac foc prin pomete, ca să se facă multe póme în anul următor»;—a celor din Mitocul-Dragomirneî, com. de Amf. Burac: «Fumul, produs din focul făcut în acéstă ȕi prin pomete, se ȕice că ar avé o înrîurinȕă asupra rodirii pomilor pentru anul respectiv»; — a celor din Pătrăuț, com. de Sim. Holca: «In ȕiua acésta fac ómenii foc

O sémă de Români, pe lângă focurelele, despre cari am vorbit până aici, mai îndătinéză de a afumă întréga grădină, și mai ales pometele, încă și cu cârțe și cu potlôge aprinse, și a o tãmâia cu tãmâie, asemenea ca să nu fie omiđi prin pomete și să le mănânce frunzele. (1)

Unele gospodine merg cu mâna dréptă plină de aluat în pomët și ung pomii, iar gospodarii, venind în urma lor, îi légă cu paie, anume ca să nu se urce omiđile pe dînșii și să le mănânce frunzele. (2)

În fine Româniî din *Transilvania* adună în ڃiua de *Alexie* Omul lui Dumneđu, ca și frađii lor din Bucovina, tôte gunóiele din grădină la un loc, fac foc dintr'însele și pe focul acesta pun apoi cuibarele omiđilor, cari trebuie să ardă fumegând. (3)

prin pomete, ca să nu strice viermii pomii și ca aceștia să rodéscă; — a celor din Costâna, com. de V. Huțan: «Ómenii fac în ڃiua de Alexiî prin tôte pometele și pe sub tođi pomii foc, cređând că, dacă-i afumă, nu le mănâncă omiđile frunzele și rodesc mai bine»; — a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu: «În ڃiua de *Alexie* se face des-diminéța focuri din gunóie prin pomete, ca să rodéscă pomii și să nu-i strice omiđile»; — a celor din Stroesci, com. de Petru Străinul: «În ڃiua de *Alexiî* se face foc prin grădină, cu scop de a se face și rodi pometele»; — a celor din Buniți, com. de Vesp. Corvin: «Afară de focul de la *Bobotéză* se mai face încă în ڃiua de *Alexie* și *Patru-deci-de-Sfinți*, cu scop ca să fűgă tôte reutățile de pe pâne și arborii să rodéscă bine»; — a celor din Liuđi, com. de Dim. Bondariu: «În ڃiua de *Alexiî* fac ómenii foc prin *pométuri*, ca acestea să rodéscă bine.»

(1) Dat. Rom. din Șcheia, com. de S. Pop; — a celor din Gura-Humorului, com. de Em Netea; — a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuț: «Ómenii încunjură casa și grădina cu o petică aprinsă și cred că nu se vor apropiă gânganiile de casă»; — a celor din Ilișesci, com. de Vas. Botezat: «Ómenii fac în diminéța ڃilei acesteia foc prin pomete cu frunze uscate, ca să nu le mănânce viermii peste an»; — a celor din Volovêț, com. de Ion Buliga: «În ڃiua de *St. Alexie* afumă ómenii pometele, ca să fie ferite peste tot anul de gujúli.»

(2) Dat. Rom. din Cupea, dict. de Cas. Țuguu și com. de Them. Prelici.

(3) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

MIEȚUL PĂRESIÎ.

Miețul Păresii, numit altmintrelea atât în Bucovina cât și în Moldova și *Miață Păresime*, *Miață Părese* (1), *Mieții Păresii* (2), *Miețul Păreții*, *Miețul Păreților* (3), *Mieț Păreți*, *Mieții Păreții* și *Mieț-post* (4), iar în Banat *Miețul Păresimilor* (5) sau *Paresemilor* și *Mijlocul Postului* (6), cade tot-deauna la mijlocul Postului mare și anume Miercurea. (7)

(1) Grigore Ureche, în *«Domniî Țerii Moldovei»* (*Cronicele rom.*, I, p. 233): «Petru-Vodă îndată după aceea aș strîns 6ște turcescă și ungurescă și muntenescă și aș încungiurat pre Alexandru-Vodă în curte în Iași și aș bătut pregiur curtea din *Cășlegi* pân' la *Miață-Păresime*»; — *Ibid.*, p. 469: «Din *Cășlegi* până la *Miață Părese*.»

(2) I. Créngă, *Opere complete*, II, Iași 1892, p. 27: «Am dus-o noi așa până la *Mieții Păresii*.»

(3) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73.

(4) Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 36: «Miețul Postului se numesce *Mieț-post*, atunci numără femeile diminéță mai întâiu ouele și apoi abia se apucă de cusut sau țesut, însă nu torc.»

(5) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.

(6) Com. de Ios. Olariu: «*Miețul Păresimilor* se 6ice și *Mijlocul Postului* său *târ nainte, târ napoi*.»

(7) Pretutindenea în Bucovina, Moldova și Banat. — Veđi și Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: «*Miețul Păreților* (Sfintele Păresimi) cad la jumătatea Postului mare, adecă trei sêptemâni și jumătate de la Lăsatul secului și anume tot-deauna Miercurea»; — Manguica, *Calend. cit.*: «*Miețul Păresimilor* cade tot-deauna pre Miercuri în mijlocul Păresimi-

Postul mare, numit ast-fel pentru că este mai lung decât toate celelalte posturi de peste an, apoi și *Post de primăvară* (1), pentru că cade la începutul primăverii, se compune în genere din 40 de zile, plus *Săptămâna mare* sau *Săptămâna patimilor*.

Cele 40 de zile de la începutul postului acestuia se postesc întru amintirea celor 40 de zile cari le-a petrecut și le-a postit Domnul nostru Iisus Christos în pustia carantană înainte de începerea învățaturii sale, iar restul întru amintirea patimilor sale.

De ore-ce însă zilele din *Săptămâna patimilor*, deși sunt de post, nu fac parte din numărul celor 40 de zile, cari se postesc întru amintirea postului de 40 de zile al lui Iisus Christos, de aceea postul înainte de *Învierea Domnului* sau înainte de Paști s'a numit dintru început cu un cuvânt lat. *quadragesima*.

Din cuvântul lat. *quadragesima* Româniî au format cuvântul românesc *Paresimî*, și cu acest cuvânt au numit ei apoi postul înainte de *Înviere* prin un timp mai îndelungat și tot așa îl mai numesc unii și în timpul de față.

Incepând însă mai târziu a se întrebuiți în vorba de toate zilele cuvântul *Postul mare* mai mult decât cuvântul *Paresimî*, acest din urmă a început pe încetul a se da uitării, ast-fel că în timpul de față în cele mai multe părți locuite de Români, și cu deosebire în *Bucovina*, s'a păstrat numai cuvântul *Părese*, care e contras din *Paresime*.

Dar și cuvântul acesta încă a început în timpul din urmă a se da uitării și a se înlocui prin cuvântul *Păreși*.

Causa e următoarea :

Poporul român de pretutindenea, uitând însemnarea cea adevărată a cuvântului *Paresimî* și întrebuiți mai mult cuvântul *Postul mare*, înțelege sub numirea din urmă nu numai cele 40 de zile ale postului dinaintea Paștilor, adevăratele *Paresimî*, ci toate zilele începând de la Lăsatul

lor, socotind 48 de zile între Duminica lăsatului de brânză și între Paști.»

(1) «*Biserica ortodoxă română*», an. II, Bucuresci 1875, p. 393.

secolui și până la *Pasci*. Iar mijlocul său centrul acestui post îl numesc *Mieđul Păresii* sau *Mieđul Păreții*.

După calculul poporului, întreg *Postul mare* constă din 48 de zile. Deci, dacă începem a număra de la *Lăsatul secolui*, adecă din ziua când dăm în acest post, în sus sau înainte, iar de la *Pasci* în jos sau înapoi, aflăm atât de o parte cât și de alta câte 24 de zile sau două jumătăți egale.

Ziua, în care se întrunesc aceste două jumătăți egale și care e tot-deauna o Miercure, nu numai că formeză mijlocul său mieđul Postului, ci ea este considerată de către popor tot-odată și ca un fel de *părete* sau ca *păreți*, cari despart *Postul mare* în două jumătăți egale, câte din 24 de zile una. De aici apoi și numirea zilei acesteia nu numai *Mieđul Păresii* (1), ci și *Mieđul Păreții* (2), *Mieđ Păreți* (3), *Mieđii Păreții* (4) și *Mieđul Păreților* (5), care e usitată,

(1) După spusa Rom. din Pârtescii-de-sus, com. de Gavr. Baranaiu: «*Mieđul Păresii* cade tocmăi la mijlocul *Postului mare*, și din cauza acésta se numesce ziua acésta *Mieđul Păresii*»; — a celor din Ilișesci, com. de G. Berințan: «*Mieđul Păresii* împarte *Postul mare* în două părți asemenea de mari, atunci îi jumătate postul»; — a celor din Lucăcesci, com. de Iacob Paicu: «*Mieđul Păresii* se numesce așa, pentru că cade tocmăi în mieđul *Postului mare*»; — apoi și a altor Români din Bucovina, precum a celor din Securiceni, Balacéna, Măzănăesci și Siretii.

(2) După spusa Rom. din Gura-Homorului, com. de Em. Netea: «*Mieđul Păreții* este mijlocul său culmea *Postului mare*; din acésta zi *Postul* merge cât înainte cât înapoi»; — a celor din Broscăuțul-vechiu, diet. de Palag. Onciu: «*Mieđul Păreții* pică tocmăi la mijlocul *Postului mare*»; — apoi și a celor din Mitocul-Dragomirnei, Pătrăuți, Mihoveni și Costâna; — N. Sulică, *Etimologisarea poporană*, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*», an. LXI, Brașov 1898, No. 111: «*Postul Pascelor* îl numesce poporul nostru *Păresimă* (lat. quadragesima). *Mieđul Păresii* se aude și în forma *Mieđul Păreții*. Etimologisarea poporală e evidentă și s'a format prin alăturarea la grupul cuvintului *părete*.»

(3) După spusa Rom. din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan.

(4) După spusa Rom. din Volovăț, com. de Ioan Buliga: «In ziua de *Mieđii Păreții* die ómenii că-i mijlocul *Postului mare*.»

(5) După spusa Rom. din Sucéva, com. de Dim. Vasilovic: «*Mieđul Păreților* se numesce de aceea, pentru că atunci e jumătate de post»; — a celor din Șcheia, com. de C. Lucaci: «*Mieđul Păreților* e în mijlocul *Postului mare*»; — și a celor din Rus-Plăvălariu, com. de Nican.

după cum am amintit și mai sus, nu numai în Bucovina, ci și în Moldeva. (1)

Româncele din cele mai multe părți ale *Bucovinei* țin ziua acésta ca și Duminica, și mai ales *nu ung păreții* caselor (2), nu torc, nu reșchie, nu perie, nu urzesc, nu țes, nici nu cos.

Unele dintre dînsele se abțin de la lucru în acéastă zi spre păstrarea sănătății, și anume ca să nu le dóră *mânurile* și picioarele peste an (3); altele ca să le mérgă bine și tot lucrul ce-l vor începe să le éasă cu spor (4); iar cele mai multe ca *să nu nebunéscă* (5), fiind-că ziua acésta, după credința și spusa lor, este o zi fórte primejdiósă. (6)

Care femeie lucréză în acéastă zi, aceea nu mai isprăvesce nici odată lucrul, ci dă numai dintr'un părete în alt părete până ce-i trece ziua (7), sau umblă peste tot anul *tandalău*, adecă nu apucă bine a începe un lucru și se apucă de altul, încă și pe acela fără a-l mântui. (8)

Bumbu: «*Mieđul Păreților* se numesce de aceea ast-fel fiindcă pică tocmai în mijlocul Postului mare.»

(1) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: «*Mieđul Păreților* (Sfintele Păresimi) cad la jumătatea Postului mare, adecă la trei săptămâni și jumătate de la *Lăsatul secului*»; — Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Valea-Glodului, jud. Suceva: «Poporul serbeză în luna lui Martie *40 de Sfinți, Alexi-Boji și Mieđi Păreți.*»

(2) Dat. Rom. din Volovět, com. de I. Buliga: «Femeile aú datină de a nu unge păreții caselor în acéastă zi, dicând că-i păcat dacă o fac acésta.»

(3) Dat. Rom. din Rus, com. de Nican. Bumbu: «Femeile nu urzesc nici nu țes în acéastă zi, ca să nu zacă și să ologiască de mâni și picioare»; — apoi și a celor din Ilișesci, com. de G. Berințan, și Siretiu, com. de Dim. Popovici.

(4) Dat. Rom. din Pătrăuț, com. de Vict. Morariu.

(5) Dat. Rom. din Părtescii-de-sus, com. de Gavr. Baranaiu: «*Mieđul Păresii* se serbeză pentru *nebunéla*, și mai ales femeile nu lucréză nimic în acéastă zi în casă»; — a celor din Cupca, dict. de Casandra Țuguiu: «*Mieđul Păresii* se serbeză ca să nu nebunéscă.»

(6) Cred. Rom. din Rus, com. de Nican Bumbu; — și a celor din Lucăcesci, com. de Iacob Paicu: «Femeile serbeză ziua acésta (*Mieđul Păresii*) ca și ori-care altă serbătore, din causă că multora, cari aú lucrat în acéastă zi, li s'aú întimplat felurite primejdii.»

(7) Cred. Rom. din Reusenă, com. de V. Pop.

(8) Cred. Rom. din Udesei, dict. de Zamf. Niculi.

Tot cam așa cred despre cei ce lucră în această țară și Românii din *Moldova*. (1)

Și dacă și lucră ceva în această țară, nu-î Dómne-ajută, căci pe cât a lucrat și a câștigat mai înainte pe-atâta perde acuma (2); sau, după cum cred și spun Românii din *Banat*: nu numai că n'are nici un spor peste tot anul, nu numai că merge *târ înainte, târ înapoi*, dar chiar și ceea ce lucră se strică. (3)

Mai departe, crede poporul că femeile, cari lucră în această țară, acelea se bolnăvesc *de dînsele*, adică începe mai întâiu și întâiu a le durea mâinile și picioarele, apoi ósele, și la urmă prinde a li se usca carnea de pe lângă óse și mai ales cea de pe lângă încheieturile degetelor, până ce le înțepenesc degetele. (4)

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Valea-Glodului, jud. Sucéva: «Cei ce îndrănesc a lucra în țara de *Mieđu Păreții* vor fi buimaci tot anul, adică vor umbla *tând în cóce, tând în colo*»; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: «In această țară nu se *reșchiréză*, pentru că se încurcă itele și mințile aceleia care nesocotesce pe *St. Păresimă*»; — El. Sevastos, *Sěrbătorile poporului*, publ. în «*Gazeta Săténului*», an. VIII, R.-Sărat 1891, p. 151: «La trei săptămâni și jumătate din post femeile ție *Mieđu Păreților*, *St. Păresimă*, și le serbéză, că de vor lucra în țara aceea, umblă tot anul nebune de cap, besmetice: «Să nu lucrezi, cumetro, Dómne feresce, că de nu, umbli *tând în ică, tând în cole, tând în Mieđu Păreții*, că una a lucrat odată și a umblat tot anul când în *colo*, când în *cóce*, și nu i se mai alegea de lucru și nu scia ce face și în cotro se duce.»

(2) Cred. Rom. din Pătrăuț, com. de Sim. Holca: «Femeile serbéză țara acésta de aceea, pentru că cu cât au lucrat în post până în această țară, cu atâta dau înapoi, adică perd»; — a celor din Măzănăesci, com. de I. Butnariu: «Femeile țin țara acésta, pentru că dacă n'o țin, cât au dat înainte, atâta dau înapoi.»

(3) Com. de d-l Aurel Iana: «*Mieđu Păresimilor* cade pe Miercuri a patra săptămână din post și se serbéză din partea poporului cu nelucrare. Se crede că cine ar cuteza să lucreze în această țară, nu numai că n'are spor peste întregul an, dar că ce se lucră se strică, și se ție *târ nainte, târ napoi* (= cât nainte atâta și 'napoi). Cu deosebire murile se feresc de lucru și anume: nu peptenă fuióre, nu se perie pe cap.»

(4) Cred. Rom. din Ilășesci, com. de G. Berințan; — a celor din Siretiu, com. de Dim. Popoviči; — și a celor din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigén.

În fine se crede că femeile, cari lucră în ziua de *Mieşul Păreşii*, acelea *nebunesc* sau, dacă nu *nebunesc* ele singure, apoi de bună seamă unul din membrii familiei. (1)

Şi spre întărirea acestei aserţiuni, mai fie-care femei scie să-ţi istorisescă câte o întâmplare.

Aşa istorisesc unele :

«Odată a tors o femeie în ziua de *Mieşul Păreşii*. Şi fiind-că nu e bine de tors în ziua acesta, de-aceia femeia ce s'a încumetat a torce a *nebunit*. Şi cum a *nebunit*, a şi început a se poticni

«Când încolo, când încóce,

«Când în *Mieşul Păreşii*.» (2)

«Altă femeie să fi urzit în ziua de *Mieşul Păreşii* şi din pricina acesta s'a învîrtit apoi şi ea, ca şi *urzitórea*, încolo şi 'n-cóce tot anul, rostind cuvintele :

«Tând încolo, tând încoa',

«Tând în *Mieşul Păreşii*.» (3)

«O femeie şi-a fost propusă să *urzescă* în ziua de *Mieşul Păreşii* până.

«Dumnezeu, vedînd ce are de gând să facă, i s'a arătat cu trei zile înainte de acesta în vis şi i-a spus să nu lucreze, căci de va lucra, n'are să fie bine de dînsa.

«Însă femeia, încăpătînată şi îndărătnică, n'a ascultat, ci cum a sosit *Mieşul Păreşii*, s'a şi apucat de urzit. Dar abiă a început a urzi şi iată că îndată *şi-a eşit din minte* şi a început a da :

«Tând încolo, tând încóce,

«Tând în *Mieşul Păreşii*.

«Şi tot aşa a dat ea până ce a murit. Şi de-atunci serbeză femeile *Mieşul Păreşii*.» (4)

O variantă :

«A fost odată o femeie. Şi femeia aceea a început a lucra, adecă a *urzi*, în ziua de *Mieşul Păreşii*.

«Ce socotiţi însă: c'a putut urzi ?

(1) Cred Rom. din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigén : «Femeile nu lucră în această zi, ca să nu *nebunescă* nimene din familie.»

(2) Din Costâna, com. de Vas. Huşan.

(3) Din Broscăuţul-vechiu, dict. de Pal. Onciul.

(4) Din Mihoveni, dict. de Michaiu Cojoc.

«Nici decum, căci *Mieḑul Păresii* n'a lăsat-o să lucreze, ci când mergea cu tortul pe *urzit* tot se 'ncâlciă, și încâlcindu-se dicea:

«Tânda 'nainte, tânda 'napoi,

«Tânda 'n *Mieḑul Păresii*!

«Și tot așa a făcut ea până ce a murit.» (1)

A doua variantă:

«O femeie a *urzit* pânză în ziua de *Mieḑul Păresii*. N'a apucat însă bine a sfirși de *urzit* și-a și *nebunit*. Și cum a *nebunit*, a început a alerga pe drum și a striga cât o luă gura:

«Tânda 'n sus, tânda 'n jos,

«Tânda 'n (2) *Mieḑul Păresii*!

«De-atunci femeile, cari au văḑut sau numai au auḑit de pătenia acestei femei, nu lucrăză în astă zi de fel, temându-se ca nu cum-va să *nebunescă* și ele.» (3)

Maī departe se dice că:

«Intr'un *Mieḑ* al Postului mare a *urzit* o femeie pânză, și pentru că a *urzit*, a *nebunit* și a început a umblă nebună prin casă și a striga:

«Tónța 'ncoa,

«Tónța 'ncolo,

«Tónța 'n *Mieḑul Păresii*!

«Și de-atunci se chemă ziua acésta *Mieḑul Păresii* și o țin ómenii, ca să nu păḑescă și ei așa.» (4)

(1) Din Lucăcesci, com. de Iac. Paicu.

(2) Cuv. *Tânda*, după cum se pôte fórte lesne cunoșce din cele ce s'au înșirat până aici, e format din *tând*, iar acesta, la rindul său, e sinonim cu *când*.

De la cuv. *Tânda* cred că vine numele *Tanda*, fratele de cruce al lui *Manda*, precum și cuv. *tandalău*, *tândălău* și *tândălău*, amintit mai sus, care însemneză un om ce umblă încolo și încóce, fără nici un scop.

Cuv. *tandalaū* însă nu este de a se cufundă cu cuv. *tantalău* sau *tântălău*, fem. *tantalaucă* sau *tântălaucă*, care însemneză: prostălan—prostălană—prostălaucă, mutălău—mutălaucă, hăbăuc—hăbăucă, tont—tontălău și tóntă—tontălaucă.

Tot de la *Tânda* cred că derivă și numirea *Tandală* sau *Tândală*, fratele de cruce al lui *Păcală* sau *Pepelea*.

(3) Din Balacéna, com. de G. Jemna.

(4) Din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă.

Iarăși se dice că :

«O femeie a urzit în ȕiua de *Mieȕul Păreȕii*, cu tôte că ea prea bine sciă că ȕiua acêsta e o ȕi de sêrbătore. Însă n'a apucat bine a urzi și-a și nebunit. Și din minutul acela înainte a început a strigà și a dice :

«Mieȕ, mieȕ, mieȕ Păreȕi,

«Buf cu capul de păreȕi!

«Și cum rostiă ea cuvintele acestea, se isbiă cu capul de păreȕi.
«De-atunci cam mai ba să urzescă vre-o femeie în ȕiua de *Mieȕul Păreȕi*.» (1)

In fine spun unele că :

«O femeie a țesut în ȕiua de *Mieȕul Păreȕi* și din pricina acêsta și-a eșit din minte și-a început a strigà necontentit :

«Tând înainte, tând înapoi.

«Tând în *Mieȕul Păreȕii*!

«Și tot așà a strigat ea până ce-a murit.» (2)

Din cele ce s'aũ înșirat până aici rezultă, după credința și spusa Românilor și mai ales a Româncelor de pretutindenea, că nu e de fel consult a lucrà în ȕiua de *Mieȕul Păresii*, și cu deosebire nu e bine de uns păreȕii, de tors, de periat fuiórele, de reșchirat, de urzit, de țesut și de cusut; cu alte cuvinte, nu e bine nimic de lucrat privitor la începerea și terminarea unei pânze.

Unica ocupaȕiune, care e permisă femeilor în acêstă ȕi și pe care o și execută ele cu cea mai mare strictetă, e numêrarea ouêlor.

In acêstă ȕi Româncele din *Bucovina* adună tôte ouêle de prin *cuibare*, și apoi atât pe acestea cât și pe cele ce le-aũ strîns înainte de acêsta în decursul postului, le numêră, ca să vadă cât aũ strîns până în ȕiua acêsta și orî de vor mai putê strînge pe atâtea până la *Pasci*, precum și pentru aceea orî de le vor ajunge pentru sêrbătorile Pascilor saũ vor trebui să mai cumpere. (3)

Tot în acêstă ȕi îndătinéză ele de a numêră și *călepele*

(1) Din *Cireș-Opaiț*, com. de Const. Dugan.

(2) Din *Liuȕi*, dict. de Maria Ștefănescul și com. de Dim. Bondariũ.

(3) Dat. tuturor Rom. din *Bucovina*.

de in, de cânepă și cele de lânețe, ca să vadă cât au sporit, adevărat cât au tors și reșchiat în jumătatea trecută a postului. (1)

Datina această de a număra *călepele* și mai cu seamă ouăle în ziua de *Mieșul Păresii* e usitată nu numai la Românele din Bucovina, ci și la cele din *Moldova* (2), *Muntenia* (3) și *Banat*. (4)

O seamă de Române însă, atât din *Bucovina* cât și din *Banat*, au datină de a număra ouăle în ziua de *Mieșul Păresii*, nu numai din cauză ca să vadă câte au adunat până în această zi și de-or avea de-ajuns pentru sărbătorile Pascilor sau vor trebui să mai adune ori chiar să cumpere, ci încă și de aceea fiind-că, după credința lor, numărând în această zi ouăle, găinile se ouă mai multe ouă, adevărat se poartă cu ouatul. (5)

Altele iarăși le numără, după cum spun ele, de aceea, pentru că toate ouele câte le-au strâns până în ziua aceasta

(1) Dat. Rom. din Sucéva, com. de Dim. Vasilovică.

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: «*Mieșul Păreșilor* cade totdeauna Miercurea, atunci se face numărătorea ouălor, pentru ca să nu se strice»; — El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. *ziar cit.*, p. 151: «*Mieșul Păreșilor* cade totdeauna Miercuri în a patra săptămână din post; atunci se numără ouăle, ca să știe câte ouă au putut aduna în jumătate de post, pe atâta are să mai strângă până la Paști, și atunci gospodina își face socotela de-î ajung ouăle, ori de trebuie să mai cumpere.»

(3) Laurian și Massim, *Dieț.*, I, p. 305: «La ziua din mijlocul *Păresimilor Pascelor*, adevărat la Miercurea din a patra săptămână a ajunului Pascelor: la *Parresime*, cu acest din urmă înțeles, Românele au datină de a număra ouăle ce au strâns în timpul jumătății scurse a *Parresimilor*»; — G. S. Ionénu, *op. cit.*, p. 49: «La jumătatea Postului celui mare se face înnumăratorea ouălor, ca să nu se strice până la Paști»; — E. Baican, *op. cit.*, p. 16: «La *Păresimii*, în ziua ursului, adevărat drept la jumătatea Postului mare, toate femeile își numără ouăle câte au putut avea de la păsările de casă.»

(4) Sim. Manguica, *Calend. cit.*, «*Mieșul Păresimilor*»: «Numărarea ouălor câte au ouat găinile până aci»; — Com. de d-l Ios. Olariu: «La *Mieșul Păresimilor* se numără ouăle în cuiburi și se mai fac încă și unele farnece.»

(5) Din Rus, com. de Nican. Bumbu, — și din Maidan în Banat, com. de d-l Aur. Iana: «In această zi (*Mieșul Păresimilor*) se numără ouăle de prin cuiburi, și câte au ouat găinile până acuma, mai odată așa de multe au să ouă până la Paști.»

nu sunt bune de clocit, ci numai acelea ce le strîng din
 ȃiua ac sta  ncep nd înainte. Dec  tóte cele ce le-a  str ns
 p n  în ac st  ȃi le pun de o parte  i le  ntrebuin z  pen-
 tru s rb torile Pascilor, iar cele ce le str ng de acum a  na-
 inte le pun sub closce sa , dacă le mai întrec, le v nd. (1)

In fine trebuie să mai amintesc  nc   i aceea că, dacă *Co-
 dobatura* vine înainte de *Mieȃul P re ilor*, nu-  semn bun,
 căci atunci, după credin a Rom nilor din *Moldova*, se vre-
 muesce a v nt, viscol  i chiar a zăpadă; iar dacă *Codoba-
 tura* vine după ac st  ȃi, atunci va fi vreme bună, c ldu-
 r s   i frum s . (2)

(1) Dat. Rom. din Volov t, com. de Ilie Buliga.

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73.

BUNAVESTIRE.

I.

BUNAVESTIRE.

Bunavestire, numită altmintrelea și *Blagoviștenie*, cade tot-deauna la 25 Martie.

Bunavestire, după credința celor mai mulți Români din *Bucovina*, e o serbătoare tot așa de mare ca și *Învierea* sau *Pascile*.

Dacă n'ar fi *Bunavestire*, n'ar fi nici *Pascile*.

Și cum că întru adevăr *Bunavestire* e o serbătoare tot așa de mare și de însemnată ca și *Sfintele Pasci*, ne putem încredința din următoarea întâmplare :

«Duce că într'un an aŭ picat *Pascile* în ziua de *Bunavestire*.

«Preoții, după cum e datina, s'aŭ sculat foarte de nôpte și, mergând la biserică, aŭ început să cetască liturghia Pascilor, însă despre Bunavestire n'aŭ amintit nimic. După ce aŭ sfârșit rugăciunile Învierii, așteptău acuma ca să se facă ziua. În zadar le eră însă tótă așteptarea, căci ziua nu se mai făcea. De la o vreme, vedând că nu se mai face ziua, aŭ început a sta pe gânduri: care să fie ôre cauza? Și cugetând ei, cât vor fi cugetat, își aduc în urmă aminte că în ziua aceea nu-s numai *Pascile*, ci și *Bunavestire*, și că pentru *Pasci* s'a făcut slujbă, iar pentru Bunavestire nu. S'aŭ pus deci îndată și aŭ făcut slujba cuvenită și pentru Bunavestire, și cum aŭ făcut rugăciunile și pentru acésta, îndată s'a ridicat întunericul, s'a înseninat și s'a făcut

điuă ; dar, spre cea mai mare mirare a lor, vedură că nu e diminătă, ci că sórele a fost ajuns acuma la amiađi.

«De atunci nu mai pică *Pascele* de-odată cu *Bunavestire*, ci totdeauna mai pe urmă.» (1)

Cât de mare sêrbătóre e *Bunavestire* și cât de mare e păcatul celui ce lucră în decursul ei se pôte cunoșce încă și din acea împrejurare că, dacă macină cine-va în điuă acésta, și din făina măcinată face mămăligă, și mămăliga aceea o aruncă apoi în apă, pescii nu o mănâncă ; iar dacă ieă făină de acésta și o presură pe vre-un pom, pomul respectiv nu face póme în anul acela. Așă de mare e păcatul de a lucră în điuă de *Bunavestire*. (2)

Iar dacă va rîșni în điuă acésta cu mâna îndêrêt și dacă va luă ast-fel făină rîșnită și va presură cu ea vre-un pom sau copac, atunci pomul, sau ce este, pe loc se și usucă. (3)

Mai departe, spun Românii din *Bucovina* că *Bunavestire* e așă de sfîntă, că dacă ese vre-un pui în decursul ei, nu-i nimic dintr'însul. (4)

Ba, ce este încă și mai mult, dacă în acéstă đe se ouă vre-o găină, gâscă sau rață, atunci ouăle acestea nu sunt bune de pus sub cloșce, pentru că nu es pu cum se cade dintr'însele. (5)

Drept aceea Româncele din *Bucovina* nici odată nu îndătinéză a pune sub cloșce ouă ouate de păsêrile domestice în điuă de *Bunavestire*, prea bine sciind că, în loc de pu, ca pui, es nisce monstri. (6)

(1) După spusa Rom. din Stroesci, com. de P. Străinul ; — a celor din Mihoveni, dict. de Mich. Cioful și com. de Vesp. Corvin ; — a celor din Măzănăesci, com. de I. Butnariu ; — și a celor din Cireș-Opaiț, com. de C. Dugan.

(2) Cred. Rom. din Cupca, dict. de Casandra Țuguiu și com. de Th. Prelici.

(3) Cred. Rom. din Broscăuțul-vechiu, dict. de Maria Négul și com. de G. Palamarciuc.

(4) Cred. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț.

(5) Cred. Rom. din Broscăuțul-vechiu, dict. de Maria Négul și com. de G. Palamarciuc.

(6) Cred. Rom. din Cupca, dict. de Casandra Țuguiu, com. de Them. Prelici ; — a celor din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan : «Ouăle ouate

Tot din cauza că Bunavestire e o ȕi fórte mare și sfintă, Româniî nu duc în decursul ei vacile saũ juncile la buhaiũ ca sã se alunge, pentru cã, conform credinței lor, vițeiî ce-î vor fêtã acestea vor fi calici, schimosiți. (1)

Asemenea nimeni nu trebuie sã caute gãlcévã în acéstã ȕi, cã e rëũ. (2)

Bunavestire se serbëzã cu cea mãi mare sfințenie, mãi ales de cãtre femeî, pentru vestea cea îmbucurãtore, care a adus-o arhangélul Gavril prea curatei fecióre Maria, cã va nasce pe Domnul nostru Iisus Christos, Mântuitorul lumii.

Mãi departe se ȕice cã, precum va fi timpul în ȕiua de Bunavestire, așã va fi el și în ȕiua de Pasci. (3) Dacă va fi frumos în ȕiua de Bunavestire, va fi frumos și în ȕiua de Pasci; dacã sórele ese diminëtã, va fi și timpul de vreme; dacã ese pe la amédã, va fi și timpul la vreme; iar dacã ese sórele de cãtre sérã, va fi și timpul târđiũ. (4)

Dacã în ȕiua de Bunavestire se aratã sórele de diminëtã, atunci păpușoiî cei mãi dintãiũ semãnați vor fi frumoși; dacã se aratã cam pe la amédã-ȕi, atunci cei mijlociũ semãnați vor fi frumoși; dacã se aratã de cãtre sérã, atunci cei mãi târđiũ semãnați vor fi cei mãi frumoși. (5)

Dacã în ȕiua de Bunavestire se ieã cêța înainte de a rêsãri sórele, cum mãi iute de diminëtã, așã de timpuriũ are sã fie și primãvara. (6)

în acéstã ȕi nu se pun sub cloșcã, pentru cã es puî cu douë capuri dintr'însele.»

(1) Dat. și cred. Rom. din Cireș-Opaiț, com. de C. Dugan;—a celor din Broscãuțul-vechiũ, dict. de Maria Négul, com. de G. Palamarciuc.

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72.

(3) Cred. Rom. din Udesei, com. de Gavr. Rotariũ; -- a celor din Bosancã, com. de Sim. Șutu: «Se ȕice cã cãm va fi vremea în ȕiua de Bunavestire, așã va fi și în ȕiua de Pasci»; — a celor din Mitocul-Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: Ce vreme este de Bunavestire, aceea trebuie sã fie și în ȕiua de St. Pasci»; — Dim. Dan, *Credințe pop. buc.*, publ. în «Gazeta Bucovinei», an. IV, No. 97, p. 2: «Se crede cã cum e timpul în ȕiua de Bunavestire, așã va fi el și în ȕiua de Pasci.»

(4) Cred. Rom. din Udesei, com. de Gavr. Rotariũ.

(5) Cred. Rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.

(6) Cred. Rom. din Straja, com. de I. Dan.

Dacă în ziua de Bunavestire bolborosesce oia în érbă, e semn că vara va fi mănósă. (1)

În ziua, care pórtă numele zilei în care a căđut Bunavestire în anul curent, ómenii să se feréscă de a semăná păpușoi, căci, sémănând, vor fi slabi. (2)

În ziua de Bunavestire se ieà, înainte de a răsàri sórele, o baligă de vită și se lipesc la coșerul cu păpușoi, anume ca în vara ce urméză să fie păpușoi buni, roditori, precum este și baliga. (3)

Cei mai mulți Români din Bucovina cred că din ziua de Bunavestire începând înainte va fi mai cald și mai frumos, de aceea se suie ciobanii în ziua acéstă pe stogul de fîn și *melință* (4) cu toporul asupra ernei, ca să fugă, că érbă-î înverđită și ei aú acuma unde pasce turmele lor. (5)

Drept aceea în ziua de Bunavestire e datină de a bé apă cu frunză de *brustur*, spre a arătă mărimea căldurei de primăvară (6), și a scóte la păscut tóte vitele, boi, cai, porci, etc. (7)

Și se ăice că de ar fi un porc așa de slab, ca să nu se pótă trage pe picioare, ci să-l tîrînesci în tolócă, el tot nu piere, ci se îndréptă. (8)

Și tot în acéstă ăi se scot și *stupii*, cari nu s'aú scos în ziua de *Alexii*; iar înainte de a se scóte, trebuie să umble un copil mic în pielea gólă cu o lumină din ziua de Pasci împrejurul lor, ca să le mérgă bine. (9)

În zorii zilei de Blagoveștenie se încunjură casa cu tămăie, anume ca să nu se apropie nici o dihanie (șérpe) de casă. (10)

(1) «*Telegraful Român*», Sibiiú 1872, No. 26.

(2) Cred. Rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.

(3) Dat. Rom. din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Eufrosina Romaș, com. de Alex. Romaș.

(4) *Melință* = amerință.

(5) Dat. Rom. din Volovét, com. de Ioan Buliga.

(6) Idem din Horodnicul-de-jos, com. de d-l Prelipsean.

(7) Dat. Rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu.

(8) Cred. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț.

(9) Dat. Rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu; —a celor din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă: «Ómenii, cari aú știubeie, scot în ziua asta roi (albinele) afară.»

(10) Din Broscăuțul-vechiú, dict. de Pelagia Onciul, com. de G. Pala-

Tot în acésta ȃi se face prin unele locuri și focuri prin pomete, ca și în ȃiua de *Alexii*, însă mai rar, anume ca să rodéscă pomii. (1)

Românii din unele părți ale *Transilvaniei* afumă în ȃiua de Bunavestire, diminéța, până a nu răsări sórele, pomii cu tamâie și plévă de cânepă, căci prin acésta cred ei că vor fi scutiți de insecte peste an. (2)

În alte părți, tot din *Transilvania*, fie-care familie se provide în preséra Bunăvestirii cu nisce clopoțele, apoi cu chibrite și cu tãmâie. În zorii de ȃi membrul de familie, care se trezesce mai de timpuriu, ieà o ólă cu jar, pe care punénd tãmâie, ese afară spre a încunjurà de trei óri clădirile și a afumà vitele. În timpul acesta lărmuesce cu clopotele legate la picior. După acestea merge la pomi și, făcénd sub ei focuri slabe, cércă dórá care va da semne de rodire. Pe pomul ce i se pare că n'ar rodì îl atinge de trei óri cu tăișul securei, ȃicénd: «dacă nu rodesci, te taiu!» Pomul respectiv, înfricoșându-se de consecințele admonițiunii, se crede că ar rodì cu siguritate.

Credința e că: focul din ólă atrage căldura verei, tãmâia alungă și depărtéază șerpui de pe lângă casă, iar focul de sub pomi desmorțesce și readuce în fire organele nutritive dejă perdute. (3)

Tot atunci când se face foc în grădină și se afumă pomii, se afumă în unele locuri din *Transilvania* și plugul și vitele de jug. (4)

Unele femeii din *Bucovina* fac în diminéța acestei ȃile foc în ogradă înainte a ușei și pun alătorea pâne și sare și o

marciuc; — tot de acolo, com. de Nistor Costăș: «În acésta ȃi se afumă cu tãmâie împrejurul casei (în zorii de ȃi) ca în *Joiă-mare*, spre același scop.»

(1) Dat. Rom. din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigén, com. de P. Nimigén; — a celor din Ilișesci, com. de V. Botezat: «Ómenii facfoc de diminéța prin pomete ca să rodéscă.»

(2) *Credințe deșerte, auđite de la pop. rom. din Boereni și jur*, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*», an. LVIII, Brașov 1895, No. 102.

(3) Vasile Rebrean, *Datine poporale*, publ. în «*Ungaria*», revistă socială-sciințifică-literară, Cluj 1892, p. 288.

(4) «*Gazeta Transilvaniei*», an. LI, Brașov 1888, No. 142.

cofă cu apă ca să se încălzească îngerii, să mănânce și să bea apă. Pânea și sarea o dau apoi de pomană. (1)

În unele părți din *Banat* e usitată în ziua de Bunăvestire nu numai umblarea și afumarea împrejurul caselor și moșiilor, spre alungarea șerpilor și omișilor, ci și baterea fiarelor. (2)

În alte părți, tot din *Banat*, în presera și dimineța zilei de *Blagoveștenie*, găzdărița casei aprinde o *rîză* și afumă cu ea casa și toate *corlatele* (3), ca să nu se încuibeze șerpii în ele. (4)

Unele femei păstrează *rîza* sau *dărza*, cu care au spălat vasele — uneltele de mâncare — Lună dimineța după zăpostitul de Paști, și cu acea *dărza* afumă *corlatele*. (5)

Tot atunci se scot și vitele afară de prin grajduri și se lasă la soare, pentru ca să fie sănătoase peste tot anul.

În unele case se scot și toate hainele, straietele, cojocelul prin curte la aer, ca să se curețe de miesmele de ernală și apoi să se pună bine peste vară, ca să nu mucească. (6)

În ziua de *Blagoveștenie* strâng femeile omăt și întrebunțeză apa dintr'însul ca lec pentru durere de cap și pentru *de dînsele*. (7) Bolnavul se spală cu această apă și postesce (ține) trei Miercuri, anume: Miercurea întâia din Postul mare, când se împraștie *Elele* sau când își pun *Milostivele*

(1) Dat. Rom. din Tereblecea, dict. de Varvara Mintion și Irina Bulbu, com. de P. Scripcariu.

(2) Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*.

(3) *Corlate* = cele aparținătoare de casă și sălașul cu marva afară la câmp.

(4) Com. de d-l Aurel Iana și Iosif Olariu.

(5) Com. de d-l Ios. Olariu: «*Dărza* de la zăpostitul mare o mai păstrează Românele noastre și ca să afume copiii mici pentru *năprăcit* — spaimă.»

(6) Com. de Aur. Iana și Ios. Olariu; — Sim. Manguica, *Calend. cit.*: «Pe ziua de Bunăvestire cad următoarele datine și credințe: scoterea afară din casă și punerea în curte (avlie, obor) a vestmintelor, păturilor, straietelor și a tuturor hainelor, spre a se aeră (pe alocurea la Florii).»

(7) *De dînsele*, după spusa Vârvarii Mintion, le cauzază *Elele*, cari sunt închipuite ca nise *vîntose* și, dacă îl ating pe cine-va *Elele*, atunci respectivul se bolnăvesce la încheieturi, și această bolă se numesce *de dînsele*.

téra (1), Miercurea întâia după Pasci și Miercurea întâia după *Duminica mare* sau *Rusaliș*. (2)

În *Banat* toți casnicii își spală în ziua de *Blagoveștenii* corpul cu apă de pe néuă contra puricilor. (3)

În unele părți însă, tot din *Banat*, se stropesc mai înainte de acésta casele cu apă din néuă topită, orî și cu apă neîncepută de la rîu și după aceea se începe a mătura și în cât va fi cu puțință, în pelea gólă. Iar măturând cu un dărab de pele de vită crepată, muerea descântă:

— Hei, boi negri! — înțelegându-se puricii
Că eū m'am sculat,
Cu mătura v'am măturat
Și departe v'am aruncat:
Sub brăduți mărunți,
Sub póle de munți!

Și făcënd acésta, se crede că puricii, ce se află peste vară sub brađi, sunt puricii mânași de fărmeacătoare. (4)

De la acéstă zi începënd, muerile din *Banat* se duc la codru și aduc *lemnusele* (5), carî se păstréză apoi pentru *Joî marele* (Joî mari). (6)

În multe comune din *Banat* numeróse familii *sântuesc* Bunavestire de patrónă a casei. (7)

În fine în ziua de Bunavestire se deslégă limba paserilor și peșcele pentru mâncare. Însă despre acésta mai pe larg în capitolele ce urméză.

(1) Cred. Rom. din Frătăușul-vechiu, com. de Em. Isopescu: «A treia zi după Lăsatul secului de vară să nu se lucreze, căci atunci se împrașcie *Elele*, carî pot aduce multe nenorociri celor ce lucréză în ziua aceea»; — «*Gazeta Transilvaniei*», an. LVIII, Brașov 1895, No. 102: «În Miercurea întâia din Postul mare (Păresimi) nu lucréză femeile, căci *Milostivele* își pun tără.»

(2) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Varvara Mintiún, com. de P. Scripcariu.

(3) Com. de d-l Aurel Iana.

(4) Com. de d-l Ios. Olariu.

(5) Bețe de alun uscate, frânte și nu tăiate, aduse pe cap și nici de cum tîriite după ele.

(6) Com. de Aurel Iana.

(7) Sim. Manguica, *Calend. cit.*

II.

DESLEGAREA LIMBEI PASĂRILOR.

În ziua de *Bunavestire* sau *Blagoveștenie*, după credința Românilor de pretutindenea, se deslégă limba tuturor pasărilor cântătoare spre a puté cântă (1), și cu deosebire a *cucului* (2), care tótă érna a fost *uliú*, iar la *Bunavestire* se preface iarășî în *cuc*. (3)

Drept aceea fie-care Român, mic și mare, tîner și bătrân, așteptă cu cea mai mare nerăbdare sosirea acestei zile și dimpreună cu dînsa și a *cucului*. (4)

Însă ca nu cum-va *cucul* să-î surprindă nepregătiți, de aceea fie-care pórtă grijă ca să aibă tot-deauna banî la sine și să nu fie flămândî sau supărați, căci în cazul contrar tot anul vor duce nevoie de banî și vor fi flămândî și supărați. (5)

Și *cucul*, cum a sosit și i s'a deslegat limba, îndată începe a cântă, și cântă neconținut de la *Bunavestire* și pînă la *Sânđiene* (6) sau pînă la *Sân-Petru* (7), iar atunci se ínnecă cu orz și, ne mai putênd mai mult cântă, se preface

(1) Cred. Rom. din Stupea, com. de Onufr. Căilén: «În ziua de *Blagovește* se deslégă limba la tóte pasările spre a cântă.»

(2) Cred. Rom. din Gura-Homorului, com. de Em. Netea: «*Bunavestire* se serbeză pentru deschiderea glasului la pasările cele cântătoare și mai ales a *cucului*»; — a celor din Balacéna, dict. de Ilie Bandul, com. de C. Ureche.

(3) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariú, com. de P. Scripcariú;—«*Tribuna poporului*», an. II, Arad 1898, No. 90, p. 908.

(4) Cred. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuș: «*Blagoviștenia* o așteptă toți ómenii cu mare bucurie, ca să audă *cucul* cântând.»

(5) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariú, com. de P. Scripcariú.

(6) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72: «Din acéști zi, adecă din ziua de *Blagoveștenie*, i se deslégă limba *cucului* și cântă neîntrerupt pînă la *Sânđiene*. La *Sânđiene* iar i se légă limba și nu mai póte cântă pînă la altă *Blagoveștenie*»; — S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, tom. I, Cernăuți 1883, p. 17 și 37—38.

(7) «*Gazeta Transilvaniéi*», an. LX, Brașov 1897, No. 67: «*Cucul* cam pe la *Bunavestire* pînă la *Sân Petru* aveă multe misiuni de ímplinit; el trebuia să ne spună viitorul său să ne aducă sciri despre iubiiți și iubitele nóstre. . . .»

iarăși în *uliu*, și ast-fel petrece el apoi peste érnă până la Bunavestirea viitoare. (1)

Iar când îl aud întâiași dată cântând, atunci toți fără deosebire îl întreabă, ȳicând:

Cucule,
Puiucule!
Câți ani îmi vei dăruî
Până ce eü voiü murî ? (2)

Iar feciorii ceî holtei și fetele cele mari, bune de măritat, mai adaog, pe lângă aceste cuvinte, încă și următoarele :

Cucule,
Voinicule !
Câți ani îmi vei dă
Pân' m'oiü însurà ?

Saü :

Cucule,
Bucule!
Câți ani îmi vei dă
Pân' m'oiü mărità ?

Și apoi, numărând glasurile, fie-care glas e socotit drept un an. (3)

Iar când îi vine timpul ca să plece de la noi, atunci, mai ales recruții ce aü să se ducă la miliție, adresându-se către dînsul, ȳic :

Cântă cuce
Când te-î duce,
Cu trei ȳile mai nainte,
Ca să-mî gat și eü merinde,
Să mă duc și eü cu tine,

Cucule, în țeri străine.
Tu-î merge pe sus cântând
Și eü pe jos lăcrămând
Și la părinți cugetând ! (4)

Dar să lăsăm *cucul* și să ne întorcem pe un moment și spre cele-lalte pasări cälătore.

Precum cucul, așa și cele mai multe dintre cele-lalte pasări cälătore, precum *rîndunelele*, *cocostîrci* și altele, în-

(1) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariü.

(2) Pretutindenea în Bucovina.

(3) Com. de d-l Grigore Sima al lui Ion, din Bucium-Poeni în Transilvania. — Veȳi și «*Gazeta Transilvaniei*», an. LX, cit.

(4) Com. de Gr. Sima al lui Ion.

cep a veni, după spusa Românilor, asemenea de pe la Bunavestire înainte, și tot din această și celor cântătoare li se deslégă glasul și prind a cânta de se răsună pometele, luncile, dumbrăvile și codrii de cântecele lor. (1)

Ce se atinge de *cocostîrci*, se țice că, dacă vin mai mulți de-odată, atunci primăvara va fi furtunosă și ploioasă.

Iar despre *rîndunele* țice Români din *Bucovina* că, dacă veți întâia oră numai o singură rîndunică, atunci peste totă vara ești numai singur; dacă veți mai multe de-odată, atunci peste totă vara ești întovărășit de cine-va. Și iarăși mai țice că atunci, când veți întâiași dată rîndunele, e bine să te spelli iute pe obraz cu apă sau cu lapte, ca să nu capeți pe față pete, bureți sau alunele. (2)

Drept aceea fetele, cari au alunele pe obraz, când ved rîndunele întâia oră, aruncă țernă în sus sau se spală pe obraz, țicînd :

Ducă-se alunelele mele
Pe penele tale ! (3)

Români din unele părți ale *Transilvaniei* însă cred și spun că câte rîndunele veți mai întâiu cu atăția omeni veți fi pe ceea lume la olaltă, se înțelege că în raiu. Iar când veți rîndunele prima oră, e bine să stai în loc și să sapi sub piciorul drept, că veți afla un cărbune, cu care te poți apoi scăpa ori și când de friguri, dacă îl bei cu apă. (4)

(1) După spusa Rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga, și a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin. — Veți și Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1883*: «La Bunavestire să sosesc rîndunelele»; — din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: «*Bunavestire* e și însemnată, că atunci sosesc *rîndunelele*.»

(2) Cred. Rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga; — a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin: «Când ved numai o rîndunică întâia oră, țice fetele că au să trăiască singure; când ved mai multe, atunci au să trăiască mai mulți la un loc cu dinsele.»

(3) Dat. Rom. din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin.

(4) «*Telegraful român*», Sibiu 1872, No. 26.

III.

DESLEGAREA DE PESCE.

E fie-căruia prea bine cunoscut că poporul român de pre-tutindenea nu mănâncă nici odată în Postul mare *bucate de frupt* sau *de dulce*, ci numai *de post* sau *de sec*. Ba, afară de *Florii* și de *Bunavestire*, nici chiar *pește* nu se încu-metă a mânca în decursul acestui post, și acésta din cauză că așa stă scris în cărțile bisericesci.

În ziua de *Florii* însă, și mai cu sémă în ziua de *Bunavestire*, fiind în aceste două zile *deslegare de pește*, adecă fiind încuviințat a mânca și pește, fie-care Român, până chiar și cel mai sërman și mai nevoiaș, caută să aibă și de acesta de mâncat (1), și acésta nu numai pentru ca să se nu-tréscă, ci și ca să fie sănătos ca peștele în decursul anului. (2)

De aici vine apoi că în aceste două zile se trece fôrte mult pește.

Dar nu numai Români sunt aceia cari se bat așa de tare, și mai ales în ziua de *Bunavestire*, după pește, ci chiar și *Țigani*. Însă de ôre-ce aceștia nu prea aũ pe ce să-și cumpere *pește românesc*, se mulțamesc și cu *pește țigănesc*, adecă cu *brósce*. (3)

De aici vine apoi și următórea satiră, prin care sunt Țigani luați de către Români în rîs și batjocură :

(1) Datina tuturor Rom. din Bucovina; — în special a celor din Volovêț, com. de Ilie Buliga: «In ziua de *Blagovištenie* ȃic ômenii că este voie de mâncat pește, și cine înghite atunci un pește viu întreg, acela va prinde peste tot anul pește»; — din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; — Dr. G. Crăinicenu, *Igiena țéranului român*, București 1895, p. 224: «*Pește* se mănâncă numai la *Bunavestire* și *Florii*, în colo nici măcar scrumbiile nu sunt permise, cum sunt în Postul Crăciunului; până și untul-de-lemn este oprit în prima și ultima săptămână a Postului mare.»

(2) Din mss. d-lui I. Pop Reteganul.

(3) După spusa Românilor din Volovêț, com. de Ilie Buliga: «Se ȃice că în ziua de *Blagovește* se desghéță *peștele Țiganilor* — adecă *bróscele* — și începe a cântă»; -- iar după spusa Rom. din unele părți ale *Transilvaniei*, veđi «*Telegraful român*», Sibiiu 1872, No. 26: «*Bróscele* de la *Bunavestire* nu-s mai mult bune de mâncat, pentru că încep a cântă.»

Într'o ȃi de Blagovește
 Toți Româniî aveau pește,
 Numai dada bêtrânul
 N'avea încă nici unul.
 Dar' aveà, dada, aveà
 Aveà doi-spre-dece cai :

Cu ochii boldiți,
 Cu dinții rînjiți,
 Cu ochii
 Ca steclele,
 Cu dinții
 Ca greblele,
 Cu copitele
 Ca sitele . . .

Și mai aveà, dada, aveà :

O lencă lencată,
 În pod aruncată,
 De closece lucrată,
 Pe de cătră sóre
 C'o rësüflătóre,
 Pe de cătră lună
 C'o gaură bună,
 Pe de cătră stele
 Borți mai mărunțele,

Iar' de cătră țera unгурescă

Numai singur dracul scie

Să le potrivescă
 Și să le câpescă.
 Și mai aveà încă :

Ciobote de săftian,

Cum îi place la țigan :

Cu căputa
 Fără talpă,
 Cu turétcă
 Nici o lécă.

Și s'a pus dada pe trébă,

Și și-a scos lénca de grabă,

Și cu dînsa s'a 'mbrăcat,

Și 'n ciobote s'a 'ncălțat,

Și s'a dus apoi la halta

Balta,

Ca să prindă pește

Să aibă de Blagovește.

Și la halta

Balta

Cum a sosit

Dada 'ndat'a și zărit

Stând pe malul belților

Crancovița pescilor.

Și cum stă

Și se 'nholbă

Dada singur se miră

De-atâția pesci ce eră.

Și-acasă mi s'a 'nturnat

Și pe loc a și luat

Căruța cea 'nferecată,

Cu ață de buci legată,

Și la ea caii i-a prins

Și după pesce s'a dus.

Și mergeà, dada, mergeà,

Lumea de se spărià,

La dél tot cu opintele

Și la vale cu poprele,

Iar pe șes

Tot pe jos,

Că-i mai sănătos

Și nu prea primejdios.

Și 'ntr'o ȃi de vară,

Din zori până 'n sară,

A eșit din ograd' afară,

Și când a fost ȃiua gata

A ajuns la halta

Balta,

Și la halta

Balta

Cum a sosit

A și vîrit

Căruța 'n lata

Balta,

Să ieà pesciî cu rădicata.

Dară n'a apucat bine

A 'ntrà 'n lata

Balta

Și-o știuculiță,

În patru brâncuțe,
De pe schiță
Pe schiță
Țup la dada în căruță.
Dada, cum a zărit-o,
Spre casă a și tulit-o,
Și-a adus-o
Acasă
Și-a pus-o
Pe masă,
De pe masă
Pe vatră,
Unde n'a fost foc nici odată
De când eră mama fată.
Și cum a pus-o pe foc,
Știucut'a și făcut *mnioare*.

— Ieà-o, dadă, că s'a copt! . . .
Atunci dada a luat-o
Și cu pil'a despicat-o
Și-a 'mpărțit-o 'n două
Și ne-a dat și nouă,
Să mâncăm și noi pește
De Blagovește.
Și-am început a mânca.
Dar care cum gustă
Din ochi se 'nholbă,
Din dinți că crișcă,
Pe loc și crêpă,
Dracul mi-l luă.
Numai dade-î mergeă bine,
Că-î treceă verde prin vine. (1)

Afară de acésta e de însemnat că, dacă vrea să fie cineva în decursul anului pescar bun, să pótă prinde mult pește, se dice că e bine să se ducă în ȝiua de Bunavestire la biserică, să ieà de-acolo anaforă și să mérgă după aceea la pește. Și care pește îl va prinde mai întâiū să-î pună o fărămătură de anaforă în gură și apoi să-î dică :

— Du-te! și cu câți te veî întâlni, spune-le la toți să vină la mine!

Și cu acestea să-l lase iar în apă.

Făcând acésta, se crede că, peste tot anul, când va merge a pescui, va fi fórte norocos . . . tot-deauna va veni cu straița plină. (2)

În fine în ținutul Reghinului săsesc din *Transilvania* circulă credința că cine vrea să fie vînător bun să se ducă la biserică în ȝiua Bunăvestirii și, după ce va luà o fărămătură de anaforă, să mérgă cu dînsa, să facă într'un pom o găurice și să o pună acolo și apoi să țintéscă din depărtare asupra ei. Pușcătura negreșit va nimeri în anaforă, din care va curge sânge. În tot anul apoi va fi pușcaș

(1) Din Ilișesci, dict. de Nicolae Botezat; — veđi și S. Fl. Marian, *Satire poporane române*, Bucuresci 1893, p. 253—283.

(2) «*Telegraful român*», Sibiiu 1872, No. 26.

förte bun. Dar asta e păcat mare și de aceea nu cărcă nimeni. (1)

IV.

BLAGOVEȘNICUL.

Sub *Blagoveșnic*, după cum cred și spun cei mai mulți Români din *Bucovina*, se înțelege *Archangelul Gavril*, care a fost trimis de Dumnezeu ca să ducă prea curatei feciore Maria vestea cea bună și îmbucurătoare că va nasce pe Domnul nostru Iisus Christos Mântuitorul lumii. (2)

Blagoveșnicul, numit altmintrelea și *Gavril Blagoveșnicul* (3), cade tot-deauna a doua zi de *Blagoveștenie* sau *Bunavestire*. (4)

Blagoveșnicul se serbeză mai cu sémă de către femeii: (5)

a) Pentru că a adus buna vestire despre nascerea lui Iisus Christos (6);

(1) Idem, *loc cit.*

(2) După spusa Rom. din Frătăușul-vechiu, dict. de Eudochia Isopecul; — a celor din Balacéna, com. de G. Jemna: «A doua zi de Blagoviștenie se află *Gavril Blagoveșnicul*, care se serbeză mai cu sémă de către femeii, pentru că a adus buna vestire despre nascerea lui Isus Christos, și de aceea se chémă *Blagoveșnic*.»

(3) Din Crasna, com. de Em. Iliuș: «*Blagoveșnicul* se mai chémă și *Gavril Blagoveșnicul* și pică a doua zi după *Blagoviștenie*; — a celor din Mihoveni, dict. de Mich. Cioful, com. de Vesp. Corvin: «A doua zi de Blagoviștenie pică *Gavril Blagoveșnicul*; — a celor din Pătrăuș, com. de Sim. Holca: «Sub *Blagoveșnic* se înțelege *Archangelul Gavril*.»

(4) Din Securiceni, com. de G. Gușet: «*Blagoveșnicul* este *St. Gavril*, care se serbeză a doua zi după *Bunavestire*; — din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă: «A doua zi de Blagoviștenie pică *Blagoveșnicul*, căruia îi mai dăc ómenii și *Gavril*; — din Măzănăesci, com. de I. Butnariu: «*Blagoveșnicul* este *Gavril*. El pică a doua zi de Blagoviștenii; — din Tereblecea, dict. de Varvara Mintiún, com. de P. Scripcariu: «*Blagoveșnicul* se serbeză a doua zi de *Blagoviștenie*.»

(5) In Crasna, com. de Em. Iliuș.

(6) In Balacéna, com. de G. Jemna.

- b) Pentru ca să fie curate la faţă (1);
 c) Pentru ca să nu li se calicéscă copiii (2);
 d) Pentru ca să fie scutite vitele de jivine (3);
 e) Pentru că-î o ȕi cu primejdie. (4)

Serbătórea acésta este mai mult pentru partea femeiască, de aceea de óre-ce se ȕice că lucrul femeesc este mai gingaş decât cel bărbătesc. De aici şi vine apoi că femeile nu lucréză în acéstă ȕi, şi mai ales prin casă, pe când pe afară bărbaţii lucréză. (5)

Pe lângă *Gavril Blagoveşnicul* se mai serbézá a doua ȕi de Bunavestire încá şi amintirea unora dintre Sfinţii Apostoli, şi acésta asemenea pentru primejdi.

Despre aşezarea acesteí sěrbătóri se istorisesc următóarele :

«Se ȕice că, aşezându-se sěrbătórite, unii dintre Sfinţii Apostoli n'aũ fost de faţă. Venind ei acasă şi auȕind despre cele aşezate şi neaflând puse ȕile şi pentru dínşii, s'aũ deplâns la ceí-lalţi Apostoli. Aceştia decí le-aũ aşezat a doua ȕi de *Bunavestire*, de *Sânt-Ilie* etc., cari ȕile să se ȕină întru amintirea lor, şi aũ ameninţat pe ceí ce nu le vor ȕiné cu primejdi.» (6)

În acéstă ȕi, ca şi în ȕiua de Bunavestire, nu e bine a

(1) În Părtescii-de-sus, com. de G. Baranaiũ.

(2) În Tereblecea, dict. de Axenia Nimigén: «*Blagoveşnicul* este în-tăia ȕi după Blagoviştenie. Sěrbătórea acésta se ȕine ca să nu se calicéscă copiii.»

(3) În Straja, com. de I. Dan: «*Blagoveşnicul* se serbézá a doua ȕi de Blagoviştenie, ca să să fie scutite vitele de *jivenii*.»

(4) În Ilişesci, com. de V. Botezat: «*Blagoveşnicul* pică a doua ȕi de Blagoviştenie şi-l serbézá femeile, pentru că-î sěrbătóre cu primejdie»; — Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96: «A doua ȕi de Bunavestire se ȕine pentru primejdi.»

(5) Dat. Rom. din Tereblecea, dict. de Vârvara Mintiún, com. de P. Scripcariũ; — a celor din Balacéna, dict. de Ilie Bandul, com. de C. Ureche: «*Blagoveşnicul* pică a doua ȕi de Blagoviştenii şi el este mai mult pentru partea femeiască; femeile nu lucréză, ci-l serbézá»; — a celor din Lisaura, sat în distr. Sucevei: «*Blagoveşnicul* îi un sfint, care cade a doua ȕi după Blagoviştenie. Acest sfint se numeşce Gavril. Ómeni, şi mai ales femeile, serbézá acéstă ȕi, ba chiar în fórte multe părţi nu se lucréză de loc. Ei ȕic că acéstă ȕi e pe roşu şi de aceea trebuie s'o serbeze.»

(6) Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96.

se lăsă vacile și juncele să se alunge, pentru că vițeii lor vor fi calici.

Dacă gășcele și găinile se ouă în această Ți, atunci aceste ouă nu sunt bune să se pue la clocit, pentru că nu es puțin cum se cade dintr'însele, ci es numai nisce calici. (1)

În fine mai e de observat încă și aceea, că precum în Țiua de Bunavestire, așa și în Țiua de *Blagoveșnic*, ómenii îndătinéză a mânca pesce.

Deci, precum în Țiua premergătoare, așa și în această Ți, îndătinéză Români de a luă pe Țiganii în rîs și batjocură, că aceștia, în loc de pesce, aũ prins și aũ mâncat brósce.

(1) Din Broscăuț, com. de Nistor Căstaș.

FLORIILE.

I.

SÂMBĂTA LUI LAZĂR.

Sâmbăta dinaintea *Floriilor* se numește *Sâmbăta lui Lazăr*. Și ea se numește de aceea așa, pentru că în această Sâmbăta Româniî serbeză amintirea a trei *Lazări*, și anume:

a) a lui *Lazăr cel sărac*, despre care e vorba și în evanghelia lui Luca XVI, 19—31 ;

b) a lui *Lazăr din Vitania*, fratele Martei și al Mariei, pe care l'a înviat Domnul nostru Is. Chr. înainte de *Duminica Floriilor*, șiua în care a intrat în Ierusalim ; și

c) a unui *Lazăr* numit altmintrelea și *Lăzărel* sau *Lăzărică*, care a murit de dor de plăcinte.

Tot în această și Româncele de pretutindenea fac și coc felurite copturi și mai cu sémă plăcinte, cari le împărțesc apoi sërmanilor de pomană, anume ca să nu pățescă și ele cum a pățit mama lui Lazăr, care a murit de dor de plăcinte, sau ca avutul, care n'a voit să dea lui Lazăr cel sărac nici măcar o singură fărâmură de pâne de pe masa sa ca să-și potolască fómee.

În șiua acésta e bine de dat de pomană încă și de aceea, că dacă fratele lui Lazăr cel sărac n'a fost bun la inimă și îndurat, măcar că erà destul de bogat, atunci cel puțin noi să fim mai îndurați și să dăm pentru cei sërmani, căci, fă-

cându-o acésta, Lazăr cel sărac cere de la Dumneđeū erta-
rea păcatelor nóstre. (1)

În *Sâmbăta lui Lazăr* nu e păcat de lucrat, numai de
tors nu e bine, pentru ca să nu se *îmbăleze morții*, să nu
li se dea *bale*, căci în acéastă și toți morții fără deosebire
așteptă la pórta raiului. (2)

Drept aceea nevestele, afară de tors, fac tóte cele-lalte
lucruri. Așa, unele dintre dînsele merg în pădure și aduc
o buruénă numită *Țița vacéi*, pe care o daū apoi vacilor,
ca să dea lapte. (3)

Iar fetele răsădesc în acéastă și florile, cređând și đicând
că le va merge bine, pentru că-î Sâmbăta lui Lazăr și a
Floriilor. (4)

Româncele din *Banat* îndătinéză de a scóte în acéastă și
vestmintele, straiile și hainele din casă afară spre a se ae-
risi în curte. (5)

Maî departe, atât fetele din *Banat* cât și cele din *Tran-
silvania* îndătinéză în preséra Floriilor de a scóte și a pune
căutătórea (oglanda) împreună cu cămașa curată, care e men-
nită spre îmbrăcare în điua de *Florii*, sub un pěr altoit,
ca diminéța să răsará sórele peste ele.

Cu oglanda și cămașa acésta se fac apoi fermecătórii pen-
tru dragoste și sănătate. (6)

Româniî din unele părți ale *Munteniei*, precum bunăórá
cei din comuna Râjlețu-Vieróșiu, jud. Olt, nu plantéză în
septémâna dinaintea *Floriilor* nici un fel de pom, nici nu

(1) Dat. și Cred. Rom. din Cupca, dict. de Casandra Țuguuiu, com. de
Them. Prelieî.

(2) Dat. și Cred. Rom. din Balacéna, dict. de Vas. Rusul și com. de
Const. Ureche; — și a celor din Cupca, dict. de Cas. Țuguui: «În *Sâm-
băta lui Lazar* femeile nu torc de fel.»

(3) Dat. Rom. din Mitocul Dragomirnei, dict. de Amfilochi Romaș și
com. de Alex. Romaș.

(4) Dat. fetelor din Crasna, com. de Em. Iliuț.

(5) Sim. Manguuca: *Calend. pe an. 1883*.

(6) Sim. Manguuca, *Calend. pe an. 1883*; — din mss. d-lui I. Pop-
Reteganul, com. Păucenesi: «În séra de *Florii* se pune oglanda și că-
mașa curată a aceluia, cui vrem a face de dragoste, sub un pěr altoit,
ca sórele să răsará pe ele. Acelea sunt apoi bune de făcut pe dragoste.»

pun semănături și zarzavaturi, creștându-se că nu vor face fructe, ci numai flori. (1)

În alte părți, tot din *Muntenia*, este datină ca Sâmbătă înainte de Duminica Floriilor, și anume dimineță, să se adune toți copiii și copilele de școală la casa școlei, unde vine și preotul cu cântăreții și cu icóna Domnului nostru Is. Chr. După ce s'aun adunat cu toții la un loc, cântăreții și preotul, care e îmbrăcat bisericesc, adecă în epitrachil și felon, ieau icóna Domnului, încep a cânta: «*Arătatu-s'aun ale adîncului isvóre*» și dimpreună cu dînșii cântă copiii și copilele.

Ast-fel apoi, avênd fie-care în mână ramure de finic (2), se duc în rînd și cântând până la biserică. Ajungênd la biserică, pun ramurele în pridvorul bisericeii și, după ce intră toți în biserică, cetesce preotul rugăciunea de ertare (îngenunchiând toți) și apoi miruesce pe toți la iconostas. (3)

II.

LAZĂR CEL SĂRAC.

Despre *Lazăr cel sărac* există la Români din Bucovina următoarea legendă:

«Dice că erau odată doi frați: unul foarte bogat, iar altul, anume *Lazar*, foarte sărac.

«Și pe când cel bogat eră sănătos și-i mergea în totă privința foarte bine, pe atunci lui *Lazar* nu numai că-i mergea foarte rău, nu numai că sărăcise și ajunsese la sapă de lemn, ci a mai fost dat peste dînsul încă și o bôlă foarte cumplită și urită, adecă nisece bube rele, cari i se făcură peste tot trupul și din pricina căroră mai toți ómenii se feriau de dînsul. Ba, ce este încă și mai dureros, nici chiar soția sa, căci *Lazar* eră însurat, nu-l

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu.

(2) Orî stîlpări, orî mâțișore, orî rămurele de plop îmbobocit, care tot același lucru este, cu numirile aici arătate.

(3) E. Baican, *Obiceiuri la Români*, p. 16—17.

suferiã; chiar și acêsta s'a fost lepãdat de dînsul și nu-î mai da ajutorul trebuincios, ci, pãrãsindu-l, se purtã acuma cu gîndul ca sã se mãrite dupã un alt bãrbat.

«Dar nici frate-seũ cel bogat nu erã mãi bun. Acestuia încã nu-î pèsã de dînsul, ca și cãnd nu i-ar fi fost frate. Din potrivã, fiind holteiũ, gîndurile lui, ca și ale cumnatei sale, îi sburaũ cu totul în alte pãrți și anume: unde și-ar putè aflã o mirèsã frumósã și avutã ca și dînsul.

«Și n'a trecut mult timp la mijloc și, aflãndu-și mirèsã doritã, fãcũ nuntã și poftì la dînsa pe toți ómenii și boerii cei mai avuți și mai însemnați.

«Lazar, auđind cã frate-seũ se însórã și c'a poftit o mulțime de lume la nuntã, și-a luat inima în dinți, s'a dus și el la nuntã și i-a đis frãține-seũ:

«— Frate! primesce-mè și pe mine la masã!

«Însã frate-seũ, cum îl vèđũ, a început a strigã pe dînsul și a đice:

«— Ce fel de frate îmi ești tu!... tu nu-mi ești frate, ci un calic și jumãtate!... marș afarã!

«Lazar, vèđènd cãt de 'mpetrit și reũ la inimã e frate-seũ, l'aũ umplut lacrimile, a eșit afarã și, puindu-se lãngã o grãmadã de gunoiũ a început a plãnge cu hohot de rușinea ce o pãțise, de durere și nãcãjit ce erã.

«Cãniĩ bogatului, cari alergã încolo și încóce prin ogradã, apropiãndu-se de Lazar și vèđèndu-l cã-ĩ mãi mult mort decãt viu de durere și fóme, merserã în casã și, aflãnd sfãrãmãturi de pãne și ciolane aruncate sub masã, le luarã în bot și, scoțèndu-le afarã, le duserã lui Lazar.

«Lazar, rupt în coși de fóme, cum erã, începũ a mãncã sfãrãmãturile de pãne și a sugè mèduva din ciolane, iar cãniĩ ce i le aduseserã sta împrejurul lui și-ĩ lingeaũ bubele.

«Bogatul, eșind afarã și vèđènd cele ce se întimplã, porunci slugilor sã prindã cãniĩ și sã-ĩ lege.

«Slugile... ce erã sã fãcã?... de voie, de nevoie, se supuserã, prinserã cãniĩ și-ĩ legarã. De Lazar însã nu se atinserã, una cã le erã milã de dînsul, și al doilea temèndu-se sã nu se umple și ei de bube.

«Nu mult dupã acêsta, sfirșindu-se nunta și masa, cãntãrile și veselìa și prinđènd nuntașii a se depãrtã, es și lãutarii afarã și, vèđèndu-l pe Lazar stãnd ghemuit lãngã grãmada cea de gunoiũ, îi đise:

«— Ce fãci, Lazare, aice?... ești bolnav?

«— Da! — răspuse Lazar, oftând, — sunt bolnav, și încă, după cum vedeți și singuri, foarte rău!

«— Scii ce, Lazare! — diseră mai departe lăutarii, — noi până acuma am cântat fraține-tău, iar acuma voim să-ți cântăm și ție, döră-ți mai trece din cea durere și suferință!

«— D'apoi bine, cum să-mi cântați, că eu n'am cu ce vă plăti!

«— Noi îți vom cânta și așa de gēba, pentru că tu, când erai sănătos și bogat, nu odată ne-ai dat de câștigat!

«Și cum rostiră cuvintele acestea lăutarii de-auna și începură a-i cânta.

«Aușind bogatul, că lăutarii cântă, a eșit afară să vadă cui îi cântă. Și vedēnd el că-i cântă lui Lazar, a început a-și bate joc de dînșii și a le dice:

«— Halal de voi! . . . scii că v'ați aflat omul cui să-i cântați! . . . Nu vedeți că-i sărac lipit pămîntului? . . . cu ce să vă plătească? . . . döră să vă dea nisce bube, că alta n'are ce vă da! . . .

«Insă lăutarii nu-i băgară cuvintele în sēmă, ci cântară mai departe!

«Lazar, după ce aș gătīt de cântat, le mulțamī din tōtă inima și apoi, luând un pumn de coji de pe bubele sale, carī le aveā de mai nainte strînse în pōla cămeșii, și dāndu-le, dīse:

«— Să nu vă fie cu supērare și bănat, primiți drept respłată acēstă spuză de pe bubele mele, că alta n'am ce să vă dau!

«Lăutarii nu sciaū ce să se facă de rușine, dar n'aū dīs nimic, luară cojile și se porniră apoi mai departe cu gāndul că îndată ce vor eși în drum să le arunce jos. Insă când ajunseră în drum și voiră să arunce cojile căpētate vēd, spre cea mai mare mirare a lor, că acestea s'aū prefăcut în galbeni. Și vedēnd ei acēsta, pe cât de tare erau mai nainte îngrijați ca să nu se umple și ei de podōba ce o aveā Lazar, pe atāt de tare se bucurară acuma; și de bucurie mare s'aū dus să cānte și soției lui Lazar.

«Soția lui Lazar însă, cum îi vedū că vin, se răstī cătră dînșii și-i întrebă, dīcēnd:

«— Cine v'a trimis și ce căutați la mine?

«— Am cântat lui Lazar, soțul dumitale, și el ne-aū dat pentru acēsta câte-un pumn de galbeni, și acuma am venit să-ți cântăm și dumitale! — răspunseră lăutarii.

«Și cum rostiră cuvintele acestea, se puseră și-i cântară și ei vre-o câte-va cāntece, și apoi, fără să mai aștepte vre-o plată saū mulțamītă, se duseră în treabă-și.

«Soția lui Lazar, cum a sfirșit lăutarii de cântat și se duseră de la dînsa, ce-î plesnesce prin minte? . . . se pune și face de mâncare, se îmbracă frumos, ieă mîncarea ce a făcut-o și, ducîndu-se cu dînsa unde eră Lazar, i-o dete acestuia s'o mînănce, dicînd:

«— Na mînăncă și te satură! . . . tu dici că n'ai bani, iar lăutarilor ai de de unde să le dai galbeni ca să-ți cânte, mie însă nu!

«— Eū le-am dat bube, iar nu galbeni! — rîspunse Lazar.

«— Bine! — dîse mai departe nevasta mîniósă — dacă-î așa, cum spui, atunci să sciī că de acuma nu mai vin mai mult să-ți aduc de mîncare, căci de ađi înainte te părăsesc pentru totdeauna și mă mărīt!

«— Despre mine! — dîse Lazar — mărīte-te sánătósă, că eū nu te opresc, dar la una totuși te fac luătóre de sémă: când te veī porni cu noul tēū mire din ogradă, să-ți faci cruce în cele patru părți ale pămîntului, adecă la rēsărit, apus, amédă și médă-nópte și apoi să te pornesci!

«După acēsta se despărțiră. Lazar se duse ca să-și caute de nevoile sale, iar soția sa se întórse acasă și așteptă cu nerăbdare să-ī vie iubitul.

«Iată că nu mult după acēsta sosese și iubitul eī într'o trăsură cu șese cai, și cum sosese dîce:

«— Haide! . . . suī în trăsură, că de acum ești a mea!

«Nevasta, vędînd cât e de tînēr și cât de frumos i se șede ca mire, nu stete mult pe gînduri, ci se suī iute în trăsură, uită însă în graba cea mare să-și facă cruce, după cum a fost învățat-o Lazar.

«N'a apucat însă bine a se urcă și a se așeză în trăsură, și caii prinseră a fugi așa de repede că nu se vedeau satele și orașele de iuțeala cea mare cu care fugiau.

«Vędînd ea cât de iute fug caii, își aduse abiă acuma aminte de cuvintele lui Lazar și începū a-și face cruce. Și cum își făcū ea cruce, se trezī de-odată în nisce ținuturi străine, unde nu fusese nicī odată în viéța eī, iar căruța și iubitul se făcură de-odată nevędūți, ca și când ar fi intrat în pămînt.

«Se vede că tînērul cu care se iubise și voiă s'o ieă de soție, nu eră om ca toți ómenii, ci însuși *Dracul* în chip de om. De aceea, cât a mers ea în cinci sau șese minute, i-aū trebuit trei ani de dīle ca să se întórcă înapoi.

«In rēstimpul acesta însă, până când s'a întors ea, Lazar a murit, și nu l'a mai aflat.

«Iar înainte de mórte, dîse Lazar către frate-sēū:

«— Frate! Fie-ți milă de mine!... teme-te de Dumneșeu și de mörte și nu mă lăsă să mor!

«Iar bogatul țise:

«— Eü nu mă tem de Dumneșeu și de Mörte nici atäta, pentru că eü am gratii de fer la ferești și ușa încă mi-ı tare, n'are pe unde inträ și veni Mörtea la mine!... Și-apoi chiar și dacă ar și veni, eü am pușcă și-o împușc!...

«— Bine! bine!—țise Lazar—fie și așä cum cređi și spuı tu!

«Și rostind cuvintele acestea, släbi și-și dete sufletul.

«Și cum a rēposat Lazar, îndatä s'au făcut doi stılpı de luminări din cer și până în pämint, și venind ingerii, i-au luat sufletul și i l'a dus în Raiü.

«Nu mult timp după acēsta muri și bogatul și, venind *Dracü*, îi arserä mai întâiu tötä averea, de nu se alese numai serum și cenușä dintr'ınsa. Iar după acēsta un drac, înfigēnd o furcă în cöstele bogatului, il luä pe sus ca pe un snop și ast-fel il duse în *Iad*, și când au ajuns și l'a isbit în fundul iadului, tot iadul s'a cutremurat.

«Insä bogatul, fiind gras, trăit förte bine pe pämint, când a fost isbit, a sărit ca o minge în sus și a eșit de-asupra celor-lalte suflete, cari se aflaü de mai nainte în iad. Și ständ el de-asupra și uitändu-se în töte părțile, vede pe frate-sēu în raiü, și cum il vede îi țice:

«— Lazare! Lazare! fiı bun și rögä-te lui *Dumneșeu* ca să mă erte și să mă scötä din vāpaia în care mă aflu, căci de acuma n'oiü mai face mai mult ceea ce am făcut. Și dacă nu voesci tu să-l rogı, ți-ı *Morțü* ca acēsta să se pue pentru mine pe lāngä Dumneșeu ca să se îndure de mine și să nu mă lase aici ca să mă chinuesc!

«— Tu singur ai țis că nu-ı *Dumneșeu*, iar de *Mörte* că nici nu-ți pasä, decı ce mă mai rogı acuma pe mine ca să mă pun eü pe lāngä cine nu-ı și pe lāngä aceea de care nici nu-ți pasä!

«— Lazare! — țise mai departe bogatul — dacă nu vrei să te rogı pentru mine, apoi udä-ți degetul în apă și picurä-mē măcar odatä, că tare ard!

«— Dar tu mie ce bine mi-ai făcut pe pämint, ca să-ți fac și eü binele ce mi-l cerı acuma!... Cum ți-a fost fapta, așä ți-ı acuma și rēsplata!...

«Și cum rosti Lazar cuvintele acestea, bogatul se cufundä în-apoi în iad și mai mult nu mai eși de-asupra.» (1)

(1) Din Bosaneı, com. de Trufin Crupä și Partenie Damian, stud. gimn.

III.

LAZAR DIN VITANIA.

Despre *Lazăr din Vitania*, fratele Martei și al Mariei cel de patru zile mort, care a fost înviat de Domnul nostru Iisus Christos, n'am aflat până acuma nimic alta, fără numai următorul cântec de stea, care l'am auzit în anul 1874, pe când eram încă teolog, de la o Româncă din Poiana-Stampii sașu Pilugani, sat în munții Bucovinei, ținutul Dornei:

Viftanie, frumos nume,
Poți să te lauți în lume,
C'a dobândit omul bine
Cu trei rațe dintru tine,
Treți rațe de *resmarac*,
Le-a primit Domnul cu drag.

Smira-chira numele

Arde ca luminele,
Țiua, noptea, ne'ncetat
Viū lumea o luminat.

Ce lumine să 'ngrăesc
Numele lor să-l găsească ?

Sunt trei frați din doi părinți
Cu bun nume 'mpodobiți :

Lazar, Marfa și Maria

Din satul din Viftania.

Domnul făcând o minune

Luă pe Lazar la sine,
Și-l duseră la mormînt,
Și-l puseră în pămînt.

Iară după patru zile,
Domnul făcător de bine
Călătorii cale bună

Cu-apostolii dimpreună
Pân' la Marfa și Maria,
Până 'n satul Viftania.

Da ele, când l'au vădut,
La piciorle i-au cădut

Și, plângend plânsore mare,
Uda sfintele piciorle
Și cu lacrimi se rugă,
Luī Isus așa Țicea :

— Dómne! preaducele nostru,
A murit fratele nostru!

— Nu-ī mort Lazar, numai
[dórme,

Și iarăși vrea să se scóle!

— Scim, Dómne, că s'a sculă
Când toți morți-or înviă!

Da Isus a întrebat:

— Unde-ī Lazar îngropat ?

La mormînt s'au adunat,

Isus tare s'a rugat,

Pe Lazar de l'a sculat :

— Lazare! măi eși afară,
Și măi eși la lume iară!

Lazar, cât l'a auzit,
El îndată c'a eșit

Tot cu giulgiuri învélit.

Trei-Țeci de ani a trăit,

Dar în lume n'a măi ris,

Aducendu-și el aminte

De-a iadului muncii cumplete.

Slava Domnului să fie

Pe la toți cu bucurie

Și nouă de veselie!

După cât îmi este mie însă cunoscut, chiar și cântecul acesta nu este un product al poporului, ci el e un product

de origine cărturărescă, care abiã mai pe urmă a intrat în sînul poporului.

Iată și originalul acestui cântec, după care, cred eu, că s'a răspândit în popor :

Viftania, frumos nume,
 Se pôte lăudà 'n lume,
 C'aũ dobândit omu bine
 Cu trei rațe dintru tine :
 Trei rațe de rozmaragd
 Aũ primit Domnul cu drag.
 Rozmarad e numele
 Și alți ca luminile.
 Diua, nóptea, ne'ncetat
 Luminézã ne'ncetat.
 Sunt trei frați din doĩ părinți
 Cu bun nume 'mpodobiți :
 Lazar, Martha, Maria
 Din satul Viftania.
 Din cetate tot doriã
 În tótã vremea pururea
 Cum sã se învrednicéscã
 Și lui Christos sã-ĩ slujéscã.
 Fãcũ Domnul o minune,
 Luã pe Lazar din lume,
 Și-l duserã la mormînt,
 Și-l îngroparã în mormînt ;
 Iarã dupã patru ñile,
 Domnul fãcẽtor de bine,
 Cãlẽtorind cale bunã
 Cu ucenicĩ dimpreunã
 Pãnã la Viftania
 La Martha și la Maria ;
 Iar ele dacã-l vẽdurã
 Chiar la picióre cãðurã,
 Plãnserã mare plãnsóre,

Udãnd sfinitele picióre,
 Și atunci plãngẽnd iale
 Au grãit cu mângãiare :
 — Dacã ai fi fost de fața,
 Lazar ar fi în viéță !
 Atunci Domnul a 'ntrebat :
 — Unde-ĩ Lazar îngropat !
 Iar dacã l'aũ arãtat
 Cãtrã mormînt s'aũ plecat,
 Jidovii s'aũ adunat
 Sã vadã lucru minunat.
 Pe cel ce l'aũ îngropat
 C'un cuvînt l'aũ înviat.
 — Vinã prietine afarã,
 Și mai eși la lume-afarã !
 Atunci Lazar s'a sculat,
 Pe surorĩ le-aũ mângãiat.
 Fiind patru ñile în iad
 Tare s'aũ fost spãriat ;
 Ce aũ vẽdut întru sine
 N'aũ putut spune la nime,
 Fãr' cu lacrimi încureat
 Puțintel aũ cuvîntat
 Pãnã iarãși s'a mutat
 În raiul cel desfãtat.
 În cetatea cea frumósã,
 O câtã-ĩ de luminósã !
 O milostive Dómne sfinite,
 Adu-ți și de noi aminte ;
 În raiũ ne învrednicesce,
 Cu Lazar ne sãlãșluesce ! (1)

(1) *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, an. I, vol II, Bucurescĩ 1883, p. 326 - 327.

O variantă :

Viftania, frumos nume,
 Póte-se lăudă 'n lume,
 C'aũ gândit omului bine
 Tot trei rađe dintru sine
 Trei rađe de Agmărag,
 Le-aũ primit omul cu drag.
 Marac le-aũ ȃis numele,
 Că ard ca luminile.
 Sunt trei frați din doi părinți,
 Cu bun nume 'mpodobiți,
 Lazar, Marta, Maria
 Din satul Viftania,
 Care ne 'necat doriã
 In tótã vremea pururea
 Cum ei să se 'nvrednicescã
 Ca Domnului să slujescã.
 Făcũ Domnul o minune,
 Chemã pe Lazar la sine,
 Și-l duserã la mormînt
 Și-l îngroparã 'n pãmînt.
 Iar dupã patru ȃile,
 Domnul făcẽtor de bine
 Cãlẽtori cale bunã
 Cu ucenicii 'mpreunã
 Pãnã la Viftania
 La Marfta și Maria.
 Ele, dacã il vȃdurã,
 La picióre îi cãȃurã,
 Plãnserã mare plãnsore,
 Udãnd sfintele picióre,
 Și așã grãirã ele,
 Fiind cuprinse de jele:
 Oh! Christóse, Domnul nostru

Aũ murit fratele nostru,
 Iar tu de-ai fi fost de faȃã.
 Lazar ar fi cu viȃțã.
 Și Isus a întrebat :
 Unde-ĩ Lazar îngropat ?
 Și cu mare sîrguinȃã
 I-aũ mers pãnã la gropiȃã.
 Cãnd la mormînt aũ ajuns
 Ochii-aũ rădicat în sus :
 Pãrintele meũ cerese
 Eũ ție iți mulțãmesec,
 In tótã vremea har ție-am dat,
 Pururea m'ai ascultat !
 Dupã ce aũ cuvîntat
 Cu glãs mare aũ strigat :
 Vino Lazare afarã
 Și mai eși la lume iarã !
 Atuncĩ Lazar s'a sculat,
 Pe surori le-aũ mângãiat,
 Și ce-aũ vȃdut întru sine
 N'aũ putut spune la nime
 Pãnã la Viftania
 La Marfta și Maria.
 Și a mai trãit cu ele
 Spre mai mare mângãere
 O viȃțã 'ndelungatã,
 Dar n'a ris nici-odatã.
 Pururea de raiũ gãndiã
 Cu mare griȃã trãiã
 Cum el să se 'nvrednicescã
 Ca iarãși să-l dobãndescã ?
 Și de-acum pãnã 'n vecie
 Oh, Christóse, slavã ție ! (1)

(1) *Cãrțile sãtẽnului român*, an. XI, Cartea IV, Blașiu 1886, p. 59.

IV.

LĂZĂRELUL.

În unele localități din *Muntenia*, și cu deosebire prin suburbiile Bucureștilor, este datină ca în *Sâmbăta lui Lazăr* sau a *Floriilor* să umble câte 3—5 copile din casă în casă și să cânte pe o arie monotonă un fel de cântec, care descrie mórtea nefericită și înmormântarea unui june anume *Lazăr*.

Acéstă datină se numesce *Lăzărel* sau *Lăzărică*, iar acțiunea ei *a umblă cu Lăzăriță* sau *cu mirésă*.

Una dintre copilele, cari s'aũ decis a umblă cu *Lăzărița*, și anume cea mai tânără și mai frumușică, cum s'a făcut diuă, se îmbracă în costum de mirésă, adecă în alb, cu betélă pe cap și cu flóre de lámâiță în păr, peste care aruncă apoi un gaz de mătasă albă, sau, dacă e mai sërmană, un bariș, mai pe scurt cu tot alaiul pitoresc al unei mirese fecióre; iar cele-lalte, 2—5 la număr, se îmbracă simplu ca și în tóte dílele.

După ce s'aũ îmbrăcat în chipul cum s'a arătat, se pornesc pe la case. Și cum aũ ajuns la o casă și sunt primite, se postéză dinaintea ferestrelor într'un cerc și fetița îmbrăcată ca *mirésă*, care se numesce *Lăzăriță*, prinde a se preumblă printre cele-lalte câte doi trei pași înainte și câte doi trei pași înderët, fără a rostì vre-un cuvînt, iar tovarășele sale, numite *cântătóre* (1), încep a cântà următorul cântec, care descrie mórtea nefericită a lui *Lazăr*, adecă cum a cerut acesta mamei sale să-ĩ facă azimă și ea n'a voit, cum a plecat apoi cu oile la pădure, cum s'a suit pe o cracă de copac ca să scuture frunze oilor, și apoi cum, bătënd vîntul, craca s'a rupt, a căđut jos și, podidindu-l sângele pe nas și pe gură, a murit, iar surorile sale, trei la număr, vëđënd că nu mai vine cu oile, s'aũ dus să-l caute și, aflându-l mort, l'aũ adus acasă, l'aũ scăldat în lapte dulce și apoi l'aũ înmormîntat :

(1) G. Dem. Teădorescu, *Poesii pop.*, p. 202; — com. de d-l P. Dulfu, profesor în București.

Lazăr mă-sa l'a făcut,
 Lazăre, Lazăre!(1)
 La o mare
 Sërbătóre,
 Lazăre, Lazăre!
 — Scólă, maică măicușórá,
 De-mi fă albă turtișórá!
 Măsa de grab' s'a sculat,
 Pe ochi negri s'a spëlat
 Și lui Lazăr ce i-a dat?
 Mâna mă-si-a sărutat.
 Oițele aũ pornit,
 Oițele-aũ flãmândit.
 La pădure mi-a plecat,
 Mugur verde-a scuturat
 Mieilor
 Și oilor.
 Vînt de vară mi-a bătut,
 Copaciul s'a clătinat:
 Din copaciũ că mi-a căđut,
 Sângele l'a pododit
 Și pe nas și pe gurițã. . . .
 Lazăr aveã trei surorĩ,
 Trei surorĩ pe trei cãrãri:

O variantã a acestui cãntec sunã precum urmëzã :

Fecior mă-sa cã-și aveã,
 Lazăre,
 Și cu drag mi-l îngrijiã,
 Lazăre,
 Pânã mare cã-l făceã,
 Lazăre.
 Sãmbãtã de diminëtã,
 Cãnd e anul cu dulcëtã,
 Pe ochi negri s'a spëlat,

A mãi mare
 Mãi domólã,
 A mãi micã
 Mãi voinicã.
 L'aũ cãtat pãn' l'aũ gãsit,
 Pe mãni dalbe l'aũ adus
 'N lapte dulce l'aũ scãldat,
 'N lapte dulce cu *junițã*. (1)
 Sus pe masã mi l'aũ pus
 Și frumos mi l'aũ gãtit
 Cu-anteriũ de cununie
 Și cu briũ de *salomie*. (2)
 Și lãturile-aũ vërsat
 Sub umbrar' ulucilor
 In calea voinicilor,
 Unde-ĩ dragu fetelor,
 In mërul bërãnilor,
 In ardeiu Grecilor,
 In piperul Sërbilor (3),
 In vinul boerilor,
 In jimbla cucónelor.
 La anul
 Și la mulți ani!(4)

In pădure mi-a plecat
 Și'n copaciũ că s'a urcat,
 Ramura s'a cletinat,
 Feciorelul mi-a picat:
 Sãnge roșiu cã i-a dat
 Și pe nas și pe gurițã,
 Și i-a curs pe chiculițã.
 Are Lazăr trei surorĩ:
 Trei surorĩ pe trei cãrãri,

(1) Refrenul *Lazăre* se repetã dupã fie-care vers.

(1) Póte cã e a se înțelege *jintițã*.

(2) In alte variante se đice *colilie*.

(3) Inversiune poporalã, cãci ardeiu aparține, ca o culturã proprie și ca plantã de predilecțiune, mãi mult Sërbilor, iar piperul Grecilor.

(4) G. Dem. Teodorescu, *Poesiũ pop.*, p. 204.

Diminéța până'n zori,
 Cată-l câte de trei ori.
 Mort pe Lazăr de-l găsiau,
 Tot pe brațe-l ridicau,
 Acasă că-l aduceau,
 Cu lacrimi calde-l stropiau,
 Cu flori mi-l împodobiau
 Și pe masă îl așezau,
 După ce'n lapte-l scăldaū,
 In foī de nuc l'înfășiau,
 Și laptele că-mi vërsaū
 Tot sub umbra nucilor,
 In calea voinicilor,
 In pofida fetelor,
 In ciuda nevestelor,
 In tãmâia babelor,
 In ardeiu Sërbilor,

In piperul Grecilor.

La biserica de din vale
 Se aude-o mare jale,
 Că mi-l plâng surorile
 Cu tôte plânsorile,
 De'necă inimile.
 Dar mai mult cine mi-l plânge
 Vërsând lacrimi cu sânge?
 Fată mare logodită,
 Cu tötă zestrea gătită,
 Cu pernițe prinse 'n ace
 Și mai mari și mai bobóce;
 Cu perdele prinse 'n cuie
 Și 'n ferestre cu gutuie.
 La anul și la mulți ani,
 Cu bine, cu sănătate! (1)

A doua variantă, care ne spune că Lazăr, suindu se pe o cracă suptire și tăindu-o singur cu securea, anume ca să cadă cu el și să móră, sună așa:

Lazăr mă-sa l'a făcut,
 Lazăre, Lazăre;
 Cum l'a făcut, l'a pierdut
 Lazăre, Lazăre;
 Lazăr mi s'a mânicat,
 Diminéța s'a sculat,
 Pe ochi negri s'a spëlat,
 Topórașul mi-a luat,
 În pădure mi-a plecat,
 Ca să taie muguraș
 Oilor
 Și mieilor.
 Copaciu s'a cletinat,
 Lazăr de sus mi-a picat;
 Sângele l'a podidit
 Și pe nas și pe guriță.
 Lazăr are trei surori,

Trei surori pe trei cărări:

A mai mare
 Mai domólă,
 A mai mică
 Mai voinică.
 'N lapte dulce l'a scăldat,
 Sus pe masă l'a așezat,
 'N foī de nuc l'a înfășat,
 Lăturile le-a vërsat
 În calea voinicilor,
 În piperul Grecilor,
 În ardeiu Sërbilor,
 În jimbla cucónelor,
 În franzela dómnelor,
 În vinul boerilor.
 La anul și la mulți ani! (2)

(1) G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, p. 205—206.

(2) *Ibidem*, p. 204—205.

A treia variantă :

Sâmbătă de diminéță
 Lazăre,
 Lazărel mi s'a sculat
 Lazăre,
 Pe ochi negri s'a spelat,
 O secure și-a luat,
 La pădure mi-a pornit
 Și 'n copaciū mi s'a suit.
 Ramura nici e'a tăiat,
 Trunchiul mi s'a cletinat,
 Lazăr jos că mi-a picat.
 Sângele l'a podidit
 Și pe gură și pe nas :
 Mort pe érbă e'a rămas.

Are Lazăr trei surori:
 Trei surori pe trei cărări,
 L'aū cătat pân' l'aū găsit
 Și cu lacrimi l'aū jelit.
 Pe mâini dalbe că l'aū dus
 Și pe masă mi l'aū pus;
 'N lapte dulce l'aū scaldat,
 'N foi de nuc l'aū înfășat,

A patra și cea din urmă variantă sună precum urméză:

Sâmbătă de diminéță
 Lazăre,
 Lazăr din pat s'a sculat
 Lazăre,
 Pe ochi negri s'a spelat,
 La icóne s'a 'nchinat,
 Toporașul a luat,
 La pădure mi-a plecat,
 În copaciū mi s'a urcat,
 Copaciul s'a clătinat
 Iar Lazăr jos a picat,
 Sângele l'a podidit
 Și pe nas și pe guriță.
 Avea Lazăr trei surori,

În haine noi l'aū îmbrăcat.
 Iar lăturile-aū vërsat
 Pe sub umbra nucilor,
 În calea voinicilor,
 În panglica fetelor,
 În ardeiu Sërbilor
 În piperul Grecilor,
 În tãmâia babelor.

De la *Belul* (1) mai la vale
 Se aude-o larmă mare
 De boeri și de cucóne
 C'a murit o fată mare:
 Fată mare, logodită,
 Și cu zestrea pregătită,
 Pentru Lazăr podobită,
 Cu perdele prinse 'n cuië,
 La ferestre cu gutuie;
 Cu perdele prinse 'n ace,
 La ferestre cu bobóce.
 La anul
 Și la mulți ani! (2)

Trei surori pe trei cărări,
 L'aū cătat pân' l'aū găsit,
 'N lapte dulce l'aū scaldat
 'N foi de nuc l'aū înfășat,
 Lăturile le-aū vërsat
 Subt umbraru nucului
 În calea voinicului,
 În ardeiu Sërbilor,
 În piperul Grecilor,
 În panglica fetelor . . .

De la *Belu* mai la vale
 S'audit un sgomot mare
 De boeri și de cucóne
 C'a murit o fată mare,

(1) Numele unui cimitir din București.

(2) G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, p. 205.

Fată mare, logodită,
 Cu tótă zestrea gătită,
 Cu perdele prinse 'n ace
 Par' c'ar fi nisce bobóce,

Cu perdele prinse 'n cuie
 Par' c'ar fi nisce gutuie.
 La anul și la mulți ani! (1)

Acesta e cântecul lui Lazăr și variantele sale câte-mi sunt mie până acuma cunoscute.

Femeile de prin mahalaua *Bisericeii sărace* din Bucuresci însă istorisesc cu totul alt-fel povestea lui Lazăr de cum reese din cântecele reproduse.

Țice-se adecă că Lazăr erà mititel.

Intr'o ȝi scâncià, cerënd mamei sale să-ı facă plăcintă.

Mamă-sa torceà la gura sobei.

Lazăr se duceà la dînsa, o întindeà de mână ca să se scóle să-ı facă plăcintă, iar dînsa îl respingeà și cu mâna și cu vorbe bune, împăciuitoře.

Lazăr se îndârjă mai rău : plângeà, se trântià de pămînt, până ce se trânti în fusul pe care mama sa îl scăpase din mână.

De aci în colo povestea e la fel, cu surorile, cu scăldatul, etc. (2)

Copilele sau fetițele cari umblă cu *Lazărița* sunt de obicei de o vîrstă mai mică, și anume de la 6—12 ani. Și ele umblă adesea ori în grupe numeroase, ca și colindătorii la Crăciun. Iar după ce și-au isprăvit cântecul, primesc de la cei de casă drept răsplată că le-au cântat vre-o câte-va ouă sau vre-o câți-va gologani. (3)

Datina descrisă până aci e usitată și la *Aromânii* din Peninsula Balcanică, cari o numesc *Lazar* și la cari se face, ca și în *Muntenia*, în ajunul Duminicei Floriilor *tră vaiu*.

În acéstă ȝi fetele aromânce până la etate de 12 sau 15 ani, după ce se îmbracă în haină de sərbătore, ieau câte un coșuleț în mână și pornesc de cu diminéță, colindând din casă în casă și cântând următorul cântec :

(1) Com. de P. Dulfu și culésă în suburbia Foișoru din Bucuresci în 26 Martie 1896.

(2) G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 202—203.

(3) Com. de d-l P. Dulfu.

Lazare,
 Pazare,
 Când va z-viină Paștile?
 — Mâne,
 Poimâne,
 Alantă Duminică.
 Fățile s-cuminică,
 Afendul da tōacă,
 Priftăsa s-incliină.
 Cu pescul tu fârină,
 Astară vearđă hîarte,
 Pôimâne oauē aroși.

Saū :

Lazare,
 Pazare,
 Când va z-viină Paștile?
 — Mâne,
 Pôimâne,
 Duminică alantă.
 Fetele va z-giōacă
 Mași ațea ma niică
 Laă va z-diniică.

Saū :

Lazare,
 Pazare,
 Când va z-viină Paștile?
 — Mâne
 Pôimâne
 Ea-le, ăa-le, dupu ușe
 Cu nielu di gușe.

Lazare,
 Nefericitule,
 Când vor veni Paștile?
 — Mâne,
 Poimâne,
 Ceea-laltă Duminică
 Fetele se cuminică
 Preotul tōcă,
 Preotăsa se 'nchină
 Cu pescele 'n fârină,
 De séră cu *verđi* fierte,
 Poimâne ouē roși.

Lazare,
 Pazare,
 Când vor sosi Paștile?
 — Mâne,
 Poimâne,
 Duminica ceea-laltă.
 Fetele vor jucă
 Numai cea mică
 Béta se va dumicà. (1)

Lazare,
 Nefericitule,
 Când vor veni Paștile?
 — Mâne,
 Poimâne,
 Iată-le, iată-le, după ușă
 Cu mielul de gât.

Coșulețul, ce-l duc în mână, este îmbrăcat în flori naturale, pe cari fetele le adună în ajun de prin văi și liveđi, mergând mai multe împreună și cântând diferite cântece pe tot timpul culesului. Aceste flori sunt păstrate în apă cu îngrijire până în ziua următoare.

Se cere tot odată ca fetele înseși să-și împodobescă coșulețul.

(1) Adecă : se va rupe de plânsset.

La *Fărșerôte*, fetele, după ce se adună mai multe la un loc, ieaă un *maliü*, lemn cu care se bat hainele de lână la spălat, și-l îmbracă în haine de voinic, saü de băiat. Ele caută să-l facă cât se pöte de frumos. Apöi una dintre ele îl pörtă în brațe și cu el merg din casă în casă, cântând pe *Lazare-pazare* și povestind în glumă, — altă dată pöte în serios, — cum frumosul Lazar a fost omorit, împușcat saü străpuns de vre-o féră sëlbatică, pe când páscea turma în pădure, saü învöcând diferite alte motive.

Fata, care îl pörtă în brațe, când intră în casa cui-va, face pe întristata, dacă este vre-una mai gluméță și care nu se rușinéază, fiind-că cei carï primesc pe *Lazarine* — așa se numesc fetele carï umblă cu Lazar—o tachinéază, dicându-i că «frumos mire și-a ales, făcënd alusiune la *malïlu* din brațe-i. Apöi îi mai spun: *töra malïlu ș-niinti cu un gïoni aleptu*, acuma cu *malïul* și la anul cu un fët frumos, și altele de acestea.

Pentru acésta fetele aleg o fată mai mică, care n'ar avé vîrstă de măritat, ca să pörte *malïlu*, și pe care prin urmare să nu o atingă așa direct urările, ca și împunsăturile glumeșilor.

Aromâniï din *Tesalia* obicïnuesc a face o păpușă, care represintă un băiat și pe care o pörtă de mână douë fete saü doi băeșï, fiind-că aci umblă și băeșïi cei mici cu *Lazarul*.

Fie-care *Lazarină* saü *Lazarin* pörtă câte un coșuleș cu flörï naturale.

La *Vlaho-Clisura* umblă singură fie-care fată.

Iar celor ce umblă *de a Lazăr* li se daü ouë, fructe și une-orï bani.

Obiceiul acesta este practicat în Peninsula balcanică, în tötă splendórea sa, mai cu sémă de către țigancele turcöice.

Acestea se îmbracă cu flörï la cap, pe corp, și apöi câte 3—4 umblă din casă în casă. Una dintre ele, cea mai bētrână, cântă cu *daiereaua* și din gură, pe când cele-lalte douë saü trei danséază, avënd pe piept și pe cingătóre diferite obiecte sunătóre, asemenea celor atárnate de *Călușari* de-a lungul piciorului.

Cele din *Bitolia* cântă, în limba țigănească, românească, turcăscă și mai des în cea bulgărească, pe la creștinii.

De sigur că Țiganiii au împrumutat obiceiul acesta de la popoarele creștine din Peninsula balcanică.

Ele se numesc *Lazarchii*, *Lazareti* și *Lazarini*.

Li se dă bani său pâne și ori-ce poftescce fie-care.

Tot așa de răspândit este obiceiul acesta și printre Bulgarii și Grecii din Macedonia și Tesalia.

În unele orașele aromânescei însă acest obicei nu se practică de loc. (1)

Tema recitativului, după cum observă d-l G. Dem. Teodorescu, este mórtea nefericită, chiar din prețuia nunții, a tinerului Lazăr, a cărui mirésă e represintată printr'o copilă, spre a înduioșă mai mult pe spectatori. (2)

Din descrierea de mai sus a acestui obicei la Români din *Muntenia* și din colindele referitoare la *Lăzărel*, se vede o mare asemănare cu *Lazărul* aromânesc așa cum se practică la Fărșeroți, căci în colindele românesce despre *Lazăr* se povestesc, că Lazăr, cerënd mamei sale să-i facă azimă și acésta nevoind, el a plecat la pădure cu oile, s'a suit pe o cracă, ca să scuture frunțe oilor, dar bătënd vântul tare, craca s'a rupt, saũ, că s'ar fi străpuns cu fusul, pe care mama sa îl scăpase din mână. (3)

V.

MOȘII DE FLORIÎ.

Se ȃice că în vremea de demult o femeie aveà un băiat, și băiatul acela se numià *Lazar*, și erà slab și dorià să mănânce plăcinte.

Însă mama lui n'avù când să facă și să-i deà plăcinte

(1) P. Papahagi, *op. cit.*, p. 733—736.

(2) G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, p. 203.

(3) P. Papahagi, *op. cit.* p. 736 și G. Dem. Teodorescu loc cit.

de mâncat, și Lazar murì de dorul plăcintelor. Și ziua, în care a murit el, erà o zi de Sâmbătă.

Mama lui, vedënd acésta, se întristă și începù a plânge și a dice :

— Să nu fie ertată de Dumnezeu femeea aceea, care nu va face în *Sâmbăta lui Lazar* plăcinte!

Și de atunci fac femeile totdeauna în Sâmbăta lui Lazar plăcinte. (1)

Însă plăcintele, ce le fac ele, nu le fac numai pentru sine și pentru familianții lor, ci cele mai multe dintre dînsele le fac pentru cei sërmani, cari nu sunt în stare a-și face singurì plăcinte, și acelora le trimit apoi ca *Moși* de sufletul morților, cari așteptă în ziua acésta la porța raiului. (2)

Și *Moși* aceștia se numesc *Moși de Florii*, una pentru că cad nemijlocit înainte de *Florii*, și al doilea pentru că ei se trimit celor sërmani și cu deosebire unde sunt copii mici nu numai în Sâmbăta lui Lazar, ci și în ziua de *Florii*.

În multe comune din *Bucovina* însă nu se trimit în aceste două zile numai plăcinte ca *Moși*, ci și alte obiecte.

Așà, bună-ora în satele Buninți și Frătăușul-noù este datină de a se trimite pe la case câte-o ulcică plină cu miere, de-asupra gurei cu un colac saù franzolă, iar la tórtă cu o lumină lipită. (3)

Româncele cele mai cu stare din unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună-ora cele din comuna Retég, fac în acésta zi nisce pânișóre de grâu împletite în forma spiralelor de la orologiù. Pânișórele acestea, cari aù mărimea cam de două ouë (4) de prescură lipite la olaltă, saù ca două *jemble* (5) câte de doi bani, se numesc *Florii* sing. *Florie*. Floriile acestea le daù apoi băeților săraci din vecinì de sufletul morților.

(1) Din Tereblecea, dict. de Maria Luncan și com. de P. Scripcariu ; — și din Liuți, dict. de Maria Ștefănescul și com. de Dim. Bondariu.

(2) Dat. Rom. din Balacéna, dict. de Vas. Rusul și com. de Const. Ureche.

(3) Com. de Vesp. Corvin și Vesp. Reuș.

(4) Ouë = bobife.

(5) Jemble = jemne — franzole — bulci

De regulă chémă câte-un băiat din casa, unde vor să trimită *Florii*, și-l întreabă:

— Câți frați sau câți copii sunteți?

Băiatul întrebat spune 2-3-4-5, adecă câți sunt, iar muerea, care l'a chemat, îi dă apoi atâtea *Florii* câți copii sunt ei la părinți, ba une-orî câte două pe de-asupra pentru mama sa și tată-sëu, iar dacã sunt în acea casã și moșnegi, trimite și pentru aceia câte-o *Florie*. (1)

În *Banat* este datină ca în tóte casele să se cócã atâtea pânî de grîu, câți membri are familia, dar pânile nu sunt de una și aceeași mărime, ci variază conform etății membrilor de familie. Aceste pânî se împletesc din aluat de grîu cu multă grijă și pe de-asupra se înfrumusețeză cu cununî, cruci, orî alte figuri tot din aluatul acela. (2)

În fine atât în *Transilvania* cât și în *Banat* este datină de a se pune în acéstă și apă și salcã verde sau alte ramuri verđi la crucile și pe mormintele morților. (3)

În *Dobrogea* este obiceiul de a se adunã în Sâmbãta lui Lazar' trei fete mici ca de 12 ani, dintre cari una se împodobesce pe cap cu *tel* (betelã) făcëndu-se că este mirésã, a doua se lęgã la cap cu un tulpã și a treia ține un paner cu ouë în mână; ast-fel merg apoi pe la case și dau ouele de pomanã. (4)

VI.

FLORIILE.

Sub cuvîntul *Florii* și *Duminica florilor*, dupã cum se spune pretutindene în Bucovina, sau *Duminica flòrilor* și *Staurile flòrii*, dupã cum se spune în unele părți din Tran-

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

(2) Manguica, *Calend. pe an. 1883*.

(3) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; — Manguica, *Calend. cit.*

(4) Burada, *O călătorie în Dobrogea*, p. 25.

silvania, precum, bunăoră în comuna Retég (1), orî *Staulele florilor*, după cum se spune în comuna Văleni din Moldova (2), se înțelege Dumineca cea de pe urmă din Păresimî sau Postul mare.

Ea se numesce, după unii, *Florii* și *Duminica floriilor* sau și *Dumineca vlăstărilor* de aceea pentru că poporul a întâmpinat pe Domnul nostru Iisus Christos, când a intrat ultima oră în această Duminică în Ierusalim cu ramure de finic precum și cu alte flori. (3)

După alții se numesce *Dumineca floriilor* de aceea pentru că în această zi se scot pretutindenea la toate bisericile sălcii de se sfințesc (4), precum și pentru aceea fiind-că, din ziua acesta începând înainte, încep toți pomii și toate florile a înmuguri și a înflori. (5)

Și iarăși după alții pentru că în această zi se umple ciubărașul cu *florile*, adecă cu fiertura scórței de pădureț, a sovîrvului și a frunzelor de pădureț, cari servesc spre *înflorirea* ouălor pentru Pasci. (6)

Afară de sfințirea și împărțirea *mâțișorelor*, despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolul ce urmează, se mai ob-

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

(2) Sim. Manguica, *Calend. cit.*

(3) După spusa Rom. din Stroesci, com. de D. Gemeniuc; — și a celor din Frătăuțul-vechiu, dict. de Eudochia Isopescu: «*Floriile* se numesc așa, pentru că locuitorii din Ierusalim l'au întâmpinat pe Domnul nostru Is. Chr. când a intrat în acest oraș cu crenguțe înflorite.»

(4) După spusa Rom. din Frătăuțul-vechiu, com. de I. Covașă; — și a celor din Lucăcesci, com. de Iacob Paicu: «*Ómenii* duc în ziua de *Florii* la biserică *mâțișore*, pe cari preotul le sfințesc și apoi le împărțesc iar ómenilor, aducându-se prin acesta aminte de intrarea Domnului nostru Is. Chr. în orașul Ierusalim, când i-a eșit tot poporul cu ramure de finic în mână, bucurându-se de sosirea lui. Și de aceea se numesce această sfință zi *Florii*.»

(5) Com. de d-l Orest. Dljanschi: «Poporul crede că ziua acesta se numesce *Florii*, pentru că fie-care pom muguresce»; — din Mitocul-Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: «*Florii* se numesce pentru că acumă înflorește bărbănocul și alte plante.»

(6) Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei*, Cernăuți 1897, p. 96: «In ziua *Floriilor* se umple ciubărașul cu fiertura scórței de pădureț, ceea ce stă așa până joi înaintea Pascilor, când se fac cu ea ouăle cele roșii în felurite desemnuri.»

servă în ziua de Florii încă și alte datine și credințe, și anume:

Pe la 12 ore de noapte spre Florii fierb apă cu busuioac și cu fire de la canafurile ce se află la prapuri și pe cari le fură la vre-o înmormântare a unei fete mari.

După aceea în ziua de Florii ieau ele și se spală cu această apă pe cap, ca să aibă păr frumos și să strălucască ca firele de la prapuri și să fie plăcute ca și cum se bat flăcăii după busuioac.

După ce au făcut acesta, tornă apa ce a rămas la rădăcinile unui păr, rostind următoarele cuvinte:

— Cum îi peru când îi înflorit de frumos, așa să fiu și eu de frumoasă; cum se uită oamenii la un păr înflorit, așa să se uite și la mine!

Mai cred că cel ce se cuminecă în ziua de Florii, înainte de a se apropia de preot ca să se cuminece, orîce va gândi în acel moment, Dumnezeu îi va împlini dorința. (1)

În ziua de Florii e bine să se culégă tot felul de flori de primăvară și să se ducă la biserică, pentru că *acesta e ziua florilor*.

Cum va fi în ziua de *Florii*, așa va fi și în ziua de Pasci. (2)

În unele părți din *Muntenia* nici un om nu se spală pe cap în ziua de Florii, nici nu se rade, de frică că *înflóre* (albesce) ca pomii. (3)

Românii din *Banat*, din contră, dic că nu e ertat a se spela pe cap în *Săptemâna floriiilor*, ca să nu încărunțescă. (4) În ziua de Florii însă își spală capul cu apă descântată, anume ca să le crească și să li se conserve părul. Iar după ce s'au spelat, tornă apa la rădăcina, unui păr altoit. (5)

În *Muntenia* în Duminica floriiilor se începe și *scrânciobul*

(1) Dat. și cred. Rom. din Putna, diet. de Irina Crețan, com. de Nic. Goraș.

(2) Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97; — «*Ședătorea*», an. I, Fălticeni 1892, p. 192.

(3) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Andreesci, pl. Gilort, jud. Gorj.

(4) Com. de d-l Aurel Iana din Maidan.

(5) Sim. Manguieca, *Calend. cit.*

sau *dulapul* pe la locuri cu verdéță și ține în fie-care duminecă cu cele trei zile ale St. Pasci până la *Înălțare* (Ispas), și se face horă mare, mese întinse și cu ciocnire de ouë roșii. (1)

În fine merită a fi amintit și aceea că în ziua de Florii e pretutindenea, în toate țerile locuite de Români, datină ca să se mănânce pesce. (2)

VII.

MÂȚIȘÓRELE.

Sub cuvîntul *Mâțișor* pl. *Mâțișori*, *Mâțișóră* pl. *Mâțișóre* și *Motănaș* pl. *Motănași* înțeleg Români din Bucovina *flórea sălciei*.

Evangelistul Luca (21, 1—11) ne spune că Domnul nostru Iisus Christos, când a intrat, după învierea lui Lazăr, în Ierusalim, a fost de către partea cea mai mare a locuitorilor acestui oraș întâmpinat cu ramure verđi de arbori și mai ales de finic.

Amintirea acestei intrări sêrbătorești a Domnului nostru Iisus Christos în Ierusalim, biserica nóstră ortodox-orientală o serbéză cu o deosebită solemnitate în fie-care an în ziua de Florii.

De óre-ce însă în părțile nóstre nu cresc finici, de aceea Români întrebuintéază, în loc de ramure de finic, rămurele verđi de *Salcie*, lat. *Salix alba* L., care înflorește tocmai pe timpul acesta și ale cărei flori se numesc *Mâțișóre*. (3)

(1) E. Baican, *Obiceiuri la Români*, Bucuresci 1884, p. 17.

(2) Dr. G. Crăiniceanu, *Igiena țeranului român*, Bucuresci 1895, p. 224; — P. Papahagi, *op. cit.*, p. 734: «Se obișnuiesce în *Dumineca Floriilor* să se servescă la masă pesce, la prânđ, iar séra din ajunul Dumineci Floriilor, la cină, verdețuri gătite cu unt-de-lemn.»

(3) După spusa Rom. din Stupea, com. de Onufr. Căilén: «In *Dumineca Floriilor* merg ómenii și femeile la biserică, unde capétă fie-care câte o crenguță de mâțișóre. Acea crenguță de mâțișóre însemnéză ra-

Causa de ce întrebuintează la această ocasiune numai ramure de *salcie*, adecă *Mâțișóre*, și nu și de alți arbori, se vede din următoarea legendă din *Muntenia*, com. Rași, jud. Ialomița :

«Pe când erà Isus Christos rëstignit pe cruce, *Maica Domnului* a auđit și a încãlțat opineii de fer, a luat în mână toiag de oțel și a plecat plângënd ca să găsescă pe Isus.

«In cale plângënd a întilnit o bróscă, care a întrebat-o de ce plãnge.

«Iar *Maica Domnului* i-a spus că a avut un băiat și i l'aú rëstignit *Jidovii*.

«Bróscă i-a spus că și ea a avut nouë puí mititei și frumușei, cu ochii *bășicãței*, și i-a omorît un car pe toți și tot nu se mai bocesece așa.

«*Maica Domnului*, auđind acésta, i-a đis că, murind, să nu se mai *împută*.

«Apoi mergënd mai departe a dat peste o apă, la marginea cãreia se află o *salcie*, și i-a đis să se facă punte peste apă.

«*Salcia* a ascultat, s'a prefăcut în punte, și *Maica Domnului*, trecënd peste dînsa, a binecuvîntat-o ca să nu se pótă face cãrbuni din ea și să se ducă în toți anii în điuă de Florii la biserică.

«Și de atunci se duc în điuă de Florii rãmurele înflorite de *salcie* la biserică.» (1)

In ajunul Floriilor pãlimarul, dimpreună cu vre-o câțiva bãetani sau și alți ómeni, se duce și, aducënd mai multe brațuri de *Mâțișóre*, le pune în biserică, unde le lasă apoi până a doua đi diminéță.

A doua đi diminéță preotul ce liturghisesc, nemijlocit după ce a cetit sf. evanghelie la utrine, sfințesc *mâțișórele* aduse și le predă apoi iarăși pãlimarului, ca să le împãrțescă poporului.

Pãlimarul, luând *mâțișórele* sfințite, pune o parte dintre dînsese lãngă tetrapod, ca fie-care creștin care vine la bi-

mul de finic, care l'a ținut fie-care în mână când l'aú întimpinat pe Chr. intrând călare pe asină în Ierusalim» ; — a celor din Volovët, com. de Ilie Buliga : «Sub *Mâțișóre* înțeleg ómenii la noi acele ramure de copaci, cu cari l'aú întimpinat pe Is. Chr. când a intrat în Ierusalim.»

(1) Din *Rësp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu.

serică și sărută icóna intrării lui Isus în Ierusalim, să-și pótă luă câte-un rămurel de acestea, iar restul îl păstrează în altar până după sfirșitul liturghiei, anume ca să aibă ce împărți și celor-lalți credincioși, cari nu și-au putut luă singurî sau cari au venit ceva mai târziu la biserică.

Fie-care creștin, cum intră în biserică și sărută icóna de pe tetrapod, iea una, cel mult două sau trei rămurele de acestea, și le ține cu cea mai mare evlavie în mână până după liturghie.

După liturghie, fie-care se duce cu dînsele drept acasă. Iar după ce au ajuns acasă, cei mai mulți inși au datină de a se duce mai întâiu la ocolul său în grajdul vitelor și a pãli cu dînsele pe tóte vitele, anume ca să crească (1), iar vacile și juncele să se alunge mai de grabă (2), să înfloréscă cum înfloresc mătîșórele. (3)

După ce au atins vitele, intră în casă și ating cu dînsele pe copiii cei micî, anume ca și aceștia să crească și să înfloréscă ca și mătîșórele. (4)

Iar după ce au atins și copiii cu dînsele, le pun după icóne sau în alt loc din casă. Cei mai mulți inși însă nu le

(1) Dat. Rom. din Frătăuțul-noú, com. de Iul. Sidor : «Când se aduc mătîșórele de la sf. biserică, se pălesc cu dînsele, tóte vitele și din familie pe cei mai micî, ca să crească.»

(2) Dat. Rom. din Frătăuțul-vechiú, com. de I. Covașă : «In ziua de Florii se aduc motánași sfințiți de la biserică, cu cari se bat vacile, cređendu-se că se vor alungă mai de grabă»; — a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigén, com. de Pant. Nimigén : «In Dumineca Floriilor sau a Vlăstărilor aduc mătîșórii din biserică și se duc mai întâiu în grajd la vite, se pălesc vacile cu ele, ca să se alunge mai de grabă, și abia după aceea se duc în casă.»

(3) Dat. Rom. din Straja, com. de I. Dan : «Tot atunci se ating vitele cu o crenguță de mătîșóre, ca vitele peste an să fie înflorite cum înfloresc mătîșórele.»

(4) Dat. Rom. din Mitocul Dragomirnei, com. de Amf. Burac : «Tata sau mama, când vin de la biserică în ziua de Florii, aducënd tot odată și mătîșóre, pălesc cu dînsele copiii peste cap, rostind la acéstă ocaziune următórele cuvinte : «Nu te pălesc eu, ci mătîșórele, ca să nu uiți că de ađi într'o sėptemână e Pascele»; — a celor din Șcheia, com. de C. Lucaciú : «Când vin ómenii în ziua de Florii de la biserică, lovesc pe toți baeții cu mătîșóre.»

vîră în casă, ci le acață de-asupra ușei sub streșină (1), sau în alt loc unde-va, ca să nu umble nimeni cu dînsele (2), și acésta din cauză că, dacă le-ar vîrî în casă, atunci ar trebui să móră cine-va din acea casă (3), sau pentru că nu le merge bine la vite. (4)

Unii ieau vre-o câte-va mătîșóre de pe rămurelele aduse și le pun pe stupi, în credință că, făcënd acésta, stupii se sfințesc, le merge mai bine și strîng mai multă miere peste an. (5) Iar alții pun vre-o câte-va mătîșóre pe straturî, anume ca să nu mănânce viermiî legumele. (6)

(1) Dat. Rom. din Ilișesci, com. de V. Botezat: «Fie-care creștin ieă câte o mătîșóră și o duce acasă. Acasă duse, nu le vîră în casă, ci le acață de-asupra ușei sub streșină»; — a celor din Stupea, com. de Onufr. Căilén: «Intorcëndu-se ómenii de la biserică cu mătîșórele, nu le bagă în casă, ci le bagă unde-va sub streșină la casă»; — a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariú: «*Mătîșórele* sfințite se păstréză în casă la grindă, sau după căprior la streșina casei afară. Unii însă đic că nu-i bine de adus mătîșórele în casă, ci le pun sub streșina casei, sub un căprior»; — a celor din Mitocul-Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc, și com. de Alex. Romaș: «Mătîșórele nu se bagă în casă.»

(2) Dat. Rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: «Ómenii aduc mătîșórele acasă, însă nu le bagă în casă, ci le pun într'un loc unde-va ca să nu umble nimeni cu ele»; — din Horodnicul-de-jos, com. de d-l P. Prelicén: «La *Florî*, când aduci stălpărilor (mătîșórele) cele sfințite de la biserică, să nu le bagi în casă, ci să le lași afară sub streșina casei sau în alt loc unde-va.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Udesci, dict. de Zamfira Niculi și com. de Darie Cosmiuc: «*Mătîșórele*, cari se sfințesc în điua de Florii, cred ómenii că, dacă le aduc și le pun în casă, atunci móre cine-va din casa aceea, de aceea le pun afară, dinaintea casei.»

(4) Dat. Rom. din Buninți, com. de Vesp. Corvin: «*Mătîșórele*, cum le aduci, să nu le bagi în casă, pentru că nu le merge bine vitelor, ci să le puî sub streșina casei»; — Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 12: «*Mătîșórele Floriilor* nu e bine a le aduce în casă, ci a le pune sub streșina grajdului, și numai când tună și fulgeră, a afumă în casă cu ele, și apoi fulgerul nu va atinge acea casă.»

(5) Dat. Rom. din Volovêț, com. de Ilie Buliga: «După ce ies ómenii de la biserică, este datină la noi ca ómenii să pue mătîșóre pe stupi, spunënd că stupii se sfințesc, le merge mai bine și strîng mai multă miere peste an.»

(6) Dat. Rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu: «*Mătîșórii* să fie puși pe straturî, căci viermiî nu mănâncă legumele»; — a celor din Secu-

Mâțișorele se păstrează în locul unde s'au pus peste tot anul și se întrebuintează ca léc contra mai multor bóle, precum : contra *gâlcilor*, *frigurilor*, *durerii de grumaz* și a *jigului* la ómenii, precum și în contra *Ariciului* la vite.

Cei ce capătă bólele sus amintite înghit câte una până la trei mâțișóre și le trece (1), iar vitelor le dau în tărițe și se afumă cu dânsele. (2)

Mulți inși însă cred că, dacă înghit trei mâțișóre sfințite în ziua de Florii, nu se prinde nici un fel de bólă de grumaz în decursul anului de dânșii, iar dacă unul saú altul a întârziat de a o face acésta, apoi trebuie să înghiță o mâțișóră, însă numai spre trecerea *gâlcilor*. (3)

Drept aceea, mai cu sémă tinerii și tinerele, cari voesc să nu-î dóră gâtul peste an, cum ies în Dumineca Floriilor din biserică, saú nemijlocit după ce au ajuns acasă, înghit câte un mâțișor întreg. (4)

riceni, com. de Gavril Gușet: «Alții le pun pe straturi, cu scopul că atunci nu ar róde viermi legumele, fiind-că ele înflorese întâiu și nu le mănâncă nimic.»

(1) Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 2, p. 2: «Se crede că este bine a înghiți în Dumineca Floriilor mâțișóre sfințite, și apoi acela va fi scutit de gâlcii»; — Dat. Rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuț: «Se đice că, dacă are cine-va durere de gât și va înghiți o mâțișóră, se vindecă»; — a celor din Pătrăuț, com. de Vict. Morariu: «Cine are friguri să înghiță trei mâțișóre, și-î trece»; — a celor din Șcheia, com. de C. Lucaciú: «*Mâțișorele* le strîng peste an, căci se crede că acei, cari pătinesc de *friguri*, se vindecă, dacă înghit mâțișóre.»

(2) Dat. Rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuț: «Ómenii spun că mâțișorele sfințite ce le aduc de la biserică sunt bune de léc, afumă vitele cu dânsele»; — tot din Crasna, com. de Em. Iliuț: «*Mâțișorele* se întrebuintează pentru bóle de vite, punându-se în tărițe»; — a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu: «*Mâțișorii* trebuie apoi de léc pentru vite»; — a celor din Mitocul Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc și com. de Alex. Romaș: «*Mâțișorele* se întrebuintează la vite și anume la o bólă care se numesce *Ariciú*»; — a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigén: «Vlăstările de salcie saú mâțișorii ís bunii de afumat vitele când se bolnăvesc.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Horodnicul-de-jos, com. de Gheorghe Telégă.

(4) Dat. Rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariú; — a celor din Straja, com. de I. Dan: «In ziua de Florii se înghit mâțișóre, ca să fie scutiți de durere de grumaz.»

Tot așa fac și cei ce voesc să n'aibă *gâlcî* (1) și să nu-î taie *jigul*. (2)

Mulți inși îndătinéză a înghiți câte o mătîșoră în ȕiua de Florii, nu numai ca să fie scutiți contra bólelor sus amintite, ci tot odată ca să fie ușori și sănătoși ca florile peste an. (3)

Mătîșórele sfințite se consideră de către popor și ca un mijloc de apărare în contra grindinei, precum și în contra furtunilor.

Drept aceea uni, vara, la vreme de slótă, tunete, fulgere, trăsnete și grindină, pun mătîșóre pe foc, cređend că fumul ieșit dintr'însele împrăstie slóta, fulgerul, tunetul și grindina. (4)

Alții, când este vre-o cumpănă fórte mare, ieaú mătîșó-

(1) Dat. Rom. din Pătrăuț, com. de Vict. Morariú : «Cine înghite în ȕiua de Florii un mătîșor sfințit, fără să-l atingă, acela va fi ferit de *gâlcî* tot anul» ; — a celor din Volovăț, com. de Ioan Buliga : «In ȕiua de Florii cred ómenii că, dacá vor înghiți un mătîșor de pe bețișorul adus de la biserică, n'ar avé tot anul *gâlcî*» ; — a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigén : «Cine voescé înghite mătîșori, ca să nu facă *gâlcî*, și anume doî, pentru că *gâlcile* se fac pe amîdoué părțile» ; — a celor din Horodnicul-de-jos, com. de P. Prelipcén : «Pe la Florii e bine să înghiți trei mătîșóre, însă să le ieî cu mâna dréptă după cap și așa să le îmbucî, căci atunci ești scutit peste tot anul de *gâlcî*.»

(2) Dat. Rom. din Stroesci, com. de D. Gemeniuc : «La Florii aú ómenii datină că, venind de la biserică, ieaú mătîșóre sfințite, pe cari le înghit pe inima gólă, ȕicend că nu-î taie *jigul* tótă vară și-s mai ușori.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Stroesci, com. de D. Gemeniuc ; — a celor din Crasna, com. de Em. Iliuț : «Ómenii în ȕiua de Florii se duc la biserică și-și ieaú mătîșóre și, înghițind o mătîșoră, ȕic că vor fi peste an sănătoși ca florile.»

(4) Dat. Rom. din Straja, com. de I. Dan ; — a celor din Ilișesci, com. de V. Botezat : «Mătîșórele se întrebuintéză în contra furtunilor de pétră. Când vine vre-o furtună, când fulgeră și trăsnesce, le aprind în casă și afumă cu ele» ; — a celor din Liuȕii-Homorului, com. de Emil. Těutul : «In ȕiua de Florii se aduc mătîșóre la biserică și se sfințesc, iar după ce s'aú sfințit se aduc acasă și se pástréză peste tótă vară, iar întimp de pericol, d. e. când este plóie cu ghétă, se pun în foc și se ard ca jertfă lui Dumneȕeú și se rógă ca să înceteze plóea» ; — a celor din Siret : «Cu mătîșórele afumă o sémă de Românce când tună» ; — și a celor din Gura-Humorului, com. de Emilian Netea : «Mătîșórele de la Florii sunt bune de aprins pentru grindinî mari.»

rele de sub stréşină le afumă cu tămâie sfinţită în ziua de Paşci, şi apoi încunjură de mai multe ori casa cu dinsele. (1)

Şi iarăşi alţii, când ved că se apropie vre-o grindină mare de sat, oraş, sau ce este, spun că e bine să ieşi mâţişore sfinţite, să ieşi cu dinsele înaintea grindinei până ce nu apucă acesta a trece pe hotarul satului său al oraşului şi să rostesci cuvintele întrebuintate la ajunuri, când postesc, ca să se pótă oprî grindina, şi cum ai făcut acesta, grindina îndată apucă în alte părţi. (2)

Dacă nu e cu putinţă de a ieşi înaintea grindinei afară de sat, atunci se dice că e de ajuns şi numai atâta dacă o femeie castă se desbracă şi dă în dosul casei mâna cu mâţişorele, atunci norii şi *pétra* (grindina) imediat după acesta se duc peste hotare. (3)

Românii din unele părţi ale *Transilvaniei* cred asemenea şi spun că *Mâţişorii* cei aduşi de la biserică în *Duminica Floriilor* sunt buni să-i aprindă şi să afumî casa cu ei când e tempestată (4), vreme grea. (5)

În *Banat*, Sâmbătă înainte de Florii, preotul cu copiii şi poporul scot la vecernie litia şi aduc *ramure de salcă*, cari, sfinţite în ziua de Florii, se împart tuturor cari vin la biserică.

Din aceste *sălcuţe* dau frunze tuturor vitelor, iar unele le păstrează în casă pentru sănătate şi, când se întâmplă de ar bate pétra, aruncate afară, se opresce grindina. (6)

Iar Românii din unele părţi ale *Munteniei* merg cu toţii în ziua de *Florii* la biserică, cu scop ca să ieă câte o nuia, dicând că aū noroc să crească cânepa. Iar după ce o aduc acasă, o pun colac la icóne în casă şi, în timpul grindinei

(1) Dat. şi cred. Rom. din Mihoveni, diet de Paraschiva Cojoe, com. de Vesp. Corvin.

(2) Dat. şi cred. Rom. din distr. Rădăuţului, com. de d-l P. Prelipéc. n.

(3) Din Siret, com. de d-l Or. Dljanschi.

(4) Com. de d-l B. Iosof.

(5) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul : «La Florii aduc ón-enii de la biserică *mâţişore slujite*, cari se păstrează pe la icóne peste tot anul şi se aprind când e vreme grea.»

(6) Com. de d-l Aurel Iana, preot în Maidan.

(petrei), o aprind și afumă cu dînsa, sau o pun pe acoperișul casei, ca să înceteze grindina. (1)

Maî departe, *mâțișorele* sunt bune de pus în lăutóre. Și dacă este uns în casă, se aduc în casă, iar de nu, se lasă afară, fiind-că, dacă le-ar aduce în casă neîngrijită, casa aceea ar rămâne neîngrijită peste tot anul. (2)

Iar dacă în ziua de *Florii* umbli încins cu *salcie* dusă la biserică, atunci se crede că nu te maî dóre mijlocul. (3)

În fine, *mâțișorele* se maî întrebuintează încă și la negoț. Așă bunăórá, dacă duce cine-va la tîrg un porc, un cal, o vacă, o păreche de boi sau vre-o câte-va oi de vîndut, și atinge cu *mâțișorele* vitele ce voesce să le vîndă, atunci neguțitorii se îngrămădesc la dînsule, tocmaî după cum se îngrămădesc ómenii în ziua de *Florii* ca să ieă *mâțișore*. (4)

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Andreesci, pl. Gîlort, jud. Gorj; — I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița* (Ialomita), publ. în «*Ședětórea*», an. III, Fălticeni 1895, p. 122: «*Salcie* de la *Florii* făcută cercuri și pusă la icóne e bună să se aprindă când fulgeră și trăsnesce și este cine-va singur în casă.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.

(3) C. Gheorghinescu, *Superstiții*, publ. în «*Ședětórea*», an. III, Fălticeni 1895, p. 120.

(4) Dat. și cred. Rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet: «Despre *mâțișore* se maî crede că, dacă are cine-va o vită de vîndare și o bate cu *mâțișore*, atunci se strîng și se bat atâția neguțitorii după dînsa, cum se bat ómenii după *mâțișori*.»

JOIA-MARE.

I.

JOIA-MARE.

Sub cuvîntul *Joia-mare* (1), numită altmintrelea și *Joimarele*, *Joimari* (2), *Joia-patimelor* (3), *Joia-năgră* (4) și mai rare-orî *Joimărică* (5), se înțelege Joia cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare, adică Joia cea din *Săptemâna patimelor* sau dinaintea Pascilor.

Joia acăsta, după credința și spusa Românilor din *Muntenia*, este terminul cel de pe urmă până când au femeile și cu deosebire fetele să-și tórcă lănețele și mai ales cânepa.

Femeile și fetele cele leneșe, cari nu și-au tors până în acăstă și toate lănețele și cânepa, precum și acelea ce nu cos cămăși nouă de Pasci, o pățesc foarte rău, căci *Joimărița* sau *Joimărica*, care are datină de a umblă în ajunul

(1) Pretutindenea în Bucovina.

(2) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Madeia, jud. Suceva, în Moldova; — com. Buresci, jud. Olt și com. Ialomița, pl. Cerna, jud. Mehedinți, în Muntenia; — In Banat, com. Maidan, com. de d-l Aurel Iana; -- Veși și Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883.*

(3) Pretutindenea în Bucovina.

(4) Din *Răsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Saran, jud. Constanța, în Dobrogea.

(5) Idem, com. Ghergani, jud. Dîmbovița și Usa-de-jos, jud. Argeș, în Muntenia.

acestei zile pe la toate casele, pe care femei sau fată o află că nu și-a tors toate cele ce a avut să le torcă în decursul Păresimilor sau n'a cusut cămăși nouă de Paști, nu numai că o batjocoresce și o muștră foarte aspru pentru acesta, ci-i aprinde și arde încă și totă cânepa rămasă netorsă. Ba nu odată și nu pe o femeie sau fată o bate peste degete sau o arde, iar pe fetele cele mai leneșe le răpesc și, ducându-le cu sine acasă, le frige și le mănâncă. (1)

După credința și spusa Românilor din *Bucovina* și a celor din *Moldova* însă, *Joiă-mare* este începutul *Joilor* ce urmăzează până la *Ispas* sau *Înălțarea Domnului*, în cari Românele nu lucrăzează mai nimic, și mai ales nu torc, nu cos și nu fierb cămăși, anume ca să nu le bată *pétra* (2) pomețele și semănăturile, apoi pentru ca să nu se întorcă ploile și să se facă secetă (3), precum și pentru rodirea pomilor și a semănăturilor. (4)

Românele din *Banat* serbeză asemenea *Joi-marele*, după cum o numesc ele, însă și acestea mai mult numai cu nelucrare în casă (5), ca și cele din *Moldova* și *Bucovina*.

Cele mai multe Române din *Bucovina* însă au datină în *Joiă-mare* de a umplé *borș*, crezând și dicând că *borșul* umplut în acéstă zi nu se strică tot anul. (6)

Tot în acéstă zi o sémă de Române dau husce la boboci de mâncat, ca să nu péră de *hârcă*. (7)

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu.

(2) *Pétra* = ghétă, grindină.

(3) «*Șeđetóra*», an. III, Fálticeni 1894, p. 48: «Din *Joi-mari* (Joiă dinaintea Pascalui) și până la *Ispas* (Înălțarea Domnului) nu se torce, cósse, fierbe cămăși, etc. *Joile*, că bate pétra, ori se întorn ploile și se face secetă.»

(4) Dat. Rom. din Mitocul-Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: «Din *Joiă-mare* nu se lucră nouă *Joiuri* după olaltă pentru rodirea pometelor și a semănăturilor.»

(5) Com. de d-l Ios. Olariu.

(6) Cred. Rom. din Horodnicul-de-jos, com. de G. Telégă; — Dim. Dan, *Credințe poporale bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 44, p. 2: «In *Joiă-mare* este bine a umplé *borș*, c'apoi *borșul* se ține bun tot anul.»

(7) Idem, com. de G. Telégă. — Sub cuv. *hârcă* se înțelege o bółă care o capétă bobocii, când beú must de pe lângă gunoiu.

Iar dacă va fi cine-va bătut în *Joia mare*, atunci spun *Bucovinenii* că are să aibă tot anul buboie pe trup. (1)

Pasca, — scrie W. Schmidt cu privire la Românii din *Transilvania*, — se cöce Miercuri în săptămâna mare, iar în *Joia verde*, adecă în *Joia-mare*, se sfințesc. Decî Românul, care și de altă dată nu împrăștie, nici nu aruncă înadins nici o fărâmură de pâne, tötă fărâmurica de pască o consideră ca sfîntă și, adunându-o cu o îndoită îngrijire, o dă vitelor în nutreș spre mîncare, anume ca binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie cu dînsele. (2)

Tot în *Transilvania* există credința că, dacă se pune în *Joia-mare* o cloșcă, scöte mai numai cocoșei. (3)

Maî departe, atît în *Transilvania* cât și în *Banat* există credința că în ziua de *Joia-mare* nimëruî nu-î este ertat să dörmă, căci cine dörme în ziua acësta, acela rëmâne puturos, leneș și netrebnic un an întreg pînă la anul următor (4), și cu deosebire dacă dörme vre-o femeie în acëstă zi, atunci, după credința Românilor din *Moldova*, venind *Joimărița* saü *Joimărica* și aflându-o dormind, o face leneșă și incapabilă de lucru peste tot anul. (5)

În *Banat*, comuna Maidan, se ieă în dimineța Joiî mari o cămașă și o oglindă din casă și se pun la un pom verde și tînër, și maî cu sémă la un pěr (că e maî bine), să rësară sórele peste ele, anume ca să facă cu dînsele peste an far-mece și descântece. (6)

Tot în *Banat*, în presëra *Floriilor*, a *Joimarelor* și a *Pascilor*, fetele cele mari și nevestele cele tinere, cari voesc să fie căutate și jucate de feciorî în sërbatörile Pascilor, duc cîte-o sguardă din baniî de la grumaz la un isvor orî la o fântână, de unde se bea multă apă peste an și, ascunđendu-o bine, o lasă peste nópte ca să stea acolo. Iar în

(1) Cred. Rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu.

(2) *Das Jahr und seine Tage*, p. 7.

(3) Com. de d-l B. Iosof.

(4) W. Schmidt, *op. cit.* p. 7; — Sim. Manguica, *Calend, pe an. 1882 și 1883*.

(5) Dim. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București 1872, p. 142; —

C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74.

(6) Com. de d-l Aurel Iana.

sărbătorile Pascilor, mergând și luându-o de unde aș ascuns-o, o pun iarăși la grumaz.

Făcând acésta, cred că vor fi căutate și jucate de ajuns. (1)

În fine, atât în *Banat* cât și în *Transilvania* este datină de a se face cunună pentru fie-care persoană din familie și a se aruncă apoi pe acoperemîntul casei, spre a se vedé, după vesteșirea și căderea lor, cine are să móră în decursul anului. (2)

Afară de cele înșirate până aci, mai cad în *Joia-mare* încă și următóarele datine și credințe: *Focurile morșilor*, *Moșii de Joii-mari*, *Pomenirea morșilor*, *Roșirea oucilor*, *Nunta urzicilor* și *Privigherea*.

Însă despre acestea mai pe larg în capitolele ce urméză.

II.

FOCurile MORȘILOR.

Joia-mare e considerată de către Români ca o și bine-făcétóre și apărátóre a morșilor. (3) De aceea, după credința și spusa Românilor din cele mai multe părți ale *Munteniei*, morșii vin în fie-care an în acéstă și pe la vechile lor locuințe, unde *adastă* (4) până la *Moșii* sau *Sărbătórea Moșilor*, adecă până Sămbătă înainte de *Rusalii* sau *Duminea mare*, când se fac apoi împărțeli de plecarea sufletelor, adecă când se dau colaci și óle de pomană, și morșii plécă cu colacul și cu óla ce aș căpétat-o. (5)

(1) Com. de d-l Ios. Olariu.

(2) Sim. Manguieca, *Calend. cit.*; — W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7.

(3) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Deduilescii, jud. Rîmnicu-Sărat.

(4) *Adastă* = aștėptă.

(5) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Netoșii-de-jos, jud. Teleorman; — com. Roșia, pl. Călnic, jud. Gorj; — I. St. Negoescu, *Credințe pop.*, publ. în «*Lumina pentru toșii*», an. III, București 1888, p.

În acest răstimp uniî morți, sau mai bine Țis unele suflete se așeză pe strășina casei, iar alții în alte locuri, unde stau apoi până la întorcere. (1)

De ore-ce însă în *Joiă-mare*, când sosesc morții, nu e până întru atâta de cald ca aceștia să pôtă petrece în ori și ce loc fără ca să le fie frig, de aceea e pretutindenea datină în *Muntenia* de a se face în dimineța și séra acesteî dîle în curtea casei sau în bătătură focuri anume pentru morți, ca să aibă la ce se încălđi și sta la lumină. (2)

Iar focurile acestea uniî le fac din surcele (3), alții din *boji* sau *bozi*, sing. *boz*, lat. *Sambucus Ebulus* L., uscați și cât se pôte de mari (4), și iarășî alții din lemne, de regulă de *alun*, aduse din pădure anume spre acest scop în Țiua premergătoare. E de observat încă și aceea, că lemnele acestea nu se taie cu securea sau cu barda, ci numai se rup cu mâna, și aducătorul lor nu le pune de loc jos până acasă, iar după ce a sosit acasă le pune pe un gard sau pe un alt obiect, unde le lasă apoi să stea până a doua Ți dimineța, când se face apoi foc dintr'însele. (5)

Uniî, după ce au făcut focul, pun lângă dînsul unul sau și mai multe scaune, pe cari aștern *pături* (6), iar alții le tãmâiază și tórna apă pe lângă dînsule pentru morți. (7)

Făcênd acêsta, toți Românii fără deosebire și mai ales Româncele sunt de părere că, venind morții, se așeză îm-

475 ; — Idem de eadem, publ. în «*Gazeta poporului*», an. IV, No. 17, p. 5 : «Sufletele morților vin în fie-care an de se așeză pe strășina casei, și acêsta o fac în Țiua de *Joiă mari*, de aceea atunci se fac împărțeli de plecarea sufletelor (pomană).»

(1) I. St. Negoescu, *loc. cit.*

(2) Din *Rěsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Bărăscii-de-Vede, jud. Olt; — com. Roșia, pl. Călnic, jud. Gorj : «Sufletele rēpoșărilor vin în acêstă dimineța pe la vechile lor locuințe și trebuie să se încălđescă la foc, cređênd că le e frig.»

(3) Idem, com. Telescî, jud. Gorj.

(4) Idem, com. Petra, jud. Teleorman ; — com. Cernătescî, jud. Gorj ; — com. Crovu, jud. Dîmbovița.

(5) Idem, com. Roșia, pl. Călnic, jud. Gorj.

(6) Idem, com. Roșia și Telescî, ambele din jud. Gorj. — *Pături* = un fel de velințe.

(7) Idem, com. Crovu, jud. Dîmbovița.

prejurul focului aprins, și anume unii pe scaune, iar alții pe jos, căci în unele locuri se aștern păături nu numai pe scaune, ci chiar și pe jos (1), și se încălțesc și beú apă. (2)

După ce s'a făcut și s'a aprins focul, unele Românce îndătinéză de a face o turtă de făină, crestată pe margini, care se numesce *pânea vîtașilor* (3), iar altele un colac în forma unei lopeți, care se chêmă *uitată* și care se dă de regulă celui ce se scólă în această țî mai diminéză și face focul (4), sau unui băiat, ca să-l mănânce. (5)

O sémă de femei însă nu fac numai un singur colac, ci ele spun că *Joimarele* este țîua în care trebuie să facă și să dea colaci de pomână pentru toți morții familiei. (6)

În fine, după credința unora, tot din *Muntenia*, în *Joia-mare* fie-care femei sau fată trebuie să care cu două cofe trei *cobilițe* (7) de apă și să stropéscă érba, parte pentru morți și parte ca să fie anul mănós. (8)

O sémă de sătence însă se scólă în țîua de *Joimari* des-diminéză, se duc și varsă vre-o câte-va vedre orî ciuturi de apă jos lângă fântână; ieaú apoi un vas cu apă și merg de îl varsă pe mormintele morților, căci, țîc ele, cu apa acésta se spală și beú din ea și eî în țîua de Pasci. (9)

În *Moldova* este asemenea datină de a se face focuri de gunóie și de vréscuri pe lângă case, însă nu numai în țîua de *Joia-mare* de diminéză, ci și séra în ajunul acéstei țîle, iar pe scaunele de lângă focuri se pun câte-o cofă cu apă și o litră, pentru ca sufletele morților să se încălțescă și să bea apă. (10)

(1) Din *Rěsp. la Cest.* d-luî N. Densușianu, com. Crovu, jud. Dîmbovița.

(2) Idem, com. Telescî, jud. Gorj; — com. Cernătescî, jud. Gorj; — și com. Crovu, jud. Dîmbovița.

(3) Idem, com. Crovu, jud. Dîmbovița.

(4) Idem, com. Bărâscii-de-Vede, jud. Olt.

(5) Idem, com. Crovu, jud. Dîmbovița.

(6) Idem, com. Cernătescî, jud. Gorj.

(7) *Cobiliță* = coromișlă.

(8) Din *Rěsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușianu, com. Sărații, jud. Buzéu.

(9) T. Bălășel, *Legende populare*, publ. în «*Șeșțetórea*», an. III, Fălticeni 1895, p. 105.

(10) Din *Rěsp. la Cest.* d-luî Nic. Densușianu, com. Bahna, jud. Roman: «*Joimari* diminéză aprind ómenii pe la casele lor focuri de gunóie sau

În *Transilvania* se face în *Joia-mare* foc la tăietori, și după acesta se scóte afară o pâne întrégă, apoi un cuțit și o cofă cu apă.

Acésta însemnéază : nutrirea și încăldirea sufletelor celor răposai. (1)

În unele părți din *Banat*, cum se face diuă, îndată încep a umblă copiii cu tóca prin sat și a vesti *Joimarele*, tocând și cântând :

Tóca tocănelele,
Joii *Joimărelele*,
Pasce popa vacile
Pe tóte *ogașele* (2),
Pe tóte *socacile* (3),
Duminică-s Pascile!

Iar muerile, fiind încă întuneric, fac maș întâiú acasă *lumișche* sau *luminiciche*, adecă atâtea focuri câtți morțiú aú (4), cu *lemnuse* aduse anume spre acest scop maș înainte, începênd de la *Blagoveștenie*, și stând între ele (*lumișche*), le menesc, dicênd :

— Asta să fie lui N., asta lui P. etc.

După ce s'aú stins *lumișchele* sau focurile acestea, se duc la *morminți*, și acolo fac iarăși la crucea fie-cărui mort câte-o lumină. Iar până ce ard *lumișchele* acestea, împart între copiii veniți cu tócele, precum și între cei săraci, colaci făcuți din făină de grîú, pe cari îi ieau și-i aduc anume spre acest scop de-acasă, dându-i peste grópa fie-cărui mort deosebit de pomană.

Prin facerea *lumișchelor* acasă se crede că morțiú, tre-

vréscuri. La acest foc, dic țeraniú că vin sufletele morțiúlor de se încăldesc ; — Zanne, *Prov. Rom.*, I, p. 42 : «În spre *Joimari* se dá foc la gunóie și se pune pe un scaun o cofă cu apă și o litră, pentru ca sufletele morțiúlor să se încăldescă și să bea apă» ; — com. Găinesci, jud. Sucéva.

(1) Vasile Rebrean, *Datine populare*, publ. în «*Ungaria*», an. I, Cluj 1892, p. 288.

(2) *Ogaș* = pîrăú.

(3) Drumuri laterale din sat.

(4) Pentru cei maș bătrâni se face numai câte o singurá *lumișcă*, adecă numai câte un singur foc pentru toți.

zindu-se și având lumină, vin acasă, iar prin cele făcute la morminți se reîntorc pentru odihnă.

Drept aceea se consideră de un mare păcat pentru următorii aceia cari la *Joïmarî* nu fac *luminîșche* și nu dau de pomană pentru cei morți.

Intorcându-se de la morminți acasă, ieaă un vas și, mergând cu dînsul la o fântână, îl umplu cu apă și apoi, cu el plin de apă, cum este, se duc la un loc cu érbă verde, fac un cerc de petre pe érbă și *slobod apa morților*, adecă tórnă apa din vas adusă de la fântână în mijlocul cercului, în semn ca isvorul să le fie slobodit. Apoi, luând o glie de érbă din locul unde s'a slobodit apa, o aduc acasă și o pun după ușă lângă prag. De pe glia acésta ieaă apoi toți casnicii pascele în ziua de Pasci pentru sănătatea familiară.

Ce se atinge de cenușa de la luminîșchele de acasă, când s'aú dus la morminți, se mătură cu îngrijire și se aruncă pe o apă curgătoare, orî se păstrează în casă și se pune în grădină pe legumi în contra insectelor. (1)

În alte părți, tot din *Banat*, în nóptea spre *Joï-marî*, în revêrsatul zorilor, purced muerile, mai vîrtos însă matrónenele familiilor, alții acasă în *avlie* (curte) aprind morților focuri numite *focurile*, *luminicîche* sau *luminuțe*, făcând pentru tot mortul din familie câte-o luminicică, sau anumind și menind mai mulți morți la o lumină.

Cu acésta ocașiune se sacrifică, adecă se dă de pomană colaci, numiți *sâmbecióre*, de la *Điua Sâmbăta*, copiilor săraci, cari vin spre a se încălđi la luminicîche.

Cu colacul se dă și o lumină împreună cu o olcuță de apă (alții dau și vin), menind colacul moșului cutare (spunând numele celui mort din familie), adese-orî însă punând orî anumind la un colac și mai mulți moși, unde sunt mulți réposați în familie.

Luminicîchele se fac numai cu surcele de *alun* sau de *boz* uscate, cari se frîng, nu se taie, și cari, după ce sunt culese, se aduc în case și nici decum nu se așeză la pămînt, ci se păstrează pe masă orî în alt loc, fără coatingere cu pămîntul. (2)

(1) Com. de d-l Aurel Iana și Ios. Olariu, amîndoi din Maidan.

(2) Țigancele locuitoare într'un pătrar al Cielovei montane pórtă mile

În locurile acelea, unde în apropiere nu se află surcele de alun, se fac focurile cu boz uscat cules de pe câmp.

Matróna familiei, care tãmâiază morþii, își face luminici-chele la mormînt, și se cântă după morþi acolo, iar când plécă acasă, strigă sufletele morþilor pe nume, dicënd:

Sculați, sculați,
Și-acas' aidați!

În acea credință cum că sufletele morþilor plécă de la mormînt cu dînsa acasă, și acasă, așezându-se în chilie după ușa, acî petrec pînă la *Rusitori*, a șéptea, pe alocurea a noua și după *Rusale*, când în vërsatul zorilor pînă în rësëritul sórelui se duc de acasă iar în mormînt.

La *Rusitori*, în vërsatul zilei, iar se dă pomană morþilor, căci dacă nu li se dă des-diminéță pomană, atunci sufletele, luând cenușă ori năsip în gură, se îndepartă mânióse din casa familiei.

Dacă pentru lucrul câmpului muierea din casă de la *Joi-mari* pînă la *Rusitori* nu póte în tótă ziua mătură chilia, atunci mătură numai locul după ușa, așternând o pânză albă, un *mësăel* acolo, spre a se așeză sufletele pe el.

În fine se crede că de la *Joi-mari* pînă la *Rusitori* este cerul, raiul și iadul deschis, pentru aceea pot veni sufletele acasă spre a petrece la familie. (1)

Românii din *Bucovina* fac asemenea focuri în *Joi-mare* spre același scop ca și frații lor din țërile amintite mai sus, adecă spre încãldirea morþilor, și anume câte 1—3, pe cari le fac așa și îndată după mieđul noptii (2), iar alții séra înainte de a plécă la *denie* (3), și anume din diferite gunóie și buruene uscate, și nu în curtea saú ograda casei, ci de regulă prin grădini. (4)

Tot în *Bucovina* există datina și credința de a nu se

îndepărtate în spate și pe măgari, înainte de *Joi-mari*, surcele de alun spre vîndare.

(1) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137—138.

(2) Dat. Rom. din com. Voloca, distr. Cernăuțului.

(3) Dat. Rom. din Broscăuțel-vechiú, dict. de Palagia Onciul; — și a celor din Bréza, com. de Nic. Prelici.

(4) Dat. Rom. din Bréza și Voloca.

vărui de fel în *Joia-mare*, pentru că femeia care văruesce în această Ți, aceea spun ei că stropesce morții cu var. (1)

Iar în *Muntenia*, jud. Buzău, nu se spală în Țiua această cămășile, căci la morți, în loc să se ducă pomana ce li se dă, se duc zoile din spălătură. (2)

III.

MOȘII DE JOI-MARI.

În *Bucovina*, și anume în orașelul Boian și în satul Mahala, precum și în alte sate de peste Prut, se trimit în *Joia-mare* pe la case, și mai ales pe la cei săraci, ca *Moși*, sticle său ulcele pline cu apă prospătă, cu câte un colac său bulcă și o lumină de-asupra gurei; une-orî însă dăruiesc și câte una său mai multe *garnițe* și *gărnicióre*, adecă cofe și cofițe.

Tot așa fac și Româniî din mănăstirea Homorului, distr. Gura-Homorului, cu acea deosebire numai că aceștia pun în ulcele nu numai apă, ci și vin, iar de-asupra gurei, pe lângă colac și lumină, încă și câte-o năframă.

În Fundul-Moldovei, distr. Câmpulungului, *Moșiî*, cari constau din ulcele, olcuțe și sticlute pline cu apă, iar pe gură câte c'un colac și o lumină, nu se trimit pe la case, ca în alte sate din *Bucovina*, ci băeții vin singuri de-î ieaû.

În orașul Câmpulung se duc în această Ți cofițe și cane mai mari la biserică, și acolo se dau apoi, după liturghie, umplute cu apă și legate pe la gură cu strămătură, iar de-asupra cu un colac și o lumină de cêră, mai cu sêmă copiilor, de sufletul morților. (3)

(1) Dat. Rom. din Balacéna, com. de Vas. Jemna.

(2) G. S. Ionénu, *op. cit.*, p. 50: «*Joî*, în sêptêmâna patimelor, să nu se spele *rufe*, căci la morți, în loc să se ducă pomana ce li se dă, se duc lături din spălătură»; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74: «În această Ți să nu se spele rufele (cămășile), căci la morți, în loc să se ducă pomana ce li se dă, se duc zoile (lăturile) din spălătură.»

(3) S. Fl. Marian, *Inmormîntarea la Români*, p. 385.

În *Transilvania*, cum se zărește de ȃiuă, se împart între n muri și între săraci fierturi, precum : póme, curechiu, mazere, fasole, baraboiu, pe cari le pun în ulcele noue, frumo se și împodobite cu un fel de floricele numite *brebeni*. (1)

În *Banat*, și anume în Oravița montană, se dau de po-mană olcuțe noue cu apă ori și cu vin, și la m nușă olei se l gă flori, precum : *brebenei* (lat. *Corydalis bulbosa*, germ. hohlwurzelliger Lerchensporn). (2)

Iar în alte părți, tot din *Banat*, se dau olcuțe noue cu apă t m iată și c te cu un colac pe dinsele, apo  cu flori, și anume cu *priboiu* (lat. *Geranium macrorhizum*, germ. grosswurzelliger Storchnabel) legat la m nușă și c te cu o lumină de c ră lipită de ele. (3)

În unele părți din *Muntenia* există credința că în *Joi-mare* se satur  morții, fiind-că în ac stă ȃi se împart colaci și se varsă multă apă pentru ei. (4)

În alte părți, tot din *Muntenia*, se obi nuiesc în *Joi-mar * a se da de sufletul morților nu numai de ale m nc rii, ci și de ale imbr c minteii, c te-un costum de haine, precum : șub , imineii, căciulă, sau o c maș , ismene, bete și altele, cari se împart adesea săracilor, mai adesea ins  familiei, după ce t te acestea au fost mai int iu sfințite de preot. (5)

În fine Rom ncele din unele părți ale *Bucovinei* ind tin z  în *Joi-mare* de a duce, în loc de *Moși*, după cum s'a arătat în șirele de mai sus, pe la case, și mai ales pe la vecini, c te-o cofă plină de apă pr sp t , asemenea pentru sufletele celor răposați. (6)

(1) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

(2) Sim. Mangiuca, *Calend cit.*, p. 137.

(3) Idem de eadem, la ȃiua *Joi mar *.

(4) Din *R sp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Pétra, jud. Teleorman.

(5) D. Stănescu, *Obiceiuri religio se*, publ. în «*Biserica ortodoxă rom.*», an IX, București 1885, p. 329.

(6) Dat. Rom. din Balacéna, com. de Vas. Jemna.

IV.

POMENIREA MORȚILOR.

Tóte slujbele și pomenele, tóte sorocoustele și parastasele, carí s'aú început în Sâmbăta cea dintâiú a Postului mare a se purtâ pentru sufletele celor răposați, duréză numai până în *Joia-mare*, iar în ziua acésta ies, adecă se sfirșesc și mai mult nu se pórtâ.

Drept aceea, Româncele din cele mai multe părți ale Bucovinei duc în *Joia mare* la biserică pentru sufletele celor răposați *pomene* și un *pom* saú *pomișor* încărcat cu tot felul de mere, póme, colăcei și turte dulci. Tot la acéstă ocasiune și spre același scop plătesc ele și liturghii. (1)

Preotul pomenesce pe cei morți atât în decursul liturghiei care se ține în acéstă zi, cât și mai pe urmă, după ce se sfirșesc liturghia, la care ocasiune se face parastas pentru toți cei răposați. Iar după pomenirea morților se împarte între funcționarii bisericesci atât jertfa ce s'a adus în *Joia-mare*, cât și sorocoustele carí s'aú adus în Sâmbăta cea dintâiú la biserică.

În unele comune, tot din Bucovina, este datină în *Joia-mare*, nu numai de a se duce pomene și pomi la biserică, ci tot odată de a se face aci și prasnice pentru cei răposați, adecă de a se împărți celor ce aú luat parte la serviciul dumnezeesc mâncări și bături. (2)

După părerea unor Românce e tare bine, dacă de astă dată, pe lângă mâncările și băturile usitate la asemenea ocațiuni, se daú de pomană și *oué roșiú*. (3)

(1) Dat. Rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilén; — a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu; — a celor din Măzănăesci, com. de I. Butnariú: «De la *Sân-Tóder* duc ómenii la biserică luminí și colaci și pórtâ parastase pentru morți»; -- a celor din Gura-Humorului, com. de Em. Netea: «În ziua acésta se face slujbă în fie-care biserică și se sfirșesc și *parastasele*;» — a celor din Frătăuțul-vechiú, com. de I. Covașá: «În *Joia-mare* ies tóte slujbele și pomenele pentru cei morți, carí s'aú început a se purtâ în ziua de *Sân-Tóder* saú Sâmbăta cea dintâiú a postului mare.»

(2) Dat. Rom. din Tereblecea, com. de Scripcariú.

(3) Dat. Rom. din Cupea, dict. de Casandra Țuguiú.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, e asemenea datină de a se face în *Joia-mare* un ospet formal în curtea sau ținterimul bisericeii, unde se fac felurite mâncări și băuturi. (1)

În unele părți din *Moldova* și *Muntenia* însă e datină de a se duce la biserică în *Joia-mare* pentru pomenirea morților colaci și colivă. (2)

În scurt țis, *Joia-mare* este țiuia cea de pe urmă din Pă-resimi, în care se pomenesc morții, din care causă se și numește ea în unele părți ale Bucovinei și *Țiuia morților*. (3)

V.

ROȘIREA OUĚLOR.

Întrebuințarea de ouă roși în sêrbătorile Pascelor e o datină prea bine cunoscută și pretutindenea usitată, prin urmare și în *Bucovina*.

Deci Româncele din cele mai multe părți ale acestei țeri îndătinéză de a împetri ouăle trebuincioase pentru Pasci, adecă de a le da colóre galbenă, apoi de a le împetri și a le roși și pe urmă de a le fierbe, mai pe scurt de a le pregăti ast-fel după cum au apucat din moși-strămoși tot-deauna în *Joia-mare*.

Și acésta o fac ele de regulă în *Joia-mare* de aceea pentru că, după credința și spusa lor, ouăle împetrite, roșite și fierte în acéstă ți nu se strică de fel în tot decursul anului ce urméză; ba, după cum spun unele, nu numai

(1) S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 386.

(2) Din *Rêsp. la Cest.* d-lui Nic. Densușianu, com. Mânzălescii, jud. Buzeu, și Băsescii-de-Vede, jud. Olt; — Veți și I. St. Negoescu: *Cre-dințe pop.* din Mățău, jud. Muscel, publ. în «*Lumina pentru toți*», an., III, p. 475.

(3) Dat. Rom. din Stupca, com. de Dim. Botușan.

în decursul anului, ci chiar și în anii următori, cu alte cuvinte nici când. (1)

În *Muntenia*, din contră, este pe alocurea datină, precum bunăoră în jud. Vlașca, de a se duce în *Joia-mare* la biserică ouă roșii, cari au fost făcute în ziua premergătoare, adică Miercuri. Aceste ouă se lasă apoi în biserică până în ziua de Paști.

Făcându-se acésta, se crede că aceste ouă nu se strică nici odată.

Mai departe, tot în jud. Vlașca din *Muntenia*, există credința că, dacă se îngrópă din aceste ouă la hotarele unei moșii, n'o să bată pétra pe acea moșie. (2)

La Români din *Macedonia* din contră este datină ca în timp de furtună să se pue sub stréșina casei — *sum streahă* — o pirostie pe dos, iar de-asupra acesteia un *ou roșu* din *Joii-mari*, din *Joia* patimelor, în credință că, făcându-se acésta, furtuna încetéză. (3)

VI.

NUNTA URZICILOR.

Sub *Nunta* saú *Măritarea urzicilor* se înțelege înflorirea acestora și încetarea lor de a mai fi apoi bune de mâncat. (4)

(1) Dat. și cred. Rom. din Șcheia, com. de Const. Lucaciú; — a celor din Balacéna, com. de G. Jemna; — a celor din Frătăuțul-vechiú, com. de I. Covașă; — a celor din Crasna, com. de I. Iliuș; — a celor din Ciresș-Opaiș, com. de Const. Dugan; — și a celor din Horodnicul-de-jos, com. de Gheorghe Telégă: «Se dice că ouele cari se împestresc în *Joia-mare* nu se strică tot anul». — Veđi și Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96—97.

(2) «*Fóia pentru toți*», an. I, Bucuresci, 1897, p. 130.

(3) P. Papahagi, *op. cit.*, p. 339.

(4) Com. de d-l En. Hodoș: «La *Joia-mare* înfloresc urzicile și nu mai sunt bune de mâncat.»

Nunta urzicilor cade, după spusa unora, în ziua de *Florii*, iar după a altora în ziua de *Bunavestire*. (1)

Cei mai mulți însă susțin că ea cade în *Joia-mare*. (2)

Urzica, și cu deosebire cea mică sau creță, numită altmintrelea și *Urzică-crăescă*, *Urzică-iute*, *Urzicea* și *Oieșea*, lat. *Urtica urens* L. (3), se consideră de către poporul român de pretutindenea, nu numai ca o bucată bună de mâncat, ci tot odată și foarte sănătoasă.

De aceea primăvara, când încep urzicile a cresce, fie-care Român, cu deosebire însă sărăcimea, căreia i s'au sfârșit mai toate bucatele de sec (4) și nu scie ce să mai începă și să facă ca să pôtă ieși tefără din *Postul mare*, care e cel mai lung și mai greu post (5), se simte foarte fericită când află și pôte mânca urzici.

Urzica se dă în gura fomei, dice un proverb poporal, adecă sărăcimea își stâmpără cu ea fômea, dușmanul ei cel mai mare, mai cumplit și mai neîmpăcat. (6)

Din *Joia-mare* însă începând înainte biata sărăcime nici de acéstă plantă nu mai are parte, căci în acéstă zi, după spusa Românilor din *Banat*, e *Nunta* sau *Măritarea urzicilor*, adecă din acéstă zi urzicile încep a înflori și a nu fi apoi mai mult bune de mâncat. (7)

(1) Sim. Manguiea, *Calend. cit.*: «La 21 Mărțișor, *Nunta urzicilor* (pe alocurea la *Bunavestire*, *Joii marele*)»; — Idem de eadem: «25 Mărțișor: *Nunta urzicilor* (pe alocurea la *Florii*).»

(2) Idem de eadem: «La 25 Mărțișor, *Măritarea urzicilor* (pe alocurea la *Florii* și *Bunavestire*)»; — com. de d-l En. Hodoș: «*Nunta urzicilor* e usitată la *Joia-mare*.»

(3) Dr. D. Brândză, *Prodromul florei române*, București 1879—1883, p. 110. — Dr. D. Grecescu, *Conspectul florei României*, București 1898, p. 517.

(4) Dr. G. Crăiniceanu, *Igiena țeranului român*, București 1895, p. 223: «Pe *Postul mare* al Pascelor, din care se dice că e rupt și al *Sântă-Măriei*, legumele păstrate peste érnă se cam isprăvesc; varză acră, de ar fi, se móie și se strică în primăvară.»

(5) Idem de eadem, p. 223: «Acesta — adecă *Postul mare* — este cel mai greu post, și e rezonabil sărutatul de la Lăsatul secului, ce se obicnuesce pe la țéră, sub cuvînt că cine scie care va mai ajunge Pascele.»

(6) Com. de d-l Aurel Iana.

(7) Com. de d-l En. Hodoș

Și de óre-ce ne e vorba despre *nunta* și mâncarea urzicilor, cred că nu va stricà, dacà la acéstă ocașiune voiù amintì măcar ciș-cevà și despre modul culegerii și preparării acestora de către Româncele de la țerà înainte de măritarea lor.

Măi fie-care Româncă, atât din *Bucovina* cât și din *Banat*, când se duce să culégă primăvara urzici, ieà o sită saù un ciur și o pereche de fórfeçi cu sine și apoi, începënd a le tăià cu fórfecele saù a le rupe cu unghiile degetuluì mare și ale celuì arătător, a le scuturà și a le pune în obiectul luat cu sine (1), ñice :

Urzică,
Burzică,
Nu mă mușcà,
Că-ì mam' a fêtà,
Tótă te-a mâncà!

După ce, în chipul arătat, le-aù cules și le-aù adus acasă, Româncele din *Banat* le spală măi întâiù într'un șofeiù cu apă curată, apoi tórnă pe dînsele apă fiértă și după aceea le fierb.

După ce aù fiert de ajuns, le frécă cu *mătca* (2) și apoi le scrobesc. Se pune adecă într'un blid apă curată, se cerne făină de *cucuruz* (3) prin sită și, bătëndu-o într'un *tăier* (4) cu apă, se tórnă, după ce s'aù spart toți *cocoloșiù* (5) de făină, într'o ólă ca *să dea undă*, iar după ce s'a făcut și acésta, se ieà înapoi și, răđëndu-se *hirén* (6) nesărat și neacrit, se pune în blid și se mănâncă. (7)

Tot cam în chipul acesta se prepară urzicile și în *Bucovina*.

În acéstă țerà asemenea se spală în apă, ca să fie curate, și apoi, opărindu-se cu *uncrop*, se pun într'o ólă cu apă, ca

(1) Pretutindenea în Bucovina și Banat, com. de d-l Aurel Iana.

(2) *Mătca* = un lemn al căruì virf e crengurat.

(3) *Cucuruz* = porumb, păpușoiù.

(4) *Tăier* = talger, farfurie.

(5) *Cocoloș* = boțșor.

(6) În Bucovina se rostesc *hrén*.

(7) Com. de d-l Aurel Iana.

să fiérbă. După ce aú fiert de ajuns, scurgéndu-se apa din ólá, se mestecă și se frécă saú *făcălucesc* cu o lingură de lemn până ce se fac *chisăliță*. Iar după ce le-aú făcăluit le deșartă într'o strachină, pun puțină făină de grîu și *muș-deiú* saú oloiú ori unt-de-lemn într'insele și apoi, sărându-le și mestecându-le din nou, le mănâncă cu mămăligă saú cu *mălaiú*. (1)

Iar când mănâncă prima óră dintr'insele, luând și ducénd prima îmbucătură la gură, ȓic: «*bucate noué în gură veche*».

O sémă de Românce din *Bucovina*, pe lângă urzicile preparate în chipul cum s'a arătat, mai fac încă și un fel de *borș de urzici* cu *crupe*, în care pun une-ori, dacă aú, și *hribi* (2) useați.

E de observat însă că și urzicile, din cari se face *borșul de urzici*, încă se spală și se opăresc înainte de a se pune în borș la fiert, căci neopărindu-se nu se móie de fel, ci rămân tari ca și când n'ar fi fost de loc fierte, atâtnumai că nu urzică.

În *Muntenia*, *urzica*, care este fórte căutată de săteni, căci, ca plantă tînéră și în cât-va gustósă, în timpul rigórei Postului mare, fiind un adevérat deliciú, se mănâncă ca *ciorbă* cu câte-va fire de orez și ca *urzici sleite* cu hrén ras pe răđétóre. (3)

În fine, cauza de ce culeg Româncele urzicile în *ciur* și mai cu sémă în *sită*, ne-o arată următórea legendă din *Bucovina*, comuna Udesci:

«ȓice că în timpurile vechi ómenii nu mâncău *urzici* ca în ȓiua de astăđi, spuínd că sunt afurisite de *Dracul*, nu numai ca *să urzice*, când le va prinde cine-va în mână, ci tot odată și umplute de dinsul cu fel de fel de bóle, și cine le mănca, acela îndată se umplea de bólă.

«Mai pe urmă însă, înmulȓindu-se omenimea și lipsindu-i nu odată pe la începutul primăverei cele trebuincióse de ríndul gurei, a început de la un timp, vrénd-nevrénd, a culege și a mănca și *urzici*.

(1) Un fel de pâne din făină de păpușoiú, porumb.

(2) *Hrib* pl. *hribi*, lat. *Boletus edulis*.

(3) Dr. N. Manolescu, *Igiena țéranului*, Bucuresci 1895, p. 286.

12 evangheliî, se determină o persoană care să anunțe sfîrșirea fie-cărei evangheliî, lovind cu un instrument pe un taler de aramă sau argint, dacă se găsește.

Sfîrșindu-se cu tóte evangheliile, persóna însărcinată cu acésta aruncă talerul de-a dura în biserică, și femeile mai cu sémă se năpustesc să vadă cum are să caadă. Dacă talerul cade cu fundul în jos, o mare bucurie se produce în inimile tuturor, fiind-că cred că aũ să se întórcă în curînd cei duși în străinătate. Dacă se întîmplă însă ca el să caadă cu fundul în sus, o întristare adîncă le cuprinde, fiind-că acésta se explică prin neîntórcerea celor înstrăinați de căminul părintesc, și nu arare-orî se întîmplă să veđi femeii stergendu-și lacrimile în acest cas. (1)

În sfîrșit, fiind-că ni-î vorba despre serviciul divin, trebuie să mai amintesc la locul acesta încă și aceea, că din *Joiamare* începînd înainte și pînă în ziua de *Pasci*, nu se mai trag clopotele la biserică, ci numai se tócă cu tóca. (2)

VIII.

STRIGAREA PESTE SAT.

Sub *Strigarea peste sat* se înțelege o datină, care e usitată, după cât sciũ eũ pînă acuma, numai la Româniî din *Muntenia* și la cei din *Transilvania*, și anume la cei dintăi îndată după trecerea Lăsatului de sec, când intrăm în *Păresimî* (3), iar la cei din urmă în séra spre *Joi-mari* (4) și în séra *Sâmbetei Pascilor*. (5)

(1) P. Papahagi, *op. cit.*, p. 309—310.

(2) Pretutindenea în Bucovina și Transilvania, veđi mss. d-luî I. Pop-Reteganul și W Schmidt, *Das Jahr und seine Tage*, p. 7.

(3) Al. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România*, Bucuresci 1859, p. 58—59.

(4) Din mss. d-luî I. Pop-Reteganul; — «*Revista ilustrată*», an. I, Bistrița 1898, p. 70

(5) «*Gazeta Transilvaniei*», an. L, Brașov 1887, No. 75.

Al. Pelimon descrie datina această în următorul mod :

«Noi avem un obicei bătrânesc și care, după părerea mea, e prea bun, — pentru că, să știi, părinții noștri au venit odată cu *Negru Vodă* aici și ținură nisele datine din vechime. Indată ce trece *Lăsatul secului*, când intrăm în *Păresimă*, se urcă dintre omenii și flăcăii de-asupra unei rișe și încep a strigă în gura mare, numind pe fie-care din fete, cari sunt harnice și cari sunt nevoiașe, fie-care cum se pòrtă și ce omenie are, — fie-cine ce face și ce săvîrșese, care fată a rămas nemăritată și care a îmbetrânit așa.» (1)

Tot așa se întîmplă *Strigarea peste sat*, cum a descris-o Pelimon, și în unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună-òră în comuna Sâncel din jurul Blajului și în Păucenesci. (2)

Iar în valea Hațegului se întîmplă în modul următor :

Miercuri séra, adecă în séra spre Joia Pascelor, se adună feciorii și copilandrii din sat pe délul din apropierea satului. Iar copiii mai mică, cum sunt cei de școlă, se sue prin arbori în grădinile părinților.

Cei de pe dél fac *motoșini* de paie, le pun în *bâte* și le aprind și fac diferite jocuri de foc. Cei mai mari îmbracă câte o rôtă stricată cu paie, o aprind și-î dau drumul de pe dél la vale. În timpul acesta strigă din rësputeri câte unul oră toți la olaltă vorbele acestea :

— *Aure — maure*; e e !

Iar ceta de feciori, ce-î postată pe alt dél, îi rësponde :

— Ce ți-e *maure*, ce ți-e ? !

— M'a *îndires* ! (3)

— Cine te-o *îndires* ?

— M'a *îndires* Pétru Plopenilor să-î fac un pod de aur pân' la Firuța Păunescilor.

Asta-î o strigare măgulitoare, semn că Pétru cu Firuța își sunt dragi și s'or luà după Pasci. Dar vin altele batjocuritoare la adresa celor ce au făcut ceva rău. Acì se strigă publice tóte defectele oră și cui sătén, bunăòră ca :

(1) Al. Pelimon, *op. cit.*

(2) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

(3) *Îndires* = îndemnat, mi-a poruncit.

— Aure—maure, e e!

— Ce-ți e maure, ce-ți e?

— M'a îndires!

— Cine te-a îndires?

— M'a îndires Istode al Totescilor se abat apele pe la Măriuca lui, să se spele de cenușă.

Acî dau în Măriuca că umblă cu *folele* (1) nespelate, ori că ea-î tot *cănită*. (2)

Orî:

— Aure-maure, e e!

— Ce-ți e maure, ce-ți e?

— M'a îndires!

— Cine te-a îndires?

— M'a îndires Sofica Silvășenilor să duc de prânză la Todica ei, că ea nu scie unde-î.

— Tu scii unde-î?

— Ba!

— Du-te la jupânul Ițig și întrébă, că de nu-î acolo, atunci de bună sémă-î la jupânul Ștrol!

Acî bate în Todică, că-î bețiv.

Orî:

— Cine te-a îndires?

— M'a îndires popa, mă, să merg la Nastasia Ursuțului, să-î gat cusuturile, că șuba n'are mâneci, cămașa n'are spate, opregul nu-î de loc!

Acî bate în fata leneșă.

Orî:

— M'a îndires popa. mă, să merg la Ionul primarului, să-î spun să stee cu *furceriul* de-a îndemână, că vine Rusalina aî strigóie și-î duce laptele de la vaci și de la oi!

Atunci strigóiele, la cari li se strigă numele, nu mai pot de năcaz pe feciori și alérgă după ei, dar atunci nu aú putere. Nicî o strigóie nu rămâne cruțată atunci.

Nenumérate sunt batjocurile ce se strigă la acéstă oca-siune peste sátenii cunoscuți ca cuprinși de cevà patimă: beție, lene, lux, fudulie, neghibie, cămătárie, avariție etc.

(1) *Fóle* = haine, vestminte.

(2) *Cănită* = nespelată.

Dar junii pentru acesta nu sunt trași la nici o răspundere, nu sunt pedepsiți ca calomniatori.

Tóte strigăturile se încep cu *Aure-maure*.

În timpul din urmă însă a început a se cam părăsi această datină, parte din cauză că trecuse în abus, de strigau vorbe próste fără cumpăt peste persóne nevinovate, parte că s'aú amestecat oficialii administrativi și i-aú înțercat pe feciori de la aceste datine. Dar pe ascuns, colo nóptea târđiú, tot mai practicá această datină, ei mai cu bágare de sémă și mai cu rezervá ca de altá datá. (1)

În Ormenișul de Câmpie din comitatul Clujului se practicá această datină mai înainte de acesta cu vre-o câțiva ani ast-fel :

Fie-care fecior și fie-care fatá aveá dreptul de a denunțá Voevodei Țiganilor din sat orí-ce scădere observată la colegii orí colegele lor în decursul Postului mare.

Voevoda își încrestá pe rêvaș tóte cele audite, pentru ca în séra *Sâmbetei de Pasci* să le descopere în public prin procederea așa đisá *Strigarea peste sat*. Iar *Strigarea peste sat* se făcea cu anumite formalități.

Tinerii, după ce inserá bine, se adunáú înaintea bisericei, unde în sunetul clopotelor și baterea tócei áșteptáú sosirea Voevodei Țiganilor.

Voevoda, după ce veniá, se suiá într'un pěr pădureț mare și fórte bêtrân, ce erá tocmai dinaintea bisericei și din al căruia vîrf se vedeá peste tot satul, fiind-cá locul erá mai ridicat.

Când Voevoda ajungeá în vîrfu pěrului, clopotele înce-táú a se mai trage, tóca nu se mai bátea și toți ómenii din sat ascultaú cu curiositate să audá denunțările Voevo-dei, care cu glasul sěú puternic începeá să strige mai în-táiu cu cuvintele obicínuite :

— Vai de mine, mă!

Tinerii întrebaú de jos :

— Ce-ți e ție, mă?

— Da mă dóre capul!

— Pentru ce te dóre?

(1) «*Revista ilustrată*», p. 70.

Voevoda începea, de exemplu, așa :

— Pentru că Constantin Nuțului s'a îmbetat la făgădău (cârciumă) și-a pierdut vre-o haină în drum, a umblat la pețite în post; sau că: nu scie ară, nu scie semănă, pământul i-a rămas nearat, vitele la timp nu și le-a adăpat; sau că d. e. Feronica lui Tănasă din Suseni (partea din sus a satului) nu scie urzi, adorme la furcă, a jucat ori a mâncat de dulce în post; sau că: a rămas cu cânepa netórsă, umblă cu hainele destrăbălate, cu cămașa nespălată, cu casa nemăturată, Pascile au ajuns-o cu grădina nelucrată, cu *pocmolul* (prispa) nespoit, cu casa nevărută și altele multe de asemenea, pe cari Voevoda le scia înșiră de-a rostul și încă de multe ori se siliă a le spune chiar în poezie. Finea o făcea cu cuvintele: «mi-a țis ca s'o trezesc», sau: «mi-a țis ca s'o îmbrac», sau: «mi-a țis ca s'o ajut», dar :

Ajuta-i-vă dracul,
Că mă dóre capul!

Un rîs general cu hohot se aușia după acésta din tóte părțile satului, unde fetele tremurând ascultaū tupilate prin grădini . . .

Se bătea apoi iarăși tóca și se trăgeau clopotele, după care Voevoda iarăși începea cu altă persónă, și așa luă feciorii și fetele de-a rîndul, în cât de *Strigarea peste sat* nu rămănea cruțată nici o fată și nici un fecior din sat, dacă nu cum-va purtarea lor a fost atât de exemplară în cât nici într'o privință să nu dea pretext la critică.

Eră mare onóre pentru un fecior, ori măi vîrtos pentru o fată, care în Sâmbăta Pascilor a rămas nestrigată peste sat. Dar cu atât măi mare eră rușinea pentru acela, care în măi mulți ani de-a rîndul, ori, din cauza prea multelor scăderi, a fost în aceeași séră de două ori, sau în cazul extrem chiar și de trei ori strigat peste sat.

O fată, care în aceeași Sâmbătă de Paști a fost de trei ori strigată peste sat, nu putea curînd spera la măritiș.

Cu *Strigarea peste sat*, ce-î drept, de multe-ori se făceau și unele abusuri. Eră un tribunal prea aspru și pe prea mulți feciori și fete îi făcea să n'aibă tiena de sfintele serbători; dar nu se póte nega că în multe privințe obiceiul acesta

avea o înrîurire binefăcătoare asupra tinerimii, care cel puțin în decursul celor șapte săptămâni ale Postului mare se năzuia din răspuțeri să emuleze printr'o purtare exemplară.

Altmintrelea obiceiul acesta, ca ori-care alt obicei strămoșesc, este, cu puțină deosebire, foarte generalizat între Români, mai virtos în comunele cari sunt curat românesci.

Pe Valea Mureșului d. e., precum și mai peste totă partea sudică a Transilvaniei, se află multe comune, în cari și astăzi se practică obiceiul acesta, numai cât nu în Sâmbăta Pascilor, ci mai virtos în *ultima di a Carnevalului*.

Pentru încunjurarea abusurilor eventuale, în unele locuri se practică aceste bune obiceiuri numai sub control și după o anumită programă. La compunerea programei ieă parte de regulă totă inteligența satului: preotul, învățătorul, notarul, judele etc., se înțelege în taină. La timpul său aceștia însărcineză apoi cu executarea programei pe unii încreduți ai lor.

Este și bine așa, pentru că în conservarea tuturor obiceielor vechi, cari nu ating doctrina religiunii și nici nu stau în contradicere cu cultura și educațiunea poporului peste tot, nu se poate nega că e de lipsă un control, care în toate acțiunile tinerii generațiunii mai ca sémă să păzescă a nu perde din vedere echivalentul moral. (1)

Afară de *Strigarea peste sat*, care s'a descris până aci și care, după cum am văduț, se referă la fete și feciori, mai există în Transilvania încă și o altă Strigare, care se referă la unele animale domestice.

Așa Români de pe lângă Mureș au datină ca, dacă li se fură vre-o vită, bunăoară vre-o vacă, sau dacă numai li s'a perdut și nu mai dau de ea, ori și unde și ori și cât o caută, recurg la ajutorul vrăjitorilor. Iar vrăjitorul, care a fost chemat întru ajutor, merge la casa celui cu paguba și, după ce mormăe nisce cuvinte numai de el înțelese, se urcă pe hornul casei și strigă pe nume vita, care a dispărut, în modul următor:

(1) «Gazeta Transilvaniei», an. L, Brașov 1887, No. 75 și 76.

Nea, nea, nea, *Mărtuță* (1),
 Din nouă hotare
 Vin' acasă iară,
 Din fundul pământului

Pe aripa vîntului,
 Prin fundul pădurii
 Pe cînda securii.
 Nea, nea, nea, *Mărtuță!*

Acăstă strigare se repetă de patru ori în cele patru părți ale lumii, stînd cu fața spre răsărit, spre mîdă-đi, spre apus și spre mîdă-nópte. (2)

(1) Numele vacăi fătate în luna lui Martie.

(2) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

VINEREA-SĂCĂ.

I.

VINEREA PASCILOR.

Vinerea cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare se numește atât în Bucovina cât și în celelalte țări locuite de Români *Vinerea Pascilor*, *Vinerea patimelor*, *Vinerea mare* și *Vinerea săcă*.

Ea se numește *Vinerea Pascilor* de aceea pentru că e cea din urmă Vineri din Păresimi, adică pentru că cade nemijlocit înainte de Paști.

Vinerea patimelor, pentru că în această zi, în această Vineri, a pățimit și s'a răstignit Domnul nostru Iisus Christos pe cruce pentru răscumpărarea nămolului omenesc de sub jugul păcatului strămoșesc. (1)

Vinerea mare, pentru că cade în *Săptămâna mare*, precum și pentru aceea fiind-că are însemnătate de două-spredece Vineri. (2)

Iar *Vinerea săcă* se numește de aceea pentru că în această Vineri cei mai mulți Români, atât din *Bucovina* cât și din *Transilvania*, au datină de a ajunã, a postî așa nu-

(1) Pretutindena în Bucovina.

(2) Dat. și cred. Rom. din Lucăesci, distr. Gura-Humorului, com. de Iacob Paicu; — Sim. Manguiea, *Calend. pe an. 1883*: «In *Vinerea Pascilor* și a Rusaliilor se cuprind 12 Vineri.»

mitul *Post negru*, adecă de a nu mânca nici a bé absolut nimic tótă ziua. (1)

Ținerea *Postului negru* sau abținerea de la orîși-ce mănecare și bătură în decursul acestei zile urmază de aceea pentru ca prea bunul Dumnezeu să-l ferescă pe cel ce ajunză în acéstă zi de tóte bólele (2), să-í dăruescă mulți ani cu sănătate, să-í mérgă bine peste tot anul și să-l sprijinescă și ajutoreze în nevoi și necazuri. (3)

Maí departe, se dice că e fórte bine de postit în acéstă

(1) Dat. Rom. din Sucéva, com. de Alex. Romaș: «Ea se numesce de aceea *Vinerea sécă*, pentru că unii ómeni postesc tótă ziua, nici nu mănâncă, nici nu béu nimic»; — a celor din Șcheia, com. de Const. Lucaciú: «In *Vinerea mare* sau *sécă* se ajună»; — a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilén: «In *Vinerea sécă* nu mănâncă ómenii nimic, ci se rețin de la orî-ce mănecare până séra, din care causă se numesce acéstă zi *Vinerea sécă*»; — a celor din Lucăcesci, com. de Iac. Paicu: «In *Vinerea sécă* au ómenii datină de a postí cu *Post negru*, adecă a nu mânca nimic tótă ziua»; — a celor din Frătăușul-vechiú, dict. de Axenia Safroni și com. de I. Covașă: «*Vinerea patimelor* se numesce de către popor și *Vinerea sécă*, pentru că de regulă mulți postesc în acéstă zi *Post negru*»; — a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: «*Vinerea Pascelor* se numesce și *Vinerea sécă* maí cu sémă de aceea, pentru că în ziua acésta nu mănâncă ómenii nimic»; — a celor din Broscăușul-vechiú, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarcuiuc: «*Vinerea acésta* se numesce *Vinerea sécă* de aceea pentru că postesc fórte mulți, fără ca să bea măcar apă. Sunt mulți cari nu mănâncă de Joí séră și până Duminecă după Inviere»; — Din mss. d-lu I. Pop-Reteganul: «*Vinerea Pascilor* se petrece în nelucrare, rugăciune și ajun. Unii nu mănâncă de Joí séră până în ziua de Pasci, ca ziua învierii să-í aple deplin curați. Chiar în Retég și jur sunt ast-fel de ómeni evlavioși.»

(2) Dat. Rom. din Cupea, dict. de Casandra Țuguiú, com. de Them. Prelici: «In ziua de *Vinerea sécă* este tare bine de postit, că dacá vei postí, Dumnezeu te va ferí de bóle»; — a celor din Gura-Humorului, com. de Emilian Netea: «Ea se numesce *Vinerea sécă*, fiind-că ajunză ómenii pentru multe folosuri»; — Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75: «*Vinerea din septemána patimelor* se maí numesce și *Vinerea sécă*; în acéstă zi e bine să nu se mănânce nimic: pentru bóle.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Volovêț, com. de Ilie Buliga: «La noi se numesce *Vinerea sécă* de aceea pentru că de regulă cei maí mulți ómeni postesc așa numitul *Post negru*, adecă nu mănâncă nimic tótă ziua. Și acésta o fac ei, ca bunul Dumnezeu să le dăruiască mulți ani cu sănătate, să le mérgă bine tot anul și să-í sprijinescă în nevoi și necazuri.»

și încă și de aceea pentru că cel ce postesce nu-l dore nici odată capul și scie cu trei zile înainte când are să móră. (1)

Românii și cu deosebire Româncele respectéză tot-deauna Vinerile, și pe cele mai multe dintre dînsele le și serbéză ca și o zi de sêrbătóre.

Ele nu umplu borș în ziua de Vineri, pentru că *Necuratul* vine și se scaldă într'insul. (2) Nu cos, pentru că orbesc (3); nu țes, nu torc, nu fac lăutóre, nu se laă, nu fac leșie, nu albesc cămăși, fiind-că St. Vineri le-ar cășună mare daună.

O poveste fórte răspândită în *Bucovina*, care ne arată ce aveă să pățescă o nevestă care a făcut leșie și voiă să zoléscă cămășile într'o Vineri, sună precum urméză:

«O nevestă a îndrăsnit într'o Vineri să facă leșie spre a fierbe cămeșile. Iată însă că pe când turnă ea leșia în ciubărul cu cămeșile, a sosit la dînsa o babă, care nu-i spuse nimic, ci sta ca un stan de pétră lângă ea și se uită cum tórănă leșie pe cămeși.

«Nevasta, vedéndu-o, s'a speriat și, fără să rostéscă vre-un cuvînt, a eșit din casă afară, s'a dus la o vecină și i-a istorisit din fir în pěr tóte cum s'au întimplat.

«Vecina, cum a auđit ceea ce i-a spus, îi ăise:

«— Vai, draga mea, aceea nu e babă, cum spu și cređi dumnia-ta, ci aceea e de bună sémă *St. Vineri!* . . . a venit să te pedepséscă pentru că ai îndrăsnit să faci leșie și să fierbi cămeșile în ziua ei! . . . Dar, n'aveă frică, fă ce te-oiu învêță eă, și ve șcãpã de dînsa!

«Și-i spuse vecina tot ce aveă să facă. Iar la urmă ăise:

«— Și acuma întórce-te de grabă îndêrêt și, cum te ve șcãpã de casă, începe a strigã în gura mare:

«Sus pe vírful délului,
 «Délul Galileului,
 «Arde strașnic un foc mare
 «Cu para până la sóre,
 «De se vede 'n lumea largă
 «Și se miră lumea 'ntrégă!»

(1) Dat. și cred. Rom. din Broscăuțul-vechiú, dict. de Palaghia On-ciul și com. de G. Palamarcu.

(2) Credință fórte lățită în Bucovina.

(3) *Calendarul poporului pe anul comun 1889*, Sibiiú, p. 72: «Femeile nu cos Vinerea, căci altcum aă să orbéscă.»

«Nevasta făcù aşà, cum a învăţat-o vecina sa; se întorse tot într'o fugă până acasă şi, cum a intrat în ogradă, a început a strigà:

«Sus pe vârful délului,
 «Délul Galileului,
 «Arde straşnic un foc mare
 «Cu para până la sóre,
 «De se vede 'n lumea largă
 «Şi se miră lumea 'ntrégă!»

«Baba venită, adecă *St. Vineri*, cum a auđit cuvintele acestea a şi ieşit din casă afară, ăicând: «Para aceea arde copiii mei», şi fără a mai sta mult pe gânduri, a început a alergà ca să vadă ce-î.

«Nevasta, la rîndul ei, cum a văđut că s'a depărtat baba, s'a virit în casă, şi, după învăţătura vecinei sale, a încuiat uşa cu *retezul*, a astupat fereştile şi apoi a răsturnat tóte vasele, câte le aveà în casă, cu gura în jos.

«N'a apucat însă bine a fi gata, şi iată că *St. Vineri* se şi întorce înderèt cu o falcă în cer şi cu alta în pămînt, şi văđend că uşa e încuiată şi nu póte intră înăuntru, a început a strigă să-î deschidă, că de nu, e vaî şi amar de capul ei.

«Insă nevasta se făcù că n'o aude şi nu voi să-î deschidă.

«Atunci *St. Vineri* a început a chemà vasele pe nume ca acestea să-î deschidă.

«Dar vasele, întorse fiind cu gura în jos încă nu-î deschise, până ce în urmă *opaiţul*, care nu erà cu gura în jos, a sărit de pe *prichiciu* unde sta şi a voit să-î deschidă, însă ajungënd lângă prag şi împedicându-se de acesta, căđù jos şi se sparse. Şi aşà nici el nu-î putù deschide.

«Nemijlocit după ce s'a spart *opaiţul*, nevasta a zărit o mulţime de cruci în pragul uşei şi un glas nevăđut se auđi vorbind:

«— Cuminte a fost cel ce te-a învăţat să faci aşà după cum ai făcut, că de nu făceaî ast-fel, rău ai mai fi păţit!

«Şi după acésta nu se mai văđù nici nu se mai auđi nimic.» (1)

Deci ca să nu li se întimple vre-o daună, neplăcere sau chiar nefericire din partea *Sf. Vineri*, Românele serbézá cele mai multe *Vineri*, şi mai ales *Vinerea mare* dinaintea

(1) Din Tereblecea, com. de P. Scripcariu. — O variantă a acestei poezii veđi-o la *St. Stefureac, Scrieri*, Sucéva 1896, p. 212—215.

Pascilor. Ba unele dintre dânsele în Vinerea acésta nu se încumetă nici măcar a face foc ca să fiérbă saũ să cócă cevă. (1)

Dacă cine-va s'ar încumetă să cócă pâne în Vinerea mare, atunci se đice că, de-ar svârli pânea aceea în mare, nici pescii n'ar mână-o. (2)

Tótă ocupațiunea femeilor din acéstă đi se mărginesce mai cu sémă la facerea de *ouě roșii* și pregătirea *pascei* pentru điua de Pasci. (3)

Iar bărbații serbézá điua acésta mai cu sémă prin aceea că nu sémână nimic în decursul ei. Și acésta din causă că tot ce ar semână s'ar uscă și n'ar cresce nimic, și dacă ar și cresce cevă, n'ar fi cum se cade. (4)

Iar de ținut, atât bărbații cât și femeile o țin de aceea pentru ca să se usuce și să se trecă *bubele*. (5)

Mulți, atât dintre bărbați cât și dintre femei, țin *Vinerea mare* încă și pentru *dihăni*, cređând și spuind că cum lucréză cine-va în acéstă đi, îndată i se întimplă din partea férelor o daună. (6)

(1) Dat. și cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariũ: «In *Vinerea mare* e păcat mare de a cóce pâne, colaci, etc.»; — și a celor din Broscăuțul-vechiũ, dict. de Pal. Onciul și com. de G. Palamarciuc: «In acéstă đi unii nu lucră, ba chiar nici foc nu fac.»

(2) Cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariũ.

(3) Dat. Rom. din Stupca, com. de Onufr. Căllén; — a celor din Lucăcesci, com. de Iacob Paicu: «In acéstă đi fac femeile *ouě roși* saũ în alte colorii»; — a celor din Frătăuțul-noũ, com. de Iul. Sidor: «In acéstă đi se fierb ouěle, ca să nu se strice»; — și a celor din Șcheia, com. de Const. Lucaciũ: «In *Vinerea sécă* se aleg ouěle.»

(4) Dat. și cred. Rom. din Măzănăesci, com. de Victor Moldovan; — a celor din Ilișesci, com. de I. Pașcan și V. Botezat: «*Vinerea sécă* o serbézá femeile, iar bărbații nu sémână, că se face pânea sécă»; — a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: «In điua acésta ómenii nu sémână nimic, căci đic că se face pânea sécă»; — și a celor din Stroesci, com. de Petru Străinul: «*Vinerea Pascilor* se numesce și *Vinerea sécă*, de aceea ómenii nu sémână nimic.»

(5) Dat. și cred. Rom. din Tereblecea, dict. de Toma Nimigén, com. de P. Nimigén: «*Vinerea patimelor*, Pascilor, saũ *Vinerea sécă* se chémă sécă de aceea pentru că se ține ca să se usuce și să se trecă *bubele*.»

(6) In mai multe părți din Bucovina.

Tot din cauza *dihăniilor*, precum și a *gângăniilor*, există în cele mai multe părți din Bucovina datină de a se încunjură de trei ori în zorile acestei țile casa, ba până și pometele, și tot de atâtea ori a se afumă cu tămâie saă, în lipsa acesteia, măcar cu o petică aprinsă, în credință că, dacă se face acésta, nici o dihanie saă gânganie nu se apropie de casă, respective de pomi. (1)

Încunjurarea de trei ori a casei e usitată și în *Moldova*.

Iată ce ne spune în privința acésta d-l Const. D. Gheorghiu :

«In séra de *Vinerea Pascilor*, după ce ies de la biserică, e bine să se ducă fie-care cu luminaarea aprinsă până acasă ; unde, dacă va fi ajuns, fără să se stingă luminaarea vre-odată, se încunjură casa de trei ori, făcând cruce cu luminaarea pe păreți, în cele patru părți ale casei, pentru ca să fie ferită acea locuință de foc, de trăsnet, de bóle etc.» (2)

Atât bărbații și femeile, cât și băeții și copilele din unele părți ale *Bucovinei*, căroră le cresce *gușă* saă vre-o *bolfă*, merg în acéstă ți înainte de răsăritul sórelui pe imaș saă în grădină și caută ciolane. Și cum află vre-un ciolan, îl ieau încet de jos, îl duc cu mâna la *gușă* saă *bolfă* și, încunjurând cu el *gușă*, o pălesc odată, țicând :

Vinerea sécă,
Gușă sécă!

Saă :

Vinerea sécă,
Bolfă sécă!

După acésta pun ciolanul înapoi de unde l'aă luat și cum a fost când l'aă luat și caută alte două ciolane, cu cari fac tot așa ca și cu cel dintăi.

(1) Dat Rom. din Broscăuțul-vechiu, diet. de P. Onciul, com. de G. Palamarcu : «In acéstă ți, până în țiuă, în zori de ți, se încunjură casa cu tămâie, ca să nu se apropie nici o dihanie de casă. Ba chiar și pometele se încunjură, ca și de acestea să nu se apropie șerpăi ;—a celor din Reusenă, com. de Vas. Pop : «In nóptea din *Vinerea sécă* se ieă cămașa în dinți, într'o mână fórfecele, iar în alta o petică aprinsă și se încunjură de trei ori casa.»

(2) *Op. cit.*, p. 75.

În urma acestei proceduri se ține că gușa sau bolfa secă și mai mult nu crește. (1)

Românii din *Moldova*, cari au *gușă*, îndătinéză de a lua apă neîncepută în *Vinerea secă*, înainte de a răsări sórele, și a se spăla pe gușă, în credința că, făcând acésta, scapă de dînsa. (2)

Tot în *Vinerea secă* se sparge și *Córdiugul* (brósca) de pe limba vitelor, cređendu-se asemenea că va secă. (3)

Afară de datinele și credințele înșirate până acî, mai există în *Vinerea Pascilor* încă și următóarele:

Când te scolî, să ai o bucățică de fer pe ce să calci, că apoi nu te pălescî tot anul.

Dacă plouă în *Vinerea secă*, anul va fi mănos; iar de nu plouă, va fi neroditor. (4)

Și — în fine — *Scăldatul* în contra diferitelor bóle și bube, precum și *Scóterea aerului*. Dar despre aceste două mai pe larg în capitolele următóre.

II.

SCĂLDATUL.

O bună parte de Români îndătinéză a se mărturisî și a se împărtăși de mai multe-orî peste an. O parte însă, și mai ales tineretul, numai o singură dată, și anume în Pă-

(1) Dat. Rom. din Buniți, com. de Vas. Strachină.

(2) M. Lupescu, *Medicina poporului*, publ. în «*Șeđetőrea*», an. II, Fălticeni, p. 72.

(3) Dat. Rom. din Frătăuțul-noi, com. de Iul. Sidor.

(4) Dat. și cred. Rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu.

resimî. Inșă acesta, și de astă dată, rar când se mărturisește la începutul Păresimilor, ci de regulă către sfirșitul acestora. Ba unii dintre feciorî și fete, lăsând pe cei mai înaintați în vîrstă, ca aceștia să se mărturisescă și curățescă mai întaiu de păcate, se lasă chiar pînă în ziua ultimă. Iar aceea e *Vinerea Pascilor*.

Dovadă despre acésta avem, între altele, și următórea doină de pe Tîrnava în *Transilvania* :

La fântână mol și tină,
Suptirica spală lână
Cu doî pui de cuc în brațe.
Vine badea, prinde-un pui.
— Lasă-l, bade, că te spuî,
C'o venî *Vinerea mare*
Și de puiū va fi 'ntrebare!

adecă în *Vinerea Pascilor*, la mărturisire voiū fi necesitată să spun că nu mi-ai dat pace, că m'ai ciupit de sîn.

Inșă Româniî, și mai cu sémă iarășî tineretul, tot în acéstă Vinerî, are datină nu numai să se mărturisescă și curățescă de tóte păcatele, și tot odată să se și scalde în atare apă curgétóre, ca *sfînta Inviere* să-î afle deplin curați atât în privința sufletescă cât și în cea trupescă.

Afară de acésta cei mai mulți Români din *Bucovina* cred că cel ce se cufundă de trei orî în vre-o apă rece în *Vinerea sécă* și póte răbdă ca să se scalde măcar cât de puțin într'însa, acela va fi tot-deauna sănătos (1), iar dacă din întîmplare are vre-o bólă óre-și-care saū atari bube pe trup, atunci bubele sécă, și în chipul acesta nu numai că

(1) Dat. și cred. Rom. din Cupca, com. de Them. Prelici;—a celor din Cireș-Opaiț, com. de Const. Popescul, stud. gimn. : «In *Vinerea Pascilor* se scaldă ómenii pînă nu rêsare sórele, đicînd că peste an li-î mai ușor trupul»; — a celor din Bréza, com. de N. Prelici : «In *Vinerea sécă*, înainte de scóterea aerului, fie-care om se scaldă. Ei đic că, dacă se scaldă în *Vinerea sécă*, atunci tot anul vor fi sănătoși»;—Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. V, Cernăuți 1895, No. 40, p. 1: «Se đice că cel ce se scaldă în *Vinerea mare* saū *Pasci* este sănătos peste tot anul.»

s'ar vindecă și mântui de dînsele (1), ci și de ori-și-care altă bôlă ar fi cuprins. (2)

Cei mai mulți inși însă se scaldă în această ȝi nu atâta pentru ca să se curățescă de bólele și bubele ce-ar avé, ci mai cu sémă pentru ca să nu se prindă în decursul anului nici un fel de bubă, friguri, sau altă bôlă rea de dînșii. (3)

O sémă, spre același scop, care s'a arătat în șirele premergătoare, nu se scaldă exclusiv numai în Vinerea Pascilor,

(1) Dat. și cred. Rom. din Ilișesci, com. de I. Pașcan: «Ómenii se scaldă în *Vinerea sécă*, ca să sece bubele de pe trup peste an și trupul să fie tot-deauna curat»; — a celor din Bosanci, com. de Partenie Damian: «Vinerea cea de pe urmă din Postul mare se numesce *Vinerea sécă*, pentru că sécă tóte bólele și bubele la acela ce se scaldă în această ȝi»; — tot din Bosanci, com. de Sim. Șutu: «Dacă te scalđi în această ȝi înainte de răsăritul sórelui, nu ai bube tot anul»; — a celor din Pârtescii-de-jos, com. de Const. Andronic: «In *Vinerea sécă* merg ómenii, mai ales femeile, des-diminéță, până a nu răsărì sórele, și se scaldă, cređend și dicend că, dacă are unul sau altul vre-o bubă, apoi se curățesce, de aceea se și numesce *Vinerea sécă*.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Șcheia, com. de Const. Lucaciú: «In ȝiua de *Joiă-mare* spre *Vinerea sécă* séra se duc fetele și flăcâii de se scaldă la isvor. Ei cred că, dacă se scaldă în séra acésta, se curățesc de tóte bólele, și mai cu sémă de bólele cele umplăcióse»; — a celor din Securicenii, com. de G. Gușet: «Dacă se scaldă cine-va, care are vre-o bôlă, în *Vinerea sécă*, atunci se mântuesce în curind»; — a celor din Bosanci, com. de P. Damian: «Ómenii și femeile spun că în *Vinerea mare* este tare bine de scaldat într'un iaz, riú etc. Ei spun că, dacă se scaldă în această ȝi, se curățesc de tóte bólele ce le au și sunt apoi curați peste tot anul»; — a celor din Frătăuțul-vechiú, com. de I. Covașă: «Se crede că e bine să se scalde bolnavii în ȝiua asta (*Vinerea sécă*), că apoi se curățesc de bóle.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Udesci, com. de Darie Cosmiuc: «Cine se scaldă în ȝiua de *Vinerea mare* înainte de răsăritul sórelui, se crede că acela nu va avé peste an bube, nici nu-l vor scutură frigurile»; — a celor din Calafindesci: «In *Vinerea sécă* din sêptemâna de pe urmă a postului mare se scaldă fetele des-diminéță, ca să nu fie bolnave peste an»; — a celor din Reusenii, com. de Vas. Pop: «In nóptea de *Vinerea sécă* se duc ómenii și se scaldă, ca să nu se umple de bube»; — Idem: «In *Vinerea sécă* înainte de Pasci cred ómenii că, dacă s'ar scaldă nóptea prin întunerie, ca să nu-i vadă nimene, apoi nu se prinde de ei nimic, nici bubă, nici friguri, nici altă bôlă rea»; — a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: «Ómenii se scaldă în ȝiua acésta, căci dic ei că vor scăpă peste an de bube.»

ci mai în toate zilele de pe urmă ale săptămânei mari, începând de Miercuri înainte. (1) Ba unii chiar și în ziua de Paști. (2)

În fine trebuie să mai amintim încă și aceea că datina de a se scălda în Vinerea secă e usitată nu numai la Români din Bucovina, ci și la cei din Moldova (3), Transilvania (4) și Banat. (5) Iar Români din Muntenia, cari pătimesc de scurgeri de sânge din nas, au datină de a se rade în această zi, crezând că le va trece; iar acei, cari au

(1) Dat. și cred. Rom. din Udesci, com. de Gavr. Rotariu: «Miercuri, Joia-mare și în Vinerea secă au oamenii obiceiul de a merge la scădat și a se scălda în fie-care zi câte odată până a nu răsări soarele. Și ei cred că, dacă se spală, nu se vor umple de nici un fel de bube și vor fi curați tot anul»; — a celor din Calafindesci, dict. de M. Molociu: «În Miercurea secă, Joia-mare și Vinerea secă se scaldă femeile desdiminătă și spun că se curățesc de toate boalele»; — vezi și Dim. Dan. *Credințe populare bucovinene*, publ. în «*Gazeta Bucovinei*», an. IV, Cernăuți 1894, No. 99, p. 2: «Se crede că dacă se scaldă cine-va în Joia patimelor, va fi scutit de riie; iar dacă are, apoi se va curăți»; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73—74: «În săptămâna mare dinaintea Pașilor oamenii se duc la pîrău, ori la fântână dimineta până în ziua, până a nu răsări soarele, și-și tornă fie-care câte-va coafe de apă în cap, pentru ca să fie curați și sănătoși»; — «*Foia pentru toți*», an. I, București 1897, p. 131: «În Vinerea mare e bine de a se scălda în riu înainte de răsăritul soarelui, căci așa te speli de ori-ce boală, mai ales de riie, bube și de tot felul de răni, rămîind curat — ca apa — peste tot anul. — Unii se scaldă și în Joia-mare și Sămbăta-mare.»

(2) Dat. și cred. Rom. din Frătăușul-noi, com. de Iul. Sidor: «Omenii, cari au ore-și-cari boli, se scaldă în Joia-mare și Vinerea secă, crezând că vor secă toate boalele. Ba unii se scaldă și Duminecă în ziua de Paști.»

(3) M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în «*Șeșetorea*», an. I, Fălticeni, p. 126: «Cine se scaldă în Vinerea secă (Vinerea dinaintea Pașcelor), înainte de a răsări soarele, acela nu mai are boale în ose.»

(4) Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, *de pe Jiul ardelin*: «Cine suferă de ceva boale urite, să se scalde în Vinerea de Paști înainte de apunerea soarelui într'o apă ce curge spre răsărit, că se va vindeca și va rămâne sănătos peste tot anul.»

(5) Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: «Tot în această Vinere (Vinerea Pașcelor) se scaldă oamenii bolnavi și lănceți, dar se scaldă și cei sănătoși, spre a dobândi sănătate peste tot anul.»

dureri de cap, să se spele pe el, creșdând că li se va potoli durerea. (1)

III.

AERUL.

Sub cuvîntul *aer*, despre care ne e vorba în capitoul acesta, se înțelege o pânză pe care se află zugrăvită înmormîntarea Domnului nostru Iisus Christos.

Icona acésta de regulă este întinsă pe cadre de lemn și stă în decursul anului, în cele mai multe biserici, aninată pe păretele de lângă proscomedier, în sf. altar.

În *Vinerea patimelor* însă preoții ieaă *st. aer* de pe locul unde a stat până în acésta și, încunjurând sfînta masă cu dînsul, îl scot din altar afară, îl pun pe un postament său pedestal în despărțitura bărbătésacă, respective în mijlocul bisericeii, și acolo îl lasă apoi până în ziua de *Înviere*, adecă până în ziua de Pasci.

În ziua de *Înviere* des-diminéță preoții îl ridică din acest loc și, vîrîndu-l prin ușile împărătesci iarășî în altar, îl așeză pe sfînta masă, unde rămâne apoi până Miercuri înainte de *Inalțarea Domnului la cer*.

În intervalul acela, cât stă *aerul* în mijlocul bisericeii, partea cea mai mare de creștinî merge la biserică anume ca să-l sărute și ca să se petrecă pe sub dînsul, creșdând că toți cei ce se petrec de trei ori după olaltă pe sub dînsul, nu-î dóre capul (2) și mijlocul său șelele în decursul

(1) Const D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75; — G. S. Ionénu *op. cit.*, p. 50: «Vineri, sêptemâna patimelor, cei cari aű scurgere de sânge din nas, să se rađă, că le va trece, iar cei cari aű durere de cap, să se spele pe el, căci îi va scăde durerea.»

(2) Dat. și cred. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 76: «În *Vinerea Pascilor* fie-care creștin e dator să se ducă la biserică și să trecă pe sub aer.»

anului (1); iar dacă își șterg ochii cu marginile sale, cred că vor fi scutiți și de durere de ochi. (2)

În unele părți din *Bucovina*, la scóterea și nemijlocit după scóterea aerului, adevă Vineri după améđă, se duc și se petrec pe sub dînsul maî cu sémă copiii, iar ómenii cei maî înaintați în vîrstă se duc maî cu sémă Vineri séra și Sâmbătă dimineța când se înmormîntézá, adevă când se scóte din biserică afară și, încunjurându-se biserica cu dînsul, se bagă iarăși înăuntru și se așézá în mijlocul acesteia.

La acéstă ocasiune atât bărbații cât și femeile se petrec pe sub dînsul câte de trei ori cu lumînările aprinse, și maî ales atunci când preoții ajung cu dînsul lângă ușa bisericei. (3)

În același timp când se petrec, fie-care caută ca să trecă după un om deplin sănătos, nici când după unul bolnav; căci crede poporul că numai atunci, când trece după un ast-fel de om, va fi sănătos; iar din contră, dacă trece după unul bolnav, atunci capétă bóla aceluia și acela se însănătoșézá. (4)

După ce s'aú petrecut, atât Româniî din *Bucovina* cât și cei din *Moldova* cércă a merge *de la aer* pînă acasă cu lumînarea aprinsă, cređénd că, dacă nu se stînge, e semn bun. (5)

(1) «*Fóia pentru toți*», an. I, p. 131: «După ce s'a pus în mijlocul bisericeî icóna «punerii lui Chr. în mormînt» — aerul, — trec creștinii pe sub ea, prin care, după credința lor, se amănă «durerea de mijloc» (durerea de șale) de peste tot anul.»

(2) «*Fóia pentru toți*», an. I, p. 131: «La sf. aer, în Sâmbăta mare, trec credincioșii sub acesta, la ușa bisericeî, după ce aú încunjurat biserica, și așa depărtézá «durerea de cap», și sárută și șterg ochii cu marginea aerului, pentru a fi scutiți de «bóle de ochi.»

(3) Dat. și cred. Rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilén; — Veđi și «*Fóia pentru toți*», an. I, p. 131.

(4) Dat. și cred. Rom. din Volovéț, com. de Ilie Buliga: «Despre aer se đice la noi că este mormîntul lui Is. Chr., și cine se petrece pe sub dînsul, đic că se însănătoșézá, dacă a trecut după un om sănătos; iar dacă a trecut după un om bolnav, atunci capétă bóla aceluia și acela se însănătoșézá.»

(5) «*Fóia pentru toți*», an. I, p. 130 și 131; — C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75: «În séra de Vinerea Pascilor, după ce ies de la biserică, e bine să se ducă fie-care cu lumînarea aprinsă pînă acasă.»

Iar dacă au ajuns acasă, fără ca lumînarea să se fi stins vre-odată, încunjură de trei ori casa cu dînsa, fac apoi cruce cu dînsa pe pereți, precum și în cele patru părți ale casei, pentru ca să fie locuința respectivă ferită de foc, de trăsnet și de bóle. (1)

Lumînarea de la *aer*, care a fost aprinsă la *Inviere*, e foarte bine ca să se stingă și s'o aprindă când e plóie grozavă cu pétră, fulgere și trăsnete, pentru că ea are darul de a alungă pe *Dracul*. (2)

În unele părți din *Muntenia* Româniî, și mai cu sémă Româncele îndătinéză de a duce în Vinerea Pascilor la biserică tot felul de flori primăvăratice, însă mai ales *ghiocei*, cu cari împodobesc apoi *epitaful*, adecă aerul. După ce au trecut pe sub Domnul Christos, adecă pe sub aer, fie-care Româncă ieă din acești ghiocei, cari s'au sfințit prin șederea lor în biserică și, ducându-i acasă, îi pune de se usucă, iar la vreme de trebuință afumă cu dînșii pe copiii cari se bolnăvesc. (3)

În alte părți, tot din *Muntenia*, Vineri de cu ȕi, când se scóte *epitaful* în mijlocul bisericei, se duc flori și se pun pe epitaf. Séra, florile, după isprăvirea prohodului, când epitaful e luat spre a se ocoli cu el biserica, sunt împrăști-ate de preot.

Între aceste flori sunt unele aduse cu rădăcinî; ele sunt puse în *ghiveciuri* și sunt bune de multe lécuri.

Asemenea se află busuioc, a căruia sémînță, dacă se sémăná, busuiocul ieșit este bun de friguri.

Vineri séra, când se ocolesc biserica cu epitaful, femeile lipesc de cruci la morminte lumînări de céră curată și apoi încep a se bocî.

(1) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75; — «*Fóia pentru toți*», an. I, p. 130: «Mai este obiceiul că înii, după ce ajung acasă de la biserică Vineri nóptea, cu lumînarea ce au avut-o în biserică, aprinsă, fac cruce cu ea pe pereții odăilor, și casa aceea este ferită de rele în tot anul acela»; — G. S. Ionénu, *op. cit.*, p. 50: «În séra de Vinerea Pascelui, lumea, care vine de la biserică, vine cu lumînările aprinse; sosiți, ocolesc casa de trei ori și fac cruce cu lumînarea pe pereți în cele patru părți, ca să fie ferită de foc bóle și trăsnet.»

(2) C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75—76.

(3) Com. de mult regretatul meu coleg academician Dr. D. Brândză

Lumînările acele se lasă acolo până se trec de tot.

Femeile tinere orî fetele mari obicînuesc să fure asemenea lumînări.

Sunt două credințe : una că cu cêra acelor lumînări își pot face de dragoste : să se lipescă de ele acela pe care îl iubesc cum se lipesc cêra ; iar altă credință este că, dacă se pune asemenea cêră în *uleele cu albine*, se face cêră multă în anul acela.

Pe alocurea este obiceiul ca Vineri nóptea să rămână dintre ómenii bătrâni să vegheze în biserică. Ei închipuiesc prin acêsta pe ostașii cari au străjuit mormîntul lui Christos. (1)

În fine, mai e de observat și aceea că în Vinerea și Sâmbăta Pascilor, și anume nemijlocit după ce s'a scos aerul, nu se trag mai mult clopotele până Duminică dimineța în ziua de Înviere, ci se bate numai tóca.

Acêsta, după credința și spusa Românilor, se întîmplă de aceea că, după cum după înmormîntarea unui mort nu se trag mai mult clopotele, așa nu se trag ele nici după înmormîntarea Domnului Iisus Christos. (2)

Excepțiune de la acêstă regulă generală fac numai o sêmă de fete, cari, voind să aibă multă cânepă, se suie anume în Vinerea Pascilor în clopotniță și trag clopotele. (3)

(1) «*Fóia pentru toți*», an. I, p. 130.

(2) Cred. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.

(3) S. Michăilescu, *Superstiții din jud. Sucéva*, publ. în «*Șeșetórea*», an. II, Fálticeni, p. 196 : «*În Vinerea Pascilor se suie fetele în clopotnița bisericeii și sună clopotul, ca să crească cânepa* »

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

ERORI DE TIPAR

Pag.	șirul	în loc de	cetesce
18	1	Hararampie	Haralampie
39	7	înervarea	înerbarea
39	9	Symphysum	Symphytum
55	3	căprusonic	căprusnic
69	4 și 10 nota 3	mânji	mânzii
93	2	cartea d-lor	cartea d-lor sale
95	9 de jos	răptesce	răpștesce
98	6	brobozi	probozi
116	4	stufișuri	tufișuri
139	4	aibețele	albețele
177	4 din notă	multe omete	multe pomete
190	5 de jos	Însă nici nici	Însă nici
200	3 nota 3	Ciudeu	Ciudei

VERIFICAT
2017

CUPRINSUL.

	<u>Pag.</u>
Prefața	I
<i>Lunia curată :</i>	
I. Lunia curată	1
II. Spolocania	3
III. Înăcirea bôrșului	5
IV. Jujeul	9
V. Lunia păstorilor	13
VI. Ȑilele nebumilor	14
VII. Marția Vaselor	15
<i>Sfinții Haralampie și Vlasie.</i>	
I. St. Haralampie	18
II. St. Vlasie	29
<i>Dragobetele.</i>	
Dragobetele	31
<i>Sân-Tóder.</i>	
I. Sân-Tóder	33
II. Caii lui Sân-Tóder	40
III. Spălarea capului	52
IV. Tunderea vitelor	69
V. Coliva lui Sân-Tóder	71
VI. Încurarea cailor	77
VII. Înfărtățirea și însurățirea	84
VIII. Vrăji și farmece	88
IX. Bulciul Sân-Tóderului	91
<i>Baba Dochie.</i>	
I. Baba Dochie	94

II. Dilele Babei	131
III. Mărțișorul	137
IV. Dragobetele	143
<i>Patru-zeci de Sfinți.</i>	
I. Patru-zeci de Sfinți	145
II. Moșii	156
III. Sfințișorii	161
IV. Focul Sfinților	168
V. Pornirea plugului	171
<i>Alexiile.</i>	
I. Alexie, Omul lui Dumnezeu	180
II. Încunjurarea caselor	201
III. Afumarea pometelor	207
<i>Miețul Păresii</i>	
Miețul Păresii	211
<i>Bunavestire.</i>	
I. Bunavestire	221
II. Deslegarea limbei pasărilor	228
III. Deslegarea de pesce	231
IV. Blagoveșnicul	234
<i>Floriile.</i>	
I. Sâmbăta lui Lazăr	237
II. Lazăr cel sărac	239
III. Lazăr din Vitania	244
IV. Lăzărelul	247
V. Moșii-de-Florii	254
VI. Floriile	256
VII. Mârțișoarele	259
<i>Joiă-mare :</i>	
I. Joiă-mare	267
II. Focurile morților	270
III. Moșii de Joi-mari	276
IV. Pomenirea morților	278
V. Roșirea ouălor	279
VI. Nunta urzicilor	280
VII. Privigherea	284
VIII. Strigarea peste sat	286
<i>Vinerea sĂcĂ :</i>	
I. Vinerea Pascilor	293
II. ScĂldatul	290
III. Aerul	303
IV. Erori de tipar	307

